

Palsaoja-kollektiivi

LIIKE JA HETKI

*Kollektiivisen biografian sommitelmia
(nyky)akatemiassa*

[SoPHI]

Palsaoja-kollektiivi

LIIKE JA HETKI

Kollektiivisen biografian sommitelmia (nyky)akatemiassa

[SoPHI]

SoPhi 140

SoPhi on julkaissut akateemisesti korkeatasoista filosofista ja yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta vuodesta 1995. Kirjoittajamme ovat kansainvälisesti ansioituneita tutkijoita. Julkaisemme sekä suomen että englanninkielistä kirjallisuutta. Julkaistavat kirjat valitaan tieteellisin kriteerein asiantuntijalausuntojen pohjalta. SoPhin toimintaperiaatteina ovat nopeus, riippumattomuus ja ajankohtaisuus. Kirjat ovat helposti saatavilla maksutta internetistä. SoPhikirjat ovat vertaisarvioituja ja mukana julkaisufoorumin luokituksessa.

[www.jyu.fi /sophi](http://www.jyu.fi/sophi)

© 2018 Kirjoittajat ja Jyväskylän yliopisto

ISBN 978-951-39-7268-4 (verkkoj.)

ISSN 1238-8025

SISÄLLYS

Lukijalle	6
1. Yliopistoa tutkimassa	10
Sivistystä, lupauksia, kurjistumista	11
Miten meistä tuli yliopistolaisia	19
Metodologisia polkuja	22
2. Kollektiivisen biografian teoriasta, metodologiasta ja prosessista	25
Kollektiivisen biografian juuret: muistelutyö	26
Subjektiksi tuleminen kielellisen tekniikoissa	29
Kollektiivinen biografia tulemisensa tilassa	31
Minusta meiksi, yksilöstä monikolliseksi: kollektiivista työskentelyä Tiloissa	33
3. Tila, valo, inspiraatio: Villa Salin	49
Mitattavia jälkiä eli kun 2000-luvun yliopisto kantautuu 1900-luvun alun porvarishuvilaan	50
Minne katosi oma huone ja feministinen tila?	55
Brändättyä nomaditutkijan elämää	61
Lähtökuopissa	65
4. ”Matkalla olen onnellinen” Vaeltelua erilaisissa tiloissa ja ajatuksissa: Naisasialiitto Unioni	68

5. Kollektiivinen ruumissommitelma ja absurdi keskittyminen:	
Villa Toni	72
Tila toimijana ja kollektiivin osallisena	80
Kollektiiviset performanssit yliopistolla	85
Kuvallisuuden ja tekstuaalisuuden rajapinnoilla:	
valokuvat aineistoksi	92
Absurdistanista eteenpäin	95
6. Muuntuvaa ja virtaavaa energiaa: Mökki Honkaranta	97
Luottamus prosessiin ja meditaatioon	99
Kokeiluja tekstillä ja valokuvalla	101
Kollektiivinen ruumissommitelma – kollektiivinen ruumis	
– kollektiivinen ajattelu	110
Virta vie	113
7. Kollektiivina kaapista ulos: Näyttely ja artikkeli	115
”Kivi, sakset, paperi” Miten esittää akateemisesti?	123
Kollektiivinimi häirintänä ja vastahankaan asettumisena	126
Minä siis tulin kaapista	128
8. Liikettä, kuvaa, liikkuvaa kuvaa: Koeasema Herrala	130
Kollektiivisen ruumiin ja toimijuuden pohdinnat jatkuvat	132
Liikkuvat affektit, kollektiivinen ruumis ja muistojen	
asuttaminen	137
Kokeiluja liikkeellä	142
Erilaisia esityksiä	151
9. Yhdessä tekeminen, yhdessä kirjoittaminen	155
Sirpaleita, fragmentteja, ei-lineaarista tarinaa: kollaasit	157
Meditaatio yhdessä tekemisen virittäjänä, näytös	
muistelemisen kehitelmänä	162
Mutta entäpä jos? Kriittisiä kysymyksiä purkuyrityksistä	166
10. Ähäkutti	175
Ympyrä sulkeutuu	176
Humpuukia ja hömppää	187

Kaiken maailman dosentit ja vinosti yliopistoon kuuluminen	191
Kaikki loppuu aikanaan: huokokset auki penkillä	194
Kirjallisuus	197
Palsaoja-kollektiivi	209

LUKIJALLE

Yliopistossa kuohui 2000-luvun alkupuolella. Oli yliopistouudistusta, uusliberalistista ohjausta, leikkauspolitiikkaa. Keskusteluilma-
piiri kiristyi, ihmisten oli vaikea jaksaa. Kollegat ympäri maata taiteilivat kapenevan tutkimusrahoituksen ja pätkäpestien kanssa, kilpailu kiristyi. Ihmisiä alkoi kadota ympäriltä: rahoitukset ja pestit loppuivat, työhuone meni alta, ei vain jaksettu enää. Erityisesti naisilla näytti ottavan koville. Eikä meillä itsellämmeäkään hyvin mennyt. Yliopisto oli alkanut tuntua vieraalta ja lisääntynyt kilpailu syödä yhteistyösuhteita ja luomisen iloa. Kokemuksemme kuulumisesta yliopistoon oli alkanut hapertua ja ahdistus vallata mieltä, kun aiemmin akatemiaan kiinnittymisen kannalta tärkeinä pidettyjä materiaalisia asioita, kuten työhuoneita ja yhteisiä tiloja, alettiin siirtää pois henkilökunnan käytöstä. Henkilökuntaan kuulumisen ehdotkaan eivät olleet ennallaan: apurahalla työskentelevä kollega ei yhtenä kauniina päivänä enää ollutkaan henkilökuntaa ja menetti oikeutensa työhuoneeseen ja tulostimeen.

Vuonna 2013 suunnitellamme kolmatta yhteistä hankettamme päädyimme tutkimaan nykyistä yliopistoelämää ja käyttämään itseämme ja omia kokemuksiamme tutkimuksen aineistona. Suunnittelimme hanketta irrallaan yliopistosta, ilman rahoitusta, vapaina ja riehakkainakin – uudenlaisesta tekemisestä iloiten ja ilman tarkkoja suunnitelmia. Yliopistoelämän tutkimiseen halusimme käyttää kollektiivisen biografian menetelmää. Prosessissamme sekä tutkimme kollektiivisen biografian metodia että työskentelimme sen kautta. Tuon tutkimusprosessin seurauksena syntyi tämä kirja. Kirja kertoo kolmea erillistä, mutta toisiinsa

kietoutuvaa tarinaa, joista lukija voi valita mieleisensä luettavakseen tai lukea kaikkia kolmea yhtä aikaa.

Tämä kirja on kolmen yliopistossa pitkään työskennelleen naisen aikalaisanalyttinen sukellus 2010-luvun suomalaiseen yliopistomaailmaan. Pohdimme, miksi yliopistoon mennään kiihkolla ja poistutaan suurella pettymyksellä, miksi yliopistoa yhtäältä kaivataan ja toisaalta siitä koetaan häpeää. Mikä yliopistoon oikein vetää, mikä sieltä työntää pois, ja miksi yliopisto on niin erityinen tietotyön tekemisen ympäristö. Tar kasteluamme on ohjannut kiinnostus sukupuoleen ja erityisesti naisiin yliopiston arkisissa käytännöissä. Kirja avaa yliopiston sukupuolistavia prosesseja ja hallinnan muotoja muun muassa tilojen ja arkkitehtuurin, sosiaalisten suhteiden, akateemisten hierarkioiden ja perinteiden, tieteenalojen, akateemisen kapitalismin, ruumiin kontrollin, tunteiden, luokan, iän ja paikan näkökulmista. Samalla tulevat valotetuiksi niin ne sitkeät arjen käytännöissä vuosikymmenet uusiutuneet epätasa-arvon kerrostumat

Tämä kirja on kuvausta kollektiivisesta biografista tutkimusmenetelmästä ja opastusta tapoihin tehdä sitä. Meillä oli kolme vuotta aikaa tutkia, oppia, ihmetellä yhdessä ja erikseen kollektiivista biografialla, sen taustoja ja mahdollisia tulevaisuuksia. Palauttaa mieliin mistä muistelutyössä olikaan kysymys. Pohtia sitä, mitä tieto on ja miten sitä hankitaan. Miettiä, mitkä ovat muistelutyön ja kollektiivisen biografian erot ja yhtäläisyydet. Ja entä etnografian, autoetnografian tai elämähistorian? Ja mitä on kollektiivisen biografian erityisyys? Pohtia erityisesti sitä, mitä kollektiivinen biografia tarkoittaa meille, juuri nyt, juuri tässä projektissa. Tutkia ja venyttää laadullisen tutkimuksen rajoja. Pohtia tietäjää – olenko se minä, me vai kollektiivi – yksikössä vai monikossa. Tarvitaanko tietämiseen sanoja vai voiko tietää tai esittää kokemuksia kuvien tai liikkeen kautta. Entä runon? Tai kollaasin? Mitä tapahtuu, kun tietävä yksi-

Tämä kirja on kertomusta matkasta: kuvaus (tutkimus)prosessista, liikkeestä, tulemisesta – siitä, miten minä/me/kollektiivi on liikkunut ja aina uudelleen muotoutunut eri tiloissa ja ajoissa. Liikkeen lisäksi matkalla tärkeää ovat olleet etapit, pysähdykset, hetket. Neljäpäiväiset kirjoitusretriitit muodostuivat tutkimusmatkamme kiintopisteiksi, jolloin seisahduimme, katsoimme ympärillemme, itseemme ja toisiimme. Näissä hetkissä jaetuista ajatuksista, ideoista, keskusteluista, kirjoituksista, kuvaamisista ja olemisesta on myös tämä kirja syntynyt. Kirjoitusretriittien erilaista historiaa huokuvat tilat ja paikat merenrantahuvilasta absurdiin villaan, honkarakenteiseen mökkiin, yliopiston koerasemaan ja takaisin merenrantahuvilaan, ovat sysänneet ajatteluamme ja toimintaamme yllättäviin ja inspiroiviin maisemiin. Kuten hyvällä matkalla aina, myös meillä on ollut hyvät eväät mukanaamme:

kuin jatkuvasti muuntuvat ja muotoaan vaihtavat kuulumisen ja kiinnittymisen kokemukset. Kirja on samalla kuvaus tapahtumista, joiden seurauksena tutkimuksen tekeminen valuu tai uhkaa valua yliopiston ulkopuolelle. Nyt kutsumme Sinua, lukijaa, yliopistoelämän ja tutkimuksen tekemisen arkisten prosessien äärelle!

lösubjekti hajoaa tai eksyy ja onkin osa yhdessä olemista-tuntemista-toimimista? Mitä on tutkimus? Nyt kutsumme Sinua, lukijaa, ihmettelemään kollektiivista biografiaa tutkimuksen tekemisen välineenä ja pohtimaan omaa suhdettasi menetelmällisten mahdollisuuksien maailmassa!

kirjoittamamme muistelut, lukuisat teoreettiset keskustelukumppanit, aiempi yhteistyömme sekä aina tavatessamme hyvää ruokaa ja juomaa. Lähtiessämme tälle matkalle emme voineet tietää, miten merkityksellinen siitä meille tuli. Nyt kutsumme Sinua, lukijaa, mukaan matkalle kanssamme!

Usein tutkimuksen ja siitä kerrotun kertomuksen välillä on aikaviive. Ensin tehdään tutkimus ja sitten se muotoillaan muille kerrottavaan muotoon: valikoidaan matkalta mehevimmät maisemat, ihmetyksen aiheet, sattumukset ja töppäykset. Tässä kirjassa kertominen on tapahtunut pitkälti jo matkalla ollessa. Olemme halunneet jättää kirjaan näkyviin sen kerroksellisuuden, joka syntyy ei-vielä-valmiin kertomisesta ja matkan varrella mukaan tulleista keskustelukumppaneista, saaduista ideoista ja eksyksiin ajautumisesta. Kirja etenee kronologisesti ensimmäisestä kirjoitusretriitistä viimeiseen. Mitä pidemmälle kirjassa edetään, sitä enemmän kanssamme on keskustelemassa muita tutkijoita, teorioita ja käsitteitä ja sitä monikerroksisemmaksi kirja muuttuu. Kronologinen esitystapa ei kuitenkaan tarkoita, ettemmekö olisi siirtäneet esimerkiksi prosessin eri vaiheissa tuotettuja aineistoja, kuten valokuvia tai muisteluita, käsiteltäväksi sisällöllisesti mielekkäämmissä yhteyksissä.

Kirja poikkeaa ilmaisultaan perinteisestä tietokirjasta. Kirjassa on käytetty tieteellisen tekstin ohella muisteluja, fiktiivistä ilmaisua, runoja, dialogia ja valokuvaa. Käytetyn tyyllilajiston variaatiolla on monta merkitystä. Olemme muun muassa halunneet tehdä näkyväksi erilaisia työkentelyssä käyttämiämme tekniikoita ja tiedon tuottamisen välineitä, mutta myös hyväksikäyttää vaihtelevien tyyllilajien kykyä siirtää ja tuottaa tunteita. Kirja kuvaa myös meidän akateemisiin konventioihin tottuneiden tutkijoiden yrityksiä kurottautua meille uudenslaisiin kertomisen ja tietämisen tapoihin.

Tutkimusprojektimme ja tämä kirja ei olisi olemassa ilman monia ihania ihmisiä ja tärkeitä tahoja. Haluamme kiittää Naisasialiitto Unionia ja Ida Salinin kesäkotirahastoa kahdesta työskentelyresidenssistä Villa Salinissa sekä Suomen Sukupuolentutkimuksen Seuraa, Aalto yliopistoa ja Svenska Handelshögskolania mahdollisuudesta järjestää näyttely Sukupuolentutkimuksen päivien 2014 yhteydessä. Tukenne on ollut korvaamaton muuten omakustanteisesti tehdyssä projektissa. Haluamme kiittää myös ihanaa esilukijaamme Tuija Saresmaa, joka aikaansa säästämättä tarttui luku-urakkaan ja kommentoi kirjan käsikirjoitusta. Kiitokset myös kotijoukoillemme tuesta ja ymmärryksestä, ja erityisesti Elmerille teknisestä avusta. SoPhia kiitämme kirjamme julkaisemisesta ja Olli-Pekka Moisiota tekstikuvakokonaisuuden saattamisesta ulkoasultaan julkaisukuntoon.

Järvenpää-Tampere-Jyväskylä -akselilla 60°28'20"N, 025°05'20"E; 61°29'53"N, 023°45'39"E; 62°14'25"N, 025°44'40"E kesäpäivänseisauksena 21.6.2017,

Palsaoja-kollektiivi

1. YLIOPISTOA TUTKIMASSA

Tätä kirjaa kirjoittaessamme suomalainen yliopistokenttä elää, jos ei ennen näkemätöntä, niin ainakin yhtä isoa murrostaan. 2010-luvulla eletyn taloudellisen laskusuhdanteen seurauksena Juha Sipilän hallitus ilmoitti syksyllä 2015 mittavista 600 miljoonan koulutusleikkauksista. Ne koskevat koko kasvatusta ja koulutussektoria varhaiskasvatuksesta yliopistoihin. Yliopistojen osuus leikkauksista on 75 miljoonaa euroa. Monissa yliopistoissa on käynnistetty YT-neuvottelut ja sopeuttamistimet.

Yliopistoihin kohdistuvan leikkauspolitiikan ympärillä käyty populistisen tieteenkritiikin johdattama yhteiskunnallinen keskustelu on saanut jopa vihapuheen piirteitä. Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori Jukka Kekkonen arvioi Helsingin Sanomien (9.12.2015) mielipidekirjoituksessaan, että ”[k]äynnissä näyttää nyt valittavasti olevan voimakkain tieteen, tutkimuksen ja tieteellisen sivistyksen vastainen kampanja sitten maailmansotien välisen ajan”. Kukaan ei tiedä millaisia seurauksia massiivisilla leikkauksilla ja populistisella tieteen kritiikillä tulee yliopistoihin, opetukseen ja tieteen tekemiseen olemaan. Lähivuosia odotetaan yliopistoissa kauhulla. Yleinen tunneilmapiiri akatemiassa on epäuskoinen, pettynyt, ahdistunut ja pelokas.

Lähtiessämme keväällä 2013 tutkimaan naisten arkea nyky-yliopistossa emme tienneet miten ajankohtaisen teeman äärellä tulisimme olemaan. Olimme kiinnostuneita tutkimaan ruumiillisuuden, sukupuolen ja tilan merkityksiä yliopistossa – nimenomaan nyky-yliopistossa. Samalla olimme kiinnostuneita tarkastelemaan sitä, miten tähän on tultu. Meto-

dina meillä oli alusta pitäen kollektiivinen biografia, josta olimme innostuneita ja jonka mahdollisuuksia tutkimustapana halusimme lähteä tarkastelemaan syvemmin.

Aloitamme kirjan tällä taustoittavalla luvulla, jossa teemme lyhyen historiallisen katsauksen suomalaiseen yliopistoon, kerromme miten meistä itsestämme tuli yliopistolaisia ja millaisten polkujen seurauksena olemme päätyneet metodologisten pohdintojen äärelle. Epistemologiset metodologiset kysymykset ja erityisesti kollektiivisen biografian menetelmän tutkiminen ovat nyky-yliopiston tarkastelun ohella tutkimushankkeemme keskeinen tehtävä.

Sivistystä, lupauksia, kurjistumista

Yliopiston kahvilan ikkunasta näkyy pala kevätaamun kirikkaansinistä taivasta ja kauniin vanhan harmahtavan rakennuksen kylkeä. Kahvilan työntekijät keskustelevat taustalla keskenään, kulmapöydässä istuva mies lukee papereitaan ja syö sämpyläänsä. Hän ja tuo kulmapöydän mies ovat ainoat asiakkaat täällä. Hän lämmittelee käsiään kahvikupin kylkiä vasten, katselee ikkunasta ulos ja tuntee olonsa niin hyväksi ja onnelliseksi kuin vain voi toivoa. Hän on tullut tänne tarkoituksella, vain istumaan, hengittämään sivistyksestä sakeaa ilmaa, nauttimaan siitä, että saa olla osa tätä kaikkea. Hänellä on syy ja oikeutus olla täällä, hän on osa tätä, vaikka onkin tullut tänne vain käymään. Kerran kuukaudessa hän osallistuu tutkijakollektiivin tapaamiseen, on osallistunut jo useamman vuoden. Ei tuo kollektiivi kokoonnu täällä, tässä rakennuksessa, mutta hänellä on tapana tulla tänne aina ennen tapaamista. Siitä on tullut tapa ja tätä varten hän lähtee matkaan junalla aina aikaisin aamulla. Vuosienkin jälkeen on aina yhtä sykehdyttävää astua yliopiston kahvilaan, nähdä sen muuttumattomat seinät, tutut pöydät ja tuolit, syvän tummanvihreät viherkasvit, ikkunoista avautuvat näkymät. On vähän kuin olisi ulkomailla, vaikka onkin vain Helsingissä. (Muisto Villa Salinin retriitiin, kirjoitettu 15.8.2013)

Yliopisto instituutiona on nauttinut suomalaisessa ja koko länsimaisessa kulttuurissa arvostusta. Se on korkein opinahjo ja kaikkina aikoina yli-

opisto on toiminut yhteiskunnan suurmiesten (sic!) koulutuspaikkana. Myös yliopiston rakennukset ovat heijastaneet arkkitehtuuriltaan yliopiston merkittävyyttä yhteiskunnassa. Leena Eräsaari (2006, 41) kirjoittaa, että ”koska yliopistolaitoksen status suomalaisessa yhteiskunnassa oli 1980-luvulle saakka erityisen merkittävä, asui yliopisto myös arkkitehtonisesti merkittävissä rakennuksissa”. Hän jatkaa, että ”[j]os kirkkoja ei oteta lukuun, niin yliopisto-opiskelu oli ainakin vielä sotien jälkeen syntyneille ainoa tapa päästä lähemmin tekemisiin ’ylevien’ tai historiallisten monumentaalirakennusten kanssa” (Eräsaari 2006, 42). Yliopisto tiettyyn rakennukseen sijoittuvana on yhtä aikaa sekä yhteiskunnallisen vallan representaatio ja symboli että yliopistoinstituutiolle tietynlaisia, muun muassa arvokkuuteen liittyviä, merkityksiä tuottava.

Yliopistolla on ollut niin Suomessa kuin muualla maailmassa naisten kannalta erityinen asemansa. Koulutus on kautta aikojen toiminut naisille väylänä edetä yhteiskunnassa, mutta patriarkaalisen historiansa vuoksi yliopistokoulutus tarjosi pitkään naisille ylivertaisen mahdollisuuden työllistyä ja saada näin sosiaalista ja taloudellista itsenäisyyttä (Kaarninen 1995). Suomessa yliopisto oli 1900-luvun alkuun asti sivistyneistön miesten valtakuntaa. Naiset saivat oikeuden opiskella yliopistossa vuonna 1901. Opinnot olivat toki mahdollisia (sivistyneistön tyttärille) jo 1870-luvulta alkaen keisarilta anottavalla erillisluvalla (ns. sukupuolesta vapauttaminen). (Julkunen 2004.) Vuodesta 2001 alkaen naiset ovat suorittaneet miehiä enemmän ylempiä korkeakoulututkintoja (Tilastokeskus 2015) ja tohtorintutkinnon suorittaneistakin naisia oli 42 prosenttia vuonna 2012 (Naiset ja miehet Suomessa 2014).

Naisten ohella sääty-yhteiskunnan purkamisen myötä tapahtuneesta yliopistolaitoksen demokratisoitumisesta ovat hyötynet työväenluokkaisesta taustasta tulevat ja maaseudulta kotoisin olevat. Eeva Jokinen (2006) kirjoittaa, että ”[m]enin [1970-luvulla] yliopistoon yhtä luontevasti kuin puu taipuu. Perheen luokka-asema, yhteiskunnan muutosvaihe, yliopistolaitoksen laajeneminen, sukupuolten ja alueellisen tasa-arvon ideaalit ja kasvava hyvinvointi taivuttivat minua ja kaltaisiani lempeästi – ja taipui, koska minulla oli toiveikkaita odotuksia mukavasta ja turvallisesta työstä, jossa voi toteuttaa itseään, auttaa ihmisiä ja parantaa maailmaa”. Mutta omasta taustasta ei kuitenkaan sopinut pitää meteliä ja yliopistopiskelijälle sopiva uusi elämäntapa ja puheenparsi piti omaksua nopeasti

(Markkola 2006). Silti omaa luokkataustaa ei niin vain muutettu, kuten Katriina Järvisen (2006, 53) pohdintoista käy ilmi: ”[h]yväsytyn elämäntavan omaksuttuani ja opittuani salaamaan taustani (...) elin pitkään siinä luulossa, että olemme opiskelijatovereideni kanssa samalla viivalla.”

Täysin tasa-arvoinen ei yliopisto ole sukupuolen ja luokan suhteen vielä 2000-luvullakaan, sillä keskiluokkainen ja miehinen perinne istuu sitkeässä. Tämä näkyy muun muassa siinä, että edelleen 75 prosenttia professoreista on miehiä (Naiset ja miehet Suomessa 2014) ja naiset kokevat outoutta ja ulkopuolisuutta yliopistolla nimenomaan naisina (Julkunen 2004, Koski & Tedre 2003; 2009, Lund 2015, Pietilä & Poikela 2016, Saarinen 2003). Työväenluokasta tulevat joutuvat edelleen poisoppimaan taustaansa liittyvät kulttuuriset koodistot ja omaksumaan tilalle keskiluokkaisen akateemisen elämän normit sekä elämään jonkinmoista kaksoiselämää (Järvinen & Kolbe 2007, Käyhkö 2013, Markkola 2006, Vuorikoski 2011). Mari Käyhkö (2014, 17) kuvaa oivallisesti tätä akateemisen maailman kiinni kuromista ja siinä prosessissa omillaan olemista sanoessaan, että varsinkin työväenluokkaiset ”naiset tekevät ulospäin näkymätöntä emotionaalista työtä ja käyvät mielen sisäisiä neuvotteluja itsensä kanssa, jotta he uskaltaisivat ottaa haltuun sen maailman, joka toisille on annettua ja lapsuuden kasvuympäristöstä tuttuudessaan läpinäkyvää.” Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli kietoutuvat toisiinsa voimakkaasti yliopistokulttuurissa ja niiden eläminen on koko akateemisen elämän läpi kestävä affektiivinen prosessi.

Kuten aiemmin esillä olleesta Eeva Jokisen (2006) yliopistoon pääytymisen kuvauksesta jo saattoi lukea, kytkeytyi yliopiston avautuminen kaikille kansankerroksille vahvasti suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamiseen. Alueellisen tasa-arvon nimissä korkeakouluverkkoa laajennettiin aktiivisesti 1960–1970 -luvulla niin kutsutuilla maakuntayliopistoilla (esim. Vaasan yliopisto 1968, Joensuun yliopisto 1969, Lapin yliopisto 1979) ja monen yliopiston yhteisillä yliopistokeskuksilla (esim. Seinäjoen yliopistokeskus). Lisäksi yliopistokoulutus oli ilmaista ja avointa opiskelijoiden taustoista riippumatta. Yhä useampi pääsi siis osalliseksi yliopistokoulutuksesta. Myös joitakin ammatillisia koulutuksia, kuten opettajakoulutus, akatemisoitiin 1970-luvulla, mikä laajensi sekä kasvatustieteen opetusta useisiin yliopistoihin että toi uusia professorin ja lehtorin virkoja haettaviksi (Vuorikoski 2011, 281). Tutkinto-opetuk-

sen laajentamisen ohella kehitettiin voimakkaasti yliopistollisten opintojen suoritusmahdollisuuksia osana vapaata sivistystyötä, kesäyliopistoja ja avointa yliopistotoimintaa. Perustipa Naisasialiitto Unionikin vuonna 1980 Naisten Avoimen Korkeakoulun. Suomalaisessa yliopistohistoriassa laajentumisvaiheesta puhutaankin yliopistokoulutuksen muuttumisena etuoikeudesta mahdollisuudeksi (esim. Kauppila 1996).

Hyvinvointivaltion kehittäminen, taloudellinen kasvu ja yhteiskunnan muutos loivat 1970-luvulla ja sen jälkeen suomalaisen kulttuuriin vahvaa koulutususkoa (esim. Antikainen et al. 2000). Tämä kiteytyi usealle sukupolvelle tuttuun mantraan; ”koulutus kannattaa aina”. Koulutusoptimismi näkyi myös tutkijakoulutuksesta ja tohtorin tutkinosta käydyssä keskustelussa. Aiemmin vapaamuotoisena ja omaehtoisena opiskeluna organisoituun tutkijakoulutukseen haluttiin muutoksia: jatko-opiskelijoille suunnattuja erillisiä kursseja, lisää väitöskirjaohjausta ja yhtenäiset valtakunnalliset kriteerit (Kivinen, Lehti & Metsä-Tokila 1997, 19). Taustalla oli huoli siitä, että ”1980-luvun puolivälin Suomessa tohtoritutkintojen suorittaminen näytti jäävän huolestuttavan vähäiseksi jopa tohtorintutkintoa edellyttävien niin sanottujen korkeampien yliopistovirkojen täytön kannalta” (Kivinen, Lehti & Metsä-Tokila 1997, 43). Tutkijakoulutuksen kehittämisen seurauksena käynnistyivät vuonna 1995 yhdysvaltalaisesta tutkijakoulutusjärjestelmästä vaikutteita saaneet tutkijakoulut. Niissä aloitti liki 1000 jatkokoulutettavaa, joiden tavoitteena oli valmistua tohtoriksi neljän vuoden sisällä. (Kivinen, Lehti & Metsä-Tokila 1997, 28.) Tutkijakoulujen joukossa oli myös valtakunnallinen Sukupuolijärjestelmä-tutkijakoulu.

1970- ja 1980-lukujen koulutusoptimismi ja yliopistojen laajentumisvaihe näkyivät myös uusien akateemisten oppiaineiden rantautumisena Suomeen. Muun muassa aiemmin vain tutkijoiden yhteistyöverkostoissa elänyttä naistutkimusta (nyk. sukupuolentutkimus) alettiin opettaa 1980-luvun loppupuolella, vaikka suomenkielistä kirjallisuutta, opetusvirkoja tai itsenäisiä institutionaalisia puitteita ei ollut olemassa (Korva-järvi & Vuori 2016, Vuori 2010). Vahva tulevaisuuden usko, positiivinen henki ja valtakunnallinen yhdessä tekeminen laajensivat naistutkimuksen opetuksen useisiin yliopistoihin ensin yksittäisinä kursseina ja sittemmin opintokokonaisuuksina. Nykyään sukupuolentutkimuksesta voi valmistua maisteriksi ja tohtoriksi.

Suomen liityttyä Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995 alettiin myös yliopistoa ja erityisesti yliopisto-opetusta muokata yhteiseuroopalaiseen suuntaan. Vuonna 1998 käynnistyi Bolognan-prosessi, jonka seurauksena Euroopan korkeakoulujärjestelmät pyrittiin yhtenäistämään niin, että uudistus tukisi vapaata ja joustavaa opiskelua perinteisistä valtionrajoista riippumatta. Samalla pyrittiin myös nostamaan yhteiseuroopalaisen koulutusalueen kiinnostavuutta muualla maailmassa ja kilpailemaan näin koko ajan globaalimmaksi muuttuvilla koulutusmarkkinoilla. Suomessa Bolognan-prosessin mukainen kolmiportainen tutkintojärjestelmä (kandi, maisteri, tohtori) otettiin käyttöön vuonna 2006.

Yhtä aikaa Bolognan-prosessin kanssa ja osin 1990-luvun laskusuhdanteen seurauksena keskusteluun nostettiin uusliberalistiset arvot ja uuden julkisjohtamisen (NPM) opit. Yliopistojen rahoitusjärjestelmä muuttui radikaalisti. Kun aiemmin yliopistot olivat saaneet tietyn kokonaisuuden rahaa opetuksen ja tutkimuksen järjestämiseen, nyt rahoitukselle alettiin asettaa hienosyisempiä ehtoja, kuten tuotettujen tutkintojen määrä. Kun määrärahat sidottiin tutkintojen määrään, syntyi painetta sekä opiskelijamäärien kasvattamiseen (mukaan lukien jatko-opiskelijat) että nopeampiin valmistumisaikoihin. Opiskelijamäärien kasvu ei sinällään ollut ongelma, mutta koska opetushenkilökunnan määrä ei kasvanut samaan tahtiin, kiire lisääntyi ja vaatimukset kiristyivät. Toki opiskelijamäärien kasvusta syntyneitä painetta pyrittiin kontrolloimaan muun muassa verkko-opetusta kehittämällä (Saresma 2014). 2000-luvun alku olikin valtakunnallisten opetusverkostojen perustamisen kulta-aikaa, kun opetusministeriö tuki verkko-opetuksen kehittämistä. Naistutkimuksenkin alueelle perustettiin vuonna 2004 valtakunnallinen yliopistoverkosto Hilma koordinoimaan valtakunnallista nais- ja sukupuolentutkimuksen opetusta ja järjestämään erityisesti verkko-opetusta (Lempiäinen & Nas-kali 2011).

Uusliberalistinen muutos ei tullut hitaasti hiipien, vaan väijäämättä, voimalla ja laaja-alaisesti. Se, missä tuo rysäykseltä tuntunut muutos konkretisoitui, riippui siitä, missä positiossa sattui olemaan. Opiskelijat huomasivat vapaiden sivuaineopinto-oikeuksien kaventumisen, tutkintojen suoraviivaistumisen, rajattoman opiskeluoikeuden määräaikaistumisen, opintotuen kriteerien tiukkenemisen ja valmistumisaikoja koskevan paineen kasvamisen. Tutkijana toimivat huomasivat elämäänsä

ilmaantuneen työajankohdentamisyjärjestelmät, julkaisutietokannat, ranking-listat, rahoituskilpailut, kiristyneen tulosseurannan, ylenpalttisen verkostoitumisvelvollisuuden ja ulkomaille siirtymisen pakon.

Opetustehtävissä toimivat saivat puolestaan huomata miten tutkimusperustainen pienryhmäopetus muuttui laaja-alaisiksi massaluentokursseiksi ja verkko-opetuksiksi, ryhmäohjaus henkilökohtaiseksi hopsaukseksi, opetusaikataulujen ilmoittaminen niiden omatoimiseksi näpyttelyksi sähköisiin järjestelmiin, tutkimuksen tekeminen mahdolliseksi vain iltaisin, viikonloppuisin ja lukukausien ulkopuolella. Tilanetta kuvaa hyvin Merja Kinnusen (2006, 32) aikalaisanalyttinen ihmettely siitä, ”miten on mahdollista, että opettaminen oli 1990-luvulla ihan järkevää ja mielekästä toimintaa kun taas 2000-luvulla yritän pitää visusti huolen, etten vain vahingossakaan opeta yhtään tuntia enempää kuin kollegani. (...) Opettamisesta on tullut ikään kuin virkaan kuuluvaa työtä ja tutkimuksesta tavoiteltavaa vapauden tilaa.”

Vuonna 2010 astui voimaan uusi yliopistolaki, joka muutti yliopistot julkisoikeudellisiksi laitoksiksi tai säätiöpohjaisiksi instituutioiksi, siis yksityisiksi toimijoiksi. Osittain lakimuutokseen liittyen yliopistoja yhdistettiin. Vuonna 2010 Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppar korkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun pohjalle rakentui Aaltoyliopisto, Turun kauppar korkeakoulu yhdistyi Turun yliopistoon sekä Joensuun ja Kuopion yliopistoista syntyi Itä-Suomen yliopisto. Myös Sibelius-Akatemiasta, Teatterikorkeakoulusta ja Kuvataideakatemiasta muodostunut Taideyliopisto aloitti toimintansa vuoden 2013 alussa. Vuonna 2015 Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu lanseerasivat toiveen uudesta Tampere3-konsortioista, joka ensimmäisenä Suomessa yhdistäisi yliopiston ja ammattikorkeakoulun. Huhtikuussa 2017 allekirjoitettiin uuden säätiöyliopiston perustamiskirja.

Yksilön vapautta ja kilpailua korostavan uusliberalistisen politiikan, tehostamisen sekä valtion rahoituksen pienenemisen seurauksena yliopiston sisällä tapahtuva kilpailu vähistä tehtävistä ja määräaikaisista pesteistä on koventunut. Paine ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseen ja kansainvälistymiseen on suuri. Yliopistojen autonominen asema on horjunut jo pitkään ja ne ovat muuttuneet tulosvastuullisiksi yksiköiksi. Samalla

yliopistojen sisällä työskentelevien tutkijoiden ja opettajien asema on muuttunut sivistyksen, tiedon ja tutkimuksen ”soihdunkantajista” tulostavoitteiden mukaisesti laitoksille ja tiedekunnille pisteitä ja rahoitusta kerääviksi sekä A1 julkaisuja (vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit) tuottaviksi työmuurahaisiksi.

Yliopistojen ohjauksessa sovelletaan nykyään julkisjohtamista, jonka mukaisesti julkisen sektorin laitoksille tulee asettaa samat tuloksellisuus- ja tehokkuuskriteerit kuin yksityisillä markkinoilla toimiville yrityksille (Jauhiainen 2014, 68). Tätä kirjoittaessa postilaatikosta tipahtaa *Acatiimi-lehti* (6/2015), jonka kannessa poseeraa opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen ja otsikko ”Kierroksia pitää lisätä” (ks. tarkemmin tässä kirjassa luvussa 9). Tästä professorien, tieteentekijöiden ja yliopistojen opetusalan lehdestä löytyy useita taulukoita, joissa vertaillaan muun muassa yliopistojen liikevaihtoa ja ylijäämää, tutkinto- ja julkaisumääriä, henkilötyövuosiin suhteutettuja julkaisu- ja tutkintomääriä tilikaudelta 2014 sekä yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstöä uraportilla vuonna 2014. Artikkelit on otsikoitu muun muassa ”Yliopistojen rahoitukseen yli 100 miljoonan euron leikkaus”, ”Yliopistojen resurssit ohjautuvat yhä enemmän opetukseen”, ”Nyt tulee mennä opiskelijat edellä”, ”Karahvi ja korsetti yhä uraportaiden malleja” sekä ”Tutkijanuran maalin tavoittaminen yhä vaikeampaa”. Ja pääkirjoituksen otsikkona on ”Yliopistotyön tuottavuus”.

Heikki Patomäki kuvailee vuonna 2009 ilmestyneessä *Akateeminen kysymys: yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* -kirjan artikkelissaan yliopiston tilaa silloisessa sijaintipaikassaan Melbournessa Australiassa. Patomäki (2009, 41) kirjoittaa: ”Aikajänne on lyhyt. Tulosten pitää näkyä vuodessa tai parissa. Jos mitattavia tuloksia ei tule heti, täytyy resurssit kohdentaa jo uudelleen. (...) RMIT-yliopistossa on nykyään sääntö, jonka mukaan vain sellaisia kursseja saa opettaa, joissa on vähintään 22 ilmoittautunutta opiskelijaa. Pienemmät eivät ole taloudellisesti kannattavia. Tutkimuspuolella lasketaan erityyppisten julkaisujen määriä. Sisältö ei tunnu kiinnostavan ketään. Hallintoihmiset näyttävät muodostavan enemmistön työntekijöistä ja heidän keskuudessaan vallitsee epäluulo, ettei akateeminen henkilökunta tee mitään hyödyllistä. Hieman kärjistäen: lehtorit ja professorit ovat siis muodostumassa ikään kuin taakaksi hallintovetoiselle yliopistolle – varsinkin, jos he käyttävät aikaansa

tutkimukseen, joka ei tuota rahaa.” Patomäen teksti on tyyliä. Mutta vielä tyylymmän ja karmivamman siitä tekee se, että Melbournen todellisuutta vuonna 2009 ei ole ollenkaan vaikea kuvitella suomalaiseseen yliopistoon vuonna 2017. Näin(kö) on tapahtumassa meillekin, kun lisäämme opetusministerin kaipaamia kierroksia.

Opiskelijoiden stressi ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiöstä haki vuonna 2014 apua erilaisiin mielenterveysongelmiin hieman yli seitsemän prosenttia korkeakouluopiskelijoista. ”Opiskelu yliopistossa ei enää takaa samalla tavalla hyvää asemaa työelämässä ja yhteiskunnassa kuin aikaisemmin, ja se näkyy opiskelijoiden epävarmuudessa ja mielenterveydessä”, YTHS:n mielenterveystyön johtava lääkäri Pauli Tossavainen arvioi. (HS 7.9.2015.) Epävarmuus ja näköalattomuus kaivertaa paitsi yliopiston henkilökuntaa, niin myös opiskelijoita.

Koulutususko ei ole ollut perusteetonta, mutta ehkä ylioptimistista (Antikainen et al. 2000, 234). Vaikka aikaisemmin korkeakoulutus on tarjonnut parhaan turvan työmarkkinoilla pysymiseen (Rinne & Kivirauma 2003, 48, 54), niin nykyään koulutuskaan ei takaa työllisyyttä. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on ollut kasvussa ja erityisesti työttömien tohtorien määrä on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi. Kun syyskuussa 2014 työttömiä tohtoreita oli reilut 1400, vuotta myöhemmin heitä oli reilut 1600 (Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot 2015). Vuoden 2016 heinäkuussa saavutettiin uusi ennätys tohtorityöttömyydessä, kun työtä vaille oli yli 1900 tutkijakoulutuksen saanutta (Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot 2016). Kilpailu yliopiston tarjoamista (määräaikaista) tehtävistä on koventunut entisestään ja tuottanut samassa urakehityksen vaiheessa olevien välille kyräilyä meininkiä. Hallituksen koulutusleikkausten johdosta syksyn 2015 aikana ilmoitetut yliopistojen YT-neuvottelut eivät helpottaneet tilannetta. Irtisanomisten ohella yliopistojen sopeuttamistoimina määräaikaista työsuhteita jätettiin uusimatta ja eläköitymisen seurauksena vapautuvia tehtäviä täyttämättä. Kun kiristynyt työllisyystilanne yhdistyy siihen, että ”tutkimus on jaoteltu yhä triviaalimpiin osiin, jotka on kirjattava ja raportoitava, estää tämä tehokkaasti näkemästä tutkimusta yhteisöllisenä, elämäntavallisena prosessina, jossa ideoita työstetään, kehitellään ja rakennetaan dialogisessa vuorovaikutuksessa. Vertaisohjaus, toisten teks-

tien kommentointi, yhteinen ideointi – näkymättömät työn elementit luovat yhteisön ja jakavat työn taakkaa ja vastuuta”, kirjoittaa Päivi Nas-kali (2009, 97).

Oili-Helena Ylijoki (2009) on nimennyt kertomisen tavan, jota mekin tässä yliopistosta kertoessamme käytämme, yliopiston kurjistumistari-naksi. Kurjistumistarinan mukaan kurjistumisen syyt löytyvät tiedeyh-teisön ulkopuolelta ja yliopisto näyttäytyy viattomana uhrina. ”Tarinan paatunein konna on uusliberalistinen talouspolitiikka” ja sen ”[t]ärkeitä liittolaisia ovat opetusministeriö, valtioneuvosto, EU ja OECD, jotka yhteistuumin ovat muotoilleet harjoitettavan tiede- ja korkeakoulupoli-tiikan linjaukset ja ohjanneet yliopistoa väärään suuntaan” kirjoittaa Yli-joki (2009, 84–85). Kurjistumistarinaan sisältyvä nostalginen pohjavire yhdistyy lumotarinnaksi nimettyyn vastatarinaan, joka kertoo yliopiston lumosta ja tutkimustyön ilosta. Lumotarinnassa esimerkiksi julkaisemista ei liitetä pisteiden keräämiseen tai ansioluettelon rakentamiseen, vaan yksilön mielihyvään ja sisäiseen motivaatioon. (Ylijoki 2009, 86–89.)

Ylijoki (2009, 90) päätyy pohtimaan, milloin tulee se aika, jolloin akateemisen kapitalismin, managerialismin ja markkinalogiikan pohjalle rakentuu myönteinen tarinamalli. Ainakaan vielä – vuonna 2017 – täl-laista kulttuurista tarinamallia, joka vakuuttavasti kytkisi oman työn mie-lekkyyden yritysyliopiston, innovaatiojärjestelmän ja kansallisen kilpailu-kyvyn eetokseen, ei ole tunnistettavasti olemassa. Tässä kirjassa meillä on siis käytössämme kurjistumisen ja lumon tarinamallit.

Miten meistä tuli yliopistolaisia

Me kirjan kirjoittajat olemme eläneet yliopistoa neljällä vuosikymme-nellä kolmessa eri suomalaisessa yliopistossa. Olemme siis eläneet oma-kohtaisesti edellä kerrottua yliopiston muutosta 1980-luvulta tähän päi-vään. Perustutkinto-opiskelijoina olemme kokeneet akatemiaa 1980- ja 1990-luvuilla, jatko-opiskelijoina olemme työskennelleet yliopistossa 1990- ja 2000-luvuilla ja väittelyn jälkeinen yliopistoelämämme on sijoittunut 2000- ja 2010-luvuille. Emme suinkaan päätyneet yliopis-toon suoraviivaisesti tai itsestään selvästi. Meillä on takanamme väli-vuosia, aiempia tutkintoja ja tilanteita, joissa olisimme voineet valita

toisin. Yliopisto ei myöskään ole meille lapsuudenkodista tuttu maailma. Olemme kuitenkin kaikki nauttineet yliopistossa opiskelusta, haastavista keskusteluista, akateemisesta ilmapiiiristä, älyllisestä seurasta, asioiden ja ilmiöiden ihmettelystä. Olemme herkistyneet eroille, yhteiskunnallisille eronteille ja kulttuurisille normatiivisuuksille, inspiroituneet naistutkimuksesta. Olemme löytäneet intohimomme tutkimuksesta, nauttineet opettamisesta, ymmärtäneet hallinnon merkityksen.

Opiskelun myötä yliopistosta löytyi oma yhteisö ja samanhenkisiä ihmisiä. Opiskeluun liittyi valtava tiedonhalu, eikä opintoviikkoja laskettu vaan eri aineiden luennoille ja kursseille mentiin pelkämästä mielenkiinnosta. Eri oppiaineet kuljettivat aina uusiin tiedekuntiin ja uusien kysymysten äärelle. Opiskelu ei ollut vaikeaa vaan nautinnollista. Välillä oman akateemisen taustan puute ja yliopistomaailman vieraus nousi esiin kun kohtasi ihmisiä, jotka olivat niin itsestään selvästi ”yliopistolaisia” (ks. myös Julkunen 2004, Järvinen & Kolbe 2007, Käyhkö 2013; 2014). Ei-akateemisesta perheestä tulevana oli aina tunne siitä, että on vähän reunalla, ei niin sulavasti akateeminen. Asiaa ei helpottanut myöskään se, että oli kiinnostunut sukupuolen tutkimisesta, joka ei koskaan ollut muiden oppiaineiden kuin naistutkimuksen ydinaluetta. Ei-akateeminen tausta ja marginaalissa oleva tutkimuskohde tuottivat välillä kaksinkeräistä toiseuden tunnetta.

Perustutkinto-opiskelijujen loppuvaiheilla yliopisto muuttui meille kaikille opiskelupaikan ohella työpaikaksi. Pääsimme mukaan tutkimusprojektiin, laitoksen hallintoon ja koulutuksen suunnittelutehtäviin. Koska olimme töissä yliopistolla ja tutkimus oli kiehtonut meitä, tuntui enemmän kuin luontevalta, että maisteriksi valmistumisen jälkeen päädyimme aloittamaan jatko-opinnot. Väitöskirjaa aloiteltiin joko töiden ohessa tai saadun apurahan turvin.

Väitöstutkimuksen vuodet olivat inspiroivia, elämä suuntautui koko ajan eteenpäin. Kuuluminen projekteihin ja verkostoihin oli todella hedelmällistä. Jatkuva uuden oppiminen oli hienoa ja erilaiset seminaarit, matkat, konferenssit ja keskustelut avartavia. Toisinaan samanikäiset sukulaiset puhuivat eläkeiästä ja saivat meidät huomaamaan, ettemme koskaan olleet tulleet eläkkeelle jäämistä ajatelleeksi. Tutkimustyöstä ei kaivannut eläkkeelle. Tutkimus, tiede ja yliopistossa oleminen olivat keskeinen osa elämää. Olimme yliopistolaisia ja yliopisto oli kiinteä osa elämäämme.

Yliopiston lumo ei haihtunut, vaikka saimmekin maistaa väitöskirjaa tehdessä myös yliopiston raadollisen puolen. Osa meistä saattoi tutkia ja kirjoittaa väitöskirjaa kokopäiväisesti, osa muun työn ohessa. Jatkuva apurahojen, projektirahoituksen, tutkimusrahoituksen ja yliopistopes- tien hakeminen vei aikaa. Määräaikaisen rahoituksen lähestyessä loppua alkoi seuraavan pätjän hakeminen stressata. Vaikka opetustehtävät olivat mieluisia ja pätevoittivät lisää yliopistouralle, niin opetukseen käytetty aika oli pois tutkimukselta. Ja hakemuksissa tutkimusmeriitit ja julkaisut olivat ne tärkeimmät arvioitavat.

Väitöskirjat valmistuivat aikanaan. Saimme kaikki mahdollisuuden jäädä yliopistoon post doceiksi ja opettajiksi. Emme odottaneet helppo- poa elämää, sillä yliopisto ympärillämme oli muuttunut ja kilpailu rahoit- tuksista ja työtehtävistä kiristynyt. Haimme määräaikaisia ja vakituisia tutkijaopettajan pestejä. Saimme ihan hyviä arvioita ja lyhyitä pestejä, mutta emme pysyviä tehtäviä tai isompaa rahoitusta. Olimme tutkimus- projekteissa mukana, opetimme, ohjasimme, kirjoitimme, mutta emme riittävästi. Olimme hyviä, mutta emme erinomaisia.

Pikkuhiljaa kilpailu, jatkuva arviointi, kansainvälisyyden vaatimuk- set ja erinomaisuuden tavoittelu alkoivat jäytää meitä. Kadotimme roh- keutemme, kiinnostuksemme ja motivaatiomme. Emme enää tienneet, miksi olimme yliopistolla. Jatkuvat hylätyksi tulemiset alkoivat syödä ammatillista itsetuntoa ja aloimme tuntea itsensä epävarmoiksi ja epä- onnistuneiksi. Yliopistouudistus ja yksiköiden yhdistäminen pahensivat tilannetta. Aloimme tuntea itsemme vieraiksi ja syrjäytyneiksi yliopis- tolla. Kollegat muuttuivat kilpailijoiksi ja epäluottamuksen ilmapiiri val- tasi alaa. Yliopisto ei ollut enää ”koti” vaan paikka, jossa alkoi olla huono olla. Alkoi tulla olo, ettei meitä enää tarvittu.

McNaisissa (21.12.2014) haastateltujen huippukoulutettujen ja työt- tömien tohtorien tapaan mekin olemme joutuneet koulutuslupauksen pettämiksi. Puheet siitä, että koulutus kannattaa aina ja että meitä tar- vitaan paikkaamaan suurten ikäluokkien eläköitymisestä seuraava aukko työmarkkinoilla, eivät pitäneetkään paikkansa. Vaikka jokainen meistä on viettänyt lähes puolet elämästään yliopistossa, yksikään meistä ei ole onnistunut saamaan vakinaista työtä, vaan olemme jatkaneet pätkätöissä aina paremman tulevaisuuden toivossa. Olemme kokeneet myös työt- tömyyttä, lähteneet yliopistolta, palanneet sinne, lähteneet uudelleen. Olemme jatkuvassa liikkeessä.

Metodologisia polkuja

Se, että olemme tässä kirjoittamassa metodikirjaa, ei ole sattumaa. Kiinnostuksemme metodeihin ja tiedon tuottamisen tapojen pohdintaan syntyi jo perusopintovaiheessa. Meille kaikille on ollut yhteistä tyytymättömyys 1980- ja 1990-luvun kasvatustieteissä käytettyihin metodeihin. Määrällisen tutkimuksen valta-asema sai meidät hakemaan tietoa laadullisen tutkimuksen menetelmistä omien oppiaineidemme ulkopuolelta. Naistutkimus ja sen kautta tulleet uudet vaikutteet olivat meille keskeisiä. Metodologiset ja epistemologiset pohdinnat limittyivät oman tutkimuksen tekoon sekä opettamiseen. Etnografia, haastattelut, narratiiviset lähestymistavat, kokeellinen kirjoittaminen sekä elämänkerralliset tutkimusmenetelmät ovat inspiroineet meitä. Olemme olleet kiinnostuneita erilaisten aineistojen analyysistä, pohtineet tiedon tuottamisen ehtoja, tutkineet erilaisten metodien sisältämiä oletuksia ja rajoituksia sekä näiden rajojen venyttämistä. Kiinnostuksemme on suuntautunut kohti kokeilevampia tutkimisen, tiedontuottamisen ja ilmaisemisen muotoja.

Yhteiskuntatieteellinen ja kasvatustieteellinen tutkimus ja niiden puitteissa käytävä metodikeskustelu on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Määrällisen tutkimuksen valta-asema on muuttunut jopa laadullisen tutkimuksen valta-asemaksi, metodeja on kehitelty hienosyisemmiksi, vain mielikuvitus on rajana potentiaalisille tutkimusaineistoille ja niiden lukemisen tavoille (Lather 2013). Olemme olleet osaltamme mukana tässä muutoksessa – sen kokijoina, tekijöinä ja kehittäjinä (Gordon, Hynninen, Lahelma, Metso, Palmu & Tolonen 2007, Ikonen & Ojala 2005; 2007, Saarinen 2003).

Patti Lather (2013, 634 - 635) hahmottelee yhteiskuntatieteellisen laadullisen tutkimuksen metodologista liikettä ja muutosta neljän eri virtauksen avulla. Ensimmäisen tason – Qual 1.0:n, kuten hän tätä virtausta nimeää – liberaalista sosiologiasta ja kulttuuriantropologiasta laajentunut perinteinen tulkitseva tutkimus kiinnittyi ajatukseen humanistisesta subjektista, jonka autenttinen ääni ja totuus voidaan tavoittaa mahdollisimman tiheillä kuvauksilla. Qual 2.0 -tasolla alettiin huomioida moninaisia todellisuuksia, ääniä, sotkuisia tekstejä, refleksiivisyyttä ja dialogeja, mutta se oli vielä kiinnittynyt humanistiseen käsitykseen kielestä, todellisuudesta, tiedosta ja subjektista. Seuraavalla Qual 3.0 -tasolla post-

modernit teoriat yleistyivät käsitteiden kuten validiteetti, ääni, aineisto, empaattisuus, autenttisuus tai kokemus avajina. Postmodernit, feminisistiset, rotu- ja luokkateoriat edustavat tätä ajattelua. (Lather 2013, 635.)

Latherin (2013, 635) mukaan olemme nyt 2010-luvulla Qual 4.0 -vaiheessa. Tätä vaihetta määrittelee ajatus tulemisesta deleuzilaisen ajattelun mukaisesti. Tätä tulossa-olevan-metodologian -vaihetta, tai postkvalitatiivisen tutkimuksen vaihetta, on mahdoton määritellä. Kysymys on tutkimuskohtaisesta toisin tekemisestä riippumatta siitä, missä vaiheessa projektia ollaan sekä siitä, ettei voida ennakolta tietää tai suunnitella tutkimuksen tapaa. Esimerkiksi Hanna Guttorm (2014) kirjoittaa väitöskirjassaan siitä, miten alun perin etnografinen tutkimus käsityönopetuksen sukupuolittuneisuudesta muuntui autoetnografiseksi tietämisen mahdollisuuksien, oikeutuksien ja eettisten kysymysten tutkimiseksi, ja erityisesti sen pohtimiseksi keiden kanssa tuo prosessi tapahtui. Guttorm (2014) kirjoittaa väitöskirjansa tiivistelmässä: ”tämän tutkimuksen yhtenä kontribuutiona on luoda suomalaisen käyttäytymistieteelliseen tutkimukseen tilaa omalta liikkeelliseltä paikalta tapahtuvalle poststrukturealistiselle autoetnografiselle kirjoittamiselle. Kirjoittamiselle, jossa tutkijan oma ja ei oma tunteva ja ajatteleva moniääni kuuluu.” Kirjoittamisen konventioiden pohtiminen ja purkaminen ovatkin postkvalitatiivisen tutkimuksen keskiössä: kuinka kirjoittaa moniäänisesti, -paikkaisesti, -partnerillisesti kunnioittaen verkostomaisuutta ja hetkittäin syntymiä niittaamatta kiinni tätä (Hohti 2016, Lenz Taguchi 2013a; 2013b, Wyatt et al. 2010; 2014), siis välttää normatiivista paremmin tietäjän paikkaa (Hakala 2007).

Qual 4.0 -vaihe on tuottanut sarjan mielenkiintoisia keskeltä tutkimusprosesseja kirjoitettuja ja avoimiksi jääviä pohdintoja muun muassa tietämisen ja ilmaisemisen mahdollisuuksista. Näiden lisäksi postkvalitatiivinen tutkimus on tuottanut tutkimusmenetelmiin liittyvää kehitystä. Yksi tällainen menetelmällinen kehys on kollektiivinen biografia (esim. Davies ym. 2006; 2013, Davies & Gannon 2012), jota mekin olemme tutkimushankkeessamme käyttäneet ja josta tässä kirjassa kerromme. Kollektiivinen biografia on yhteisöllinen tiedontuottamisen menetelmä, jossa muodostetaan tietoa tavoista, joilla yksilöt ovat diskursiivismateriaalisesti tietyissä eleyissä tilanteissa rakentuneita. Menetelmä on mahdollistanut meille tavanomaisesta poikkeavan tutkimuksen teke-

misen tavan ja tietämisen pohtimisen uudenvälisiin aineistoihin, kuten valokuviiin ja liikkeeseen, pohjautuen. Kollektiivisessa biografiasa meitä kiehtoo myös tavallista yhteistyössä tapahtuvaa tutkimista syvällisempi yhdessä tekeminen ja tietäminen.

Kollektiivisen biografian tutkimusprosessissamme keskeisiksi muodostuivat kirjoitusretriitit (ks. tarkemmin luvussa 2). Alun perin erityisesti yhteiseen muisteluun ja kirjoittamiseen suunnitellut retriitit tulivat yhä tärkeämmiksi yhteen kuulumisen paikoiksi, joissa voimme olla-toimia-tuntea yhdessä ('being-acting-feeling together', Lather 2013, 642). Retriitit muodostuivat tärkeiksi paitsi yhdessä ajattelemisen, keskustelemisen ja kirjoittamisen kannalta, niin erityisesti kollektiivisen tietämisen tutkimisen sekä kuulumisen tunteen virittäjinä. Yksin olimme usein hukassa ja kirjoittaminen tuntui vaikealta, mutta retriiteissä löysimme taas yhdessä tekemisen imun.

Patti Latherilta olemme saaneet käsitteen myös omille harhapoluillemme, sattuman ja ei-tietämisen kautta työskentelylle – olemme antaneet itsellemme luvan 'olla eksyksissä' ('getting lost', Lather 2013, 642). Prosessimme ei ole edennyt suoraviivaisesti, vaan olemme tehneet erilaisia mutkia ja kokeiluja, antaneet sattumalle sijaa ja tehneet erilaisia ei-niin-etukäteen-suunniteltuja-harjoituksia. Tämä kaikki on vienyt meitä ja kollektiivisen biografian projektiamme ja ajatteluumme eteenpäin.

2. KOLLEKTIIVISEN BIOGRAFIAN TEORIASTA, METODOLOGIASTA JA PROSESSISTA¹

Kollektiivinen biografia on työmetodi, jota olemme kokeilleet nykyyliopistoa koskevan tutkimuksemme aineiston tuottamiseen, sen eteenpäin työstämiseen ja siitä kirjoittamiseen. Tässä luvussa kerromme kollektiivisen biografian menetelmästä, sen teoreettis-metodologisista taustoista ja metodisista käyttötavoista. Lisäksi kuvaamme omaa kollektiivisen biografian prosessiamme, sen syntyhistoriaa ja konkreettista toteuttamista.

Kollektiivinen biografia on 2000-luvun alussa australialaisen kasvatussosiologin ja feministin Bronwyn Daviesin kollegoineen (esim. Davies ym. 2006; 2013, Davies & Gannon 2011; 2012) kehittänyt menetelmä. Kollektiivinen biografia on yhteisöllinen tiedontuottamisen menetelmä, jossa muodostetaan tietoa tavoista, joilla yksilöt rakentuvat diskursiivisesti tietyissä elyissä tilanteissa. Lähtökohtana tiedon tuottamiselle käytetään henkilökohtaisia muistoja, joista poststrukturalistisiin teorioihin tukeutuen puretaan kollektiivisesti niitä diskursiivisia verkkoja, joissa ruumiimme ja eletyn elämän ymmärtämisen tavat rakentuvat. Kohdis-

1 Tämä luku perustuu suurelta osin Sukupuolentutkimus-Genusforskning-lehdessä 4/2014 julkaistuuun artikkeliin Kollektiivinen biografia feministisen tutkimuksen menetelmänä (Palmusaarinenojala 2014).

tamalla huomio ruumiillisuuteen ja kieleen eletyn elämän ulottuvuuksina, kollektiivinen biografia tutkii sitä, miten totuutena pidettyä työstetään kertomisen, kuuntelemisen ja kirjoittamisen teknologioiden läpi. Pyrkimyksenä on kuvitella, miten ymmärtämisen tavat voisivat rakentua toisin.

Kollektiivinen biografia menetelmänä tulee parhaiten ymmärretyksi Frigga Haugin ja kumppanien (Haug ym. 1987) 1980-luvulla kehittelemän muistelutyön jatkokehittelynä (Davies ym. 2006). Se vastaa dekonstruktiivisen teorian ehdotukseen maailmasta ja ihmisistä osittaisina, kielen ja materian kohtaamisissa rakentuvina. Kollektiivisella biografialla on kytköksensä myös autobiografiaan eli tutkimusperinteeseen, jossa tutkimuskohteena ovat tutkijan omat elämänhistorialliset muistot (Stanley 1995). Lisäksi kollektiivisen biografian voi nähdä autoetnografian (Anderson 2006, Ellis 2004, Uotinen 2008) ja kollektiivisen etnografian (Gordon ym. 2000; 2006; 2007) sukulaisena. Näissä molemmissa lähestymistavoissa hyödynnetään tutkijan kokemuksia ja tunteita tutkimuksen aineistoina ja pohditaan tutkijan ruumiillisen läsnäolon merkitystä tutkimuksessa tuotettavalle tiedolle. Kuten Wyatt ja kumppanit (2014, 413) kollektiivisen biografian sukulaisuuksista toteavat, sukulaisuudet lipsuvat ja liukastelevat, kaatuilevat toistensa päälle. On olemassa itse asiassa yksi pitkä sana, ilman välilyöntejä. Se on *duoethnographycollaborativeautoethnographycollectivebiographycollaborativewriting* (Wyatt ym. 2014, 413).

Kollektiivista biografiaa on kehitetty erityisesti kansainvälisessä sukupuolen ja koulutuksen tutkimuksen piirissä (esim. Davies ym. 2006; 2013). Myös Suomessa kasvatustieteellisen feministisen tutkimuksen tekijät ovat olleet menetelmästä kiinnostuneita, mutta toistaiseksi ei ole ilmestynyt suomalaisia empiirisiä tutkimuksia, joissa kollektiivista biografiaa olisi systemaattisesti käytetty.

Kollektiivisen biografian juuret: muistelutyö

Saksalaisen Frigga Haugin johtama naistutkijaryhmä kehitti muistelutyömenetelmän 1980-luvulla naisten sukupuolisosialisaation tutkimiseen (Haug ym. 1987). Pyrkimyksenä oli rakentaa aineistokeskeisen

tutkimuksen menetelmä, jossa yhdistyisivät sekä sukupuoleen liittyvien yksilöllisten arkisten kokemusten että sukupuoleen liittyvän teorian käyttö. Ajatuksena oli arkisia kokemuksia ja teoriaa yhdistävän kollektiivisen vuorovaikutteisen prosessin kautta analysoida niitä yhteiskunnallisia mekanismeja, joiden avulla naiset omaksuvat erilaisia käyttäytymismalleja ja -tapoja. (Grawford ym. 1992, Widerberg 1995; 1996.) Tyttöjä, koulua ja liikuntakasvatusta muistelutyömenetelmällä tutkinut Ulla Kosonen (1998, 25) kiteyttää menetelmän idean seuraavasti: ”muistojen kautta ei tutkita niinkään koulua instituutiona, joka säätelee ja kontrolloi tyttöjen kehitystä, vaan pikemminkin sitä, miten tuossa instituutiossa on astuttu erilaisiin suhteisiin, joiden kautta tullaan yhteiskunnan sukupuoliseksi jäseniksi.”

Haug tutkimusryhmineen (Haug ym. 1987) kehitti muistelutyön kolmivaiheiseksi ryhmätyömenetelmäksi. Sen lähtökohdaksi otettiin muistelutyöryhmään osallistuvien naisten konkreettiset, analysoimattomat kirjoitetut muistot yhteisesti sovitusta aiheesta. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa sovitaan muisteltava teema sekä kirjoitetaan muisto, yksittäinen tapahtuma, episodi tai tilanne kolmannessa persoonassa. Hän-muotoa käyttämällä pyritään luomaan etäisyyttä tapahtuneeseen, minkä ajatellaan auttavan muiston kirjaamista mahdollisimman autenttisessa muodossa. Lisäksi hän-muodon käyttäminen mahdollistaa yksittäisen henkilön kokemuksen avautumisen laajemmaksi aineistoksi. (Haug ym. 1987, Kutuniva & Ylitapio-Mäntylä 2005, 242.) Muisto kuvataan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ottaen mukaan yksittäiset, jopa triviaalilta tuntuvat yksityiskohdat (mm. miltä tilanne tuntui ruumiissa, tuoksut, valo, emotionaaliset reaktiot). Muistoa kirjoittaessa ei tehdä tulkintaa, ei selitetä eikä kerrota ajallisesti pitkiä tapahtumia, sillä muistelusta ei ole tarkoitus luoda yhtenäistä kertomusta menneisyydestä.

Kirjoittamisen jälkeen menetelmän toisessa vaiheessa muistelut luetaan ryhmälle. Ääneen lukemalla tuodaan kaikkien ryhmään osallistuvien äänet kuuluviin ja pyritään näin luomaan ryhmään tasavertaista ja sallivaa ilmapiiriä. (Haug ym. 1987.) Muistelun lukeminen ääneen toimii myös työskentelyn avausepisodinä. Sen jälkeen ryhmässä keskustellaan ja tutkitaan muistojen eroja ja yhtäläisyyksiä sekä etsitään myös sellaista, mitä jää sanomatta (Kutuniva & Ylitapio-Mäntylä 2005). Kolmannessa vaiheessa muistoista esiin nostettuja huomioita suhteutetaan kirjallisuus-

teen ja löydöksiä kytketään osaksi sukupuolen teoriaa. Tämän jälkeen palataan uudelleen alkuperäisiin muistelukirjoituksiin ja luetaan niitä uusien käsitteiden ja teoreettisen ymmärryksen valossa. Muisteluja voidaan myös muokata ja kirjoittaa muistelijan toimesta uudelleen. Uudelleen lukemisen, tulkitsemisen ja kirjoittamisen kierrokset voivat jatkua niin pitkään kuin ryhmä haluaa. (Grawford ym. 1992.)

Epistemologisesti muistelutyön keskiössä on ajatus siitä, että yksilöt tuottavat ja ylläpitävät sosiaalista järjestystä arjessaan. Ruumiin ajatellaan olevan tässä prosessissa keskeinen elementti: ruumiita hallitsemalla naiset upotetaan vallitsevaan sosiaaliseen järjestykseen ja siksi juuri ruumiin kokemisen ja sen muistamisen kautta tulkitsemme itsemme tietynlaisiksi. Näin ollen naisten arki ja arkeen liittyvät muistot ovat tutkimisen arvoisia, ja ne sisältävät yhteiskunnallisten järjestysten ja sukupuolen teoretisoinnin kannalta relevanttia tietoa (Jokinen 1989). Muistelutyömenetelmässä näkyikin vahvasti sen kehittämisajankohtana 1980-luvulla naistutkimuksessa vallinnut tietoteoreettinen lähestymistapa – stand-point-feminismi – ja ajatukset siitä, miten yksityinen on julkista, henkilökohtainen poliittista ja intiimi jakamisen arvoista (Harding 1986; 1990, Hartsock 1983).

Muistelutyön kollektiivisuuden taustalla on ajatus biografisen kirjoittamisen välttämisestä, jolloin keskiössä ei ole se, kuinka henkilöstä tulee ”minä”, vaan pikemminkin kuinka erilaisia sosiaalisia järjestyksiä ylläpidetään, luodaan tai haastetaan, ja kuinka kaikki ”minät” ovat näiden tuotteita. Kuten Bronwyn Davies (1994, 83) asian ilmaisee, muistelutyössä naiset ”kutovat verkkoa itsestään, ja löytävät itsensä toimijoina tuossa kutomisessa, tutkimalla kuinka kulttuuriset säikeet muovaavat elämää”. Tällä tavalla tulkinnalliset prosessit suuntautuvat yleistämään yksittäiseltä ja yksityiseltä tuntuja kokemuksia ja teoretisoimaan sosiaalisia rakenteita, ja siten myös voimauttamaan muistelutyöhön osallistuneita naisia (Jansson ym. 2008, 237).

Suomalaiseen keskusteluun muistelutyömenetelmä tuli 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Tutkimuksessa menetelmää on käytetty muun muassa terveys- ja liikuntatieteissä, yhteiskuntatieteissä sekä naistutkimuksessa. Erityisen suosittua muistelutyömenetelmän käyttö on ollut kasvatuksen ja koulutuksen feministisen tutkimuksen piirissä. (Aapola 1994, Aukee 1994, Autti 1996, Hasanen, Koivunen & Kolehmainen

2010, Jokinen 1989, Kokko 2007, Koski & Tedre 2003; 2009, Kosonen 1998, Käyhkö 2013, Oinas 2001, Saarenheimo 1997, Ylitapio-Mäntylä 2007.) Tutkimuksen lisäksi muistelutyömenetelmää on hyödynnetty opetuksessa (Kutuniva & Ylitapio-Mäntylä 2005) sekä feministisessä tiedostamistoiminnassa (Jaatinen 2014).

Subjektiksi tuleminen kielellisen tekniikoissa

Kollektiivinen biografia jakaa muistelutyömenetelmän ajatuksen siitä, ettei ole olemassa yksilöä autenttisine muistoinen. Se, mitä yksilöllä ymmärrämme, on rakentunut sosiaalisten prosessien seurauksena. Yhteistoiminnallista lähestymistapaa korostamalla molemmat menetelmät pyrkivät ”vähentämään individualistista ajattelua” (Haug ym. 1987, 56) ja fokuoitetvat ”minuuden prosesseihin pikemmin kuin löytämään yksityiskohtia individuaalisista ministä” (Davies & Gannon 2006, 7). Davies ja kumppanit (2001, 169) kuvailevat kollektiivista biografiaa ”biografi-sena” siinä mielessä, että materiaalina käytettävät muistot ovat yksilöiden muistoja. ”Kollektiivisen” menetelmästä tekee se, että tarinoiden jakamisen myötä tehdään näkyväksi tapoja, joilla koherenttina koettu autonominen subjektiutemme rakentuu nimenomaan kertomisen, siis kirjoittamisen, puhumisen, kuuntelemisen ja jakamisen prosesseissa ja tekniikoilla (ks. myös Davies & Gannon 2012, Onyx & Small 2001).

Muistelutyössä yksilöiden kerrotut kokemukset, päätökset, halut ja tunteet ymmärretään olemassa olevien rakenteiden ilmaisuina ja siten persoonallisina tapoina neuvotella annetuissa rakenteissa. Kollektiivisessä biografiassa näitä ajatellaan kielellisinä, tekstuaalisina ja diskursiivisina vallan muotoina. Menetelmässä ensisijaisena tavoitteena on oppia lukemaan ja kirjoittamaan yhdessä kriittisesti ruumiillisista ja sosiaalisista ”minuuksista”. Samoin kuin muistelutyössä, myös kollektiivisessä biografiassa otetaan yhteisen tiedontuotannon lähtökohdaksi kirjoitetut muistot, jotka tulevat niin lähelle kuin voivat ”ruumiillista kokemusta siitä, mitä tapahtui” (Davies & Gannon 2006, 10). Toisin sanoen muistoa kirjoittaessa keskitytään kirjoittamaan ruumiista: siitä, kuinka tilanne on painautunut ruumiin muistiin. Tuottamalla muistoja aistillisina teksteinä ikään kuin ne tapahtuisivat siinä hetkessä, voidaan tutkia erilaisia

näkökulmia merkitysten tekemisen kielellisiin ja affektiivisiin prosesseihin, joiden kautta tullaan subjekteiksi tai ollaan tulemisen tilassa. Tämä kriittinen lukemisen ja kirjoittamisen prosessi pitää sisällään mahdollisuuksia erilaiseen toimijuuteen - ei siten, että muistot voitaisiin kiinnittää ja tulkita vaihe vaiheelta, vaan pikemminkin siten, että opittaisiin ottamaan muistot hetkinä ja liikkeinä (*mo[ve]ments*) kielellisissä ja affektiivisissa tulemisen maailmoissa. (Davies & Gannon 2006, 7, ks. myös Davies & Gannon 2012.)

Koska tulemisemme subjektiksi (*becoming subject*) ymmärretään tapahtuvan kielellisissä tekniikoissa, on tulemistamme myös mahdollista muokata tai vähintäänkin häiritä. Kollektiivisen biografian työskentelyssä korostetaan huomion kiinnittämistä erityisesti odottamattomiin, outoihin ja vertailukelvottomiin tilanteisiin ja kuvauksiin (Davies & Gannon 2006, 115); dominoivan diskurssin häiriön hetkiin, jotka mahdollistavat tilanteen ajattelemisen ja sanoittamisen toisin (Gonick ym. 2011, 743). Kun muistelutarinat ovat pitkiä ja monimutkaisia, löytyy niistä usein avoimia kohtia, joihin voi kohdistaa huomion ja kirjoittaa ainoastaan niistä hetkistä. Keskittyminen hetkeen ja ruumiiseen auttaa välttämään narratiivisia rakenteita, jotka suuntaavat lineaarisuuteen, kausaalisuuteen ja päätökseen. (Davies & Gannon 2006, 10.)

Toisin kuin muistelutyössä, jossa tavoitteena on yleistää muistoista teoriaa (Haug ym. 1987), kollektiivinen biografia alkaa, jatkuu ja päättyy teoriaan. Muistot eivät ole vain materiaalia, josta tuottaa tietoa, vaan myös paikka tutkia teoreettisesti muistelua olemisen ja tulemisen tekniikkana. Menetelmän konkreettista toteutusta ajateltaessa eroaa se Daviesin ja Gannonin (2006, 6) mukaan muistelutyöstä ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin, toisin kuin haugilaisessa muistelutyössä, jossa menetelmä on yksityiskohtainen ja vaiheittain etenevä, kollektiivisessa biografiassa ei ole yhtä prosessin mallia. Kuten Davies ja kumppanit (2013, 684) toteavat, kollektiivinen biografia on pikemminkin sarja mahdollisuuksia (*a set of emergent possibilities*) kuin metodi, jota seurata. Kollektiivista biografiaa on toteutettu esimerkiksi viikoittain kokoontuvina pitkäaikaisina työryhminä (Gonick ym. 2011, Lenz Taguchi 2013a; 2013b), ja muutaman päivän mittaisina intensiivisinä työpajoina (Davies ym. 2001; 2002; 2005; 2006; 2013, Davies & Petersen 2005, Zabrodskaja ym. 2011). Bronwyn Daviesin ympärille kerääntyneet ryhmät ovat lisäksi

olleet usein monikansallisia. Ryhmissä on ollut sekä senioritutkijoita että väitöskirjan tekijöitä (Davies ym. 2005; 2013, Davies & Petersen 2005, Zabrodska ym. 2011). Työryhmissä työskennellään teoreettisia tekstejä lukien, keskustellen, tarinoita kertoen ja kirjoittaen sekä tarinoita analysoiden. Kirjoittamisen käytännöt vaihtelevat: kirjoitetaan yhdessä pienemmällä porukalla, jaetaan tuotettu teksti koko ryhmälle, ja työstetään sitä eteenpäin (Davies & Gannon 2006, 8). Toisin kuin muistelutyössä, kollektiivisessa biografiassa muistojen uudelleen kirjoittamisen tekee aina joku muu ryhmäläinen kuin muiston alkuperäinen kirjoittaja/kokija. Näin toimien korostetaan muistojen epäluotettavuutta/ei-autenttisuutta ja jaettavuutta/kollektiivisuutta.

Toiseksi, keskeinen ero muistelutyön ja kollektiivisen biografian konkreettisen toteutuksen välillä kytkeytyy kysymykseen menetelmän terapeuttisuudesta ja voimaannuttamisen pyrkimyksistä (Davies & Gannon 2006, 6). Muistelutyössä poliittisten tavoitteiden rinnalla korostuu terapeuttisuus: pyrkimys voimautua ja vapautua sukupuolistavien puheta-
jen ja käytäntöjen vallan alta. Kollektiivisessa biografiassa voidaan halutessa tuoda esiin myös terapeuttista ulottuvuutta, mutta ensisijaista on tutkimuksen tekeminen, ja tavoitteena on usein jonkin tutkimusjulkaisun kirjoittaminen yhdessä.

Kollektiivinen biografia tulemisensa tilassa

Kollektiivista biografiaa on kehitetty 2000-luvun alusta alkaen ja prosessi jatkuu edelleen. Daviesin ja Gannonin (2012, 358) mukaan aluksi käsitteellistä inspiraatiota saatiin Judith Butlerin sukupuolta koskevista teorioista ja Michel Foucault:n valtateorioista. Tämä näkyy nimenomaan dekonstruktion ja kielellisyyden korostamisessa kirjallisessa työskentelyssä (Davies ym. 2006). Myöhemmin materialistisen ja korporeaalisen keskustelun kiihtyessä yhteiskunta- ja kulttuuritieteissä myös kollektiivista biografiaa alettiin kehittää muun muassa Gilles Deleuzen ja Karen Baradin materialistisiin teorioihin kytkeytyen (Davies & Gannon 2011; 2012, Gannon ym. 2014, Zabrodska ym. 2011).

Teoreettisen orientaation muutos näkyy kollektiivisessa biografiassa entistä vahvempana kiinnittymisenä hetkiin ja liikkeeseen (mo[ve]

ments), ja näissä tapahtuviin materiaaliin ja affektiivisiin tulemisiin (becoming, Deleuze) ja yhteismuotoutumisiin (intra-action, Barad). Toisin ilmaisten huomio kohdistetaan subjektin ja diskurssin kohtaamisen sijaan niihin intensiteetteihin ja virtauksiin, jotka liikuttavat kollektiiviseen biografiaan osallistuvia kollektiivisesti. Kyse on esimerkiksi hetkistä, joissa ääneen luettu muisto alkaa resonoida affektiivisesti kuuli-joissa. Tällöin tuossa hetkessä (mo[ve]ment) muisto on yhtä aikaa todellinen (real) ja yksilöstä irrotettu (de-individualised). (Davies & Gannon 2012, 360.) Tämä puolestaan mahdollistaa niiden prosessien näkemisen, joissa yhä uudelleen tuotumme yksilöiksi ja erilaisiksi, ja joissa tämä yksilöllistyminen tehdään tärkeäksi ja merkitään välttämättömäksi olemassaolon muodoksi (Davies & Gannon 2012, 370).

Kollektiivinen biografia, kuten useat muut sosiaalitieteelliset metodologiat, on ollut hyvin tekstikeskeinen. Työskentely on keskittynyt kirjoitettujen muistojen, niiden uudelleen kirjoittamisen, yhteistoiminnallisen kirjoittamisen, teorioiden kanssa keskusteluttamisen ja kielellisten valtateknologioiden paikantamisen ympärille. Sinällään lähtökohtaisesti ruumiillistuneena ajateltua on siis sekä tuotettu aineistoksi että analysoitu kielellisin ja tekstuaalisin välinein. Viime vuosina tekstikeskeisyyden rinnalle on alettu ottaa toisenlaisia välineitä, kuten draamaa ja valokuvaa. Näiden avulla on pyritty ravistelemaan totunnaisia tutkimuksellisia hahmottamisen tapoja ja tavoiteltu erilaisia tulkinnallisia tiloja, jotka mahdollisesti tuottavat uusia jäsennyksiä ja teoretisoinnin mahdollisuuksia tavanomaisiin ilmiöihin (Gannon ym. 2014, 181). Samalla on pyritty myös estämään kollektiivisen biografian jämähtämistä tietynlaiseen metodiseen asentoon (Gannon ym. 2014).

Kollektiivinen biografia metodologiana muuttaa muotoaan. Taus-talla oleva epistemologinen pyrkimys päästä habituuaaliselle toistolle ja viittauksille perustuvan yksilökeskeisen todellisuuden hahmottamisen taakse on kuitenkin edelleen olemassa. Teoreettiset ja osin myös metodi-set välineet vain vaihtuvat. Myös me olemme omassa kollektiivisen biografian prosessissamme halunneet astua tekstikeskeisyydestä käyttämään myös muita työvälineitä, kuten valokuvaa, kollaaseja, liikettä ja liikkuvaa kuvaa. Seuraavaksi luomme katsauksen omaan kollektiivisen biografian prosessiimme, jota kuvaamme ja syvennämme tulevissa luvuissa.

Minusta meiksi, yksilöstä monikolliseksi: kollektiivista työskentelyä Tiloissa

Meillä kolmella kirjoittajalla oli herännyt kiinnostus kollektiiviseen biografiaan hieman eri aikoina. Tarja muistaa törmänneensä Daviesin ja kump-paneiden (2006) kirjaan heti tuoreeltaan. Hän opetti silloin Helsingin yliopistossa *Elämänhistoria, elämäkerta ja muistaminen* -kurssia, ja alkoi miettiä, miten kollektiivista biografiaa voisi toteuttaa käytännössä. Hän oli tehnyt aiemmin kollektiivista etnografiaa, ja ollut mukana monenlaisissa projekteissa ja verkostoissa, joissa yhdessä keskusteleminen, analyysin tekeminen ja tiedon tuottaminen olivat olleet keskeisiä työskentelemisen tapoja (ks. esim. Gordon ym. 2000; 2007, Lahelma ym. 2014, Palmu & Lappalainen 2012). Hän kirjoitti myös kollektiivisen biografian menetelmään pohjautuvan tutkimussuunnitelman vuonna 2008 ja sai houkuteltua Jaanan mukaan hankkeeseen. Rahoituksen kariutumisen myötä ajatus menetelmän soveltamisesta kuitenkin unohtui.

Jaana muistaa kiinnostuneensa muistelemisesta menetelmänä 1990-luvun lopulla. Opettaessaan Lapin yliopistossa *Kasvatuksen sukupuolista-vat käytännöt* -opintojaksoa hän hyödynsi opetuksessaan opiskelijoiden kirjoittamia muistelutarinoita. Hän osallistui itsekin muistelutyöryhmään, jossa sai omakohtaisia kokemuksia muistelemisen voimasta. Myöhemmin hän luki artikkelin *Becoming Schoolgirls: The Ambivalent Project of Subjectification* (Davies ym. 2001), jossa törmäsi ensimmäisen kerran kollektiiviseen biografiaan. Muutamia vuosia myöhemmin Tarja kertoi kollektiiviseen biografiaan liittyvästä tutkimusideastaan. Idea kuitenkin hautautui, ja he aloittivat muita kirjaprojekteja yhdessä Hannan kanssa (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, Saarinen, Ojala & Palmu 2014).

Hanna muistaa ensikertaa törmänneensä kollektiiviseen biografiaan jossakin monista kasvatustieteilijöiden verkostotapaamisista, joissa Bronwyn Daviesin tutkimuksista puhuttiin. Varsinaisesti hän kuitenkin tuli tutustuneeksi menetelmään vasta luettuaan Tarjan ja Jaanan tutkimussuunnitelman.

Yhdessä meillä virisi ajatus kollektiivisesta biografiasta alkuvuodesta 2013, kun viimeistelimme toimittamaamme *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta* -teosta (Saarinen, Ojala & Palmu 2014). Kirjan julkaiseminen viivästyi, ja lähettelimme viestejä, joissa

purimme ärtymystämme, sen hetkisiin tutkimus- ja opetustöihin pitkäs-
tymistä sekä kaipuuta yhteistyöhön. Eräässä sähköpostissa Hanna kir-
joitti: ”Mäkin olen kovasti kaivannut meidän intensiivipäiviä kirjaprojek-
tien merkeissä. Se kolmas kirja meillä on vielä tekemättä. ☺ Siis se muotoa
Palmu, Saarinen & Ojala. Mietin, että eihän sen kirjan tarvitse olla toimi-
tettu teos. Voishan se olla meidän kolmen yhdessä kirjoittama, ja vaikka joku
populaarimpi ja poleemisempi teos tyylisiin tutkijanaisten elämästä nyky-yli-
opistossa. ☺ Hih, mitäs sanotte?! ☺”

Tarja vastasi (9.1.2013): ”tartun heti tähän Hannan ideaan kolman-
nesta kirjasta. ☺ Mitäs jos kirjoitettaisiin kollektiivisen biografian menetel-
mällä (ja samalla vaikka vähän menetelmästä) naistutkijaksi tulemisesta ja
olemisesta - ja nyky-yliopistosta siinä samalla. Tai jotain sen suuntaista... Ja
kevyemmin ja populaarimmin kuin kirjat 1 ja 2. Kun olen tämän vuoden
jälkeen jäämässä pois yliopistosta, niin tällaisen kirjahankkeen parissa voisin
hyvin kuvitella viihtyväni...” Hanna vastaa (9.1.2013): ”Voi pyhä mylväys,
juuri tällaista, juuri tätä. Ilman muuta kollektiivisella biografialla ja -sta.
Siinä yhdistyisi juuri yhdessä tekeminen, joka meiltä niin hyvin luonnistuu,
ja suun puhtaaksi puhumisen mahdollisuus nyky-yliopiston meiningeistä.
Kiinni veti! ☺ Ja kun täällä artikkelin kirjoittamiseen tarttumista välttelles-
säni juuri surffailin Valamon luostarin sivuilla (hiljaisuutta ja henkisyttä
kaipaa!) päässäni yhdistyy kaksi lankaa ja syntyy ajatus 3-päiväisestä inten-
siivimuistelukirjoittamisideoimisretriitistä. ☺ Nii ja Otavan kirjasäätiön
apurahat on nyt haussa 4.2. asti. ;-)”

Ja Jaana komppaa (9.1.2013): ”Aivan mahdollottoman hyvä idea!!! Olen
mukana ja jossain mulla taitaa olla kopioita siitä kollektiivisesta biogra-
fiasta ala Bronwyn Davies ja muutamia artikkeleita. Oi, tässähan oikein
innostuu yhteisestä kirjoittamisesta. Ajatus Valamosta ja retriitistä olisi
tosi mahtavaa. Itse suunnittelin väittelyn jälkeen, että voisin mennä Vala-
moon viikoksi, mutta se jotenkin jäi.... Kyllä me tehdään se kolmas kirja-
kin.” Hanna lisää vettä myllyyn. ”Sehän on sitten tässä - kolmatta kirjaa
pukkaa! ☺ Niin se vaan taitaa olla, että vuosi aina välissä hengähdetään
ja sitten aloitetaan uusi kirjaprojekti. Koskas aloitetaan? ☺ Ehkäpä voi-
simme suunnitella täksi kevättalveksi ideoimispäivän Helsinkiin/Tam-
pereelle/Jyväskylään. Ja sitä varten lukea muutamia artikkelit kollektiivi-
sesta biografiasta. Ai jai, ihan syyhyttää. Joskin samaan aikaan takaraivossa
takeltaa fempedakirja.. Aarks!” Ja Tarja jatkaa (11.1.2013): ”aivan mie-

lettömän ihana tämä ajatus kolmannesta kirjasta! Mutta kyllä me ollaan hulluja!!! Muistan, kun Toimijuus-kirjan jälkeen oltiin ihan rätsti ja vannottiin, että ei enää tätä (ainakaan vähään aikaan), mutta nyt ollaan jo suunnittelemassa 3tta kirjaa vaikka se murheenkryyni kirja nro 2 on vielä ihan levällään. Ihan mielettöntä ja älyttöntä, mutta hauskaa!

Parin päivän sähköpostiviestittelyn jälkeen uuden projektin ideasta oli sovittu. Tässä intensiivisessä ja toisten ideoista innostuvassa ja toisiamme innostavassa viestittelyssä voi nähdä ensimmäisiä ituja tulevasta tekemisen tyylistämme, jossa heittäytyminen, ilo, luovuus ja suunnittelmattomuus ovat läsnä tiukan työnteon lomassa. Sähköpostiviestittelyssä sovittiin myös kevättalvelle kokous Tampereelle, jossa aikanaan juotiin kuohuvaa sekä vanhalle että uudelle projektille. Sitä ennen olimme kuitenkin ehtineet jo kirjoittaa suunnitelman kirjasta, jossa tarkasteltaisiin omia elämänpolkujamme ja kokemuksiamme akateemisessa maailmassa. Kirjan keskeisenä työmenetelmänä käytettäisiin Bronwyn Daviesin ja kumppanien (2006) tapaan kollektiivista biografiaa, jota toteutettaisiin pääasiassa vetäytymällä retriittiin työskentelemään.

Kollektiivista biografiaa käsittelevän kirjamme (siis tämän nyt käsillä olevan kirjan) lähtökohtana oli tarkastella aikaa ja muutosta yliopistossa sekä sitä, miten erilaiset erot (erityisesti sukupuoli, luokka, ikä ja paikka) tulevat tässä kehyksessä näkyviin. Lähdimme keskustelemalla ideoimaan teemaa ja miettimään, mitä ovat ne asiat, jotka mielestämme näyttäytyvät keskeisinä. Päädyimme neljään teemaan, joiden kautta ja joista tuottaisimme aineistoa. Teemaksi muodostui ensinnäkin *tilallisuus*, joka käsittää muun muassa yliopistorakennusten arkkitehtuurin, työhuoneet, matkustamisen ja tilojen kautta paikkaan juurtumisen. Toiseksi tarkastelimme sitä, miten ja missä *hierarkkisuus* näkyy ja miten se on muuttanut muotoaan vuosien saatossa. Kolmanneksi tutkisimme *ruumiillisuutta* ja ruumiin tarpeiden näkymistä yliopistolla. Tämän teeman yhteydessä pohtisimme myös yksin ja yhdessä tekemisen tiloja. Neljäntenä teemana olisivat *tunteet ja affektit*, niiden merkitys ja näkyminen/piilottaminen yliopistotyössä.

Keskeiseksi työskentelymuodoksi sovimme vetäytymisen yhdessä neljäksi päiväksi retriittiin tuottamaan aineistoa lukemalla etukäteen kirjoittamiemme muisteluita sovitusta teemoista, liittämällä keskustelut etukäteen valittuihin ja lukemiimme teoreettisiin teksteihin ja niiden pohjalta

keskusteleminen ja ideoiminen (Davies ym. 2006). Päätimme, että jokaisesta teemasta (tilallisuus, hierarkkisuus, ruumiillisuus sekä tunteet ja affektit) pidetään oma retriittinsä ja retriitit sijoittuvat kahden vuoden ajalle (syksy 2013-kevät 2015). Nämä kaikki neljä teemaa ovat tässä kirjassa edustettuina ja ne syventyvät ja laajentuvat eri retriiteistä kertovissa luvuissa. Vaikka prosessimme on ollut liikkeessä ja muuntunut, ja myös projektin keskeiseksi kysymykseksi on muodostunut kollektiivisen tietämisen tutkiminen, on kiinnostuksemme alkuperäisiin teemoihin säilynyt.

Ensimmäisen neljän päivän kirjoitusretriitin pidimme Helsingin Lautasaressa, Naisasialiitto Unionin idyllisessä 1900-luvun alun merenrantahuvilassa Villa Salinissa elokuun lopussa 2013 (Luku 3). Villa Salin valikoitui retriitin järjestämisen paikaksi sattuman kautta. Ida Salinin kesäkotirahaston hoitokunta päätti edeltävänä keväänä aloittaa Villa Salinissa residenssitoiminnan ja laitoimme hakemuksemme kirjoitusretriitin järjestämisestä. Hakemuksemme hyväksyttiin.

Työskentelimme teemaksi valitun tilallisuuden ympärillä. Olimme ennalta valikoineet sekä teemaan soveltuvaa että kollektiiviseen biografiaan menetelmän liittyvää lukemistoa, sopineet muistojen kirjoittamisesta sekä tehneet alustavaa työskentelyaikataulua retriitipäiville. Jokaisen päivän aloitimme rentoutus- tai meditaatioharjoituksella. Työskentelyn lomassa kävimme lenkillä ja pidimme lounas- ja kahvitaukoja. Teimme töitä iltaan asti ja päätimme päivän yhteisellä illallisella. Varasimme aikaa myös yksin olemiseen, jolloin saattoi ulkoilla (ja työstää kävellessä tai juostessa ajatuksia) tai vetäytyä kirjoittamaan yksin. Retriitin tuloksena päädyimme ”tiivistymiin”, joihin muisteluiden pohjalta tapahtuvat keskustelut meitä kuljettivat: oma huone, yhteiset tilat, kontrolli ja pelko, rytmi, tahti, liike, tietoinen jälki sekä tekemisen ja olemisen logiikkana oleva mitattavuus. Retriitin teemana olleen tilallisuuden merkityksellisyys näkyy myös myöhemmin kirjoitetusta muistelusta.

Hän muistaa ison valkoisen talon, omenoita omenapuissa ja maahan varisseina. Ikkunoista kimmeltävän meren ja ohikulkevat kävelijät, pyöräilijät ja hölkkääjät. Lasiverannalla työskentelyn ja sen, miten ajatuksissa tuijotti ikkunasta ulos. Lasiverannalla oli melkein kuin ulkona kun valo pääsi niin lähelle. Hänen olonsa oli jotenkin kevyt ja vapaa. Rotinkituolit eivät olleet maailman parhaita, mutta jalkoja saattoi nostaa toisen tuolin päälle ja etsiä mukavaa asentoa. Ennen työskentelyä tehdyt rentoutusharjoitukset virittivät olon mukavasti. Vaikka kroppa oli jotenkin rento ja kevyt, niin päässä tapahtui paljon asioita. Ajattelukin tuntui jotenkin helpommalta.

Ensimmäinen retriitimme tuotti valtaisan määrän ideoita ja innostusta, kirjoituksia, muistiinpanoja, ajatusten työstämistä eteenpäin. Ehkä tärkeintä oli se, että oli aikaa keskustella, pohtia ja tunnustella erilaisia

ajatuksia – miten muistoista lähti purkautumaan ”vyyhti” ja mihin ajatukset meitä veivät. Ilman yhteistä aikaa ja paikkaa tällainen työskentely ei olisi mahdollista. Tämä johti meidät myös miettimään sitä perustavanlaatuista asiaa, miksi meistä ajatustyötä tekevästä ihmisistä tuntui niin etuoikeutetulta päästä ajattelemaan ja keskustelemaan neljäksi päiväksi niin, että sai keskittyä vain siihen. Välillä siitä tuli myös huono omatunto! Mielestämme tämä kertoo paljon nykypäivän yliopistosta, jossa pitkäjänteiselle työskentelylle on vaikea löytää tilaa. Retriitissä meillä oli aikaa ja tilaa esittää esimerkiksi kysymys siitä, mikä on se hahmoton väärällä tavalla tekemiseen, sivuraiteella kulkemiseen ja riittämättömyyteen liittyvä tunne, jonka läsnäolon aistii ja jonka tietää olevan tässä, mutta josta ei saa kiinni. Tai mitä tapahtuu, kun yrittää mitata sellaista, joka ei ole mitattavissa. Tai mitä siitä seuraa, kun yritetään materialisoida sellaista, joka ei materiaaliseksi asetu. Ensimmäisessä retriiitissä päätimme kirjan kirjoittamisen lisäksi aloittaa myös kollektiivista biografiaa menetelmänä kuvaavan artikkelin työstämisen (Palmusaarinenojala 2014).

Tammikuussa 2014 pidimme *Avoimessa Naisten Korkeakoulussa* työpajan, jossa kerroimme kollektiivisen biografian menetelmästä sekä omasta työskentelystä (Luku 4). Työpajaa varten tekemässämme powerpoint-esityksessä rinnastimme valokuvia työhuoneistamme ja muista yliopistojen tiloista sekä Villa Salinista. Kontrastit herättivät meidät kysymään tilojen vaikutusta ruumiillisuuteen ja työtekoon, mutta myös sitä, miten valokuvat ja muistot linkittyvät yhteen ja minkälaisia kertomuksia ne kertovat yhdessä ja erikseen. Sattuman kautta päädyimme miettimään kuvallisuuden ja tilallisuuden rajapintoja.

Toisen kirjoitusretriitin pidimme Tampereen yliopiston tukisäätiön Villa Tonissa Tampereen Teiskossa maaliskuun puolivälissä 2014 (Luku 5). Retriittipaikkaa valitessamme selvittelimme varsin pitkään erilaisia vaihtoehtoja. Retriittipaikan tuli olla maantieteellisesti helposti saavutettavissa Jyväskylästä, Järvenpäästä ja Tampereelta. Lisäksi paikan tuli olla mahdollisimman edullinen, sillä meillä ei ollut rahoitusta projektillämme. Keskustelimme muun muassa Helsingin yliopiston Lammin biologisesta koeasemasta (jossa vuotta myöhemmin tulimme pitämään kirjoitusretriitin), mutta päädyimme kuitenkin valitsemaan Villa Tonin, joka oli julkisilla kulkuneuvoilla helpommin saavutettavissa kuin biologinen koeasema.

Olimme suunnitelleet retriitin alustavaksi teemaksi ruumiillisuuden, mutta ensimmäisen retriitin myötä teema laajeni käsittelemään myös performoinnin, koska se oli keskusteluissamme noussut tärkeäksi. Omien muistojemme ja kokemuksiemme tutkimisen lisäksi päätimme fokusoidummin tarkastella kollektiivisen biografian työskentelytapaa ja omia ajatuksiamme ja tuntemuksiamme suhteessa siihen. Toisin sanoen käsitelimme sitä, miltä tuntuu työskennellä tällä tavoin. Valitsimme retriitin lukemistoon aiemmin lukemattomia kollektiivista biografiaa koskevia tekstejä. Kirjoitimme retriittiin muisteluita sekä ruumiillisuuden ja performoinnin näkökulmasta että niistä paikoista, joissa olemme projektin tiimoilta työskennelleet. Villa Tonin retriitistä asti olemme kirjoittaneet muisteluita tiloista sekä paikan päällä että jälkikäteen.

Toisen retriitin tuloksena keskustelumme ja työskentelymme laajeni kohti valokuvan ja ”kollektiivisen ruumiin” teemoja. Kiinnostuimme Hillevi Lenz Taguchin (2013a) esittämästä kollektiivisesta ruumisommitelmasta (*collective-body-assembly*). Käsitteellä viitataan tutkijakollektiiviin, joka sekaantuu toistensa aineistoihin ja analysoi niitä yhdessä pyrkien rikkomaan yksilötoimijan ja tietäjän auktoriteetin sekä halun

löytää ”oikeita”, lopullisia ja loogisia vastauksia. Aloimme pohtia prosessin aikana syntyvää kollektiivista ruumiillisuuttamme. Mietimme myös, miten eri retriittitilat ovat olleet kollektiiviselle ruumiillemme tärkeitä muotoutumisen paikkoja. Se ei missään tapauksessa olisi samanlainen eikä yhtä vahva, jos olisimme tavanneet vain sähköpostin, verkon tai muiden virtuaalitulojen välityksellä tai yksipäiväisissä kokouksissa yliopistolla, kuten aiempien kirjaprojektimme aikana. Tilojen merkityksellisyydestä kertoo mielestämme sekin, että kollektiivinen ruumiimme järkyttyi Villa Tonin 1980-luvun interiööristä. Se kun oli tottunut edellisen retriittipaikan 1800-luvun lopun maailmoihin ja maisemiin. Järkytys taas kertoo tilojen affektiivisuudesta; tunteiden vaikutuksesta ruumiiseen.

Olimme jo Villa Salinissa aloittaneet valokuvaamisen ja käyttäneet kuvia tammikuun Naisasialiitto Unionin koulutustilaisuudessa. Villa Tonissa ymmärsimme, että valokuvat ja muistelut ovat molemmat kavalisia/kuvauksellisia materiaaleja. Päätimme vahvistaa valokuvan osuutta prosessissamme ja alkaa tutkia valokuvaa kollektiivisen biografian tekemisen tapana.

Päässä kieppuu lukemattomia ajatuksia ja ideoita. Taas tuntuu että kollektiivinen biografia on mennyt harppauksen eteenpäin ja syventynyt. Hän ei voi olla hämmästelemättä miten heidän työskentelynsä johtaa aina uusiin ideoihin ja ”löydöksiin” ja miten heidän ajattelunsa on samansuuntaista. Hän huomaa ajattelevansa, etteivät he ole koskaan riidelleet tai tyylyttäneet toisiaan ja tyrmänneet toisten ajatuksia. Siihen ei ole ollut tarvetta.

Vielä vajaa vuorokausi aikaa olla Villa Tonissa: yksi illallinen, yksi aamiainen ja yksi lounas. He ovat jakaneet kaikki muistelut ja keskustelleet niistä. Luetut artikkelit herättivät uusia yllättäviä ideoita. Hän on todella innostunut valokuvasta, collective bodystä ja ... Vielä on edessä keskustelua kirjasta, tulevan suunnittelua sekä seuraavan retriitin ideointia. Tuntuu valtavan hienolta, että heillä on tällainen kaikesta suorittamisesta ja kahleista vapaa luova projekti menossa.

Kolmannen kirjoitusretriitin pidimme syyskuun ensipäivinä 2014 Jämsässä maaseudun rauhassa pyöröhirsimökki Honkarannassa (Luku 6). Olimme keväällä hakeneet Villa Salinin residenssiä, mutta emme tulleet tällä kertaa valituiksi. Koska meillä ei edelleenkään ollut rahoitusta hankkeellemme, halusimme pysytellä lähellä Jyväskylä-Tampere-Järvenpää-akselia. Aiempia mökkivuokrausverkostojamme hyödyntäen päädyimme vuokraamaan Mökki Honkarannan kokonaiseksi viikoksi ja hyödynsimme viikon alku- ja loppupäätä perhelomailuun. Tämä on oiva esimerkki siitä, miten yliopistotyö, perhe ja vapaa-aika limittyvät toisiinsa, ja miten sama tila taipuu sekä perhelomailuun että retriittiin vetäytymiseen.

Mökki Honkarannassa keskityimme erityisesti valokuvien ja muistojen tilallisuuteen, sekä siihen, miten tila rakentuu muistoissa ja valokuvissa. Ensi kertaa kirjoitimme myös yhdessä muistoja uudelleen (Davies ym. 2006) ja teimme tietoisesti valokuvaamisen harjoituksia. Lisäksi valmistauduimme teoreettisesti lukemalla erityisesti kuvallisuudesta ja affektiivisuudesta sekä perehtymällä lisää kollektiivisen ruumismitelman käsitteeseen (Lenz Taguchi 2013a; 2013b) ja muihin uusmaterialistisiin, kohtaamista koskeviin kehittäelyihin (Davies & Gannon 2012, Gannon

ym. 2014, Zabrodska ym. 2011). Teimme kokeellisia valokuvausharjoituksia ja kirjoitimme näistä kokemuksistamme. Tutkimme kirjoitettujen ja (valo)kuvattujen muistojen samuuksia ja eroja. Olimme lukee etukäteen yleistajuisia esityksiä valokuvasta tutkimisen ja tallentamisen tapana sekä Sarah Pinkin (2007; Pink & Leder Mackley 2012) ajatuksia visuaalisesta etnografiasta.

Projektimme oli alkanut suuntautua taiteellisesti. Tämä ei ollut alkuperäinen tarkoituksemme, mutta analyysiemme myötä olimme liukumassa kuvallisuutta ja erityisesti valokuvaa kohti. Davies ja kumppanit (2013, 684) toteavat, että kollektiivinen biografia on pikemminkin sarja mahdollisuuksia kuin metodi, jota seurata. Työskentelyämme kuvaa se, että systemaattisen työskentelyn sisällä annamme tilaa ennalta arvaamattomille ja yllättäville löydöille. Projektin suunta ei ole ollut ennalta tiukasti määritelty, vaan retriittityöskentely ja siellä tekemämme kollektiivinen työskentely muokkaa prosessia ja siten projektin suuntaa jatkuvasti. Valokuvan ohella olemme prosessin edetessä muokanneet tapaamme tuottaa ja kirjoittaa muistoja. Kirjoittamamme muistot eivät enää välttämättä ole tietystä sija- ja aikamuodossa. Paitsi jälkikäteen ja mennyttä muistellen, voidaan muisteluita kirjoittaa myös läsnäollessa nyt hetkessä, kuten allaoleva muisto.

Hannan valkoisiin mustapilkkuisiin sukkiin puettut jalat ovat pöydällä. Vaikka on aamupäivä ja ulkona paistaa aurinko palaa pöydällä punainen kynttilä. Jalkojen ja kynttilän välillä on noin kymmenen senttiä väliä. Huomaakohan Hanna kynttilän lämmön? Hänellä ja Jaanalla on villasukat jalassa. Mökillä ”täytyy” olla villasukissa. Jaanan niskaan paistaa ikkunan läpi aurinko. Huomaakohan Jaana auringon lämmön? Valon säteet leikkivät sohvalla. Jaanan punainen villa-silkkihuivi näyttää tulipalloilta kun aurinko paistaa siihen. Punaisen liekehtivän huivin katselu lämmittää. On syyskuu, mutta ulkona taitaa olla taas lähes 20 astetta lämmintä.

Kolmannessa kirjoitusretriitissä aloitimme myös tämän kirjan konkreettisen työstämisen. Olimme ennen retriittiä sopineet jokaiselle oman teeman, josta kirjoittaa vapaamuotoisesti ja pituisesti auki aiempien retriittien työskentelystä syntyneitä ajatusketjuja. Teemoja olivat muun muassa ”kollektiivinen ruumiillisuus, tilat ja affektit” sekä ”tietoinen

mitattava jälki”. Myös ensimmäinen versio tästä luvusta kirjoitettiin Mökki Honkarannan retriittiin käsiteltäväksi. Retriitissä työstimme kirjasta dispositiota ja sovimme kirjoitusprosessin jatkamisen tavoista. Myös kirjan tyyli alkoi saada muotoaan, sillä päätimme ainakin kokeilla erilaisia kirjoittamisen tapoja: asiategstiä, fiktiota, tieteellistä tekstiä.

Kirjallisen työskentelyn lisäksi pidimme pienimuotoisen *näyttelyn* projektistamme (Luku 7). Sukupuolentutkimuksen päville 21.–22.11.2014 (Helsinki, Aalto yliopiston Kauppakorkeakoulu ja Svenska Handelshögskolan) rakennettu näyttely koostui seinille ripustettavista valokuvista, teksteistä ja muisteluista. Lisäksi näyttelyssä oli non-stoppina pyöriävä kuva-ääni-esitys. Näyttelyn kautta avasimme ja tarkastelimme omaa kollektiivista työskentelyämme. Valokuvan kautta toimimme näkyviin uudella tavalla työskentelyssämme keskeiset ruumiillisuuden, kollektiivisuuden ja tilallisuuden teemat. Näyttely oli myös ensimmäinen tilaisuus, jossa käytimme kollektiivinimeä Jaanahannatarja Palmusaarinenojala. Kollektiivinimellä halusimme korostaa sitä, että kollektiivisen työskentelymme tuotokset eivät ole vain kolmen yksittäisen tutkijan yhteistyötä, vaan kyse on metodologisesti perustavanlaatuisesta asettumisesta yhdessä tekemiseen niin ajattelun kuin ruumiillisuuden tasoilla.

Samoihin aikoihin näyttelymme kanssa valmistui *artikkelimme* Sukupuolentutkimus–Genusforskning -lehden Kasvatus, koulutus ja sukupuoli -teemanumeroon (Palmusaarinenojala 2014). Olimme aloittaneet artikkelin työstämisen jo edellisenä syksynä Villa Salinin retriitin jälkimainingeissa ja käsitelleet artikkelikäsitelmän ensimmäistä versiota Villa Tonissa. Sattumalta ja onneksemme Sukupuolentutkimus–Genusforskning -lehti julkaisi teemanumeron kirjoituskutsun Villa Tonin retriitin alla. Päätimme terävöittää kirjoitusprosessiamme tarjoamalla abstraktia lehteen (8.4.2014). Ehdotuksemme hyväksyttiin ja lehden antama deadline pakotti meidät työstämään käsikirjoituksen kesäkuun puoliväliin mennessä. Sukupuolentutkimuksen päivien aikaan marraskuun lopulla 2014 artikkeli oli jo taitettuna. Näyttelyn kuvat saivat paikalla olleen lehden päätoimittajan ehdottamaan kuvia myös artikkeliin. Viime hetkellä ehdimme lähettämään kuvat lehteen ja valmis artikkeli kuvineen ilmestyi Sukupuolentutkimus–Genusforskning -lehden numerossa 4/2014.

Tammikuun lopulla 2015 *kokoannuimme päiväksi* Tampereelle keskustelemaan tämän kirjan vaiheesta ja käsittelemään lukujen käsikirjoit-

tuksia. Kirjan edistämisen kannalta näimme tärkeäksi kokoontua myös retriittien välillä, sillä olimme kokeneet yllättävän vaikeaksi työstää kollektiivisessa työskentelyssä rakentuvia ideoita yksin. Sähköposti on meille aiempien kirjaprojektien myötä muotoutunut totunaiseksi ja toimivaksi työskentelyn välineeksi, mutta se ei näytä kantavan täysin kollektiivisessa biografiassa tapahtuvia asioita.

Ajatuksemme kirjan fokuksesta ja tyylistä oli vaihdellut matkan varrella populaarista tietokirjasta ja akatemian tarkastelusta enemmän metodologiseen pohdintaan painottuvaksi teokseksi. Mökki Honkarannassa valokuvaamisen kautta koetun metodisen kehittämisen, metodiartikkelin kirjoittamisen ja näyttelyn tiimoilta ihmisten kanssa kollektiivisesta biografiasta keskustelun myötä kirjan fokus tarkentui palaverissa metodiin painottavaksi ja kirjan luokka tietokirjaksi.

Neljäs kirjoitusretriitti järjestettiin Lammilla Helsingin yliopiston biologisella koeasemalla maaliskuun puolivälissä 2015 (Luku 8). Olimme kaikki vierailleet biologisella koeasemalla ennenkin, joten paikka oli meille tuttu. Retriitin järjestämisestä koeasemalla oli puhuttu vaihtoehtona jo vuotta aiemmin, joten siihen oli nyt helppo tarttua. Samalla siirryimme jälleen etelään Järvenpää-Tampere-Jyväskylä -akselillamme. Tosin tällä kertaa saavuimme kaikki paikalle autoilla.

Koeasema Herralan retriitissä syvensimme edelleen valokuvan, kollektiivisen ruumiillisuuden ja affektiivisuuden teemoja sekä käsitelimme kirjaksi-kirjoituksen lukuja. Kasasimme jälleen etukäteen tutustuttavaksi lukemiston pääasiassa kollektiiviseen biografiaan ja post-kvalitatiiviseen metodologiaan liittyen. Aiemmista retriiteistä poiketen emme tuottaneet enää uusia muistoja käsiteltäväksi edeltävään retriittipaikkaan (Mökki Honkaranta) liittyviä muistoja lukuunottamatta. Muistoihin liittyvä työskentelymme perustui aiempiin kolmeen retriittiin tuottamillemme muistoille.

Aika täällä koeasemalla on vähän pysähtynyt. Heilläkään ei ole kiire mihinkään. On aikaa tunnustella ja miettiä rauhassa. Vaaleasävyinen huoneisto on hyvä konteksti rauhallisille ajatuksille, liukumiseen muistoista toisiin, keskustelulle. He kuvaavat, videoivat, tekevät kokeiluja sisällä ja ulkona kauniissa keväisessä auringonpaisteessa. Asiat soljuvat. Jos nykypäivän työelämässä pitää olla tohkeissaan, niin täällä siitä ei ole jälkeäkään. He ovat inspiroituneita, tekevät kokeiluja kameralla ja videolla, mutta kaikki sujuu käsittämättömän pehmeästi, tietoisesti, itsestään selvästi, avoimesti ja vailla pakotteita mihinkään. Ainoastaan myöhään eräänä iltana revontulet saavat heidän säntäämään kiireesti ulos katselemaan pimeää taivasta ja valojen leikkiä.

Retriitissä kokeilimme valokuvauksen avulla tallentaa kollektiivisen ruumiillisuuden ”asetelmaa”. Erityisesti olimme kiinnostuneita siitä, miten retriiteissä työskentelymme tilat ja paikat ovat ruumiillisesti (miten ruumis asettuu tilaan) ja myös (aivo)työskentelyn kannalta (miten tila virittää työskentelyyn) merkityksellisiä. Pyrimme myös hahmottamaan sitä, miten affektit liikkuvat tilassa ja ajassa: miten esimerkiksi edeltävissä retriiteissä koettu virittää tämän hetken retriittiä ja miten nimenomaan kirjoitetut ja valokuvatut muistot toimivat välineinä affekteille liikkuu.

Työskentelyssämme pyrimme myös rikkomaan lisää yksilökeskeistä kirjoittamisen, kuvaamisen ja ajattelemisen tapaa tekemällä erilaisia kirjallisia, valokuvallisia, liikkeeseen liittyviä ja videolle tallennettavia kokeiluja. Lisäksi otimme uudelleen tarkastelun kohteeksi jo ensimmäiseen retriittiin kirjoittamme muistelut kokemuksistamme yliopistossa. Halusimme tutkia, miten muistot muuntuvat/rikkoutuvat/liikkuvat prosessissa kollektiivisesti ja jatkaa kokeellisen kirjoittamisen kautta muistojen kollektiivisen työstämistä. Gannonin ja kumppaneiden (2014) innostamina tutkimme muistojen liikkumista ja irrottamista yksilösubjektista kirjoittamalla muistoja uudelleen sekä valo- ja videokuvaamalla tunteita muistojen eri henkilöiden näkökulmasta.

Kesäkuun puolivälissä 2015 *kokoontuimme jälleen päiväksi* Tampereelle työstämään kirjan lukuja. Koeasema Herralan retriittiin asti jokaisella oli ollut omat vastuulukunsa kirjoitettavana, joita yhteisten keskustelujen myötä työstettiin eteenpäin. Retriitissä koimme ajan olevan valmis lukujen kierrättämiseen, siis sen vaiheen aloittamiseen, jossa jokainen vuorollaan työstää lukuja eteenpäin. Tampereen palaverissa meillä oli käsittelyssä yhdeksän luvun käsikirjoitukset, jotka olivat kiertäneet vähintään kerran jokaisen käsien kautta. Sovimme, miten jatkamme tekstin kanssa ja suunnittelimme syksylle viimeisen, kirjan käsikirjoitusta kokoavan retriitin.

Viides, ja viimeinen kirjoitusretriitti pidettiin lokakuun alussa 2015 meille niin rakkaassa Naisasialiitto Unionin Villa Salinissa (Luvut 9 ja 10). Jo tammikuun Tampereen palaverissa alkoi käydä ilmeiseksi, että alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen olisi tarpeen järjestää myös viides kirjoitusretriitti, jossa keskityttäisiin kirjakäsikirjoituksen kirjoittamiseen ja yhdessä kirjoittamisen pohtimiseen sekä menneiden 2,5 vuoden yhteen vetämiseen. Kokonaisen kirjan kirjoittaminen kolmistaan on niin iso työ ja varsinkin kollektiivisen biografian teemasta, että se vaatii yksittäisten palaveripäivien lisäksi pitkäjänteisempää yhteistä aikaa käsikirjoitukseen keskittymiselle. Niinpä laitoimme keväällä 2015 Ida Salinin kesäkoti-rahastolle hakemuksen työskentelyresidenssistä, ja tulimme iloksemme valituiksi.

Kokeilimme retriitissä jälleen uusia työskentelytapoja. Olimme keväällä 2015 inspiroituneet Saara Särmän (2014) tutkimuksessaan käytämästä kollaasimenetelmästä. Halusimme kokeilla, miten sattumanvaraisesti mukaan otetulle aikakauslehtimateriaalille perustuvat kuvakollaasit toimisivat välineenä työstää koko ajan kummallisemmaksi mennyttä yliopistolaamaa. Kollaasien tekeminen oli antoisaa ja puhdistavaa sekä mahdollisti yliopistotyön luonteen muuttumisen tutkimisen sekä eräänlaisen oman epämukavuuden kokemuksen purkamisen.

Kollaasien ohella kokeilimme retriitissä Wyatt:n ja kumppanien (2010) artikkelin innoittamana näytöskirjoittamista. Artikkelissaan Wyatt ja kumppanit tutkivat kollektiivista kirjoittamista performansina neljän eriteemaisen näytöksen (an act) kautta. Keskeistä näytöksissä on yhtäaikainen vahva paikan ja siten kirjoittajien erillisyyden sisäänkirjoittaminen tekstiin että yhdessä kirjoittamisen ja keskustelemisen korostaminen. Halusimme kokeilla, miten näytöskirjoittaminen toimisi välineenä työstää meille tärkeitä teemoja, kuten yksin kirjoittamisen vaikeus, tilallisuus tai meditaatio. Miten siis onnistuisimme kirjoittamaan yksinyhdessä Villa Salinissa niin, että Villa Salin paikkana kirjautuu näytökseen sekä siten kuin Salin meidät kunkin erikseen sekä kollektiivina paikantaa. Uudenlaisen tekemisen tavan kokeilun ohella näytöskirjoittamisen tarkoituksena oli myös tuottaa muistelutekstiä Villa Salinin retriitistä. Emme siis enää kirjoittaneet yksilöllisiä muistelutekstejämme, vaan keräsimme ne vuoropuheluksi.

Lokakuun 2015 Villa Salinin retiriitti jäi kollektiivisen biografian projektimme viimeiseksi työskentelyretiriitiksi. Sen jälkeen olemme osallistuneet VIII Kulttuurintutkimuksen päiville 3.-4.12.2015 Oulun yliopistossa, jossa pidimme projektin ensimmäisen perinteisen *konferenssipaperin* ja paperin pitäjiksi oli nimetty meidät kolme omilla nimillämme. Esitys kytkeytyi vahvasti lokakuussa 2015 Villa Salinissa tekemiimme kollaaseihin, joiden kautta pohdimme sitä, miten materiaaliset tilat ja affektiiviset kokemukset näistä tiloista ja yhdessä toimimisesta ovat keskeisellä sijalla siinä prosessissa, jossa tietoa tuotamme. Konferenssiin osallistuminen oli mielenkiintoinen kokemus. Vaikka esiinnyimme omilla nimillämme ja meistä paikalle pääsi vain kaksi, kokemus kollektiivina toimimisesta ja esiintymisestä oli hyvin vahva. Tämä sai meidät pohtimaan kollektiivin olemusta jälleen uudesta suunnasta.

Helmikuussa 2016 toteutimme Avoimessa Naisten Korkeakoulussa *esitelmä- ja keskustelutilaisuuden* ”Minusta meiksi, yksilöllisestä monikolliseksi: Avauksia yhdessä tietämisen mahdollisuuksiin”. Tilaisuudessa pohdimme kollektiivisen biografian prosessiamme hyväksi käyttäen sitä, miten yksilöllisyyttä ja erillisyyttä korostavassa yhteiskunnassa on mahdollista luoda tilaa yhdessä tekemiselle ja kollektiivisesti tiedon tuottamiselle. Tilaisuudesta meille jäi tunne siitä, että kollektiivinen tekeminen ja tietäminen herättää kiinnostusta ja on vastapainoa nykyisen työelämän yksilön kykyjä, osaamista ja tietopääomaa korostavalle ajattelulle.

Kasvatustieteen päivillä marraskuussa 2016 Palsaoja-kollektiivi avasi kollektiivista biografiaa metodologiana osallistumalla sosiaalisten erojen intersektionaalisuuden metodologiaa käsittelevään *symposiumiin*. Esitimme toiminnallisten harjoitusten sarjan, jossa työstimme nykyakatemiaan kuulumattomuuden kokemuksiamme liikkeen, liikkuvan kuvan ja valokuvan avulla. Tilaisuus oli ensimmäinen, jossa Palsaoja-kollektiivi esiintyi tällä nimellä. Esityksestä seuranneiden kollektiivista toimijuutta kyseenalaistaneiden tapahtumien innoittamina lähdimme kirjoittamaan seuraavaa julkaisuamme.

Talven ja kevään 2016 vietimme intensiivisesti kirjakäsikirjoituksen parissa työstämällä tekstejä, kierrättämällä niitä, käymällä sähköpostikeskusteluja. Samalla etsimme kirjalle kustantajaa. Nyt keväällä 2017 laitamme kirjaprosessille pisteen. Mutta matka jatkuu.

3. TILA, VALO, INSPIRAATIO: VILLA SALIN

Omenoita notkuvat puut ja kevyt merituuli ottavat heidät vastaan, kun he elokuun lopulla 2013 saapuvat Helsingin Lauttasaareen Villa Saliniin. Ilmassa on jännitystä. Tämä on heidän ensimmäinen kirjoitusretriittinsä, täällä kollektiivisen biografian projekti alkaisi saada konkreettista muotoaan. Tähän asti projekti oli elänyt sähköposteissa, luettavien artikkelien ja kirjojen listoissa, residenssihakemuksessa, mielikuvissa. Täällä Villa Salinissa he alkaisivat vihdoin tuottaa projektille aineistoa ja hioisivat aiemmin sovittuja työskentelytapoja.

Heillä olisi monta päivää aikaa työskennellä pelkästään tämän projektin parissa. Se tuntuu heistä yhtä aikaa ylelliseltä ja vähän pelottavalta. Ei nyky-yliopistossa ollut aikaa keskittyä vain yhteen asiaan edes yhtä päivää. Oli oltava monta rautaa tulella, projekteja ja käsikirjoituksia käynnissä, oli hoidettava hallinto ja opetus, sähköpostisälä. He ovat tietoisesti ottaneet etäisyyttä tästä oravanpyörästä, yliopistoarjen ja myös kotiarjen pakottavista aikatilapoluista. Kerrankin olisi aikaa keskustella rauhassa, ideoida ja analysoida. Mutta olisi saatava myös aikaiseksi!

Mitattavia jälkiä eli kun 2000-luvun yliopisto kantautuu 1900-luvun alun porvarishuvilaan

Vietimme käsittämättömän intensiiviset neljä päivää Villa Salinissa analysoiden nyky-yliopiston menoa ja pohtien kollektiivisen biografian menetelmää. Olimme valmistautuneet ennakkoon muisteluiden kirjoittamisella, muistelutyöhön ja kollektiiviseen biografiaan sekä tilallisuuteen liittyvillä teksteillä. Lisäksi olimme jakaneet jokaiselle vastuuartikkeleita ja tekstejä sekä suunnitelleet työskentelyä ohjaavan aikataulun. Näiden ennakkotehtävien ja vastuiden avulla pyrimme varmistamaan, että varmasti käytämme hyödyllisesti ja tehokkaasti retriitin työpäivät. Retriitin ensimmäisestä päivästä alkaen huomasimme tarpeen nimenomaan keskustella, jakaa yliopistoarjen huomioita, iloja ja suruja. Varsinkin ennakkoon kirjoitetut muistot yliopiston tilallisuuteen liittyen virittivät intensiivisiä keskusteluja.

Tila merkityksellistyi työskentelyssämme paitsi tekstien sisällössä, niin myös kokemuksellisesti. Merenrantahuvilassa aika pysähtyi ja samalla ajatukset lähtivät liikkeelle. Villa tarjosi täydellisen vastakohtan tehokkuutta ja nopeutta korostavalle yliopistolle. Asettuminen tähän seesteisyyttä huokuvaan tilaan inspiroi yliopiston ja akateemisen työn tilallisuudesta käytäviä keskusteluja. Villa Salin ja sinne mukamme tuomamme muistelut, artikkelit ja tunteet nyky-yliopistossa toimimisesta törmäsivät voimalla. Tämä auttoi kiinnittämään huomion siihen, miten tila on aktiivinen ja merkityksiltään liukuva (Saarikangas 1999, 34) sisältäen materaalisuuden lisäksi vahvan sosiaalisen ulottuvuuden.

Elimme neljä päivää omassa kuplassamme keskellä naisasianaisten historiaa ja omia aiempia Villa Salinin kokous- ja seminaarikokemuksiamme. Villa Salin oli toiminut 1980- ja 1990-luvuilla valtakunnallisen Koulutus ja sukupuoli -tutkijaverkoston kokoontumistilana. Myöhemmin siellä oli järjestetty erinäisiä kokouksia ja illanviettoja. Olimme siis kaikki saaneet nauttia jo opiskellessamme ja väitöskirjoja kirjoittaessamme Villa Salinissa käydyistä hedelmällisistä naistutkijoiden välisistä keskusteluista. Näiden seminaarien tilan ja ajattelun väljyys sekä rentouden ja tiukan ajattelun yhdistäminen, oli työskentelymme pohjalla myös tässä retriitissä. Koimme äärimmäisen vapauttavaksi sen, ettei työskentelymme kiinnittynyt vain viralliselle keskustelulle määriteltyihin tilantei-

siin työskentelytilaksemme muotoutuneelle lasiverannalle, vaan analyysi kulki mukanaamme illallispöytiin ja keittiöön ruokaa laittamaan, eksisteesi iltakävelyllä Lautasaaren rannoilla, ulkorappusilla happihyppelyllä, omenoita puutarhasta kerätessä.

Kirjoitusretriitin antoisuudesta huolimatta keskustelumme kääntyi toistuvasti siihen, voiko näin tehdä töitä ja jätämmekö tarpeeksi mitattavia jälkiä. Mitä kerrottavaa meillä olisi esimiehillemme (sic!) ja kollegoillemme retriitistä, realisoituisiko neljän päivän ylellisyysaikamme artikkelina, konferenssipaperina tai muuna rekistereihin sopivana tuotoksena? Vaikka projektimme oli vasta alkutekijöissään, koimme jälkien jättämiseen isoa painetta. Ehkä osin tästä syystä sovimme alkavamme kirjoittaa metodiartikkelia kollektiivisesta biografiasta (ks. Palmusaarinenojala 2014).

Toistuvat keskustelumme potentiaalisesta työajan hukkaan valumisesta osoittaa, että olemme sisäistäneet yliopiston vaatimukset tehokkuudesta ja tuloksellisuudesta. Siis sen, että on jatkuvasti raportoitava tekemisiä, opiskelijoiden on valmistuttava ja artikkeleita on julkaistava, tutkimusrahoitusta haettava, kansainvälistyttävä, verkostoiduttava ja niin edelleen. Olimme kokeneet tutkijaopettajina yliopiston muutoksia viimeisten vuosien aikana. Muutokset näkyivät arjessamme toisaalta rakenteellisina ja toisaalta kulttuurisina.

Rakenteellinen muutos on tuottanut muutoksia sekä tapoihin puhua yliopistosta, tieteestä ja yliopistotyöstä että yliopistotyön tekemisen ehtoihin. Olemme jokainen eläneet ja kokeet yliopistotyön jatkuvan epävarmuuden, määräaikaiset työsuhteet ja vaihtuvat työtehtävät, muutot työhuoneesta, laitoksesta tai yliopistosta toiseen. Työyhteisöissämme olemme olleet jatkuvassa liikkeessä, olemme siirtyneet positioista toiseen: väitöskirjan tekijästä tohtoriksi, tutkijasta opettajaksi, tutkijasta työttömäksi, väitöskirjan tekijästä väitöskirjan ohjaajaksi, apurahatutkijasta assistentiksi ja Suomen Akatemian tutkijaksi. Olemme toimineet erilaisissa yhteisöissä, kasvatus- ja aikuiskasvatustieteissä sekä naistutkimuksen (myöhemmin sukupuolentutkimuksen) parissa. Vaikka työ yliopistossa on mahdollistanut tutkia ja opettaa mielenkiintoisia teemoja ja olemme kokeneet yliopistossa onnistumista ja sinne kiinnittymistä, viime vuosina negatiiviset kokemukset ja huonot fiilikset ovat alkaneet korostua.

Huonot fiiliksemme liittyivät paitsi korostuneisiin tulospaineisiin, aina vain lähempiin projektirahoituksiin ja määräaikaisiin työsuhteisiin

myös jatkuvasti kasvavaan yksilöä, hänen ansio- ja julkaisu-uetteloojaan sekä henkilöbrändiään korostavaan kilpailukulttuuriin, jota akateemiseksi kapitalismiksi kutsutaan. Vaikka yhtäältä tutkimustyössä korostetaan tehokkuuden nimissä aiempaa enemmän projekteissa tapahtuvaa tutkimustyötä, toisaalta yksilövetoisuutta korostavan kulttuurin vuoksi ryhmissä harvoin saavutetaan aitoa ryhmähenkeä ja yhdessä tekemistä.

Keskustelujamme Villa Salinissa hallitsikin kaipuu takaisin sellaiseen yhteisölliseen työskentelyyn, jota luonnehti kiireettömyys sekä vilpitön yhdessä tekemisen ja toisten auttamisen halu. Olimme kaikki olleet aikanaan osallisia tällaisessa feministiseksi nimittämässämme yhdessä tekemisen työkulttuurissa. Tämä yhdessä tekeminen on myös keskeinen suomalaisen naistutkimusyhteisön ja akateemisen feminismin lumotarinaa (Korvajärvi & Vuori 2016, Saarinen 2003, Vuori 2010, lumotarina Ylijoki 2009). Yhteisöllinen tekemisen tapa metaforisoitui keskusteluisammamme 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun Helsingin yliopiston silloisella kasvatustieteen laitoksella toimineeseen Femina Academicaan. Tämän – Femina Academicaksi nimetyn tilan – tarkeys tuli keskusteluisammamme esiin siinä määrin vahvasti, että päätimme kirjoittaa siitä myöhemmin erikseen muistelut, joita käsittelemme tässä seuraavaksi.²

Huone oli iso ja valoisa. Korkeat huoneet ja leveät ikkunalaudat. Oli hienoa saada tämä huone projektille ja oma työpöytä tähän huoneeseen. Kollektiivisen projektin yhteisöllisyys tiivistyi tässä huoneessa. Oli sohva, tuoleja ja pöytä. Tilaa isommallekin porukalle ja keskusteluille. Huone oli inspiroiva ja viritti monia kiinnostavia keskusteluita. Usein huoneessa pidettiin kokouksia ja pieniä seminaareja. Oli hienoa vastaanottaa muita tutkijoita ja käydä keskusteluita. Juotiin kahvia ja kuohuviiniä. Heitä oli huoneessa kolme projektin väitöskirjatutkijaa ja lisäksi vaihdellen yksi tai pari tutkimusavustajaa. Pikkubiljaa tila sai yhä enemmän omanlaista tunnelmaa, niin sisustukselta kuin hengeltään. Huone poikkesi laitoksen muista työhuoneista. Siellä oli jotenkin rennompi tunnelma, väriä, tyynejä, pöytäliinoja ja mattoja. Sohvassa saattoi välillä lepuuttaa ja siihen

2 Vaikka Femina Academicaa käsittelevät kirjoitetut muistot on tuotettu vasta Villa Salinin retriitin jälkeen, otamme ne käsittelyyn tämän luvun yhteydessä. Tämä johtuu siitä, että keskustelimme retriitissä paljon Femina Academicasta ja sisällöllisesti muistojen käsittely istuu parhaiten tähän lukuun.

oli muidenkin helppo tulla istuskelemaan ja juttelemaan. Tunnelma oli välitön ja mukava, salliva ja kutsuva. [Muisto Femina Academicasta, kirjoitettu 4.2.2014]

Ilma on täynnä jännitystä. Hän avaa oven ja astuu sisään isoon huoneeseen. Huoneessa on muutamia työpisteitä, sohva ja pöytä, kahvinkeitin, tavaroita vähän siellä täällä. Hän näyttää olevan ensimmäisenä paikalla. Hän tervehtii ihmisiä iloisesti, vaikka ei vielä juuri heitä tunnekaan. Häntä pyydetään istumaan sohvalle. Nainen alkaa keittää kahvia ja etsii keksejä hyllystä, muut jatkavat näppistensä näpyttelyä. Hän laittaa takin naulakkoon ja kaivaa kassistaan papereita ja pussillisen karkkia. Täällä pidettäviin seminaareihin on tapana tuoda mukana aina jotakin pientä syötävää. Hän tuo usein karkkia, sillä ne ovat kevyitä junassa kuljettaa. Hän katselee ympärilleen. Tila on kuin vanhan koulun iso luokka, johon on perustettu useammalle tutkijalle työpiste. Ikkunat ovat korkeat, ikkunalaudat syvät. Tällaisessa paikassa hänkin haluaisi työskennellä. Paikassa, jossa on useampi samanlaista tutkimusta tekevää tutkijaa. Olisi aina joku jonka kanssa keskustella hankalista asioista. Ei tarvitsisi olla niin yksin kuin hän tutkimusaiheensa kanssa omissa yhteisössään. On sohva, johon voisi istahtaa lukemaan. On isot ikkunat, joista katsella ulos. Tämä vaikuttaa enemmän yliopistolta kuin hänen huoneensa ja hänen yliopistonsa. Tulee jotenkin ylevä olo. [Muisto Femina Academicasta, kirjoitettu 16.2.2014]

Tietäminen on sosiaalista ja vaatii näin myös paikan, jossa voidaan yhdessä harjoittaa toisin tekemistä tai tietämistä (Saarinen 2003, 140). Näissä molemmissa muisteluissa – työntekijän ja vierailijan näkökulmista kirjoitetuissa – Femina Academica näyttäytyy juuri tällaisena; sosiaalisenä, yhteisöllisyyttä korostavana ja keskusteluun kutsuvana avoimena ja luovana tilana. Tilaan ovat tervetulleita niin vieraat (myös muista yliopistoista) kuin oman talon väki. Sohva kutsuu istumaan ja antautumaan keskusteluun. Yhteiset kahvit/teet sekä herkkujen jakaminen luovat omanlaista yhteisöllisyyttä. Tilassa työskentelevät ovat tutkimuksessa yhteisten kysymysten äärellä, vaikka samalla he työstävät omia tutkimuksiaan. Tällainen työskentely-ympäristö näyttäytyy ihanteellisena ja innoittavana, jopa kateutta herättävänä, ja se tulkitaan varsinkin jälkim-

mäisessä muistossa aidon tutkimustyön ja yliopistollisuuden merkinä.

Femina Academica -muistoissa tulee näkyväksi konkreettisen fyysisen tilan tärkeys yliopistotyölle. Tekeminen sijoittuu aina johonkin tilaan ja tämä tila määrittelee kokonsa, kalustuksensa ja sisustuksensa kautta sitä, millaista toimintaa kyseiseen tilaan on mahdollista syntyä ja synnyttää. Tutkijalle pätee edelleen tänä päivänä Virginia Woolfin (1980/1929) ajatus, että voidakseen tulla kirjailijaksi nainen tarvitsee oman huoneen ja 500 puntaa. Ajatus omasta huoneesta pitää sisällään fyysisen tilan lisäksi myös relationaalisen tilan, joka muodostuu tai muodostetaan sosiaalisissa suhteissa (Koskela 1994). Se on paikka, joka osaltaan määrittää tutkijan kuulumisen johonkin yhteisöön.

Hän avasi elokuun ensimmäisenä päivänä oven 1800-luvun lopun punatiilisestä talosta, jonka käytävillä henkii historia. Amanuenssi vei hänet kolmanteen kerrokseen, jossa hän uusi työhuoneensa sijaitti. Käytävältä kaksiosaisien ovien läpi avautui pieni eteinen, jossa oli ovia kolmeen suuntaan. Keskimmäinen ovi avautui hänen uuteen työhuoneeseen. Huoneeseen astuttuaan hän ihasteli ääneen huonetta, korkea kaunis katto, vanhat ikkunat ja valkoiset läpikuultavat verhot. Huoneessa oli sermillä eristetty kaksi työpistettä, mutta hän sai huoneen yksin omakseen. Sermi pois, toinen työpiste pois... Amanuenssi ehdotti, että hän voisi hankkia työpisteeseen huonekaluja. He ideoivat yhdessä, että vapautuneeseen tilaan voisi hankkia matalan pyöreän pöydän ja tuoleja. Ensimmäiseksi hän toi työhuoneeseensa muutamia kirjoja, "vastarannan kiisken", Rosina Wachtmeisterin kissa- ja kirjapatsaan sekä läksiäislahjaksi saamansa marimekon hiirimaton ja mukin. [Työhuonemuisto, kirjoitettu 10.3.2014]

Oma työhuone on merkki työyhteisöön kuulumisesta ja oma nimi työhuoneen oven vieressä vahvistaa oman paikan legitimiinä työntekijänä ja yliopistoyhteisön oikeana jäsenenä. Tätä jäsenyyttä kuitenkin jatkuva työsuhteiden määräaikaisuus, epävarma rahoitus ja tiukentuvat tietojärjestelmiin kulumisen ehdot nakertavat. Kun joskus ennen yliopisto tarjosi apurahatutkijalle työhuoneen myös mahdollisiksi lyhyiksi siirtymäkausiksi apurahojen välissä, nykyisin apurahatutkijoilla ei välttämättä ole ollenkaan oikeutta työhuoneeseen (Eräsaari 2006, 46). Myös tutkimuksen ja opetuksen kannalta elintärkeisiin aineistoihin (mm. e-lehdet),

tulostimiin, verkkoalustoihin tai yliopiston sähköpostiin pääsy edellyttää henkilön hyväksymistä erilaisiin tietojärjestelmiin. Hyvin usein järjestelmiin pääsy edellyttää vähintäänkin määräaikaista työsuhdetta tai hyviä sosiaalisia suhteita. Tietojärjestelmä on myös raaempi kuin ihminen: sieltä putoaa pois sinä päivänä, kun työsuhde päättyy.

Yhteisöön kuulumisen kokemuksesta on nyky-yliopistossa tullut vino: kuulun yhteisöön, mutta en ihan kuitenkaan. Kun virallinen kuuluminen yliopistoyhteisöön horjuu, epävirallisista kahvihuoneyhteisöistä on tullut entistä tärkeämpiä. Tosin usein nämä kahvihuoneyhteisötkin ovat kiinni työhuoneesta.

Hän antaa katseensa kiertää ympäri työhuonetta. Täällä hän viimeisteli väitöskirjansa, tämä työhuone jää aina muistoihin väitöskirjan viimeistelyhuoneena. Tämä on ollut hyvä työhuone, mutta joulun jälkeen edessä on taas muutto uuteen työhuoneeseen. Liekö kuinka mones työhuone. Hän on seonnut laskuissa jo monta työhuonetta sitten. Hän ajattelee haikeana sitä kahvihuoneporukkaa, jonka hänen nyt täytyy jättää taakseen. Suurin osa porukasta on ollut hänenkaltaisiaan väitöskirjantekijöitä. Kahvihuoneessa on ratkottu milloinkin kenenkin väitöskirjaan liittyviä teoreettisia tai empiirisiä ongelmia. Aina jos on ollut jokin askarruttava asia, on tiennyt, että tuossa kahvihuoneporukassa ongelmansa on voinut jakaa. Nyt hänen täytyisi etsiä uusi porukka. Tuskin sellaista tulee. Mutta toisaalta hänellä ei ole enää väitöskirjaakaan. [Työhuonemuisto, kirjoitettu 6.3.2014]

Työhuone – oma paikka yliopistolla – kiinnittää konkreettisin säikein yliopistoon. Jaana Saarisen (2003, 112) haastattelemien naistutkijoiden tavoin mekin tulkitsemme kuulumisemme tiedeyhteisöön ja kunniallisuutemme tutkijoina ja opettajina meille annettujen tilallisten oikeuksien (oma työpiste/huone, avain ja kulkukortti) kautta.

Minne katosi oma huone ja feministinen tila?

Keskusteluissamme huomasimme, miten pahoinvointimme yliopistossa kiinnittyi vahvasti fyysisessä yliopistossa tapahtuneisiin muutoksiin. Fyysisellä voidaan tarkoittaa paitsi konkreettista, fyysistä tilaa, niin myös

liikkeen, äänen, tilan ja ruumiillisuuden säätelyä. Gordon ja kumppanit (2007, 44) kehittivät koulun tutkimisen avuksi formaalin, informaalin ja fyysisen tarkastelutason, mutta tätä jakoa voidaan käyttää myös yliopistoa tarkasteltaessa. Yliopistossa formaalilla voidaan viitata yliopistoinstituution virallisiin hierarkioihin, säädöksiin, opetussuunnitelmiin, oppimateriaaleihin ja muihin toimintaa jäsentäviin reunaehtoihin. Informaali voi puolestaan sisältää epävirallisia vuorovaikutussuhteita, hierarkioita ja kulttuureja.

Yliopiston fyysinen ulottuvuus on viime vuosina muuttunut radikaalisti, sillä (kustannus)tehokkuuden ajatus kietoutuu myös tilaratkaisuihin ja uudet yliopistotilat suunnitellaan ja rakennetaan sen mukaan (ks. Eräsaari 2006). Yliopistoissa peräänkuulutetaan yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä, mutta fyysiset tilat rakennetaan siten, ettei niissä ole aikaa pysähtymiselle ja satunnaisille kohtaamisille. Myös henkilökunnan yhteiset tilat on minimoitu ja muun muassa kahvihuoneiden varustelutasoa on niukennettu, jopa mikroaaltouunien olemassaolo on kyseenalaistettu ruuanhajun häiritsevyyteen vedoten.

Hän muutti uuteen vastavalmistuneeseen yliopiston laajennukseen. Tiedekunnan uusissa tiloissa ei enää ollut tilaa sohvaryhmälle, vaan tilaan tuli kokoushuone virallisine kalusteineen, joka toimi samalla myös kahvihuoneena. Huoneessa oli isot kirjahyllyt, jonne koottiin alan lehdet, päivän lehdet. Tosin sanomalehtien tilaaminen lopetettiin myöhemmin säästöjen varjolla eikä työajan käyttämistä lehden lukuun pidetty sopivana. Keittokomerossa oli kaapit, jääkaappi, mikroaaltouuni ja astianpesukone. Samassa rakennuksessa toimi ruokala ja kahvila. Vähitellen ihmiset siirtyivät kahvittelemaan erikseen pienissä porukoissa jompaankumpaan paikkaan. Yläkerran kokoushuonetaukotila jäi lähinnä toimistotyöntekijöiden eväiden syönti ja kahvipaikaksi. [Työhuonemuisto, kirjoitettu 10.3.2014]

Muistosta käy ilmi, miten kustannustehokkuuden näkökulmasta järkevä kokoushuoneen ja taukokuoneen yhdistäminen työntää työntekijät muualle ja samalla pienempiin ryhmiin. Yhteisöllisyys hajoaa. Tosin yhteisöllisyyttä saattaa muodostua myös ennalta arvaamattomassa paikassa, kuten seuraavasta muistelusta käy ilmi.

*Hän muistaa uuden rakennuksen, uudet käytävät ja uuden työhuoneen. Isot ikkunat ja lasiovet. Edelliseen vanhaan, kiviseen, korkeaan ja pak-
suseinäiseen ja jyhkeään taloon verrattuna muutos on valtava. Pölyiset
käytävät, leveät rappuset ja käytävät ja niiden yllä leijunut hiljaisuus on
vaihtunut moderniin lasiseen akvaarioon. Vanhassa talossa naisten vessa
oli iso huone, jossa oli monta erillistä koppia ja pitkä rivi altaita. Työka-
vereita tapasi aina vessareissuilla ja välillä unohduttiin keskustelemaan
käsi pesuaitaiden ääreen. Tilaa oli paljon ja paperi- ja kirjapinot saat-
toi laittaa altaan vieressä olevalle tasolle odottamaan. Jokaisessa kerrok-
sessa oli omat isot naisten vessat. Uudessa rakennuksessa hämmennystä
herätti se, että siinä kerroksessa, johon suuri osa laitoksen henkilökunnasta
asettui, oli vain pieniä vessakoppeja. Kaksi naisille ja kaksi miehille. Ves-
sassa ei ollut tilaa, mihin laittaa mukana olevat paperit tai avaimet. Hän
muistaa uittaneensa useamman paperin altaassa yrittäessään tasapaino-
tella niitä altaan reunalla. Koska vessoja oli vähän ja laitos naisvaltai-
nen alettiin aika pian miettiä sitä, että voisivatko vessat olla unisex-ves-
soja. Hän muistaa protestoineensa sitä, että laumalle naisia on vain pari
vessaa samalla kun laitoksen muutamalle miehelle on myös kaksi vessaa.
Virallisesti vessoja ei voinut muuttaa, mutta joku teki toiseen miesten ves-
saan lapun, jossa oli tikkunaisen kuva. Hän muistaa, miten arkailleen
kävi ensimmäisen kerran vessassa, joka ”virallisesti” oli edelleen miesten
vessa. Hän toivoi, ettei kukaan miesproffista olisi juuri tulossa vessasta kun
hän olisi sinne menossa. Asia oli jotenkin nolo, vaikka hän ei ymmärrä
miksi. Ja vielä nolompaa on se, että hän tunsu tuon nolouden tunteen. Ja
monien vuosien jälkeen hän edelleen menee ensin naisten vessaan, ja vasta
jos se on varattu, niin vieressä olevaan toiseen vessaan. Vaikka naiset ovat
jo vuosi käyttäneet tuota ”miesten” vessaa, niin siellä ei edelleenkään ole
roskista, johon voisi laittaa kuukautisten aikaan siteen. Eli ainakin silloin
hän varmistaa, että menee ”oikeaan” vessaan. [Työhuonemuisto, kirjoit-
tettu 10.8.2014]*

Muistosta käy äärimmäisen hyvin selväksi miten arkkitehtoniset rat-
kaisut ovat oleellinen osa yliopiston ja sen toimintakulttuurien muutosta
(ks. myös Eräsaari 2006). Nykyajattelussa sosiaalilatilat ovat kustannuste-
hotonta tilaa, jonka osuus tiloista on syytä pitää mahdollisimman pie-
nenä. Tämä näkyy esimerkiksi muistossa käsiteltyjen vessojen mahdol-

lisimman niukkana lukumääränä ja pienenä kokona. Pienestä koosta puolestaan seuraa esimerkiksi muistossa mainittu laskutilan vähyys. Suurin osa yliopistojen uusista rakennuksista on tehty yleisiksi muunneltaviksi toimistotiloiksi. Toisin ilmaisten rakennuksia ei tehdä tietyn yhteisön paikoiksi, jolloin voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi työntekijöiden sukupuolijakauma ja merkitä vessoja tämän jakauman perusteella. Yhteisö voi arkkitehdin tai sisustussuunnittelijan toimista riippumatta nimetä tiloja uudelleen, kuten muistelun työyhteisössä määritellä sukupuolisidonnaiset vessat unisex-vessoiksi. Toisaalta muistossa näkyy myös se, miten jälkikäteen määrittely ei koskaan voi saada virallista statusta ja tämä tuntuu toimijoiden takaraivossa: haluna mennä aina ensin ”viralliseen” naisten vessaan ja vasta, jos se on varattu, ”miesten vessaan”.

Olemme useammille vuosikymmenille sijoittuvilla yliopistourillamme liikkuneet vanhoista 1800-luvun tiloista moderneihin 2010-luvulla rakennettuihin tiloihin. Tehokkuuden nimissä yhä useammassa uudessa yliopiston rakennuksessa työhuoneiden seinä tai ovi käytävälle on (maito) lasia. Kuten Leena Eräsaari (2006, 47–48) oivallisesti toteaa, ”[s]amaan aikaan kun yliopistot yhä enemmän sulkevat ovia erilaisilta asiattomiksi luokitelluilta ihmisiltä [kuten apurahatutkijoilta, lisäys Palsaoja-kollektiivi], ne vaativat läpinäkyvyyttä tiloissa ja lisäävät lasia.” Viimeisimmissä rakenteilla olevissa tiloissa luovutaan yksittäisistä työhuoneista ja tilat rakennetaan muunneltaviksi avokonttoreiksi. Avoimilla tiloilla, avokonttoreilla ja lasiseinillä on nykyaikaan liittyvät arkkitehtoniset syynsä, mutta halu niihin kytkeytyy myös työelämää, konttorityötä ja asiantuntijatyötä koskevan käsityksen muutokseen. Avonaisilla tiloilla on haluttu lisätä avoimuutta, mutta toisaalta lisätä myös kontrollia ja valvontaa. Tutkija ikkunaseinän takana on katseen ja seurannan kohteena, ikään kuin jatkuvalla näyttämöllä, kuten Eräsaari (2006, 48) Erving Goffmaniin viittaten toteaa.

Uusi työhuone. Kiiltävä, puhdas, valkoinen ja valoisa. Valkoiset seinät ja lasiseinä käytävälle. Akvaario. Yhdellä seinällä pitkä kirjahylly ja vaatekaappi. Kulmassa iso kirjoituspöytä, sen edessä ergonomisesti suunniteltu työtuoli ja tietokone. Sivupöytä ja siinä yksi puinen/vanerinen työtuoli. Kaikki oli käytännöllistä ja työntekoon suunniteltu. Silti työtuoli ei tuntunut niin hyvältä kuin aikaisempi. Huoneesta tuli vähän kliininen vaiku-

telma. Kun kirjat oli saatu hyllyyn ja kukkia ikkunalaudalle, niin tilasta tuli vähän viihtyisämpi. Käytävälle päin olevassa lasiseinässä oli kaihtimet. Ne hän veti alas, vaikka arkkitehti oli suunnitellut että huoneiden isoista ikkunoista päivänvalo heijastuu käytävälle. Hän ei kuitenkaan halunnut työskennellä akvaariossa, vaan piti kaihtimia alhaalla. Kun hän lähti yliopistolta ja pakkasi tavaransa hän avasi kaihtimet. Kaihtimien käyttöön liittyi ajatus omasta tilasta ja reviiiristä, rauhasta sekä valasta säädellä omaa työn tekemistä. Kun kaihtimet olivat alhaalla ei tarvinnut miettiä, missä asennossa istuu jos joku kulkee käytävällä ja katsoo sisään. [Työhuonemuisto, kirjoitettu 10.8.2013]

Kustannustehokkaassa tilassa ruumis asetetaan työpöydän ja tietokoneen ääreen tuoliin. Millaisissa asennoissa meidän oletetaan tekevän töitä? Tehdäänkö työtä vain päällä, jolloin ruumiin voi unohtaa? Pitääkö suostua työskentelemään kaikkien nähtävillä? Sääntöjä voi vastustaa olemassa olevien mahdollisuuksien puitteissa, kuten laskemalla asennetut kaihtimet. Akateemisiin norsunluutorneihin ei meistä kukaan kaipaa, mutta kylläkin ajattelulle ja pohdinnoille sekä keholle ystävällisiä tiloja ja asentoja.

Käytävällä oli pyöreitä pöytiä ja niiden ympärillä pehmustettuja oransseja tuoleja. Hän huomasi ettei näitä istumapaikkoja juuri käytetty ja hän toi yhden oranssin tuolin huoneeseensa, jotta opiskelijoilla ja muilla kävijöillä olisi mukavampi istua kuin kovalla vanerituolilla. Ja toihan oranssi tuoli vähän väriä huoneeseen. Tosin huoneisiin ei olisi saanut tuoda mitään ”ylimääräisiä” huonekaluja. Aluksi hänellä olikin vähän sellainen olo, että on rikkonut sääntöjä. Asiasta oli puhuttu laitoskokouksissa. Arkkitehdin toiveesta huoneiden ja käytävien sisustukset piti säilyttää, kuten oli suunniteltu. Hän muistaa, miten hänen huoneessaan ensimmäistä kertaa käynyt jatko-opiskelija Satu huomasi hänen oranssin tuolinsa ja kertoi, miten esimies oli hänen huoneessaan käydessään huomannut ylimääräisen tuolin ja käskenyt Sadun poistaa sen. Hän ehti työskennellä työhuoneessa pitkään ja jossain vaiheessa hän ”kapinoi” lisää ja toi toisenkin oranssin tuoli huoneeseen. Pienellä porukalla pystyi nyt vähän mukavammin pitää neuvotteluja. Yksi kollega sai sairaustodistukseen vedoten omaan huoneeseensa sohvan. Se herätti ihastusta ja kateutta ja keskustelua siitä, miten ei

ole mitään yhteisiä lepotiloja. (...) Vuosien myötä ja laitoksen yhdistettyä toiseen laitokseen kukaan ei todennäköisesti enää kontrolloinut huoneiden sisustamista. Ihmeen samanlaisina ne kuitenkin pysyivät. Huoneet olivat niin identtisiä, että hän meni pari kertaa erehdyksessä viereiseen huoneeseen ja pari kertaa naapurihuoneiden kollegat erehtyivät hänen huoneeseensa. Jossain vaiheessa laitokselle tuli miespuolinen yliopistonlehtori, jolla oli mukava nojatuoli mukanaan. Siihen ei varmaan kukaan enää puuttunut! Hän mietti, että voisihan hänkin tuoda jonkun mukavan ja rennon nojatuolin työhuoneeseensa, mutta pätkätöiden takia se tuntui jostain syystä turhalta eikä olisi tiennyt, pitääkö tuoli raahata pois vuoden vaiko puolen vuoden päästä. [Työhuonemuisto, kirjoitettu 10.8.2013]

Toisinaan kuriin ja ruotuun asettumisen aiheuttama harmistus ja ärtymys saavat aikaan absurdilta tuntuvia tilanteita. Muistosta käy ilmi, miten arjessa hyvin pienillä asioilla on merkitystä – kuten sillä, onko huoneessa vanerituoli vai pehmustettu, ja kohdellaanko näiden asioiden suhteen kaikkia tasavertaisesti. Muistosta tulee esiin lisäksi se, miten työntekijät sisäistävät erilaiset säädökset ja niiden rikkominen saattaa herättää sekä etukäteen että jälkikäteen paljon pohdintaa.

Tiloihin liittyvä sääntely vaikeuttaa myös tilojen merkitsemistä itselle: Oman Huoneen rakentamista, joka näyttäytyy tärkeänä myös monissa tässä luvussa esillä olleissa muisteluissa. Kun aiemmin väki teki huoneista omiaan verhoilla, matoilla, tuoleilla, kukilla, julisteilla, nykyisin huoneet ovat alkaneet muistuttaa niitä virastotalojen tai yritysten työhuoneita, joissa käymme neuvottelemassa etuuksista, asunto- ja autolainoista, lastemme asioista. Oman huoneen tekemiseen on vaikuttanut sekin, että huoneet muuttuvat jatkuvasti erilaisten organisaatiomuutosten tai työtehtävien vaihtumisen vuoksi.

Yliopisto on sysinyt tilaratkaisuillaan ja säännöillään yliopistotyötä kohden tavanomaista toimistotyötä: työtuolin ja koneen välissä tehtäväksi ajattelutyöksi. Ruumiille ja sen tarpeille on jäänyt aiempaa kapeampi tila yliopistotyössä. Ei sohvia tai nojatuoleja, joissa lepuuttaa selkäänsä ja antautua keskittyneesti lukemaan tai ajattelemaan. Ei suljettavia sopukoita tai liesiä taukotiloissa. Ei mattoja tai verhoja kodikkuutta tuomassa. Yliopisto on paikka, jossa käydään kirjoittamassa tuotokset tiedostoiksi. Vuosikymmenten takaa kantautuva kulttuurinen tutkijan identiteetti-

malli tai tarina menee sekin vinoon. Oma Huone ei enää voi olla tutkijan identiteetin ja yhteisöön kuulumisen keskeinen tukipilari. Identiteetti on kerrottava toisin (ks. tutkijaidentiteettitarinoista Ylijoki & Ursin 2013). Näin ollen yliopiston lumotarinakin (Ylijoki 2006) vaatii uusia kiinnikkeitä tai ankkuripisteitä. Toisin ilmaisten tämä tarkoittaa, että yliopiston lumoa ei voida kertoa oman tutkijakammion ja tutkijayhteisön kautta eikä tilakiinnitteiseen tutkijaidentiteettiin tukeutuen.

Nyky-yliopiston rakenteet, hallinto, käytäntö ja kontrolli ovat törmäyskurssilla akateemisen työn vaatiman innovatiivisuuden, luovuuden ja ajattelemisen imun kanssa. Ulkoisen kontrollin kiristyessä myös yliopistotyöntekijä on sisäistänyt kontrollin – akateeminen vapaus on vaihtunut yksilön sisäiseen kontrolliin ja kuristuksen tunteeseen. Arkkitehtuurilla, tiloilla ja kalusteilla on tässä kontrolloidun toimijan tuottamisessa tärkeä osansa. Kuten toimistotuolia organisaatiomuutoksen tiennäyttäjänä tutkinut Virve Peteri (2014) toteaa, ”[j]otta voimme ymmärtää nykyistä työelämää, meidän on hyvä ymmärtää myös työyhteisöjen materiaalsen järjestämisen muotoja”.

Brändättyä nomaditutkijan elämää

Uusliberalistisessa yliopistossa yksilöllisyyden korostaminen näkyy tutkijantyön muutoksena myös siten, että tutkijaopettajan ulkonäköä ja ruumiillisuutta on alettu koodata aiempaa tarkemmin. Tämä liittyy ylipäänsä länsimaisen kulttuurin visualisoitumiseen ja brändäyskulttuurin kasvuun, mutta myös yliopiston muuttuneet rekrytointi- ja opetuskäytännöt vaikuttavat kasvaneeseen ulkonäköä koskevaan paineeseen. Vakuuttavuuden nimissä CV täytyy olla mitattavissa myös ruumiissa. Tehtävänäyttöihin kuuluu nykyisin poikkeuksetta haastattelut, joissa myös ulkonäöllä vakuutetaan. Monimuotoistuvat teknologiat ovat tuoneet opetukseen niin live kuin tallennetut luennot.

Feministitutkijat kritisoivat aikanaan patriarkaalista maskuliinista yliopisto-opettajaa ja tutkijaa puhuvaksi pääksi vailla ruumista (hooks 2007, Kinnunen & Seppänen 2009, Naskali 2001a ja b). Nyky-yliopistossa opettajatutkija on saanut ruumiin ja tuon ruumiin on viestittävä asiantuntijuudesta ja tehokkuudesta. Se, mikä tehokkuuden esitykseksi luetaan, määrittäyty laajemmin kulttuurissa olevien virtausten mukaan.

Esimerkiksi koolla on väliä: lihava ei viesti tehokkuudesta. On myös oltava edustava. Entisaikojen stereotyyppinen professorimiehen habitus eli risupartainen setä 'vakosamettipolvipussihousut ja villapaita' -lookissa ei ole enää mahdollinen. Tilalle on tullut harkittu boheemius, joka ruumiillistuu akateemisissa mediapersoonissa, kuten tähtitieteen professori Esko Valtaoja, kosmologi Syksy Räsänen ja mitokondriotutkija Howard Jacobs. Boheemit akateemiset naiset tosin loistavat poissaolollaan mediajulkisuudesta. Myös yliopiston tilaratkaisut tukevat ulkonäkökeskeisyyttä. Akvaariot ja avokonttorit toimivat oivina esittämisen ja erottautumisen näyttämöinä.

Yliopistouralla eteneminen vaatii yhä enemmän hakeutumista toiseen yliopistoon – mielellään ulkomaille – päteväitymään. Esimerkiksi keväällä 2016 Suomen Akatemia uudisti rahoitusmuotojaan siten, että tutkijatohtorin ja akatemiatutkijan tehtävien hakijoilta edellytetään joko tehtävän alkamisen yhteydessä käynnistyvää tai aiempaa työskentelyä jossakin muussa paikassa kuin missä väitöskirjatyö on tehty. Muutosta perustellaan sillä, että laadukkaan tutkimuksen, tieteen uudistumisen ja tutkijanuran näkökulmasta kokemus useista tutkimusympäristöistä on tärkeää. (Suomen Akatemia 2016.) Liikkuvuuden vaade asettaa uudenlaisia vaatimuksia tutkijan henkilökohtaiselle elämälle. Ajatus kosmopolitista nomadista akateemisesta työntekijästä törmää mahdollisen perheen yhteensovittamisen vaikeuteen. Varsinkin pienten lasten vanhempien voi olla vaikeaa ottaa mukaan paitsi matkalaukku, myös puoliso ja lapset. Jos perhe ei ole nomadisuuteen taipuvainen tai tilanne ei sitä salli, vaihtoehtona ovat mahdollisesti pitkät erossaoloajat. Tai kotimaahan/kotipaikkakunnalle jääminen ja sen kalvavan tunteen kanssa eläminen, että asetti perhe-elämän työtä tärkeämmäksi. Oletuksessa päteväitüyä muissa (mielellä ulkomaisissa) yliopistoissa pohjaa paitsi ajatukselle täydellisestä sitoutumisesta yliopistotyöhön, nojaa se myös sukupuolistuneelle – maskuliiniselle – normille, jonka mukaan aina joku toinen huolehtii kodista, lapsista, vanhuksista (Ylijoki 2013). Ei siis ole mikään ihme, että monet varsinkin tutkijanaiset, mutta myös miehet, pitävät lasten hankkimista riskinä yliopistotyössä (Lund 2015, Nikunen 2012).

Yliopistojen henkilökunnasta yli puolet on määräaikaisissa työsuhteissa, pätkätyöissä (Tieteentekijöidenliitto 2016). Jos haluaa pysyä yliopistossa, jää pätkätyöläisen mahdollisuudeksi venyä ja vanua, sovitella

omia intressejä vaihtuvien työtehtävien ja projektien vaatimuksiin. Pitää esimerkiksi tehdä ylimääräistä opetusta ja työyhteisön eteen tehtävää työtä, kuten jotkut Minna Nikusen (2014) tutkimukseensa haastattelemissa pätkätyötutkijaopettajista. Toisinaan on myös pyörrettävä omia päätöksistään, kuten McNaiset-lehdessä (21.12.2014) haastateltu 35-vuotias työtön tohtori Jiri Nieminen, joka toteaa, että ”[o]lin ajatellut, etten tekisi töitä ilman palkkaa, mutta olen luopunut ajatuksesta. Jotta voisin jatkossa saada tutkimusrahoitusta, on julkaistava artikkeleita ilman korvausta. Myös ammattitaitoa on jotenkin pidettävä yllä.”

Vaikka tutkimustyö on ollut aina luonteeltaan ajasta ja paikasta riippumatonta ajatustyötä, ovat erilaiset teknologiat (mm. älypuhelimissa jatkuvasti matkassa kulkeva sähköposti ja erilaiset pikaviestimet) viime vuosina liudentaneet työn ja vapaa-ajan eroa entisestään ja tehneet yliopistotyöstä aiempaa hektisempää, jopa siinä määrin, että tällaiselle yliopistolle on luotu oma terminsä ”high-speed university”. Tällaisessa ”vauhtiyliopistossa” tavallista on, että projekteissa ja yhteisissä kirjoituksissa odotetaan nopeaa reagoitua viikonlopuista ja lomista huolimatta. Työstä tulee rajatonta sekä työn ja vapaa-ajan erottelusta aktiivista rajatyötä (boundary-work) vaativaa (Ylijoki 2013).

Välttämättä mikään tehty työ ei tule riittämään vauhtiyliopistossa. Suomen Kuvalehden (2/2015) haastateltu kauppatieteiden tohtori Miia Kosonen kertoo kuinka edes vakinaistamispolulle (ns. tenure track -järjestelmä) pääseminen ei taannut tulevaisuutta yliopistossa. Ei, vaikka erikoistumisalana oli muodikas sosiaalinen media, julkaisujakin oli kertynyt enemmän kuin vaadittiin ja tutkimusryhmä, johon Kosonen kuului, oli vastikään neuvotellut yliopistolle yli puolen miljoonan projektin. Kososta jäi harmittamaan se, että samaan aikaan, kun kollegat etsivät toisella silmällä muita töitä, ”[h]än oli keskittynyt oman työhönsä ja ajatellut, että se riittää” (Suomen Kuvalehti 2/2015, 30).

Erkki Karvosen, Terttu Kortelaisen ja Jarmo Saartin toimittaman teoksen otsikko *Julkaise tai tuhoutu* (2014) analogioiden, nyky-yliopiston slogan ja iskulause on ”Julkaise, brändää, performoi tai tuhoutu”. Yliopistossa pärjäämiseksi ei siis riitä kammiossa hyvin tekeminen, vaan itseä on tehtävä aiempaa enemmän tykö, itsestä on pidettävä ääntä. Rebecca Lund (2015) puhuu rehentelystä (boasting) kuvatessaan nyky-yliopiston käytäntöjä, joissa omaa ja edustamansa yliopiston erinomaisuutta ja maa-

ilmanluokkaisuutta (world class) tuodaan julki erilaisissa tilanteissa (mm. kehityskeskusteluissa, tutkimussuunnitelmissa, verkkosivuilla, sosiaalisessa mediassa). Rehentely on pakkokäytäntö ja erinomaisuus on tehtävä näkyväksi nimenomaan tekstuaalisesti. On osattava käyttää oikeaa käsitteistöä ja kieltä, jolla ilmennetään ideaali akateemisen (ideal academic) oikeaa asennetta (right attitude) ja oikealla raiteella (right track) kulkeamista. Tällöin tutkimussuunnitelmassa kansainväliset kollegat muutetaan tutkimuskentän johtaviksi tutkijoiksi, hyvä erinomaiseksi ja opiskelijoiden kurssipalautteesta poimitaan imartelevimmat kommentit, kuten Lundin (2015, 141) haastattelema post-doctutkija kuvaa käytössä olevaa kehusanastoa (excellence vocabulary) ja asiakaspalautteen hyötykäyttöä.

Myös nettisivuja, sosiaalisessa mediassa ja vanhoissa medioissa näkymistä korostetaan enenevässä määrin sekä yliopistojen julkikuvassa että yksittäisten tutkijoiden erottumisen kanavina. Yliopistoelämää kuvaavassa Jussi Valtosen (2014) romaanissa *He eivät tiedä mitä tekevät* amerikkalainen neurotieteen professori Joe Chayefsk pohtii sosiaalisessa mediassa näkymisen painetta: ”*Uuteen viestimeen, jota kaikki nyt käyttivät, Joe oli liittynyt yliopiston viestintäosaston pyynnöstä. Yliopistolla oli omakin, mutta sitä ei käyttänyt kukaan. Siksi sen käyttämistä oli lakattu vaatimasta. Nyt viestintäosasto halusi, että jokainen tutkija kirjoittaisi suosituimmalle kaupalliselle sivustolle vähintään kerran viikossa ’jotakin kevyttä ja hauskaa elämästä laboratoriossa’, hupaisia pikku sattumuksia, jotka ’avaisivat ihmisille jotakin tutkijan persoonasta’. Se auttaisi rakentamaan henkilökohtaista brändiä. Vaikka tutkijat ehkä ylimielisyyttään toisin kuvittelivat, monikanavaviestintä oli tullut jäädäkseen, myös tiedemaailmaan.*” (Valtonen 2014, 137.)

Valtosen fiktiivisen professorin suuhun asettama pohdinta ei tunnu erityisen fiktiiviseltä. Päinvastoin. Esittäminen on tullut aivan uudella tavalla osaksi yliopistotyötä ja vaihtoehdot tämän kulttuurin ja pakkotahdin vastustamiseen ovat vähissä. Kuten mikä tahansa käytäntö, myös esittäminen on sukupuolistunut käytäntö. Esimerkiksi Rebecca Lund (2015, 146–149) toteaa, että vaikka rehentelyyn käytetty kehusanasto näyttää olevan kaikille samalla tavalla tarjolla, on rehentely nimenomaan maskuliininen käytäntö: miehille soveliaammaksi katsottu toiminnan tapa. Naisten pitää tehdä rehentelyä varovaisemmin, jotta he eivät tulisi tulkituiksi toisaalta liian aggressiivisiksi, koviksi ja ämmiksi (bitch) tai toi-

saalta epätoivoisiksi, siis sellaisiksi, joiden kanssa kukaan ei halua tehdä yhteistyötä.

Lähtökuopissa

Huolimatta jatkuvassa epävarmuudessa elämisestä jokin pitää meitä kiinni tutkimuksen maailmassa eikä yliopisto lähde meistä, vaikka itse lähtisimme yliopistosta. Villa Salinin retriitissä löysimme uudestaan välillä jo kadoksissa olleen, tai ainakin himmenneen, akateemisen työn ja ajattelun palon. Saimme jättää hetkeksi taaksemme yliopiston maitolasi(kokous)huoneet ja mitattavia suorituksia vaativan rytmien ja tahdin – vaikka niistä keskustelimmekin ja niitä analysoimme – ja antautua kuuntelemaan toisiamme ja omia ajatuksiamme jollain syvemmällä, seesteisemmällä ja tietoisemmalla tasolla. Emme vain kuunnelleet vaan kuulimme ja tulimme kuulluiksi. Huvilassa läsnä oleva tilan tuntu, kauneus ja valo inspiroivat meitä tähän suuresti.

Suuren huvilan lasikuisti muodostui työskentelytilaksemme. Emme muista edes keskustelleemme asiasta, vaan lasikuisti kutsui meitä ja valikoitu tilaksi, jossa vietimme suurimman osan retriittipäivistä. Tila on aina suhteessa ruumiiseen, tilallinen ruumis sekä tuottaa tilan että on sen tuottama (Saarikangas 1999, 33). Villa Salin tilana tarjosi ruumiillemme mahdollisuuden käpertyä korituoleihin, aistia lasikuistin valoa ja avaruutta, tuntea vanhan talon seiniin imeytynyttä historiaa. Kaikki tämä ruokki aistejamme ja antoi tilaa ajatella.

Olimme todella tyytyväisiä retriittiimme Villa Salinissa, ei vähiten siksi, että retriitti tarjosi tutkimuksen tekemisen ja aineiston tuottamisen ohella työnohjauksellisen tilan jakaa asioita. Vuosien yhdessä tekemisemme oli aiemminkin tarjonnut luottamuksellisen sosiaalisen tilan jakaa yliopistotyöhön ja elämään ylipäänsä liittyviä asioita, mutta prosessimme Villa Salinissa oli erityisen korostuneesti tätä. Koimme vahvasti, että olimme aloittamassa hyvin tärkeää ja inspiroivaa yhteistyötä.

Ensimmäinen retriittimme tuotti valtaisan määrän ideoita ja innostusta, kirjoituksia, muistiinpanoja ja valokuvia. Olimme valokuvanneet tilan atmosfääriä ja kauneutta, vasta myöhemmin valokuvien käyttäminen prosessin kuvaamisena, tiedon tuottamisena, tutkimisen välineenä ja kollektiivisen ruumiillisuuden heijastajana nousi esiin keskusteluis-

samme. Retriitissä pohdimme kollektiivisen biografian määrittelyä ja sitä, miten se eroaa muistelutyöstä. Päädyimme omassa jäsentelyssämme siihen, että siinä missä muistelutyön muisteluiden takana ovat aina erilliset muistelijat, subjektit ja heidän tarinansa, niin kollektiivisen biografian menetelmä pyrkii hajottamaan ja häivyttämään tuon taustalla olevan yksittäisen subjektin. Villa Salinissa olimme päässeet alkuun tässä yksittäisen subjektin purkamisessa ja kollektiivisen ruumiillisuuden ja tarinan muodostumisessa.

Keskustelumme Villa Salinissa ryöppysi yliopistoilmapiirin, tilojen, vaatimusten, muutosten ja esittämisen teemoissa. Performatiivisuus nousi keskusteluissamme niin voimakkaasti esille, että päätimme ottaa sen seuraavan retriiitin teemaksi ja kirjoittaa siitä erillisiä muisteluita. Palaamme näihin tarkemmin luvussa 5.

Retriitin jälkeen matkustimme Villa Salinista Helsingin rautatieasemalla. Junien odottaminen siellä shokeerasi meidät, sillä tuntui, että palasimme jostakin kaukaa takaisin kiireiseen, aikataulutettuihin arjen rytmeihin. Tuntui kuin olisimme tipahtaneet jostakin toisesta todellisuudesta nyky aikaan ”matka-arkkuinemme metroom”.

He istuvat lasitetulla verannalla silmät kiinni. Ulkoa kuuluu lintujen ääntä, heikkoja merenkäyntiä, ohiajavien pyörien rahinaa hiekkatiellä. Elokuun lopun aamut ovat jo vähän viileitä, ilmassa meren tuomaa kosteutta, ikkunasta tuntuu vetoa jalkoihin ja niskaan. Rauhoittava naisääni johdattaa rauhoittumaan, hengittämään syvään. On Villa Salinin retriiitin viimeisen päivän aamu ja myös viimeisen aamumeditaation aika. Hän tuntee haikeutta. Ei tule paluuta tälle verannalle, näihin aamuihin, siihen työskentelyyn, jota he ovat täällä tehneet. Hänestä tuntuu, että he ovat saaneet aikaiseksi enemmän kuin tajuavatkaan. Hän ainakin tuntee heränneensä uudelleen eloon. Pari mennyttä vuotta hän ei ole oikein tiennyt mitä on ollut tekemässä. Kovasti hän on tehnyt, juossut paikasta toiseen, täyttänyt portfolioita, cv:tä, julkaisuluetteloja – mutta se ei ole tuntunut oikealta, sellaiselta tavalta olla ja työskennellä kuin hän haluaisi. Se tuntuu ulkoa tuotetulta. Mutta täällä hän on päässyt näiden kahden naisen kanssa työskentelemään niin kuin haluaa – keskustellen, yhdessä ideoiden, hauskaa pitäen. Hänestä tuntuu kuin hän olisi tämän Villan mukana palannut ajassa taaksepäin jonnekin sellaiseen aikaan, joka

joskus oli. Aikaan, jossa keskusteltiin, yhdessä ideoitiin, pidettiin hauskaa, muistettiin juhlia saavutuksia. Vaikka hän tuntee olonsa väsyneeksi ja aivonsa solmuun ajatelluiksi, tällaista hän haluaisi työn tekemisen olevan. Jotakin tästä ajasta hän haluaisi saada mukaansa. [Muisto Villa Salinin retriitistä, kirjoitettu 16.2.2014]

4. ”MATKALLA OLEN ONNELLINEN” VAELTELUA ERILAISISSA TILOISSA JA AJATUKSISSA: NAISASIALIITTO UNIONI

On aamun sininen hetki. Luminen maisema viuhuu junan ikkunassa. Lämmittelen käsiäni teekupin pahvisessa kyljessä ja olen onnellinen. Olen matkalla. Matkalla olen aina onnellinen. Mieli seikkailee ohikiitävässä talvimaisemassa. Pidän talven seisahtuneesta fiiliksestä. Toiset rakastavat kevään vihreää puhkeavaa energiaa. Minä rakastan talven seisahdusta, hiljaisuutta, tilaa ajatusten välillä. Siemäilen teetä, selailen papereita, olen matkalla.

Kävelen humisevan asemahallin läpi. Erilaisia ääniä, ihmisiä, tulemisiä ja menemisiä – niin kuin aina rautatieasemalla. Vaikka tämä ei ole lentokenttä, niin vähän samaa lähtemisen ja tulemisen tunnelmaa – toisille arkea, toisille enemmän erityistä. Tuolla he jo odottavat. Olemme kokoontuneet jälleen yhteen, näemme toisemme yli neljän kuukauden tauon jälkeen. Jännittää. On aika lunastaa Villa Salinin residenssi pitämällä koulutusilta Naisasialiitto Unionilla. Kokonainen päivä vietää aikaa yhdessä, keskustella ja vaellella erilaisissa tiloissa ja ajatuksissa. Suuntaamme kävellen kohti yliopistoa. Vaihdamme kuulumisia. Ilmassa on jälleennäkemisen riemua ja innostusta.

Yliopiston päärakennuksen uuden puolen kahvila, tuo 1920-luvun klassismin helmi, ottaa meidät vastaan patinoituneen puun sävyin. Paikka tuo mieleen mummun ja papan, vihreän kerrostalon, makkarakastikkeen ja piipputupakan tuoksun. He ostavat linjastosta aamiaiseksi kahvia, teetä ja sämpylät, ja asettuvat ikkunan viereiseen pöytään, joka on hieman vetoinen. Aika pysähtyy: nämä ikkunat ja leveät ikkunalaudat, nämä pöytäryhmät ja tiski tuossa. Hän on jonottanut tässä tiskillä monet kerrat ja istunut näissä tuoleissa. Vaikka hän ei enää muista käymiään keskusteluja, hän muistaa tämän paikan erityisyyden. Voiko näissä pöydissä käytyjä keskusteluja, luettuja tekstejä ja ajateltuja ajatuksia lähemmäksi päästä akateemista olemista?

Kahvila täyttyy vähitellen ja viereisiin pöytiin tulee opiskelijoita, siististi pukeutunut nainen, joka ilmeisesti piipahtaa tauolle ennen opetuksen tai jonkin tapaamisen aloittamista. Vanhempi herra istuu salin toisella puolella keskittyneenä kirjaan. He asettavat tarjottimet, kannettavia tietokoneita, käyvät läpi tulevan koulutusillan kulkua ja työnjakoa. Hän on kasannut powerpoint-esityksen iltaa varten. Siihen on otettu kuvia Villa Salinista ja yliopistolta. Heidän on tarkoitus kertoa esityksessään projektistaan ja kollektiivisesta biografiasta metodina sekä siitä, miten (yliopisto)arjesta irtautuminen ja vetäytyminen yhdessä työskentelemään edesauttavat uusien ajatusten syntymistä, tutkimuksen tekemistä, vapauttavat jotakin sellaista, joka yliopistolla tuntuu olevan kahleissa.

Käymme läpi powerpoint-esitystä, katsomme kuvia Salinista, nauramme, muistelemme, sovimme illan koreografiasta. Kuvat sinkoavat meidät takaisin siihen tunnelmaan, joka meillä oli 4,5 kuukautta sitten. Aivan kuin se olisi tässä ja nyt. Se oli tapahtunut heille, se tapahtuu meille nyt. Olemme ihmeissämme ja vaikuttuneita siitä voimasta, joka meitä juuri nyt kuljettaa – takaisin omenantuoksuisiin elokuun päiviin merenrantahuvilaan. Hän tuntee valkoisen pitsiliinan sormissaan, vanhan talon tuoksun, kuulee meren vaimean kohinan korvissaan, aistii toisten läsnäolon, maistaa mozzarellajuuston tomaattikeitossa. He ovat vähän häkeltyneitä valokuvien muistoja palauttavasta voimasta ja sen merkityksellisyyden ymmärtämisestä heidän tutkimusmatkalleen. He kiittävät itseään, että tulivat ottaneeksi kuvia ja päättävät, että ehdottomasti myös tulevista retriteistä otetaan kuvia.

Tässä powerpoint-esityksen äärellä he tulevat huomanneeksi myös sen valtaisan kontrastin, joka syntyy valokuvissa yliopiston klinisten käytävien ja huoneiden sekä Villa Salinin välille. Siinä heidän silmiensä edessä konkretisoituu tilallisuuden voima. Heitä on yhdessä ja erikseen vuosia vaivannut epämääräinen puristava ja ahdistava tunne siitä, että heidän ajattelunsa lokeroituu, yksiuotteistuu, ajautuu aina samalle ahdistavalle radalle heidän työskennellessään yliopistolla. Kuvia katsoessaan he ymmärtävät osin miksi näin on.

Yliopiston tilalliset ratkaisut sekä toimivat resurssina työntekijöihin kohdistuvalle hallinnalle että puristavat ruumista tietynlaisiin työskentelyasentoihin. Tyhjät ja kliniset työhuonekäytävät eivät kutsu yhdessä tekemiseen ja jakamiseen – pikemminkin yksin koppiin hautautumiseen. Kopissa työskentely rajautuu staattiseen työtuolin ja tietokoneen välissä ajatteluun. Usein työhuone on niin pieni, ettei sinne mahdu mukavampia työskentelyasentoja mahdollistavaa nojatuolia, saati sohvia, tai vaikka mahtuisi, paloturvallisuusmääräykset estävät omien kalusteiden

tuomisen. Viihtyisyyttä luomaan tuotuja huonekasveja ei vielä ole viety pois, vaikka puhetta niiden multien sisältämästä biouhkasta onkin ollut ilmassa. Kodin tuntua synnyttämään tuodut matot on jo kielletty, sillä ne estävät siistijöiden (kustannus)tehokkaan työskentelyn.

Siinä yhdessä kuvia katsellessaan he ymmärtävät, ettei puristavassa ja ahdistavassa tunteessa ollutkaan kyse siitä, etteivätkö he olisi osanneet, pystyneet, oivaltaneet, olleet hyviä. Kyse oli siitä, että heidän ruumiinsa oli työhuoneissa kahlittu tiettyyn asentoon ja tuo asento oli omiaan tuottamaan tietynlaisia ajatuksen suuntia ja kirjoittamisen tapoja. Nuo suunnat ja tavat olivat yksilöorientoituneita vertaisarvioidun artikkelin muotoisia. Muualla, toisin ollen, veri kiersi, ajatus kulki. Ja yhdessä, nimenomaan yhdessä. Into, hehku, energia, oivallus oli yhdessä teke-

mistä, sen kaiken jakamista. Saada jakaa. Se se oli. Saada jakaa kasvo-
tusten ja heti, ei julkaisujen kautta, joskus vuoden päästä. Nyt. Heti nyt.
Kuin kahvihuoneissa aikanaan.

Mutta hyvänen aika, paperia, sitä kukaan ei ole muistanut ottaa kotoa
mukaansa. Paperia tarvitaan koulutusillan ryhmätyöskentelyssä. Siispä
Porthaniaan, tuohon 1950-luvun modernismin helmeen, ja sen kirja-
kauppaan. Kolme naista astuu kauppaan, laskeutuvat muutamat por-
rasaskelmat. Yksi suuntaa vihkojen luo, yksi jää selaamaan kirjoja. *Yksi
nainen lähestyy, kaappaa hänet käteensä. Voi miten söpö, se sanoo, ja hei-
luttelee häntä kahden muun naisen suuntaan. Pitäisikö meidän hommata
tällaiset, se kysyy naisilta ja nauraa. Naiset tulevat hänen luokseen. Katsovat
häntä naisen kädellä, kaappaavat omansa hyllyltä, silittelevät niitä ja nau-
ravat. Jos ostettaisiin tällaiset uni-hatut, nainen sanoo. Otettaisiin vaikka
punaiset tupsut, nainen ehdottaa. Eih, ei sittenkään punaisia. Naiset kään-
tyvät lukemaan tiedekuntakaaviota. Punainen on valtiotieteellisen väri.
Mites olisi violetti, teologinen, ehdottaa nainen. He nauravat yhdessä. Jos nyt
ei kumminkaan, sanoo nainen. Nainen laskee hänet takaisin hyllylle, kään-
tyy kohden kaupan keskiosaa, pöytää, jolla on pinoittain vihkoja. Toinen
nainen on ottanut käteensä A4-kokoisen rei'itetyn vihkon ja kysyy, olisiko
tämä hyvä. On se, vastaa toinen nainen. Naiset kävelevät kassalle, maksa-
vat ja lähtevät. Hän jää katsomaan naisten perään.* Kohta he ovat pihalla
ja kääntyvät nurkan taakse jutellen.

Inkiväärin ja itämaisten mausteiden tuoksu tulvii jo ovella nenään.
Nepalilainen ravintola kuhisee lounastajia. He kuitenkin mahtuvat
mukaan. Lounaslautasiaan tyhjentäessään he keskustelevat siitä, millai-
sin tavoin he voisivat ottaa valokuvan mukaan projektiinsa. Ainakin tänä
iltana heidän pitäisi ottaa kuvia Unionilta, se oli selvä. Ruoka lämmittää
vatsassa, violetti pörröinen kaulahuivi kaulassa, kun astumme ravinto-
lasta kauniiseen talviseen auringonpaisteeseen. Rintarinnan kävelemme
kohden Kaisa-kirjastoa. Olemme tarkoituksella halunneet olla tänään
muualla kuin perinteisissä ja tylsissä yliopiston kokoushuoneissa. Halu-
amme jatkaa Salinin yhdessä tekemisen tapaa, vapaana ruumiin tiettyyn
istuma-asentoon kahlitsevasta yliopistokokoushuoneesta. Tehdä vähän
toisin, tehdä niin kuin ennen, Koukerossa.

Kaisa-kirjaston 2010-luvun ultramoderni interiööri kietoo heidät
tehokkuutensa lämpöön. Uutuutta, väljyyttä, valoa, kirjoja, hyllyjä. Lasi-

seinällä varustettu pienryhmätila virittää heitä suunnittelemaan kevättalven retriittiä, Villa Tonia. Valokuvia, valokuvia he pohtisivat, niiden käyttöä miettivät. Ainakin työskentelyä tallentamaan, muistoja kantamaan, tietämistä kuvittamaan. Valokuva aineistona, olisiko? Intensiivistä työskentelyä, suunnittelua, kirjoittamista, valokuvia, päät kumartuneina pöydän läpuolelle. Ilmastoitu tila – kylmä vai kuuma – ainakin kuiva. Janottaa.

Nyt he tarvitsevat kahvia, ehdottomasti. Siispä tavarat kasaan, laskeutuminen kaupungin alkuillan työstäpaluuliikenteen sykkeeseen. Aurinko laskee, on jälleen sininen hetki. He kävelevät Bulevardia rinnakkain. Lumi narskuu kenkien alla, viima saa nostamaan huivia korkeammalle. Balsa, muistojen Bulevardi, tieteen maisema. Paikka, joka on muotoillut heitä kaikkia omalla tavallaan.

Cafe Ekberg. Cappucino, latte, americano. Korvapuusti, omenalehti, pepeleivos. Aika virtaa läpi ruumiin. Minä 10 vuotta sitten, minä 15 vuotta sitten, me joskus ja silloin, me nyt. Täällä tulee eterinen olo ja ajatukset kevenevät, vaikka ehkä täälläkin voisi ajatella ISOJA ja VAKA-VIA ajatuksia. Pitkä päivä alkaa olla takana ja vielä olisi jäljellä varsinainen ohjelma, jota varten täytyy olla vireessä.

Ensimmäisen maailmansodan aikana, vuonna 1915, otetaan Bulevardin talo käyttöön. V. Lekmanin ja H. Smedbergin piirtämään taloon, Fridolf ja Hilma luovat valoisat ja tilavat tuotantotilat ja leipäpuoti saa mahonkiset kalusteet. Viihtyisä kahvila avataan talon toiseen kerrokseen. Kahvila suljetaan 1929, mutta avataan kolme vuotta myöhemmin katutasoon, nyt sisustettuna 1930-luvun tyyliin, johon kuuluvat mustaksi petsatut kalusteet, hopeanhoitoiset pilarit ja plafondivalaistus. (Cafe Ekberg)

Hän katsoo kelloaan. Hyvänen aika, noinko paljon jo. He vinkkasivat tarjoilijan, maksoivat, keräsivät tavaransa ja ryntäsivät kahvilan ovesta kikatellen ulos. Vain muutama juoksuaskel ja he olivat ovella. Hän meinaa liukastua. Kikatus voimistuu. He soittavat ovikelloa. *Hovimestari avaa oven ja antaa heille tietä. Nostan hameen helmaa, puolijuoksussa korot kopi-sevat puisissa portaissa. Hovimestari jää lakaisemaan kengistä irronnutta lunta. Porrastasanteella kapsäkki maahan, piika ottaa takin, hatun. Varo hattuneulaa, neiti hyvä. He istuutuvat tummille puupenkeille, nauhoittavat vauhdilla kenkensä auki, kaivavat kapsäkeistään sisäkengät. Lihapata*

tuoksuu, salista kuuluu kolinaa ja puheensorinaa. Maikki sipsuttaa paikalle päivitellen ja nauraen. Salissa on katastrofi. Uusi sisäkkö oli astunut palvelukseen vasta edellisenä perjantaina ja voi hyvän aika miten paljon niinkin kokenut naisihminen tarvitsi vielä koulutusta ja opetusta talon tavoille. Mutta kohta olisi sali valmis ja salonki alkava.

Kello kilahtaa ja hovimestari laskeutuu portaat. Lucina kopsuttaa hengästyneenä paikalle hovimestari perässään. Ajuri oli myöhässä. Oli ennen kuulumatonta, että hän myöhästyi Maikin salongista. Maikki jää autamaan turkkia Lucinan päältä. He lähtevät kopsakkiensa kanssa saliin. Tähän saliin naiset ovat voineet kokoontua vuosien ajan ja he ovat harrastaneet intellektuaalisia keskusteluja naisten asemasta yhteiskunnassa. Lampetit on sytytetty, sisäkkö nää ovella. Neljä naista istuu ikkunan edessä punaisella samettisohvalla ja keskustelee kiihkeästi. Keskustelu keskeytyy. Miina, Ida, Helena ja Vivi nauravat, he halaavat. Tänään he jälleen lukisivat yhdessä, keskustelisivat intohimoisesti Minna Canthin teoksista, tekisivät politiikkaa, juonisivat miesten selän takana, rakentaisivat tasa-arvoista yhteiskuntaa.

Maikki ja Lucina saapuvat. He tekevät tilaa Lucinalle. Sisäkkö viiletää saliin lasit tarjottimella. Maikin salonki alkaa aina näin: maljalla ja tervetulo puheella. ”Rakkaat ystävättäreni, tervetuloa naisten maailmaan, meidän maailmaamme, Maikin salonkiin”. He nostavat lasit, kilistelevät, nauravat. Maikki istuu. Sisäkkö tarjoilee teetä, Maikin salongin tapaan seitsemää eri pikkuleipää. Ah, niin yllällistä. He kaivavat kirjat kopsakeistaan. Tällä kertaa on hänen vuoronsa aloittaa.

Kaikki ovat kääntyneet häneen päin. Hyvät ystävättäret, hän aloittaa. On tullut aika tietää toisin. On tullut aika analysoida sitä, mitä uusliberalistinen yliopisto tekee meille – ajatuksillemme, ruumiillemme, tietäville subjektiudellemme. Miten meitä huomaamattamme rajoitetaan ja miten itse rajoitamme itseämme. Kollektiivisen biografian menetelmin pyrimme purkamaan yliopisto elämää ja yliopistoa meissä. *Bulsa katsoo suoraan silmiin, hymyilee. Olen ylpeä teistä tytöt, se sanoo, ja iskee silmää.*

On hänen vuoronsa jatkaa. Poistun keittiöön hakemaan vettä. Keittiössä ikkunan edessä ruokapöydän ympärillä istuu kolme naista, mies kuvaa heitä videokameralla, äänimies heiluttelee mikrofonivarttaan naisten yllä. Ja lähtee, kajauttaa kolmas mies. Taas on aika tutustua yhden suomalaisen naisen päivään, aloittaa Päivi Storgård. Vieraanamme on tänään Anna Kortelainen, tutkija, kirjailija, äiti ja aviovaimo, Storgård jatkaa. Otan

lasiini vettä ja hipsin takaisin mistä tulin. Salissa on käynnissä vilkas keskustelu. Kyllä, kollektiivinen biografia vaatii heittäytymistä ja uskallusta siihen, ettei tiedä mihin prosessi vie, hän sanoo. Nojaudun vaalean takan kylmän sileään pintaan.

Tilaisuus päättyy. He saattavat toisiaan eteiseen, vaihtavat kenkiä ja pukevat palttoita. Eiköhän tässä olisi vielä tila kuvalle. Hän nappaa taskustaan kännykän ja ottaa heistä selfien. Korot kopisten he laskeutuvat Maikin portaat alas. Ulkona kipakka pakkanen tarttuu heidän poskiinsa. Onneksi kädet ovat lämpimästi pörröisten turkismuhvien sisässä. Ajureita ei näy mailla halmeilla. Koko Bulevardi on autio. He päättävät kävellä, vaikka on kylmä ja helmat viistävät lumista maata. Mutta heitä ei palella. He ovat tehneet jälleen politiikkaa ja he ovat hyviä siinä. Pää pyörryksissä, väsynyt, innostunut, epätodellinen olo, raitis ilma ulkona, kävely Ruttopuiston läpi. Ja kohta heidän edessään siintää kansallisromantiikan airue, Helsingin rautatieasema ja sen asemahallin lämpö. Kikattaen ja korkoja kopistellen he astuvat sisään. Junan lähtöön on vielä reilut puolisen tuntia. Pystybaarissa puiseen tahmeaan tiskiін nojailee kaksi miestä. Jostakin reissuiltaan palaamassa, useampaa ottamassa. Lasi viiniä, kuuma kaakao kermavaahdolla. Huokaamme, hengitämme syvään kivirakennuksen viileän pitämää vienolle paistinrasvalle tuoksuva sisäilmaa, pää kuin – no – rautatieasema.

”Talojen kieli on sitä arkkitehtuuria, jota kaikki osaavat, äidinkielen tavoin. Arkkitehtuurin kuvilla on vastineensa jokaisen sielussa, jokainen ymmärtää pilarin ylpeyttä, suojaisen tilan lämmintä syliä, kivimuurin peräänantamattomuutta, ison ikkunan avomielisyyttä, pienen ikkunan salaperäisyyttä. Talot ovat kaikkien asia.” (Nyman 1998, 111.)

Päivän matka läpi Helsingin, matka läpi vuosikymmenten, matka läpi paikkojen, talojen ja tilojen. Tunnetta osaamisesta ja hallitsemisesta näissä kaikissa aikakausissa, paikoissa, kerroksissa. Kerrostumien yhtä aikainen eläminen tässä ja nyt – ruumiissa – aktivoi heissä tietoa, rakentaa heissä tietämistä, sellaisella tavalla joka ei olisi mahdollista ilman tätä aikatilamatkaa. Ruumis on saatava liikkeelle, jotta rakentuu jotakin uutta. Ruumis elää tilassa ja tilaa. Tila virittää ruumiin, tarjoaa tarttumaan sen sykkeeseen, olemaan sen kanssa yhtä.

5. KOLLEKTIIVINEN RUUMISSOMMITELMA JA ABSURDI KESKITTYMINEN: VILLA TONI

Etelä-Suomen talvi oli ollut outo. Ei lunta nimeksikään. Maa oli täysin paljas ja ilma kuivasta hiekkapölystä sakeana, kun he maaliskuun puolivälissä kurvasivat autolla Villa Tonin pihaan. Ei kun ulko-ovi auki, takakontista heidän matkalaukkunsa, kassinsa ja neljän päivän ruokatavarat viileään ulkoeteiseen. Talo tuoksuu vähän vihreältä, mullalta ja pölyltä, sellaiselta kuin vanhat talot tuppaavat tuoksumaan. Eteisessä he törmäävät 1980-luvun riemunkirjavaan sohvaan ja villiintyneeseen peikonlehteen. Mielenkiintoista. Olohuoneessa heitä vastassa on yliopiston opetustiloista poistettuja pöytiä ja tuoleja, modernia taidetta seinillä, vanha valkoraipattu takka nurkassa, keltainen postin jakelulaatikko, koko seinänlevyiset iltapäivän auringolle antavat ikkunat. Ääh.

Maaliskuun kirkas aurinko ei anna mitään anteeksi. Se piirtää esiin kaiken peittävän pienen pölykerroksen. Valkoisen paljeoven takana on nurkkahuone, jossa on isoja viherkasveja ja kokoushuoneen tuoleja pinottuna. Pieni sinisellä muovimatolla vuorattu vessakin löytyy. Voi ei. Olohuone jatkuu läpi talon ja päättyy toiseen pieneen nurkkahuoneeseen. Siellä on kirjoituspöytä, rikkinäinen kultamaalilla maalattu rahi, vitriinissä koriste-esineitä ja kukkavaaseja, ulkopelejä nurkassa ja isoja viherkasveja. Häh!? Keittiö on kuin vanhan koulun keittiö – iso yhteinen tila, leivinuuni nurkassa, laitosastianpesukone, kaapeissa valkoiset standardiastiat ja lasit pitopalvelulle. Okei joo. Keittiön päädyssä on oma

uloskäyntinsä sekä vähän pelottavan näköiset portaat alakertaan.

Alakerrasta he löytävät saunaosaston. Takan edessä on viihtyisän oloinen istuinryhmä. Pesutilat on juuri uusittu ja ne näyttävät siisteiltä. Joskus täällä on ollut uima-allaskin – veikkaamme 1980-lukua. Nyt uima-altaaseen on tehty kiinteä istuinryhmä pehmeine tyynyineen. Mitä?!

He kapuavat portaat alakerrasta keskikerrokseen ja vielä yläkerrokseen. Siellä lienevät makuutilat. Ei ole todellista! Yläkerrassa heitä odottaa 1970-luvun interiööri kokolattiamattoineen. Yskittää. He palaavat keskikerrokseen. Tuijottavat hämmentyneinä toisiaan.

Talo näytti vanhalta puutalolta ulkoapäin, mutta sisällä keskikerroksen vaneriseinät ja putkilamput, alakerran oleskeluryhmät uima-altaassa ja 70-luvun tyyli sekä yläkerran makuutilojen kokolattiamatot ja sisustus löivät heidät aika ällikällä. Miten he asettuisivat tähän tilaan? Varsinkin kun ensimmäinen retriitti oli ollut 1800-luvun henkeä huokuvassa Villa Salinissa. Hänellä on lämpökerrasto vaatekerroksen alla ja villasukat jalassa. Vanhassa talossa vetää vähän. Tosin he säätivät heti pattereita 15 asteesta

lähemmäksi 20 astetta. Talon sisustuksen sekavuuden ja epäviihtyvyyden he saivat vähän parannettua kun siirtelivät huonekaluja paikasta toiseen ja toivat yläkerrasta mukavampia istuintuoleja alakertaan takan viereen ja ”rakensivat” ruokailutilan keittiön viereen viherkasvien väliin. (Muisto kirjoitettu Villa Tonin retriitissä 19.3.2014)

Alkaa sataa lunta. Sadetta jatkuu kaksi päivää. Maisema vaihtuu hiljaiseksi valkoiseksi, kevät kääntyy talveksi. He hautautuvat absurdistaniinsa; outoon todellisuuteensa keskelle Tampereen Teiskon metsää – taloon, joka hämmentää eri aikakausien interiöörien sekamelskallaan; taloon, josta ei saa otetta; taloon, joka lopulta tuo heidät yhteen aivan uudella tavalla.

Tässä [Villa Tonin] retriitissä heille on tullut tavaksi kokoontua illallisen jälkeen olohuoneruokailutyöskentelytilaan työskentelemään. Kaikki tekevät omia juttujaan, lukevat sähköposteja, kirjoittelevat muisteluja tai muita tekstejä. Työskentely näin – yhdessä ja erikseen, yhtä aikaa erillisinä, yhtenä erikseen – tuntuu hyvältä ja luontevalta. Aina välillä joku kysyy jotakin tai

kommentoi johonkin, toisinaan kirpoaa vilkaskin keskustelu päivän aiheesta tai jostakin ihan muusta. Hänestä on hienoa, ettei heidän ole juuri tarvinnut kehitellä näitä työskentelytapoja, yhdessä niistä sopia tai tilanteita ratkoa, vaan tekemisen tavat ovat rakentuneet ihan kuin itsestään. Tämä on jotenkin niin tyypillistä heille: asiat lutviutuvat ilman, että niiden sopimisen prosessia pystyy jäljittämään. (Muisto Villa Tonin retriitistä, kirjoitettu 27.8.2014)

Tila toimijana ja kollektiivin osallisena

Kollektiivisuudesta, yhdessä olemisesta, tekemisestä ja tietämisestä rakentui Villa Tonissa retriitin keskeinen teema. Vaikka olimme etukäteen päättäneet omien yliopistomuistojemme ja kokemuksiemme tutkimisen lisäksi fokusoidummin tarkastella kollektiivisen biografian työskentelytapaa ja erityisesti tuntemuksiamme suhteessa siihen, sysäsi Villa Toni metodologisia pohdintojamme aivan tiettyyn suuntaan. Voimakkaasti yhteisenä koettu hämmennys Villa Tonin absurdista interiööristä suuntasi kollektiivisesta biografiasta käytyjä keskusteluja yhdessä tietämisen ruumiillisuuden kysymyksiin. Mietimme erityisesti, miten kollektiivi muotoutuu ruumiillisen yhdessäolon ja tunnekokemusten kautta, miten vuorovaikutus työskentelytilojen kanssa muokkaa kollektiiviamme ja mitä vuorovaikutus ei-inhimillisen (mm. työskentelytilat) kanssa tarkoittaa tietämisellemme.

Villa Toni tietyllä tavalla sisustettuna rakennuksena laittoi meidät toimimaan: siirtelemään huonekaluja, säätämään pattereita, lisäämään vaatteita. Emme suostuneet asettumaan Villa Tonin ehdottamiin työskentelyasentoihin vanhojen yliopiston luokkahuoneista poistettujen pöytien ja tuolien ääreen. Kyse ei ollut siitä, että olisimme halunneet erityisen lokoisia asentoja. Mikäli näin olisi ollut, Villa Tonin alakerran saunaosasto olisi tarjonnut siihen tarkoitukseen pehmeitä sohvia ja nojatuoleja. Itse asiassa emme käyttäneet koko alakertaa kuin pikaisesti peseytymiseen. Toimintamme keskittyi nimenomaan Villa Tonin keskikerrokseen.

Hän laskeutuu alas ensin yksiä kierreportaita ja sitten toisia, ja meinaa liukastua villasukissaan astuessaan kiiltävälle laattalattialle. Katse hakeu-

tuu vanhaan uima-altaaseen, josta on sittemmin tehty keskusteluryhmä uima-altaan reunoja kiertävine pehmustettuine penkkeineen. ”Uima-altaan” lisäksi takkahuoneessa on erilaisia seurusteluryhmiä, pirtinpöytä ja penkit, ja tietenkin takka. Hänen mielestään se on ehkä koko talon viihtyisin paikka, vaikka sisustus onkin sekamelska Alvar Aallon tarjoiluvaunuista yliopistolta poistettuihin tuoleihin. On vähän harmi, etteivät he käytä takkahuonetta, mutta he ovat kaikki ehdottomasti sitä mieltä, ettei tilaa voi käyttää työskentelyyn. Siellä on vain pienet ikkunat katonrajassa ja siksi näin maaliskuussa vielä liian vähän luonnonvaloa. Nyt he käyvät takkahuoneessa vain kulkiessaan sen läpi suihkuun. (Muisto Villa Tonin retriitistä, kirjoitettu 27.8.2014)

Halumme muokata Villa Tonin keskikerroksen olohuonetta sai motiivinsa nimenomaan siitä, että halusimme luoda ensimmäisen retriittipaikkamme – Villa Salinin – kaltaista tunnelmaa, joka kutsuu työskentelmään yhdessä. Vaikka Villa Tonin olohuoneen luokkahuonepöytäryhmä kutsui työhön ja muodossaan nimenomaan yhdessä tekemiseen, oli tämä ehdotettu yhdessä tekemisen tapa liian koulumainen ja yliopistoa muistuttava. Yhdessä tekeminen ei myöskään ollut imeytynyt Villa Tonin seiiniin, kuten se oli vuosikymmenten saatossa imeytynyt Villa Salinin seiiniin. Villa Salin on kaiken lisäksi toiminut pääasiassa naisten kokoon-tumisaikana ja feministisen toiminnan tilana. Tämä toiminta on jättänyt Villa Salinin energioihin jälkensä. Näiden historiallisten hanketamme tukevien energioiden ympäröimänä työskentelimme Salinissa. Tätä samaa kollektiivista työskentelyä tukevaa energiaa haimme myös Villa Tonista sisustamalla sitä hieman uudelleen: rakentamalla olohuoneeseen takan viereen yläkerran nojatuoleista ja ruokailuhuoneen tarjoiluvaunusta keskusteluryhmän. Rakennelma tuki nimenomaan keskustelua, sillä siinä ei ollut alustaa, jolle asettaa vihkon tai tietokoneen muistiinpanojen tekemistä varten. Tiedostamattamme myös imitoimme rakennelmallamme Villa Salinin verannan korituliiryhmää (ks. luku 3). Pyrkimys saman asennon ja ilmapiirin luomiseen oli ilmeinen.

Ensikohtaaminen Villa Tonin kanssa aiheutti meissä epämukavuutta, jopa järkytystä. Tämä Villa Tonin aikaansaama järkytys teki meidät vielä aikaisempaakin enemmän tietoisiksi tilallisuuden merkityksestä ja näkemään tilan toimijuutta, osallisuutta, partneriutta. Väitämmekin, että tilan toimijuuden tunnistaa nimenomaan sen kyvystä tuottaa tunteita. Vaikutussuhde tilan kanssa on luonteeltaan vahvasti affektiivinen: tilan kokee joko itsestään selvänä ja helppona tai vääränlaisena tai outona. Itsestäänselvyys ja helppous eivät kerro siitä, että tila olisi merkityksetön, vaan päinvastoin siitä, että itse sopii tilan sisältämiin normatiivisuuksiin. Tila tuottaa toimijaa aina tietynlaiseksi. Epämukavuus ja outous taas kertovat hankauksesta tilan ja henkilön välillä. (Ahmed 2004.)

Puhumme tilojen ja toimijoiden vaikutussuhteesta nimenomaan affektiivisena siksi, että affektin käsite korostaa vaikutuksen ruumiillista ulottuvuutta. Muun muassa Clare Hemmingsin (2005), Anu Koivusen (2010) ja Marjo Kolehmainen (2010) tavoin ymmärrämme affektit ruumiillisina, tiedostamattomina ja ei-verbaalisina kokemuksen, tietämisen ja merkityksen muodostamisen tapoina. Affektit ovat seurausta suhteellisuudesta johonkin tai jonkin kanssa ja näin ollen ne syntyvät toiminnassa, vuorovaikutuksessa ja alttiiksi asettumisessa ympäröiviin ihmisiin, instituutioihin ja materiaan. Niissä kytkeytyvät yhteen ajatus siitä, että vaikuttamisessa on kyse sekä kulttuurisista ja kielellisistä merkityksenannoista että kokemuksellisista ja ruumiillisista asioista. Mona Mannevu (2015, 18) selventää asiaa Brian Massumiin viitaten ja kirjoittaa, että ”affekti ilmaisee intensiteettejä, jotka ovat ’asosiaalisia’, mutta eivät ’presosiaalisia’”.

Affektit myös kytkevät ruumiita yhteen, siis saman affektin piirissä olevia ihmisiä toisiinsa. Näin ollen affekteilla on myös ryhmiä muodostava ja ihmisiä yhteen liittävä voima. (Gannon ym. 2014.) Affektit tarttuvat ja niitä voidaan tietoisesti tartuttaa esimerkiksi muistoilla ja kuvilla. Näin ollen kirjoittamillamme yliopistomuistoilla sysimme toisiamme kohden tietynlaisia (usein jaettu) tunnetiloja ja retriittipaikoista kirjoittamillamme muistoilla ylläpidämme kollektiivin positiivista me-henkeä rakentavaa affektiivista tilaa.

Yhteisen järkytyksen kokeminen ja sen kautta ei-inhimillisen kanssa vaikutussuhteessa olemiseen havahtuminen, yhdistyi Villa Tonissa käynnistyneeseen keskusteluun kollektiivisesta ruumiillisuudesta. Olimme

pohtineet kollektiivisuutta jo ensimmäisessä kirjoitusretriitissä osana keskustelua, jossa hahmottelimme mitä kollektiivinen biografia on metodia ja mitä erityisesti kollektiivisen biografian kollektiivinen meille tarkoitti. Koimme vahvasti, että kollektiivimme ei ollut vain kolmen pitkään yhdessä työskennelleen tutkijan yhteistyötä, vaan kollektiivisuus oli jotakin syvempää, juurevampaa, totaalisempaa, sanoiksi vaikeasti asettuvaa, ja joka liittyi nimenomaan siihen, että olimme vetäytyneet retriitiin työskentelemään. Tämän keskustelun saattelemana valitsimme Villa Tonin retriittiin luettavaksi Hillevi Lenz Taguchin (2013a) artikkelin *Images of thinking in feminist materialisms: ontological divergences and the production of researchers subjectivities*. Artikkelissaan Lenz Taguchi esittää ajatuksensa kollektiivisesta ruumissommitelmasta (collective-body-assembly): tutkijakollektiivista, joka pyrkii rikkomaan yksilötoimijan ja tietäjän auktoriteetin sekä halun löytää ”oikeita”, lopullisia ja loogisia vastauksia.

Lenz Taguchin ajatus kollektiivisesta ruumissommitelmasta oli avartava. Käsite tuntui tietoisena ja rationaalisen pyrkimyksen sisällöstään (pyrkii rikkomaan, haluaa löytää) huolimatta tavoittavan juurikin sitä juurevuutta ja sanoiksi asettumatonta, jota kollektiivissamme koimme. Se, että vietimme useamman päivän yhdessä arjesta vetäytyneenä ja yhdessäolomme liittyi myös ruuanlaittoa ja muuta ”työn ulkopuolista tekemistä” rakensi kollektiiviamme muuksi kuin kolmeksi puhuvaksi pääksi. Jaana Parviainen (2014, 180) puhuu yhteisöllisestä dynamiikasta kehojen välisenä affektiivisena tartuntana. Kollektiivisessä ruumiillisuudessa on kyse nimenomaan materiaalisen tilan ja ruumiidemme fyysisen läsnäolon tuottamasta affektiivisesta tilasta: vaikuttumisesta tietyn inhimillisen ja ei-inhimillisen sommitelmissa. Tilan toimijuus on siis keskeinen siinä prosessissa, jossa kollektiivinen ruumiillisuus ja siten myös kollektiivinen tietäminen – Lenz Taguchin (2013b, 1111–1112) käsittein ajattelemisen kollektiivinen ruumis (collective body of thinking) – rakentuvat. Villa Tonissa heränneitä kollektiivisen ruumiillisuuden ja tietämisen pohdintoja jatkoimme ja syvensimme myöhemmissä retriiteissämme (ks. tarkemmin luvussa 6).

Kollektiiviset performanssit yliopistolla

Kollektiivisuus teemana tuli esiin Villa Tonissa myös tutkimusaiheeseemme – naiset nykakatemiassa – liittyen. Olimme kirjoittaneet etukäteen Villa Tonin retriittiin muisteluita yliopistolla työskentelystä ja elämisestä naisen ruumiillisuuden näkökulmasta sekä siitä, miten performointi, siis tietyllä tavalla esiintyminen ja asioiden esille laittaminen, on läsnä arjessamme yliopistolla.

Lukiessamme muisteluita ääneen ja keskustellessamme niistä kävi ilmi, että kirjoittamamme muistot olivat meille kaikille äärimmäisen tunnistettavia ja sisällöltäänkin toistensa kaltaisia. Muistoja yhdisti kysymys naisen vakavasti otettavuudesta yliopistolla. Muistoissa piirtyi esiin tilanteita, joissa olimme joutuneet miettimään, miten naisen oli mahdollista asettua asiantuntijan paikalle ja millaisia performatiivisia koukeroita esimerkiksi vaateetusta hyväksi käyttämällä se vaati, kuten seuraavissa kahdessa muistossa.

Hän muistaa kuuman kesän ja työskentelyn laitoksella. Oli hiljaista. Ilta-päivän aurinko paistoi ikkunasta. Vain muutama muu oli paikalla hänen lisäkseen. Hän kävi keittiössä hakemassa vettä. Tyylikäs ja lyhyt kesähame päällä oleva naisprofessori tuli paljain jaloin häntä vastaan käytävällä. Hän muistaa vähän hätkähtäneensä kun aina tiptop oleva proffa sipsuteli paljain jaloin. Samalla hän oli vähän kateellinen ja mietti, miksi hän voi olla omassa työhuoneessaan paljain jaloin, mutta kun lähtee käymään muissa tiloissa, niin laittaa sandaalit jalkaan. Vaikka paljain jaloin olisi paljon rennompaa. Hän on ajatellut jotenkin, ettei se sovi. Ja nyt sitten viereisen huoneen proffa on heittänyt kengät pois. Sama ”ongelma” on talvella villasukkien kanssa. Kotona hän kulkee koko talven villasukissa ja työhuoneellakin olisi kiva tassutella villasukissa, mutta, mutta.... Tutkijana voisi hänen mielestään olla vähän räjähtänyt ja renttu, mutta täällä laitoksella se ei tunnu mahdolliselta. Vai onko ongelma vain hänen päässään? Hän muistaa kyllä joskus nähneensä jonkun kollegan villasukissa käytävällä. Mutta ilmeisesti se oli tosi harvinaista kun se on jäänyt mieleen. Kuten paljasjalkainen proffa. (Muisto teemalla ruumiillisuus & performointi, kirjoitettu 10.3.2014)

Muistossa piirretty esiin sekä yleisesti yliopistoon työpaikkana liitetyt käsitykset pukeutumisesta että työntekijäryhmien väliset erot pukeutumiskoodistossa. Koska yliopisto on asiantuntijayhteisö, on myös pukeutuminen siistiä ja virallista. Tutkijoiden pukeutumiskoodi on kuitenkin väljempi kuin opetus henkilökunnalla, joka toimii päivittäin yliopiston asiakaspainnoilla. Naiselle, jolla on yliopistossa muutenkin kapeampi asiantuntijan tila, täytyy noudattaa pukeutumiskoodeja tarkasti. Asemansa vakiinnuttaneella naispuolisella professorilla oli asemansa vuoksi varaa riisua kesähelteellä kengät kokonaan, lehtorilla vain suljetun oven takana työhuoneessa.

Seuraava muisto toistaa samoja normatiivisuuksia, mutta tuo esille, miten tietynlainen pukeutumisetiketti kytkeytyy asiantuntijuuden rakentamiseen yliopiston arkisen aherruksen ulkopuolella konferenssissa. Kuten työväenluokkaisten tyttöjen siivoojakoulutus, jossa kouluttiin tulevasta työntekijöistä hiljaisia ja näkymättömiä (Käyhkö 2006), myös työyhteisöt tai -kulttuurit voivat piiloisesti tuottaa tietynlaista hyväksyttyä ruumiillisuuden esittämisen tapaa (Kinnunen & Seppänen 2009, Naskali 2001a ja b, Vuorikoski 2011). Yliopistossa työskentelevän asiantuntijan tulee performoida näkyvyyttä, olla kuuluva ja osaava niin pienemmillä kuin isommilla areenoilla.

Hän on matkustanut kansallisille tutkimuspäiville toiseen kaupunkiin. Hän istuu kuuntelemassa ensimmäistä pääluentoa isossa konserttisalissa ja selailee ohjelmakirjaa etsien oman esityksensä paikkaa. Hän löytää ohjelmasta esityksensä ja samassa tajuaa, että hänen työryhmänsä kokoontuu tässä samaisessa valtavassa konserttisalissa. Hän on ihan puulla päähän lyöty. Sali on valtaisia, lava iso ja korkealla. Hän oli varautunut puhumaan nopeasti kyhätyn esityksensä 20 hengen seminaarihuoneessa, ei millään isolla stagella. Paniikki iskee. Hän ei mitenkään selviytyisi tästä. Hänellä ei ole valmiiksi kirjoitettua paperia, josta hädän tullen voisi lukea vaikka suoraan. Hänellä ei ole tarpeeksi hienoja vaatteita tuolle lavalle. Vain farkut ja villatakki. Kaiken lisäksi jalassa on punaiset mairit. Aivan väärä valinta! (Muisto teemalla ruumiillisuus & performanssi, kirjoitettu 6.3.2014)

Muisto tekee näkyväksi miten keskeinen vaatetuksen osuus on asian-

tuntijuuden performanssissa. Se on sitä oman koetun asiantuntijuuden näkökulmasta (kuinka varmaksi itsensä esiintyessään kokee), mutta myös laajemmin. Vaikka yliopistotyöntekijän asiantuntijuuden olettaisi määrittävän nimenomaan esityksen sisällön kautta, puhujalla on ruumis, joka naisen kyseessä ollessa pitää olla verhottu aivan tietyllä tavalla: mielellään mustaan ja naisellisia muotoja silottaviin ryhdikkäisiin vaatteisiin. Asiantuntijanainen ei myöskään saa näyttää liian epäviralliselta tai tyttömäiseltä (Nikunen 2006), vaan ehkä pikemminkin neutraalilta ”ruumiittomalta” asiantuntijalta (Vuorikoski 2011).

Kinnunen ja Seppänen (2009) ovat tutkineet oikeaoppista opettajaruumista. Heidän tutkimuksensa sijoittuu peruskouluun, mutta ajatukset ovat siirrettävissä myös yliopisto-opettajuuteen, jossa myös yhteiskunnalliset sopimukset vallan, seksuaalisuuden ja sukupuolen kytköksistä ruumiillistuvat. (Työ)ruumis on ”subjektivoituneen” vallan kohteena, joka ilmenee näennäisen vapaaehtoisena ruumiin mukauttamisena institutionaalisen ihanteen mukaiseksi, esimerkiksi ruumiin estetisoinnin tai tyytelyjen performanssien kautta. (Kinnunen & Seppänen 2009, 6 - 7.) Muun muassa Minna Nikunen (2003; 2006) on kirjoittanut yliopisto-opettajan rekvisiitoista ja tavoista, joilla nainen näitä rekvisiittoja käyttämällä pyrkii toistamaan maskuliinisen asiantuntijan eleitä. Tässä esittämisessä on vaaransa, huomauttaa Päivi Naskali (2001b), sillä mikäli esitys ja esittäjä eivät sovi yhteen, esityksestä tulee ilmeinen ja esittäjä paljastuu osaamattomaksi. Mutta miten naisruumis voi onnistua yliopistoasiantuntijan performanssissa, kun vääränlainen ruumis tuottaa jatkuvaa häiriötä tai vähintäänkin potentiaalia häiriöön, kysyy Naskali (2001a). Näitä naisen ruumiin ja akateemisen maskuliinisen performanssin epätahteja ja riitasointuja esittää seuraava väitöspäivää käsittelevä muisto.

Hänellä oli päällä musta pitkä mekko, musta jakku, mustat korkeakorkoiset kengät ja mustat sukkahousut. Kaikki oli hankittu nimenomaan tätä päivää ja tätä tilaisuutta varten. He kävelivät yhden kerroksen alas päin: hän, vastaväittäjä ja kustos. Ennen saliin menoa he pysähtyivät leveällä käytävällä ja ryhmittyivät kuvaamista varten. He kolme naista mustissaan, kahdella tohtorinhatut kädessään. Hänellä on pieni olkalaukku olkapäällä ja kädessä väitöskirja. Hänen olo on jotenkin leijuva. Hän katsoo kameraa ja samalla hänellä on sellainen olo, että tämä tapah-

tuu jollekin toiselle. Tämä on joku toinen. Kaikki tapahtuu kuin filmillä tai automaattisesti. Jotenkin robottimaisesti. Häntä ei jännitä juuri ollenkaan. Kaikki vaan tapahtuu. Korot kopsuen hän jatkaa matkaa. Läpi suuren salin jonka käytävän molemmin puolin on kuulijoita. Edessä hän asettuu puhujanpönttöön. Poskessa on pastilli. Aamulla hän oli herännyt aikaisin, kurkku karheana. Hänen oli pitänyt imettää vauva ennen lähtöään, mutta toisin kuin aina ennen, lapsi ei herännyt vaan jatkoi uniaan. Suunnitelmat menivät pieleen. Lapsi ja mies jäivät kotiin. He olivat aikoneet mennä autolla kaikki kolme. Nyt hän hyppäsi junaan ja suuntasi keskustassa olevaan yksioon, joka oli heillä lainassa ystävältä. Hänen piti päästä vähän rauhoittumaan ja keskittymään. Yksiö oli tuki-kohta ja paikka, jossa väitöspäivänä saattoi käydä välillä lepäämässä ja imettämässä. Jossain välissä mies ja lapsi saapuivat ja hän saattoi imettää ennen väitöstä. Eipähän sitten maidot valu rinnuksille kesken väitöksen! Illalla musta mekko vaihtuu toiseen pitkään mekkoon. Hän muistaa, miten karonkassa hän jossain sopivassa välissä meni naisten vessaan joka oli myös invavessa ja tilava. Siellä hän hilasi pitkän mekon ylös, jotta pystyi imettämään lapsen wc-pöntöllä istuen. Ja sitten taas juhlapöytä, juuri väitelleenä ja melkein tohtorina. (Muisto teemalla ruumiillisuus & performointi, kirjoitettu 10.3.2014)

Väitöstilaisuutta ja väittelemistä yliopiston kollektiivisina performansseina säätelevät niin erilaiset käyttäytymis- ja puhesäädökset kuin pukeutumissäännöt. Muistelussa nousee esiin se, miten imettävän naisen ruumis haastaa akateemisia konventioita: asettuu ristiriitaan aivoja, älykkyyttä, henkisyttä ja ruumiittomuutta korostavien miehisten akateemisten juhlaperinteiden kanssa. Ruumiillisuus tunkee kuitenkin väkisin mukaan. Se voi näyttäytyä korkokenkiin väsyneinä jalkoina, käheänä kurkkuna tai maitoa vuotavina rintoina. Säädökset vaativat kuitenkin hillitsemään ruumista ja verhoamaan sen säädyllyisesti. Esimerkiksi Helsingin yliopiston väitösetiketissä todetaan: ”Miehet pukeutuvat yleensä frakkiin ja mustiin liiveihin. Väitösasuna käy myös tumma puku, papin puku tai sotilaspuku. Frakkiasuun kuuluvat mustat sukat ja kengät (ei kiiltohakaiset). Valkoista rintanenäliinaa ei käytetä mustien liivien kanssa. Naisilla on lyhyt musta pitkähihainen asu, pikkumusta tai jakkupuku, joka ei ole avokaulainen. Hattu ja näyttävät korut eivät kuulu väitösasuun.

Yliopistolla on myös muutamia väitösviittoja, joiden alle puetaan tumma puku.” (Väitöstilaisuuden kulku 2015.)

Vaatetuksen lisäksi asiantuntijuutta ja kompetenttia tutkijaopettajuutta performoidaan äänellä, ruumiin asennoilla sekä tilan ottamisella. Paitsi äärimmäisen säädelyssä asiantuntijuuteen vihittävässä väitöstilaisuudessa, omaa pätevyyttä ja kompetenssia joutuu performoimaan jatkuvasti erilaisissa arjen akateemisissa tilanteissa, kuten kokouksissa ja käytäväkohtaamisissa.

Hän istuu kokoushuoneessa. Muutama muukin kokoukseen osallistuja on jo paikalla, mutta suurinta osaa odotellaan vielä. Hänellä on epämukava olo. Hän on jatko-opiskelijana tekemässä opettajan sijaisuuspätkää. Hän tietää, että on ihan hyvä työssään ja että pystyy tuon työn hoitamaan, vaikka ei olekaan vielä väitellyt, mutta nyt ollaan kokouksessa, jossa on monen oppiaineen edustajia, hänelle ennestään tuntemattomia ihmisiä. Täällä hänen pitäisi pitää naistutkimuksen puolta. Hänestä tuntuu, että hän on ihan liian isoissa saappaissa. Hän ei ole väitellyt, hän ei ole professori, kuten osa kokoukseen osallistujista. Toki kokouksen agendasta on etukäteen käyty oppiaineen sisällä keskustelua. Ei hänen tarvitse terveisiä itse muotoilla ja niistä kokonaan itse vastata, mutta hän miettii, miksi hänet on laitettu tällaiseen paikkaan, ihan väärään paikkaan pienine saappaineen. Kokous etenee. Hän pyytää puheenvuoroa, hänellä olisi hyviä näkökohtia ja ihan toimiva argumentti. Hän saa puheenvuoron. Hänen sydämensä hakkaa, kädet hikoavat. Hän pelkää pelon kuuluvan äänestään. Hänen äänensä on pieni, mutta hän saa sanottua asiansa. Epämukavuus vähän hälvenee, kun muutama kokoukseen osallistuja kommentoi hänen ehdotustaan ja pitää sitä hyvänä. Kokous päättyy. Hän on ihan uupunut. Hän ei halua tällaisia tilanteita enää. (Muisto teemalla ruumiillisuus & performointi, kirjoitettu 6.3.2014)

Yliopistossa vaaditaan asiantuntijuuden performointia, joka usein määritetty miehisellä tavalla toimimiseksi, auktoriteetilla tilan ottamiseksi. Tilan ottaminen auktoriteetilla voi tuntua vieraalta ja asiantuntijan positioon, siis isoihin saappaisiin astuminen voi olla pelottavaa ja epämukavaa. Varsinkin, jos kokee, että ei ole saanut legitimoitua omaa asemaansa yliopiston hierarkiassa. Leena Koski ja Silva Tedre (2009, 250,

ks. myös Koski & Tedre 2003) ovat tutkineet muisteluaineiston pohjalta naisten yliopistouraa ja toteavat, että naiset alkavat saada iän myötä yliopiston hierarkiassa kiinni maskuliinisen toimijuuden välineistä. Tämä johtuu siitä, että vanhenemisen myötä naiset vapautuvat tyttömäisyydestä ja siten yhdestä asiantuntijuuden toteutumisen esteestä. Ikääntyneenä nainen ei myöskään ole enää samalla tavalla ulkonäkönsä puolesta sukupuolistuneen hierarkkisoivan katseen ja heterohalun kohteena (Koski & Tedre 2003).

Iän ja sukupuolen lisäksi positio yliopiston valtarakenteissa oikeuttaa tietynlaiseen tilaan asettumisen: tilan täysivaltainen hallinta kuuluu professorille ja vähenee asteittain (Koski & Tedre 2009, 236). Tohtorintutkinnon suorittamisella, siis väittelemisellä, on hyvin merkittävä asema akateemisen hierarkian rakentamisessa ja ylläpitämisen käytännöissä. Eiväitelleiden jatko-opiskelijoiden asema on yliopiston hierarkioissa heikoin, kuten käy ilmi seuraavasta muistelusta.

Vanhempi professori tuli kopiuhuoneeseen ja hän kysyi professorilta, että millä perusteella lisensiaatin tutkintoon liittyvien opintojen kirjallisuuden määrä määritellään. Hän nosti esimerkiksi naispuolisen ystävän, jolle ko. proffa oli määrännyt luettavaksi ja referoitavaksi kymmenen kirjaa ja miespuolisen ystävän ei kuulemma tarvitse tehdä mitään. Professori yritti selittää, että kirjallisuuden määrä arvioidaan jokaisen jatko-opiskelijan osalta erikseen. Hän puolestaan totesi, että olisi hyvä, jos ne olisivat tasapuolisia ja oikeudenmukaisia. Professori lähti. Myöhemmin samana päivänä miespuolinen kollega tuli hänen huoneensa ja hieman tuotuneena selitti, että nyt hän joutuukin tekemään vielä kolme kirjareferaatia ennen kuin saa lisensiaatin tutkinnon ulos. Hän totesi jotain ympäri pyöreää, etteihän tuossa nyt ole paljon tekemistä kun vertaa heidän yhteiseen ystäväänsä ja kollegaan, joka oli joutunut tekemään refut kymmenestä kirjasta. Hän ajatteli mielessään, että kyllä kannatti ottaa asia esille professorin kanssa. Professoria oli alkanut ilmeisesti kaduttamaan jatko-opiskelijoiden epätasa-arvoinen kohtelu. (Muisto teemalla valta ja sukupuoli, kirjoitettu 14.8.2013.)

Yliopistotyössä hierarkiat ja valta-asetat kiinnittyvät viimekädessä tutkimukseen ja tieteeseen. Näissä tieteen hierarkioissa, eri tieteenalan

kulttuureissa ja sosiaalisissa suhteissa on aina myös sukupuoleen liittyviä ulottuvuuksia. (Jauhiainen 2014, 71.) Nais- ja miespuolisten jatko-opiskelijoiden erilaiset lähtökohdat voivat luoda eriarvoisia mahdollisuuksia asettua yliopistoon sisälle. Eri tilanteissa voidaan pitää toista sukupuolta kykenevämpänä tai pätevämpänä toimijana (ks. myös Kokko 2014, Pietilä & Poikela 2016). Sukupuoli – kuten myös sosiaalinen tausta, ikä tai etnisyys – saavat yliopiston valtapeleissä erilaisia merkityksiä. Yliopistojen tasa-arvosuunnittelu ja sukupuolikiusymysten esiin nostaminen eivät ole poistaneet sukupuolivaikutusta. Sukupuoleen perustuva häirintä tai syrjintä ei ole hävinnyt nyky-yliopistostakaan, vaan se on vain saanut piiloisempia muotoja (Koski & Tedre 2003, 30, Naskali 2014, 44, Vuorikoski 2011).

Villa Tonissa muistojen kanssa työskennellessämme havahduimme huomaamaan, miten muistojen kautta voidaan tavoittaa toimijoita muotoilevia affekteja. Muistoistamme on tunnistettavissa muun muassa *sukupuolihuoli*, jota Leena Koski ja Silva Tedre (2003, 22) ovat kuvanneet varpaillaan olemisena, varovaisuutena ja epäilemisenä. Sukupuolihuoli on jatkuvaa arkista pohdintaa siitä, onko jokin kokemus, asia tai prosessi ollut sukupuoleen liittyvä vai ei. Sukupuoli ikään kuin on ja ei ole läsnä yhtä aikaa ja se saa kantamaan myös huolta potentiaalisesta väärästä sukupuolella selittämisestä.

Sukupuolihuolta voi pitää yliopistonaisia koskevan *emotionaalisen puolisiirtolaisuuden* yhtenä ulottuvuutena. Raija Julkunen (2004, 11) käyttää Arlie Hochschildiin viitaten puolisiirtolaisuutta kuvatessaan oman sukupolvensa yliopistonaisia, jotka olivat 1960-luvulla jättäneet omien äitiensä hoivaorientoituneen maailman ja siirtyneet isiensä uraorientoituneeseen maailmaan saavuttamatta sitä kuitenkaan todella. Julkunen (2004, 142) toteaa, että ”[t]iede- ja tutkijanaisten saattaisi olettaa tehneen tavallista perusteellisemmän siirtolaisuuden järjen ja ammatin maailmaan ja kehittäneen äärimmilleen emotionaalisesti ja ajallisesti askeettisen suhteen kotiin saadakseen täyden kansalaisuuden miesten tiedemaailmassa.” Julkunen puhuu puolisiirtolaisuudesta nimenomaan perheen ja työn yhteensovittamisen kehyksessä, mutta puolisiirtolaisuuteen liittyvä vajaakansalaisuuden, emotionaalisen vierauden ja kahden maailman välissä olemisen kokemus on muissakin yhteyksissä tuttuja naisille yliopistolla (ks. emotionaalisesta kahden maailman välissä olemisestä myös Käyhkö 2013; 2014).

Emotionaalinen puolisiirtolaisuus resonoi Lauren Berlantin (2011) julmaksi optimismiksi nimeämän ilmiön kanssa. Eeva Jokinen (2013, 6) käyttää julmasta optimismista esimerkkinä koulutusta. Nykyisin koulu ei takaa esimerkiksi työpaikkaa, mutta koska muutakaan ei ole tarjolla, ihmiset pyrkivät uudestaan ja uudestaan kouluttautumalla parempaan. Julma optimismi tarkoittaa siis sitä, että on luottavaisesti kiinnitytty johonkin, joka tuottaa tavoitellun hyvän sijaan pikemminkin kärsimystä. Minna Nikunen (2014, 19) toteaa, ettei hyvän tavoittelu ole kuitenkaan yhtä kivuliasta kaikille. Se tuottaa eniten kärsimystä niille, jotka yrittävät saada jalansijaa maailmoissa, joita ei ole tehty heitä varten.

Kirjoittamiemme muistojen kantamissa ja aktivoimissa tunteissa ovat läsnä niin sukupuoleen ja akatemiaan liittyvät kulttuuriset käsitykset kuin naisen biologisen ruumiin ja yhteiskunnan rakenteiden väliset suhteet. Keskustellessamme muisteluista olemme usein päätyneet pyörittelemään mieli-ruumis-tila-affekti -käsitteitä. Vaikka nämä käsitteet eivät ole selkeärajaisia, niiden erottelujen kautta on mahdollista päästä kiinni erilaisiin vuorovaikutussuhteisiin. Käsitteet auttavat myös esittämään kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten tila vaikuttaa oman ruumiillisuuden kokemuksiin tai tunteisiin. Retriitissä emme ole vain yksittäisinä tutkijoina keskustelemassa toisten tutkijoiden kanssa, vaan tekstien lukemisemme, ruumiin asentomme, vastaukset ja kysymykset ovat osana moninaista fyysistä ja diskursiivista tilaa, jossa seinillä, pöydille, tuoleilla, katseilla, kehoilla, kasveilla tai aamiaisella – kaikella ympärillä olevalla – on vaikutusta. (Davies & Gannon 2012.)

Kuvallisuuden ja tekstuaalisuuden rajapinnoilla: valokuvat aineistoksi

Yhtenä tehtävänämme Villa Tonin retritissä oli miettiä valokuvaa ja sen asemaa kollektiivisen biografian prosessissamme. Valokuva ei alun perin ollut mukana välineistössämme, mutta törmäsimme valokuvan tuomiin mahdollisuuksiin Naisasialiitto Unionin koulutusillan suunnittelun yhteydessä. Tuolloin katsoimme ensimmäistä kertaa yhdessä Villa Salinista otettuja kuvia. Olimme niin sanotusti turistikuvanneet Villa Salinia, työskentelytilojamme, puuhiamme, toisiamme ilman sen kummem-

paa tarkoitusta. Yhdessä kuvia katsoessamme ymmärsimme sekä kuvien muistoja säilyttävän voiman että potentiaalain ilmaista jotakin sellaista, jota sanoin on vaikea kuvata. Päätimme jatkaa pohdintaa valokuvista Villa Tonin retriitissä. Mietimme mitä kaikkea valokuva meille edusti, ja miten valokuvat ja muistot linkittyvät yhteen.

Retriitissä käymiemme keskustelujen pohjalta valokuva osoittautui meille yhdeksi muistiinpanemisen tekniikaksi samalla tavalla kuin muistio, vihkoon kirjoittaminen tai muistelu. Kuvallisena tekniikkana valokuva tallensi interiöörejä huomattavasti tarkemmin, tehokkaammin ja ilmaisuvoimaisemmin kuin kirjalliset tekniikat (Rose 2014, 299). Ne myös palauttivat mieleen edeltävän retriitin tapahtumia, usein tehokkaammin kuin kirjallinen muistio tai merkinnät vihkossa. Valokuvat herättivät lisäksi helpommin ruumiillisia ja affektiivisia muistoja (Mäkiranta 2013, 14), kuten miltä tuolin kangas tuntui kättä vasten tai miten kylmä tilassa oli. Tällä tavoin muistoista rakentui ikään kuin kolmiulotteisia.

Janne Seppänen (2014, 177) kirjoittaa, että ”[v]alokuva on merkityksellinen ennen kaikkea sen tarjoaman läsnäolon vuoksi”. Tämä läsnäolo ”liittyy saumattomasti valokuvan materiaalisen ytimen [valon tekemät muutokset valoherkällä pinnalla] sitoutumiseen kuvanoton paikkaan ja matkaan ajallisen etäisyyden ylitse”. Valokuva hahmottuu näin läsnäolon ja poissaolon liikkeenä: valokuvassa on läsnä tietty tila, mutta se ei kuitenkaan ole siinä nyt (vaan kuvanottohetkellä olevassa muodossaan).

Tulimme siihen päätelmään, että kollektiivisen biografian prosessissamme valokuvat olivat siihen mennessä toimineet sekä kollektiivisen muistin resurssina että tuottajina. Valokuva vahvisti muistikuviamme kuvatusta kohteesta ja sarjoittainen valokuvien katseleminen piirsi eteemme ikään kuin liikkuvan kuvan retriitin ympäristöstä, tapahtumista ja tuntemuksista. Mutta valokuvat eivät tavoita kaikkea eivätkä näin ollen korvaa kirjallisia muistiinpanemisen, muistamisen ja muistelemisen muotoja. Vaikka valokuva muistuttaa meitä esimerkiksi hämmennyksestä Villa Tonin sisustetun uima-altaan äärellä, niin aistimukset pintojen pölyisyydestä ja tahmaisuudesta eivät ole tallentuneet kuviin. Valokuvan äärellä voimme tunnistaa asioita, se saa meidät tuntemaan ja etsimään omaa suhdetta kuvaan ja määrittelemään sitä, mitä me näemme kuvassa sekä palauttamaan mieliin asioita.

Keskustelu valokuvien käytöstä kollektiivisessa biografiasa johdatti

meidät pohtimaan myös kirjoittamiemme muistoja uudesta näkökulmasta. Huomasimme, että kirjoittamamme muistot sisältävät hyvin vahvaa visuaalista kuvausta. Muisteluiden ja kirjallisten muistiinpanojen tekstit kuvailivat ja tallentavat erilaiset aistimukset – hajut, maut, äänet ja ruumiin tuntemukset – koettuina ja spesifeinä. Sekä valokuvilla että teksteillä tarutamme toisiimme erilaisia affekteja. Yhdessä valokuvien katsominen tai tekstien lukeminen ja niiden herättämät affektit kytkevät meitä yhteen.

Syntyi ajatus siitä, että valokuvia ja muistoja voisi käyttää rinnakkain toisiaan täydentämässä tai erilaista ja ristiriitaista kuvaamassa. Valokuva tallentaa toimijuuttamme ja tiloille tekemiämme muutoksia ja tiloihin asettumistamme. Meille valokuvat toimivat yhteisesti jaetun mieliin palauttajana; muistamme itsemme osana valokuvan esiintuomaa maisemaa, muistamme itsemme toimijoina ja tunnistamme tuttuuden. Ulkopuoliselle kuva avaa mahdollisuuden erilaisiin assosiaatioihin (Rose 2014, 319). Kirjoitettu muisto kuvan rinnalla antaa ulkopuoliselle lukijalle/katsojalle mahdollisuuden kokemuksen jakamiseen juuri tuossa valokuvan esittämässä tilassa. Muisto voi myös kontekstoida ulkopuoliselle lukijalle/katsojalle kuvanottamiseen liittyvää tilannetta. Yhdessä valokuva ja muisto voivatkin luoda tiiviimmän tai rikkaamman kuvauksen jostakin hetkestä tai tilasta (ns. antropologinen tiheä kuvaus). Valokuva ”luetaan” muiston läpi ja toisaalta valokuva havainnollistaa ja kuvittaa tekstiä. Muisto ja valokuva tai muistot keskenään voivat olla myös ristiriidassa ja tuottaa näin erilaisia kokemuksen ja tulkinnan maailmoja.

Valokuvaa koskevien keskustelujen seurauksena syntyi ajatus toisenlaisesta konferenssiesityksestä: näyttelystä marraskuun 2014 Sukupuolen tutkimuksen päiville. Näyttelyssä olisi esillä retriiteistä otettuja valokuvia ja kirjoittamiemme muisteluita sekä perinteisesti seinälle ripustettuina että non-stoppina pyörivän kuvaa ja ääntä sisältävän powerpoint-esityksen muodossa. Valokuvien ja muistojen kautta voisimme esittää kollektiivista tekemistä ja ruumiillisuutta.

Huomasimme, ettemme olleet erityisesti kiinnostuneet valokuvan käytöstä perinteisen aineiston mielessä. Toisin sanoen siten, että valokuvista analysoidaan systemaattisesti niiden sisältöjä ja konteksteja sekä vahingossa kuvatuksi tullutta (ks. Rose 2014). Ehkä syynä on se, että tutkimuksemme fokus ei ole siinä, mitä tarkkaan ottaen kuvista löytyy vaan pikemminkin prosessissa ja kollektiivisen tietämisen tutkimisessa. Ja

siinä, miten kuvat voivat osaltaan tuoda esiin välähdyksenomaisesti tätä kollektiivisen ruumiillisuuden ja ajattelun muotoutumista.

Villa Tonin valokuvaa koskevat pohdinnat päätyivät siihen, että olimme kiinnostuneita kokeilemaan valokuvaa myös metodologisessa mielessä. Miten valokuvaa voisi käyttää kollektiivisen biografian välineenä tuotamaan kollektiivista tietämistä? Päätimme ottaa tämän teeman pohdintaan seuraavassa retriitissä.

Absurdistanista eteenpäin

Villa Tonin retriitti oli intensiivinen ryöpsähdys absurdissa ja yllätyksellisessä vanhassa puutalossa. Työskentelimme yliopistosta ja ruumiillisuudesta kirjoittamiemme muisteluiden kanssa. Affektit olivat voimakkaasti läsnä sekä muisteluiden herättäminä että konkreettisesti tilan virittäminä ja meitä yhteen liittävinä kokemuksina. Yliopistomuistot sijoittuivat menneisyyteen, mutta niistä keskustelu toi muistot ja niiden herättämät erilaiset tuntemukset nykyhetkeen. Lukemalla ääneen muistelut ja keskustelemalla niistä, tulimme tartuttaneeksi toisemme ruumiillisuuteen, yliopistoon ja performatiivisuuteen liittyvillä kokemuksillamme ja tunteilla. Retriittitila herätti myös meissä vahvoja ruumiillisia, tiedostamattomia ja ei-verbaalisia tietämisen tapoja – kollektiivisia affekteja.

Retriitissä päätimme kirjoittaa muisteluita myös niistä paikoista, joissa olemme pitäneet työskentelyretriittejämme. Aloimme myös systemaattisesti valokuvaamaan niitä paikkoja ja tiloja, joissa työskentelemme yhdessä. Näin voimme myöhemmin palauttaa mieliin retriittipaikat, tilat ja sen, miten olemme muokanneet tiloja työskentelyllemme sopiviksi.

Villa Tonin tapahtumat konkretisoivat meille sitä, miten affekti voimana on nimenomaan pakottava (Mannevuola 2015, 19). Affektiivinen ilmapiiri kyllästää ja vaatii suhteuttamaan oman toiminnan siihen. Samalla affekti määrittelee myös sitä millaisena jokin voi tulla kerrotuksi (Ahmed 2004). Villa Tonissa meidät vallannut epäusko, absurdus ja ambivalenssi sysi meitä kohden kollektiivisuuden kysymyksiä. *Collective-body-assemblage* -ajatuksen (Lenz Taguchi 2013a) innoittamina kiinnostuimme pohdintaan prosessin aikana syntyvää kollektiivista ruumiillisuuttamme. Baradin (2007, Davies & Gannon 2012 mukaan) esittämä intra-active -teoria

innosti meitä miettimään sitä, mitä on materiaalin osallisuus tietyn toiminnan syntymiselle. Villa Toni tilana sai meidät olemaan vähän varpailaan, tietty epä mukavuuden tunne oli kokoajan läsnä. *”Talo osoittautui vähän rähjäiseksi ja pinttynneeksi. Alkuun he kävelivät vähän varpaisillaan kun tuntui että lattia on likainen. Keittiön tasot, kaappien ovet ja astiat tuntuivat olevan pinttynneen lian kerrostamia. He olivat vähän häkeltyneitä.”* Tämä tahmaisuuuden välttely ja aistiminen sai meidän myös toimimaan kiihkeästi, ajattelemaan nopeasti, olemaan reunalla, tunnustelemaan ja reagoimaan toistemme ideoihin, innostumaan ja inspiroitumaan samanaikaisesti, näkemään yöllä painajaisia liikkuvista kasveista ja kuulemaan öisiä kummallisia ääniä. Huonosti nukutun yön jälkeen päässä kieppui lukemattomia ajatuksia ja ideoita. Prosessi tempaisi kiihkeästi mukaan: *”Rytmit, jäljet, kuvat, tila, ruumis, mieli, Deleuze, Guattari, tukka pystyssä eteenpäin.”*

6. MUUNTUVAA JA VIRTAAVAA ENERGIAA: MÖKKI HONKARANTA

Mökki ja täydellinen mökkisää! Miten syyskuussa voikin olla vielä näin lämmintä ja kesäistä. Lämmin hirsimökki, syksyn viileä vesi, tähtitaivas, joki ja sen laineet, koivut ja pihlajat pihalla, pihlajissa isot punaiset marjat, aurinko ja tuuli, iltakävelyt, ilo ja rauha, vapaus ja heittäytyminen.

Hän istui mäntypuisen keittiöpöydän ääressä ja katselee ulos olohuoneen ikkunasta koivujen osaksi peittämään järvimaisemaan. Järven pinta väreilee tuulessa. Järvi on tältä kohden niin pieni, että se on melkein kokonaan umpeen kaislikoitonut. Tumma metsikkö näkyy vastarannalla. On heidän retiriittinsä viimeinen päivä, viimeiset tunnit. Takana on neljä päivää todella intensiivistä työskentelyä. He ovat poptineet kollektiivista ruumiillisuutta, tehneet tietoisien valokuvaamisen ja muistojen uudelleen kirjoittamisen harjoituksia. Olo on yhtä aikaa tyhjä ja täysi, innosta riehaantunut ja rennon rauhallinen. Hän ei oikein tiedä mitä on tapahtunut tai minne he ovat tästä menossa. Jotakin todella tärkeää, uutta ja luovaa on kuitenkin tapahtunut ja vain sillä on merkitystä tulevaisuudessa.

He ovat istuneet tässä samaisessa pienessä olohuoneessa koko nelipäiväisen retiriitin ajan. Etukäteen hän vähän ajatteli, mitenköhän he sopeutuvat ja pystyvät työskentelemään, kun aiemmissa retiriiteissä heillä on ollut käytössään isot huvilat, paljon tilaa, useita huoneita. Ei hän ajatellut, että he riitelisivät tai olisivat jollakin tavalla tulematta toimeen toistensa kanssa. Lähinnä hän ajatteli, mitä siitä seuraa, kun työskentelytila ja nukkumatila ovat ikään kuin samaa tilaa. Aiemmin heillä on ollut mahdollisuus vetäytyä öiksi kauemmaksi toisistaan, irtautua kollektiivisesta ruumiistaan.

Hänen arvelunsa ovat osoittautuneet turhiksi. He ovat onnistuneet työskentelyssään aina vain paremmin. Ikään kuin pieni tila olisi entisestään intensivoinut heidän työskentelyään. Kaikkina iltoina heidän on ollut vaikeaa irtautua työstä, päivisin ei ole tehty meditaatioita, ei ole ollut aikaa joogalle eikä juuri ole ulkoiltu. He ovat vain istuneet tässä – pienessä olohuoneessa kahdella sohvalla ja ruokapöydän tuolilla – keskustelleet, lukeneet, analysoineet, kirjoittaneet. Ovat he toki tehneet retkiä ulos ja valokuvanneet paljon. He ovat tehneet kaksi tietoisien valokuvaamisen tehtävää. Heidän suhteensa ulkomaailmaan on muuttunut. Se on ollut heille nyt kollektiivisen tietämisen rakentamisen, kokeilemisen ja testaamisen paikka. (Muisto kirjoitettu Mökki Honkarannassa 4.9.2014)

Olimme viritäytyneet tähän kolmanteen kirjoitusretiriittiin kokeilemaan yhteistoiminnallisia tiedon tuottamisen tapoja erilaisten teksti- ja valokuvakokeilujen muodossa. Retiriitissä tietoinen valokuvaus, subjektin

ja kollektiivisen rajojen tutkiminen sekä kollektiivisen ruumissommitelman pohtiminen muodostuivat merkityksellisiksi. Mökki joen rannalla oli toisaalta yllättävä, mutta myös yllättävän intensiiviseen toimintaa kut-suva tila ja paikka keskusteluille sekä yhdessä olemiselle. Tila sysäsi meitä hulvattomaan kokeiluun ja hetkeen heittäytymiseen.

Luottamus prosessiin ja meditaatioon

Ensimmäisen päivän keskustelussamme Mökki Honkarannassa totesimme, että kaikilla oli ollut edellisen retriitin jälkeen monenlaisia velvoitteita ja jokainen oli tuntenut pientä ahdistusta tai huolta siitä, ettei ollut valmistautunut tähän retriittiin ”tarpeeksi hyvin”. Heräsi kysymys siitä, mikä on tarpeeksi hyvä valmistautuminen. Keskustelussamme tulimme siihen tulokseen, että yksin valmistautuminen retriittiin ei ole oleellista eikä prosessi ole yksilöstä riippuvainen tai siitä, kuinka hyvin Hanna, Tarja tai Jaana on valmistautunut retriittiin, lukenut teoreettiset tekstit ja tullut niistä vaikuttuneeksi. Pikemminkin kyse on siitä, että prosessi syntyy ja virittyy yhdessä. Yksin virittäytyminen voi tuntua vaikealta, jollei mahdolltomalta. Se, ettei yksin tekstejä lukiessa synny mitään ajatuksia tai ideoita, ei ole yhdessä tekemisen näkökulmasta epäonnistumista.

Se, että pystymme olemaan retriitissä avoimia ja vastaanottavaisia sekä luottamaan prosessiin on oleellisinta. Retriiteissä erilaiset tilat sysäävät tekemistämme ja ajatteluamme uuteen suuntaan. Emme voi etukäteen tietää, mihin tilat meitä virittävät ja mihin suuntaan kollektiivinen ajattelumme kehittyi, emmekä siksi voi myöskään tähän yllättävään valmistautua. Se, että pystymme luottamaan prosessiin tekee mahdolliseksi vapautua sekä etukäteen valmistautumisen paineista että tavanomaisista tekemisen ja kirjoittamisen tavoista.

Koska tietäminen ymmärretään yleensä yksilösubjektin tietämiseksi, on yksin valmistautumisesta ja tietämisestä vaikea luopua. Projektimme idea on nimenomaan tämän yksilösubjektin tietämisen/kirjoittamisen/kuvaamisen rikkominen. Yhdessä voimme saada aikaan kysymyksiä, toimintatapoja ja tietoa, joita emme ole aikaisemmin tulleet ajatelleeksi ja jota emme yksin koskaan tulisi keksineeksi (Gannon et al. 2014, 182).

Honkarannassa löysimmekin kollektiiviseen prosessiimme aivan uuden kokeilemisen tason. Mökin honkainen, lämmin ja pieni tila kannusti meitä heittelemään ennakkoluulottomasti ideoita ja ottamaan niistä koppeja. Myös lukemamme tekstit rohkaisivat kokeilemaan.

Nyky-yliopiston luovuutta tukahduttavan ilmapiirin vastapainoksi ankkuroimme yhä vahvemmin luovuuden, rohkeuden, uteliaisuuden ja sattuman maastoon. Projektin sanastoon tulivat termit, kuten inspiroituneisuus, virittäytyminen, luovuus, intuitio, leikkisyys. Se, että voimme venyttää keskustelumme välillä pyramidien tai universumin tasolle vapauttaa näkemään asioita eri perspektiiveistä. Tekemisen paine ja pelko poistuu, kun ei ole mitään hävittävää. Koska projektimme toimii omakustanteisesti ja akatemian reunamilla, ulkopuolella, tulospainet ja julkaisutavoitteet eivät nakerra tekemistämme. Haluamme tunnustaa sattuman ja antaa sille tilaa.

Jokaisen retriittimme aikatauluun on kuulunut meditaatio niin aamulla ennen aamiaista kuin taukona keskellä päivää. Mökki Honkarannassa pysähdyimme miettimään, mistä meditaatio tuli retriitteihimme ja mitä se meille merkitsee. Jokaisella meistä on jooga- ja meditaatiotaustaa ja meditaatioharjoitusten ottaminen osaksi retriittejä tuntui luontevalta – itse asiassa niin luontevalta, ettei meistä kukaan oikein muista kuka toi ensimmäisen meditaatio-cd:n Villa Salinin retriittiin. Meditaatio on tuntunut hyvältä tavalta virittäytyä aamulla, katkaista työskentelyä päivällä sekä keskittyä aistimaan tilaa ympärillä. Mutta onko se myös jotain muuta?

Retriiteissämme erilaiset tilat ja tilallisuuden pohtiminen on keskeistä. Meditaatio on juurruttanut meitä aina kyseiseen tilaan sekä auttanut avaamaan muitakin aisteja ja tietoisuutta kuin vain älyllistä ja kielellistä kanavaa. Keskusteluissamme esiin nousi myös meditaation tuottama tunne vapaudesta, ei-katseen kohteena olemisesta, mahdollisuus keskittyä kokemaan ja tuntemaan, saamaan harhaileva mieli rauhoittumaan ja keskittymään, hengittämään, pysähtymään ja olemaan läsnä. Koemme meditaation myös riittinä tai rituaalina, joka tuo yksittäiset toimijat yhteen. Meditaatio on kollektiiviselle ruumiillemme ja sen rakentumiselle keskeistä. Yhdessä ajattelemisen kannalta myös yhdessä hengittäminen ja aistiminen ovat hyvin perustavaa virittäytymistä ja siten kollektiivisen tietämisen mahdollistamista.

Retriitti antaa meille myös luvan virittää mieltä ja kehoa eri tavoin kuin yliopistossa. Gannon ja kumppanit (2014) painottavat liikkeen ja taiteen merkitystä tutkimuksen teossa. Toisenlainen tekeminen vaatii myös erilaiset tekemisen tavat ja asennot keholle. Akateemiseen asentoon ja tietynlaiseen tietämiseen jämähtänyt pää ei liiku, jos ruumista ei liikuta. Meditaatio omalta osaltaan liikuttaa meitä, vie omanlaiseen olemiseen, uusiin ruumiin ja mielen tiloihin. Se, että voimme vetäytyä retriittiin useaksi päiväksi mahdollistaa myös sen, että intensiivisen työskentelyn ohessa meillä on tilaa ja mahdollisuus meditaatioon.

Kokeiluja tekstillä ja valokuvalla

Mökki Honkarannan retriittiä suunnitellessamme halusimme astua askelen pidemmälle yhteistoiminnallisen aineistojen tuottamisen kanssa. Aiemmin olimme työskennelleet pääasiassa muistoja kirjoittaen ja niitä analysoiden sekä analyysin aihioita kirjallisuuteen kytkien ja valokuvaan rinnastaen. Mökki Honkarannassa teimme kokeiluja sekä tekstillä että valokuvalla.

Tietoinen muiston uudelleen kirjoittaminen

Bronwyn Davies ja kumppanit (2006) ovat kollektiivisen biografian työskentelyssään korostaneet muistojen kollektiivisen työstämisen tärkeyttä. Kollektiivisella työstämisellä he tarkoittavat muiston ja sen ”omistavan yksilösubjektin” suhteen rikkomista siten, että kollektiiviin osallistuvat ehdottavat muiston kirjoittajalle muokkausehdotuksia tai kirjoittavat itse muistoa eteenpäin tai uuteen suuntaan. Rikkomalla ja laajentamalla yksilökeskeistä muistoa on mahdollista päästä kiinni niihin intensiteetteihin ja virtauksiin, jotka liikuttavat meitä kollektiivisesti (Davies & Gannon 2012, 360) (ks. tarkemmin muistojen liikuttavasta voimasta luku 8). Muistojen uudelleen kirjoittaminen, hajottaminen ja irrottaminen yksilöstä mahdollistaa aineiston tulemisen eleyksi ja tulkituksi uudella tavalla.

Tekstuaalisen kokeilun kohteeksi otimme ensimmäiseen retriittiin Villa Saliniin kirjoittamiamme tilallisuus ja ruumiillisuus -muistoja. Sisällölli-

sesti muistot kuvaavat yliopistoa ja erilaisia kokemuksiimme ruumiillisina toimijoina järjelle pyhitetyssä instituutiossa sekä niitä pieniä, marginaalisia vapautumisen paikkoja, joita ruumiimme ja mieleemme välillä kaipasi. Kokeilumme lähti liikkeelle siitä, että jokainen valitsi yhden kirjoittamansa muiston tilallisuus ja yliopisto -muistojen joukosta. Valinnan jälkeen esittelimme muistot toisillemme. Koska muistot oli kirjoitettu samasta teemasta, näytti ilmeiseltä, että ne pystyisi yhdistämään toisiinsa. Otimmekin pohjaksi yhden muiston, jota lähdimme kierrättämään ja lisäämään muista muistoista tekstiä pohjatekstin sisään, lauseiden väliin ja rakoihin.

Vaakatasossa (3.9.2014)

Henkilökunnan oleskelutilasta vei pieni ovi komeroon. Raskaana ollessaan hän meni tuosta ovesta sisään. Komero oli iso, siellä oli pahvilaatikoita ja muuta kamaa. Ei ikkunaa. Mutta siellä oli sänky. Hän muistaa, miten oli ihanaa mennä kesken työpäivän komeroon vähäksi aikaa lepäämään. Hän makaa sohvalla silmät kiinni, kuuntelee ilmastonin hurinaa, hengittää paperilta tuoksuvaa hieman tunkkaista ilmaa. Hän juuri ja juuri mahtuu makaamaan tässä, yksikseen, verhot ja ovi kiinni, pimeässä, hiljaa, yrittäen olla liikkumatta. Vaikka siellä olikin vähän ahdistavaa ja tunkkaista – ehkä myös pölyistä. Mutta oli ihanaa päästä vähäksi aikaa pitkäkeeseen. Sängyn päällä oli vähän karkea ruskea viltti. Seinällä ensiapulaatikko. Tänne hän aina tulee, kirjastohuoneen pienelle kovalle sohvalle, makaa ja kärsii, kunnes pysyy taas tolpillaan. Hänellä on kova pääsärky ja hän miettii miten selvitä kotiin kymmenen kilometrin pyörämatkan yllämäkineen ja kotimatalla pitäisi käydä ostamassa jaffaa. Sillä tämä pääsärky ja pakalo ei mene särkylläkkeillä ohi, vaan tarvitaan anta. Joskus tuntui hassulta maata siellä komerossa kun oven takaa kuului oleskeluhuoneessa istuvien ihmisten puhetta. Komerossa tuntui olevan ihan eri maailmassa. Tuntui hyvältä että sai vähän aikaa lepuuttaa väsyneitä jalkoja ja selkää. Joskus hän kaipaa tuota komeroa. Siinä hän makaa luentosalin lattialla muiden kanssa ja hän on minihameessa ja tuntee olonsa vaivaantuneeksi. Edellisen kerran hän istui tässä suuressa luentosalissa kuuntelemassa professorin luentoa jostakin tärkeästä asiasta. Kirjahyllyt kiertävät huoneen seiiniä, ympäröivät hänet. Hän ajattelee niitä satojen kirjojen kirjoittajia, heidän tekemäänsä työtä, niitä hienoja ajatuksia, joita tämän huoneen hyllyt ovat täynnä. Olisi hienoa,

jos hänkin jonain päivänä saisi julkaistua kirjan. Sellaisen, joka laitettaisiin tämän kirjaston hyllyyn.

Harjoituksesta syntyi tekstuaalisesti hauska ja monikerroksinen eri aikamuodoissa ja paikoissa liikkuva, mutta ymmärrettävissä oleva ja kommunikoiva muisto. Muiston muokkaaminen teki meille konkreettisesti näkyväksi sen, miten muistojen yhdistäminen rikkoo automaattisesti muistolle ajattelemaamme yksilösubjektia sekä paikan ja ajan koherenssia. Sen sijaan, että muistosta voisi paikantaa yksilötoimijan, toiminnan keskiöön asettuu ”työpaikka” tai ruumiin tarve tietynlaiseen olemiseen – lepoon ja makaamiseen. Kun yleensä keskiöön paikannettu yksilötoimija siirtyy sivuun, niin toimijaksi tulee materiaallinen tila eli yliopisto omine lainalaisuuksineen, jolloin ei-inhimillisen merkitys näkyy selvemmin. Materiaalinen maailman on aina osa myös sosiaalista (Valkonen ym. 2013, 219). Se, mistä maailma koostuu ja miten se vaikuttaa toimijoihin, tulee esiin, kun sitä (maailmaa) koetellaan (Latour 1984, 14, Valkonen ym. 2013, 218 mukaan).

Yhteisen muiston kirjoittamisen kautta saatoimme tutkia sitä, mitä yksilön ”hajottaminen” tuottaa tietämiselle tai sitä, miten muistossa yliopistosta muodostuu tietynlainen affektinen tila, jossa voi seisoa tai istua, mutta ei olla makuuasennossa. Erottamalla yksilösubjektin ja hänen ruumiinsa muistosta, ja antamalla muiden ruumiiden ”asuttaa” muistojen tilaa ja tuoda sinne uusia affekteja ja tunteuksia, muistutimme itseämme subjektiivisten kokemusten liikkuvuudesta (Gannon et al. 2014, 192). Tietoisesti uudelleen tuotettu muisto – vain lisäämällä kaikkien muistot samaan – nyrjäyttää sekä tekstiä että lukijaa. Kokeilu yhteisen muiston kirjoittamisesta antoi meille kokemuksen siitä, miten niinkin yksinkertaisella teolla kuin jo kirjoitettujen subjektiivisten muistojen uudelleen järjestämisellä ja toisen muistoon ”tunkeutumisella” voimme saada selkeämmin näkyviin sellaista, jota jo tiedämme (yksilötietäjän ongelmallisuus), mutta jonka kollektiivinen muisto nostaa eksplisiittisesti esiin.

Valokuvaharjoituksia

Mökki Honkarannassa käsityksemme kuvaamisesta ja valokuvasta muuttui. Valokuvaus laajeni tallentamaan kollektiivisen ruumiillisuuden viritystä: sitä, miten tilat ja paikat, joissa työskentelemme retriiteissä, ovat sekä ruumiillisesti (miten ruumiimme asettuvat tilaan ja sen kuvaaminen) että (aivo)työskentelyn kannalta (miten ja mitkä tilat virittävät työskentelyyn) merkityksellisiä. Tekemämme kollektiivinen biografia tulee tässä suhteessa lähelle visuaalista etnografiaa, jossa käytetään aineistona muun muassa videokameratallenteita tai valokuvia (Paju 2009, Pink 2007). Jaamme myös visuaalisen etnografian kiinnostuksen tilaan ja liikkeeseen.

Pohdimme sitä, että kun käytämme valokuvia esityksissämme tai teksteissämme, niin mihin kuvalla kutsumme lukijaa tai katsojaa mukaan (vrt. Pink & Leder Mackley 2012, 10). Haluammeko näyttää lukijoille niitä tiloja, joissa olemme työskennelleet? Haluammeko osoittaa kuvilla jotain sellaista, mihin kirjoitettu kieli ei pääse? Vai haluammeko liikuttaa lukijan mielikuvitusta ja – mahdollisesti – myös saada lukija aistimaan jotain siitä ”muusta” mitä esimerkiksi tilat huokuvat, siis tilojen kantamat ajalliset kerrostumat. Entä pystymmekö kuvilla tavoittamaan tiloissa syntyvää kollektiivista ruumissommitelmaa ja kollektiivista ajattelua ilman, että kuvaamme yksilösubjekteja? Halusimme lähteä tietoisemmin miettimään sitä, minkälaista tietämisen tapaa etsimme valokuvilla ja minkälaista aineistoa voimme saada kuvaamalla.

Lähdimme kokeilemaan kuvalla rakentamista ja ”merkitsemistä”. Retriiteissä työskentelymme on kuuntelemista, katsomista, mutta myös aistimista. Ehkä valokuvalla voisi sekä kuvallistaa työskentelyämme, tekemistä ja niitä paikkoja, jossa fyysisesti olemme, että tavoittaa jotain tilojen affektiivisuudesta. Toisaalta me itse muokkaamme tilojen materiaalisia, aistittavia ja sosiaalisia elementtejä ja teemme tulkintoja tiloista (Pink & Leder Mackley 2012, 7) (ks. erityisesti luku 5). Toisaalta tulemme vaikuttuneiksi tiloista, myös sellaisilla tavoilla, joita emme tietoisesti tule huomanneeksi. Kuva tavoittaa materiaalisuutta ja näyttää sitä, miten kollektiivinen ruumiimme muotoutuu ja rakentaa erilaisia ”tiloja” ympärilleen ja miten materiaallinen osallistuu erilaisten toimintojen syntymiseen. Materiaalisuus tarkoittaa meille sitä, että olemme kiinnostuneita ruu-

miällisyydestä ja tilallisuudesta sekä otamme vakavasti arkisen toiminnan ja kokemukset materiaalin kanssa ja sen mahdollistamana.

Teimme Mökki Honkarannassa kaksi valokuvaharjoitusta teemoilla *Minä osana kollektiivista bodya* sekä *Fiilis* (ks. jälkimmäisestä harjoituksesta luvussa 10). Emme olleet sopineet etukäteen, että otamme kamerat mukaan, mutta se, että jokaiselle oli joko kännykkäkamera tai digikamera mukana kertoo siitä, miten mahdollisuus kuvaamiseen on itsestään selvänä läsnä nykypäivän arjessa. Teimme ensin harjoituksen siitä, miten koemme olevamme osana kollektiivista ruumista. Emme ohjeistaneet tehtävää tarkemmin, vaan jokainen lähti tämän ajatuksen kanssa mökistä ulos kameran kanssa. Sovimme, että keräännymme takaisin puolen tunnin kuluttua. Ulkona kuvattuamme tulimme takaisin sisälle. Sovimme, että jokainen katsoo omat kuvansa läpi ja valitsee niistä yhden, josta kirjoittaa lyhyen tekstin. Tekstien kirjoittamisen jälkeen aloimme purkaa tehtävää. Jokainen näytti vuorotellen oman kuvansa, josta muut kirjoittivat omat reflektionsa ja lukivat ne ääneen. Tämän jälkeen kuvan ottanut luki ääneen oman kirjoituksensa.

Tarjan reflektio Jaanan kuvasta: *Säikeet pitävät maston pystyssä. Kuvassa ohuen, ohuet säikeet – tuskin silmännähtävät – ovat vahvoja ja kestäviä ja luotettavia.*

Hannan reflektio: *Vesi kuljettanut, kaksi venettä, yhteen. Matkustajat tulleet, jostakin, yhteen. Ovat, lähtevät, palaavat.*

Jaanan teksti: *Mietin millainen kuva kuvaisi minua osana tätä kollektiivista bodya ja lähdin etsimään kuvauskohdetta, jossa on kerroksellisuutta, jotain kuuhtuvaa, jotain uutta kasvavaa. Aika monet kuvat liittyvät tähän tematiikkaan. Kaksi kiehtovinta olivat venekuva, jossa pieni purjeverene ja soutuvene ovat rannassa vierekkään. Erilaiset ja eriväriset veneet kuvaavat minän moninaisuutta. Myös kuvan elementit vesi, taivas pilvineen, toisella rannalla metsä erilaisine puineen sekä rannan heinät, kaislat... Kollektiiviseen bodyyn liittyy minusta se, että erilaiset polut, reitit ja erilaiset värit ympärillä. Veden pinnan väreily osaltaan muokkaa. Erilaiset veneet, voi vaihtaa ”kulkuvälinettä” tai työskentelyn metodia... Eli osana kollektiivista bodya, kollektiivisia säikeet, ohuet, pitävät liikkeessä.*

Tarjan reflektio Hannan kuvasta: *Kiertyneet, valkoisena hohtavat köydet – kevyin solmuin ympäri puun. Vasten koivun valko/mustaa pintaa. Köydet pitävät yhtä herkästi, ei liian tiukalla – muodostavat rihmamaisen kuvion.*

Jaanan reflektio: *koivu ja köysi ... erilaiset säikeet kietoutuvat köydessä ja solmussa, solmun tehdä toisin. Turvaa ja turvallista edessä/vieressä vesi, josta voi lähteä kohti uusia seikkailuja. Koivu, köysi ja jäkälä – minä olen veneitä... me olemme veneitä... kuvaus.... Hannan kuvan veneet ovat samoja tekstejä... ruumis sommitelman avaamisesta.*

Hannan teksti: *Kuvaksi valikoitui lopulta ensimmäisenä ottamani kuva uimarannan koivusta. Koivun rungon ympärille on solmittu soutuveneeseen kiinnitysköysi. Otin kuvan, koska minua viehätti sekä koivussa kasvava jäkälä että rungon ympärille kietoutuva köysi. Kuvassa koivusta, jäkälästä ja köydestä muodostuu sekä sommitelma että kokonaisuus. Kuva on harmoninen, mutta ei täysin sileä ja tasainen – jäkälä on röpöliäistä, kaarnassa on halkeamia. Kaikkia kuvan osia tarvitaan harmonisuuden synnyttämiseen, mutta silti harmonia ei peitä alleen sen osasia: koivua, köyttä, jäkälää, halkeamia. Koivu on kuvassa vertikaalinen katseen kiinnittäjä: se tulee kuvaan alhaalta ja jatkaa kasvuaan ylös. Tämä kuva sitä, miten ruumissommitelmamme kasvaa maasta ja lattiasta, mutta ei rajoitu vain tilaan, vaan kasvaa kuvasta ulos äärettömyyksiin asti: arjesta universumiin. Koivu, köysi, jäkälä ja halkeamat eivät ole myöskään kuvassa yksin, vaan koivua ympäröi rantaruovikko, vesi ja metsä, köyden avulla vene tukeutuu koivuun. Minä olen vene. Me olemme veneitä. En ja emme näy kuvassa, mutta köydestä voi päätellä, että olemme paikalla. Siellä jossakin köyden päässä. Olemme yhtä aikaa läsnä ja poissa. Minä olen ja minä en ole. Me olemme ja me emme ole. Läsnäolevapoissaoleva. Edestakainen liike.*

Jaanan reflektio Tarjan kuvasta: *Isojen mäntyjen siimeksessä on hento vihreä uusi – turvallinen paikka muuttua ja kasvaa sekä tutkia omia rajojaan.*

Hannan reflektio: *Harsomainen havupuu, verkkoa, sommitelmaa, rihmaa, läpikuultavaa, peittoavaa. Muotoa ja sitä vailla, siis liikkeessä?*

Tarjan teksti: *Ensimmäisenä ajatuksena oli lähteä rantaan piirtämään kepillä ihmishahmoja ja asettua niiden joukkoon makaamaan. Tavoitella heijastuksia muiden läsnäolosta ja olla itse konkreettisesti yhtenä osana kuvassa.*

Toteutus olisi ollut vaikea ja naapurin mökillä katselija, joten toteutin idean pienimuotoisemmin. Istuin rantapenkillä, piirsin tikulla ja kaiversin jaloilla hiekkaan jalanjälkiä. Kuvasin omat jalkani näiden kuvien vieressä. Lähdin hakemaan lisää kollektiivisuuden ideaa. Veneet olivat kiinnitettynä ketjulla yhteen. Tässä ketjut, ketjuuntuminen ja yhteinen kiinnityskohta tuntuivat merkityksellisiltä. Kuva tuntui kuitenkin liian kovalta ja fiksatulta – metalliselta. Lähdin etsimään keveyttä. Etsin keveyttä ja yhteisöllisyyttä marjanpusta, kolmiapilasta ja heinistä. Lopulta katseeni osui rantakasviin, joka heilui tuulessa. Sen moninaisuus, keveys, eeterisyys ja liike vangitsivat katseeni. Näen siinä myös pyörivän tanssimeditaatio liikkeen. Näitä kasveja oli rannassa useita – ne heiluivat rinnakkain tuulen mukana – kevyinä ja ilmapaina. Isojen puiden varjossa, kirkkaina ja kauniina.

Valokuva voidaan nähdä yhtenä taiteenmuotona. Valokuva representoi, kuvaa ja taltioi, mutta se on myös paljon muuta. Deleuze ja Guattari (1987, 311-23, Gannon ym. 2014, 186-187 mukaan) esittävät, että taide on affektien liikettä aistimisen muodossa. Heille taide on yhteydessä fyysikaaliseen maailmaan rytmien, äänien, värien, liikkuvien intensiteettien ja muuttuvien maisemien kautta. Käyttämällä erilaisia kirjoittamisen tekniikoita tai muita esittämisen tapoja, voimme ammentaa laajemmista kollektiivisista kerronnallistamisen (*narrativization*) lähteistä (Gannon ym. 2014, 190). Erilaiset (valo)kuvaamisen tavat synnyttävät uusia ja uudenlaisia muistamisen tapoja. Kuten tarinan uudelleenkirjoittamisella, myös valokuvaamalla voimme häiritä tai rikkoa yksilösubjektin ensisijaisuutta, ja sekaantua ja sekoittaa toistemme kerrontaan ja tarinoihin.

Minä osana kollektiivista bodya -harjoitus sai meidät etsimään yhteisöllisyyttä, sommitelmia ja kokonaisuuksia sekä kerroksellisuutta, jotain kasvavaa ja kuihtuvaa. Aistimme luonnosta asioita, jotka herättivät meissä mielikuvia moninaisuudesta, keveydestä, eeterisyydestä, harmonisuudesta, halkeamista, säröistä, säikeistä, poluista, reiteistä, väreistä, äärettömyydestä ja liikkeestä. Vaikka emme ole kuvissa, niin olemme. *Olemme yhtä aikaa läsnä ja poissa. Minä olen ja minä en ole. Me olemme ja me emme ole. Läsnäolevapoissaoleva. Edestakainen liike.*

Valokuvaharjoitus antoi meille uuden välineen, jonka avulla voimme tutkia kollektiivista ruumissommitelmaa ja samalla myös valokuvaa menetelmänä. Koimme, että valokuvaamalla pystymme esittämään kollektiivisen muutenkin kuin osiensa summana. Luonnosta kollektiivista ruumissommitelmaa oli mahdollista tavoittaa metaforan avulla. Kirjoittaessamme ottamistamme valokuvista sanallistimme uudella tavalla yhteistä työskentelyämme ja avauduimme uuteen suuntaan.

Valokuvatyöskentelyssämme otimme kuvien ottamisen vakavasti ja tutkimme tarkasti ja kunnioittaen sekä omia että toistemme ottamia kuvia. Rosen mukaan kriittisen visuaalisen tutkimuksen tulee ottaa kuvat vakavasti ja tutkia niitä huolellisesti sekä pohtia visuaalisen objektin vaikutusta. Lisäksi tutkijan tulee pohtia sekä omaa tapaansa katsoa että sitä positiota, josta hän kuvaa katsoo (Rose 2007, 12, Särmän 2014, 89 mukaan). Vaikka omassa projektissamme emme tee varsinaista visuaalista tutkimusta, valokuvaaminen prosessina samoin kuin valokuvien herättämät tunteukset, ajatukset ja pohdinnat, ovat merkityksellinen osa työskentelyämme ja kollektiivisen tietämisen tutkimista.

Valokuva haastoi meitä pohtimaan kollektiivisen ruumiin esittämistä kuvallisesti. Otetut valokuvat representoivat olemista-toimimista-tunteista-yhdessä (Lather 2013, 642). Valokuvatessamme saatoimme performoida ja karnevalisoida kollektiivista ruumista ja astua assosiaatioiden maailmaan. Samalla saatoimme päästää irti rationaalisesta. Irti päästäminen vapautti ja teki toisenlaisen tietämisen mahdolliseksi.

Valokuvaaminen ja Honkaranta paikkana saivat innostuksen väreilemään ja heitti meidät pyörteeseen, jossa valokuvatyöskentelyn aikaansaama väreily innosti meitä kuvaamaan lisää ja kuvaamamme valokuvat innostivat meitä taas lisää. Tällä innostuksen hybridillä oli suuri merkitys myös ajattelullemme, jossa koimme loikkaavamme aivan uudelle tasolle.

Kollektiivinen ruumissommitelma – kollektiivinen ruumis – kollektiivinen ajattelu

Kollektiivisessa biografiassa tarinoiden kirjoittaminen, kertominen ja uudelleen kirjoittaminen on kohtaamisen muoto (Davies & Gannon 2012, 360). Toisten muistojen kuunteleminen, ja huomion kiinnittä-

minen yksityiskohtiin ja mielikuviin auttaa kuvittelemaan ja liittämään oman ruumiillisuutemme ja ruumiin kokemuksemme muisteltuun tarinaan ja löytämään itsemme toisen tarinasta. Tällä tavalla tutkittavaa teemaa ideoidaan ja pidetään ”kroppariihii” (*bodystorming*); kaivetaan aktiivisesti esiin ruumiiseen piilotettua ja ruumiillisesti kätkeytyä (Davies & Gannon 2006, 10). Kroppariihessä yhdistyvät kollektiivisen biografian ajatus ruumiillisuuden perustavuudesta ja perinteinen aivoriihi (*brainstorming*), jonka idea on tuottaa pienessä ryhmässä uusia ideoita, ajatuksia ja tietoa. Kollektiivisessa biografiasa uusia ideoita, ajatuksia ja tietoa etsitään erityisesti ruumiin kokemuksista sekä muistojen että sen hetkisen tilallisen paikantumisen ja fyysisen läsnäolon kautta.

Yhteistoiminnallisessa muistelemisessa kielellistetyt tapahtumat ikään kuin palautetaan takaisin ruumiiseen. Asioiden muistaminen tällä tavoin on vaikeaa, provosoivaa, haastavaa, hauskaa, surullista ja miellyttävää, naurua ja itkua synnyttävää ja kysymyksiä herättävää toimintaa. Muistojen ”palauttaminen” on affektiivinen prosessi. Tulemme vaikuttuneiksi toistemme muistamisesta (Davies & Gannon 2012, 369) ja hetkistä, joissa löydämme itsemme toistemme muistoissa ja ymmärrämme uniikkiutemme harhan. Näissä prosesseissa muotoutuu myös se yhteisöllinen ruumiillisuus, joka on kollektiivisen biografian ydin, toisin tietämisen kannalta tärkeä ja feministiselle metodologialle merkityksellinen.

Mökki Honkarannan retriitissä vaikutuimme uudelleen Hillevi Lenz Taguchin ajatuksista. Lenz Taguchi (20013a; 2013b) puhuu kollektiivisista ruumissommitelmista viitatessaan tutkijakollektiiviin, joka pyrkii rikkomaan ja eri tavoin koettelemaan yksilötietäjän ja tietäjäauktoriteetin suhdetta, jolloin kollektiivinen ruumissommitelma on jotakin enemmän kuin osiensa summa. Sommitelmassa kukin osallinen tunnistaa itsensä yhtä aikaa toimijana, mutta ei tavanomaisella tavalla kokonaisuena subjektina, vaan häilyvänä ja rajoiltaan läpäisevänä. Arkisemmin asian voi nähdä siten, että ryhmän jäsenet kokevat, että he ovat olleet osallisena tuottamassa jotakin ajatusta ilman, että kuitenkaan tunnistavat ajatusta täysin omanaan. Lenz Taguchi (2013b, 1111–1112) jäsentää tätä Grosziin (2005) sekä Deleuzeen ja Guattariin (1987; 1994) viitaten tilana, jossa subjekti ei ole ennen objektia eikä ajattelija ennen ajatusta. Kyse on ajatuksen ja ajattelijan yhtäaikaisesta tulemisesta: ajattelemisen kollektiivisesta ruumiista (*collective body of thinking*).

Kollektiivisen ruumiillisuuden ja sen merkityksen tietämiselle tulee huomanneeksi viimeistään silloin, kun kirjoitusretriitistä kotiin palattua yrittää työstää yhdessä ideoitua eteenpäin. Esimerkiksi kirjoittamisen jatkaminen saattaa osoittautua yllättävän vaikeaksi. Davies ja kumppanit (2006, 115–116) selittävät tätä sillä, ”etemme enää elä siinä tilassa, jossa voimme nähdä/koskea/kuulla toisiamme ruumiillisina”. Oman kokemuksemme mukaan myöskään sähköiset viestimet eivät riitä palauttamaan kollektiivista ruumiillisuuttamme. Kyse on nimenomaan materiaallisen tilan ja ruumiidemme fyysisen läsnäolon tuottamasta affektiivisesta tilasta: vaikuttumisesta tietyn inhimillisen ja ei-inhimillisen sommitelmissa.

Subjektiivisista muistoista tulee retriitissä työskentelyn kautta kollektiivisia. Paitsi että prosessissa muistot muuntuvat, rikkoutuvat ja liikkuvat kollektiivisesti, jokaisesta retriitistä ja sen tiloista jää meidän kollektiiviseen kehomuistiimme (Parviainen 2014, 185) jälkiä. Tulemme siis paitsi häirityiksi ja vaikuttuneiksi, niin myös häirinneeksi ja vaikuttaneeksi toistemme muistoihin ja kehomuistiin jollain perustavalla tasolla. Keholliset tuntemuksemme ja mielentilamme ovat yhteydessä ympäristöön – olemme vaikuttuneita toisistamme ja tiloista, joissa olemme. Affektien voidaan ymmärtää olevan tilallisia ja energieettisiä ja olevan jatkuvassa kierrossa ihmisten välillä (Parviainen 2014, 185). Tartutamme ja tulemme tartutetuiksi esimerkiksi retriitin ilmapiiristä.

Retriiteissämme ei ole merkityksellistä vain sen mahdollistama verballinen vuorovaikutus vaan myös se, miten olemme erilaisissa tiloissa, medi-toimassa, syömässä, kävelemässä tai nauramassa yhdessä. Me olemme toisillemme tärkeitä ja myös se mitä viestitämme toisillemme, on merkityksellistä. Myös retriittiemme tilat ovat samaan aikaan sekä sattumanvaraisia että merkityksellisiä. Ensisijaisesti olemme pyrkineet etsimään mahdollisimman edullisia, työskentelylle sopivia ja rauhallisia tiloja kohtuullisten välimatkojen päästä. Etukäteen emme voi tietää, miten tila muokkaa toimintaamme ja miten tulemme muokkautuneiksi erilaisissa tiloissa.

Gannon ja kumppanit (2014, 182) ymmärtävät ruumiin yksilöllisen entiteetin sijaan liikkuvien affektien sijaintipaikaksi (*mobile-affective-site*), jossa kirjoittaminen ja muistaminen tapahtuvat. Samalla kun kokoonnumme ja työskentelemme erilaisissa tiloissa, tutkimme sitä, miten *mobile-affective-site* -käsitteen mukaisesti kirjoittamisemme ja muista-

misemme tapahtuu aistimellisesti eri tavoin erilaisissa tiloissa ja ajoissa – antaen tilojen ja ajan vaikuttaa ajatteluamme, ruumiillisuuteemme ja koko prosessiin. Mobile-affetive-site -käsite resonoi myös sen kanssa, että prosessimme on jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä ja, että olemme pyrkineet mahdollisimman vähän lyömään lukkoon asioita ennalta.

Virta vie

Gannon ja kumppanit (2014, 187) esittävät, että taiteen käyttäminen tutkimuksessa häiritsee diskursiivista ja käsitteellistä, koska taide herättää aistimaan myös muulla tavoin kuin abstraktin rationaalisen mielen tasolla. Samalla taide avaa tilaa, jossa voimme kuvitella ja tuntea ”itsemme” kahleiden ulkopuolella. Näiden kahleiden voi ymmärtää olevan yksilön muistoja, fyysinen ruumis, käsite, teoreettinen viitekehys tai retriitissä tapahtuva yksilöllinen kirjoittaminen. Mökki Honkarannassa työskentelymme oli hyvin vapautunutta ja mursimme näitä yksilöön kiinnittyviä kahleita. Teemme valintoja ja päätöksiä aina tiettyyn aikaan ja paikkaan ruumiillistuneina – Mökki Honkaranta tilana ja toimintamme siellä mahdollisti avartumisen aistimaan ympäristöä ja asettumaan avoimeen, vastaanottavaiseen ja refleksiiviseen asentoon (ks. Särmä 2014, 82). Valokuva objektina aktualisoituu tiettyssä (käyttö)tilanteessa, joka tuottaa sekä katsotun objektin että sitä katsovan subjektin (Rose 2014, 285).

Kollektiivisessä työskentelyssä yksilöruumiimme muuttuu relationaaliseksi ruumiiksi, joka vaikuttaa ja tulee vaikutteeksi toisista ruumiista. Retriitissä keskustelemisen ja kirjoittamisen lisäksi valokuvaus, kokeellinen kirjoittaminen ja meditaatio avasivat aistejamme ja auttoivat kurottumaan omien yksilöllisten muistojen, kokemusten ja kirjoittamisen tuolle puolen. Mökki Honkarannan käsitämättömän intensiivinen ja hedelmällinen retriitti sai meidät kysymään, tutkimaan ja kokeilemaan erilaisia kollektiivisen ruumissommitelman ilmenemismuotoja ja samalla kokemaan hyvin vahvasti olemisen osana yhdessä olemista-toimimistatuntemista (Lather 2013, 642).

Villa Salinin ensimmäisen retriitin kollektiivista biografiaa tekevästä kolmesta tutkijasubjektista muodostui Mökki Honkarannassa kollektiivinen subjekti, jonka ajattelu, tietäminen ja ruumiillisuus muokkaantuivat vapautuneessa, ideoita heittelevässä, ideoihin tarttuvassa ja ennakkoluu-

lottomasti kokeilevassa taiteellisessa(kin) yhdessä tekemisessä. Prosessimme on ollut jatkumo Villoista: Salinista Tonin kautta nyt Mökki Honkarantaan. Mökki Honkarannassa työskentelyymme tuli vahvasti uusi väline – valokuva, joka sai meidät innostumaan ja tuotti työskentelyymme uutta värähtelyä. Tuo värähtely resonoi meissä kollektiivina, näyttäytyi inspiraationa, mutta myös syvemmin tietämisen ja ei-tietämisen tasoilla ja vapautti ajattelumme pyramidien ja universumin taajuuksille. Koimme Gannon ja kumppanien (2014, 187) tavoin, että taiteen käyttäminen herätti meidät aistimaan jotain uutta ja rationaalisen mielen tuolla puolella olevaa; samalla se oli hyvin merkityksellistä myös kollektiivisen ajattelun kehitymiselle ja muokkaantumiselle.

7. KOLLEKTIIVINA KAAPISTA ULOS: NÄYTTELY JA ARTIKKELI

Nuo kolme viisasta tutkijanaista ovat työstäneet minua parin vuoden ajan ja prosessin aikana he ovat liikkuneet paikasta toiseen. Ensimmäisen kerran he työstivät minua Villa Salinin avarissa tiloissa, keskustellen, istuen, hiljentyen, lukien, kirjoittaen ja taas keskustellen. Hetkittäin he katosivat ulos meren rantaan kävelemään aamuin ja illoin tai verannalta keittiöön kokkailemaan. Aluksi olin iso nippu erilaisia tekstin pätkiä, tulostettuja artikkeleita, luettuja ja lukemattomia kirjoja sekä valokuvia.

Kyllä, minä olen vakavaa akateemista tutkimusta, vaikka nuo tutkijanaiset eivät ihan uskaltaneet heittäytyä minun seuraani. Akateemisessa maailmassa täytyy jättää tietoisia jälkiä: siitä nuo naiset keskustelivat ja sitä he kritisoivat retriiteissään. He eivät vielä osaa edes aavistaa mihin tämä matka tulee heidät viemään, mihin minä heidät kuljetan ja mitä kaikkea he tällä retkellä tulevat tekemään ja kokemaan. Luvassa on jännittävä moninainen luova prosessi, jossa sattumalla on oma tärkeä roolinsa.

Minun tuomistani muiden tietoon tutkijanaiset ideoivat ensimmäistä kertaa Villa Tonissa. Sieltä he lähettivät sähköpostilla Sukupuolentutkimuksen päiville ehdotuksen kollektiivisen biografian näyttelystä. He halusivat kokeilla alttiiksi asettumista tieteellisillä tutkimuspäivillä tekemällä toisin eli järjestämällä näyttelyn tutkimusprosessista retriitteineen. Minä tarjosin heille mahdollisuuden kokeilla ja tutkia tiedon ja sen tuottamisen erilaisia tapoja, sekä tietäjän ja tietämisen kietoutumista

prosessiin. Kirjoittaessaan abstraktin minusta tutkijanaisilla oli ajatuksena pohtia minua ja erityisesti kollektiivisen tietämisen ruumiillisuutta, affektiivisuutta ja tilallisuutta kirjoitettujen tekstien, muisteluiden, valokuvien ja äänitiedoston avulla.

Marraskuun hämäränä torstai-iltana kaksi tutkijanaisista saapuu Kauppakorkeaan, jossa tutkimuspäivät pidetään. Naiset olivat sopineet päivien järjestäjien kanssa, että minä olen esillä vain yhtenä päivänä. Päivien järjestäjän edustaja ohjaa heidät kolmanteen kerrokseen luokkahuoneeseen 307 laatikoineen, kasseineen ja reppuineen. Naiset seisovat huoneen ovelta ja katsovat täyteen ahdettua luokkahuonetta. Tähän tilaan heidän pitäisi saada minut esille. Kaikki on mukana kasseissa, kuvina, tulosteina, pyykkinaruina, pyykkipoikina, muistitikkuina. Varmuuden vuoksi lähinnä kai todistaakseen omaa toimintaansa vakavasti otettavina tutkijoina, he laittavat esille luokkahuoneen oven viereen pari yhdessä toimittamaansa kirjaa ja tieteelliseen lehteen julkaistavaksi tarkoitetun minusta kertovan käsikirjoituksen.

Ai niin, unohdin esitellä itseni alussa, nimeni on kollektiivinen biografia. Ja nyt taidan päästää naiset ääneen.

Vanhan talon, hieman pölyinen, ilma. Häntä on aina miellyttänyt funk-kistyyli, ja tämä talo kyllä henkii sitä. Hänelle tulee myös jotain etäisiä tunteuksia siitä, kun hän ensikertoja käveli Metsätalon käytäviä. Taloissa on jotakin samaa, vaikka ovatkin erilaisia. Talo on hänelle tuttu, hän on tästä kulkenut lukuisia kertoja ohitse, mutta sisällä hän ei ole koskaan käynyt. Jännittävää päästä suunnittelemaan näyttelyä vieraaseen taloon ja vieraaseen tilaan. Yhdellä seinällä on kulumistaan pyöreä liitutaulu, yksi seinä täynnä ikkunoita ja huone täynnä pöytiä ja tuoleja siisteissä riveissä. Jäättyään tilaan kahden he hetken katselevat ympärilleen, miettivät ja pätkäilevät - arvuuttelevat mitä mihinkin voisi ja pystyisi ripustamaan. Pian he kuitenkin ovat työntouhussa. Pöydät sivuun, pyykkinaruja viritetään, valokuvia, teepurkki, kahvipussi, papupurkki, viinipullon korkki ja reseptejä retriittien ruoista ripustetaan narulle – ja suklaaleivyn kuori kunhan suklaa on ensin syöty. Hän tuntee innostuksen. Tila alkaa muuntua. Valokuvia ja tekstejä seinälle. Jooga cd-leivyn kansi ikkunalaudalle. Taakse pöytä ylläreille. Yhteen nurkkaan vielä pöytä ja sen ympärille tuoleja, joissa voi kirjoittaa palautetta ja laittaa ne maallattuun paperilaatikkoon. Tässä on jotain sykähdyttävää – neutraali tila muuttuu omanlaiseksi – tuttuus täyttää seiiniä ja nurkkia. Jotain retriitin hengestä leijuu tännekin. Powerpoint viritetään. Alun sählinkien jälkeen he saivat salasanan, jolla pystyvät käyttämään tilassa olevaa tietokoneetta. Asiat järjestyvät vai pitäisikö sanoa Mökki Honkarannan retriitin muistoksi: universumi järjestää. Näyttely on ripustettu parissa tunnissa. He olivat todella nopsia. Hän miettii, mitä huomiset näyttelyssä kävijät näkevät. Hän toivoo, että he pystyvät välittämään edes jotain siitä tunnelmasta ja työskentelytavasta, jota he retriiteissä ovat kokeneet. Hän tuntee olonsa energiseksi ja luovaksi kun sai tehdä tilan uudelleenlaiseksi, täyttää sen omilla ja yhteisillä muistoilla, kuvilla ja teksteillä. (Muisto Sukupuolentutkimuksen päivien näyttelystä, kirjoitettu 22.1.2015.)

Luokkahuone 307. Silmä kiertää ympäri huonetta, kalkyloi paikkaa pyykkinaruille, yllätyksille, kuville ja teksteille. Ulkona on pimeää. Ei ole mitään käsitystä millainen maisema ikkunoiden takana on. Vain muutamia katulamppuja ja valoja pilkottaa pimeästä. Käsittämättömän helposti hahmottuu minne mitäkin laitetaan, minne pöydät siirretään, tuolit pinotaan. He syövät chilisuklaata, mittailevat seinää, kiipeilevät tuoleilla, naureskelevat viinipullonkorkille ja kahvipaketille. Retriitit viuhuvat silmien edessä, muistot tulevat ja menevät. Hän tuntee isoa ylpeyttä heistä ja heidän tekemisestään. Tämä on juuri sitä mitä ja miten hän haluaa tehdä. Samaan aikaan hän on käsittämättömän kiitollinen siitä, että he tekevät juuri tätä. Villa Salinin retriitti on ollut hänen akateemisen elämänsä iso käännekohta. Tilaisuus, joka palautti mielekkyyden kaikkeen tekemiseen. Tämän, nyt seinille ja naruille ripustettavan ja heijastettavan tekemisen seurauksena hän on jaksanut puskea akatemiassa eteenpäin. Heillä meni kaksi tuntia ripustaa viimeaikainen akateeminen elämänsä seinille ja naruille. Vasta nyt hän ajattelee ensi kertaa koko päivänä miten katsojat mahtavat tämän kaiken nähdä ja tulkita. Vähän jännittää, jopa pelottaa. (Muisto Sukupuolentutkimuksen päivien näyttelystä, kirjoitettu 1.12.2014.)

Hän istuu aamujunassa ja ajattelee tulevaa päivää sukupuolentutkimuksen päivillä. Heillä on kollektiivisen biografian näyttely, jossa he ensimmäistä kertaa esittelevät projektiaan, joka on heille kaikille todella tärkeää. Hän kävelee kauppakorkeaan, jossa hän on viimeksi käynyt puhumassa heti väittelyn jälkeen 10 vuotta sitten. Reitin hän muistaa, hän kävelee ulko-ovesta sisään ja kääntyy vasemmalle, menee kolmannen kerrokseen. Hän löytää näyttelytilan pitkän käytävän toisesta päästä. Hän astuu tilaan sisään ja siellä ovat toiset jo viimeistelemässä näyttelyä. Kaikki alkaa olla valmista, tilassa on kaunis vanhanaikainen liitutaulu puisine kehyksiin ja toisella seinustalla avautuvat ikkunat ulos marraskuiseen hämärään. Hänellä on huono omatunto siitä, ettei voinut osallistua edellisenä päivänä näyttelyn valmisteluun, joka aiheuttaa hänelle kokemuksen ulkopuolisuudesta. Hän asettelee oman yllätyksensä vielä keskeneräiset punaisen kirjavat villasukat, jotka tulevat lämmittämään kollektiivisen bodyn jäseniä seuraavassa kirjoittamisretriitissä. Hän ihastelee tauluja, joissa jokaisessa tekijä on onnistunut tavoittamaan jotain olennaista retriittitiloista. Erityisesti Villa Tonin lentävät tuolit ja kuk-

kiva kliivia viehättävät häntä absurdiudellaan. Nappisilmäiset hahmot ja niiden yhteen kiinnittyminen villalangalla ja punaisella sydämellä viehättävät häntä. Hänestä tuntuu, että noissa molemmissa yllätyksissä oli tavoitettu jotain olennaista kollektiivisen biografiaan ja heidän yhteisen tekemisen tavan ytimeen, rohkeutta kokeilla erilaista, rohkeutta asettaa itsensä alttiiksi ja avoimeksi erilaisille tekemisen tavoilla ja erilaisille näkökulmille. Valokuvat, tekstit, esineet ja taustalla pyörivä esitys tarinoineen palauttavat mieleen kirjoitusretriittien tunnelmasta ja niiden tilojen erilaisista merkityksistä. (Muisto Sukupuolentutkimuksen päivien näyttelystä, kirjoitettu 20.1.2015.)

Tänään on se päivä, jolloin naiset esittelevät minut julkisesti tieteellisessä tapahtumassa ja he astuvat ”kaapista ulos” luokkahuoneessa 307. Luokkahuone sijaitsee kolmannessa kerroksessa pitkän käytävän toisessa päässä. Minua harmittaa hieman, että jouduin kolmanteen kerrokseen, käytävän päähän. Tila on sivussa, syrjässä tutkuspäivien osallistujien luonnollisista reiteistä aulaan ja pääluentosaliin sekä muiden kerrosten seminaarisaleihin. Näyttelyä tulee katsomaan vain sellaiset osallistujat, jotka haluavat nähdä minut tai sitten sellaiset jotkut osallistuvat samalla käytävillä pidettäviin työryhmiin.

Naiset tulevat aamulla hyvissä ajoin tekemään viime hetken tarkistukset. Yksi naisista asettaa tietokoneeseen käyntiin tauotta pyörivän diaesityksen, jossa on kuvien ja tekstien lisäksi ääntä. Yksi naisista lukee heidän muistelutarinoitaan esityksessä. Pyykkinaruille ja seinille on ripustettu valokuvia, maalauksia, tekstejä, muisteluita, ruokaohjeita ja -kuvia, villasukkia, tyhjiä kahvi- ja suklaapakkauksia. Kaikki on valmista ja nyt naiset odottavat näyttelyssä kävijöitä.

Yllättävän hiljaista on, ehkä tutkimuspäivien osallistujat istuvat ensimmäisissä työryhmissä, kuuntelevat pääluentoja. Tauoilla jokunen toivotavasti tulee katsomaan minua. Naiset haluavat kovasti tietää, mitä kävijät ajattelevat minusta. He ovat sijoittaneet yhdelle pöydälle kyniä, pieniä lappuja ja laatikon, jonne vierailijat voivat jättää ajatuksiaan näyttelyssä käymisestäään. Pöydällä oleva kutsu kehottaa: *Osallistu kollektiiviseen biografiaan! Kirjoita muisto käynnistäsi näyttelyssä.* Päivän mittaan laatikkoon sujahtaa lappu jos toinenkin. Minua jännittää.

Naiset ovat kirjoittaneet metodiartikkelin, joka on hyväksytty tieteelliseen julkaisuun. Lehden päätoimittaja tulee näyttelyyn. Hän innostuu minusta ja ehdottaa naisille, että mitä jos artikkeliin liitettäisiin valokuvia. Naiset eivät olleet ajatelleet asiaa etukäteen, mutta innostuivat ajatuksesta. Kyllä, minä haluan ehdottomasti olla kuvina lehdessä! Kuinka he eivät olleet tulleet sitä aikaisemmin ajatelleeksi?

Marraskuun lopun päivä tummuu illaksi. Aika moni on minut jo tänään nähnyt. Tutkijanaiset ovat olleet kanssani koko päivän lyhyttä lounastaukoa lukuun ottamatta. Ymmärränhän minä sen. Täytyy nais-

ten syödä. Nyt naiset lähtevät taas. Hei, minne te oikein menette? Naiset käyvät kuulemma nostamassa maljan Kauppakorkeakoulun tervehdystilaisuudessa ja keskustelemassa päiville osallistuvien kanssa. Tunnin kuluttua he palaavat ja tuovat mukanaan joukon ihmisiä. Nämä ihmiset ovat viimeiset, jotka näkevät minut. On aika purkaa minut.

Naiset nostavat minut hellästi kansioihin, kasseihin, muovitaskuihin. Tyhjentävät palautelaatikon, kerivät pyykkinarut, kasaavat pyykkipojat, sulkevat ääni- ja kuvatiedostot, siirtävät pöydät ja tuolit paikoilleen. Tila muuntuu vähitellen takaisin tavalliseksi luokkahuoneeksi. Mutta osa minusta jää tilaan. Seinät, pöydät ja tuolit muistavat minut, kaiun lattiasa ja katossa. Seuraavana aamuna siivooja löytää minusta palasen. Suklaalevyyn kuori ja kahvipussi kurkkivat luokkahuoneen roskiksesta.

Päivän aikana on alkanut sataa lunta. Naiset varjelevat minua kastumiselta, suojautuvat sateenvarjojensa taakse. He kiirehtävät kuppilaan, laittavat minut turvaan ikkunasyvennykseen ja alkavat katsoa palautelaitikkoon tulleita lappuja. Naiset valitsevat vuorollaan yhden lapun, lukevat sen ääneen toisilleen. Minusta sanotaan hyvää. Minä olin liikuttanut ihmisiä. Muitakin kuin näitä rakkaita tutkijanaisiani.

”Kivi, sakset, paperi” Miten esittää akateemisesti?

Näyttely *Kokeiluja kollektiivisesta tietämisestä* pidettiin marraskuussa 2014 Sukupuolentutkimuksen päivillä Helsingissä. Näyttelyllä pyrimme sekä tavoittamaan prosessin tunnelmaa että tartuttamaan osallistujia. Tartuttamisella tarkoitamme tässä yhteydessä haluamme osallistaa muita kollektiiviseen biografiaan ja tuottaa erilainen kokemus perinteisestä ’projektin kuvauksesta’ luomalla mahdollisuus astua sisään projektiimme. Parhaimmassa tapauksessa kävellen, katsellen, lukien, kuunnellen ja kokemuksesta kirjoittaen näyttelyn kävijälle aukesi uudenlainen tulokulma tieteelliseen esitykseen ja myös omaan työskentelyynsä tutkijana, opettajana tai opiskelijana.

Tavanomaisesta poikkeavalla tavalla tekeminen on kuitenkin myös alttiiksi asettumista. Emme tienneet miten näyttelyymme suhtauduttaisiin. Aluksi olimme lapsekkaan innostuneita ja valmistelimme näyttelyä kikatellen. Sitten alkoi arvelluttaa ja lopulta ihan pelottaa. Mitä jos kollektiiv-

vinen biografiamme näyttäisi muista aivan pelleilyltä?! Saimme kuitenkin hyvän vastaanoton.

Hieno näyttely! Paljon lähti ajatuksia liikkeelle. Bio/grafia, yksilö, kollektiivi, minä/me. KIITOS!!

Biografia kolme kertaa yhtenä – Kiitos! Kiitos!

Näyttely loi ihastuttavan kuvan yhteistyön tekemisen mahdollisuudesta. Muistojen, taiteen, yhdessäolon, hyvän ruoan ja seuran kietoutumisesta toisiinsa niin, että niistä syntyy jotain uutta. Muistelujen kuunteleminen herättää myös omia muistoja akateemisesta elämästä – vähemmän idyllisiä kuin Villa Salinissa ajan viettäminen... Kiitos elämyksestä!

Kollektiivisen biografian näyttelyssä oli kotoisa tunnelma. Tulimme tilaan illalla kun ulkona oli jo pimeää, ensimmäinen lumisade oli juuri satanut. Huoneesta kuului rentouttavaa puhetta, joka tuli nauhalta. Neulepuikot kilisivät rauhoittavasti. Värit olivat rauhoittavat myös. Kuvat retriittipaikoista saivat kaipaamaan maaseudun rauhaan. (Kuu-lostaa siltä, että taidan olla hiljentymisen tarpeessa – sen verran noita R-sanoja edellä.) Ruoka näyttää olleen retriiteissä keskeisessä asemassa. Mums!

Kahvia, viiniä ja teetä juotu, suklaata ja kikherneitä syöty. Kahvipussi jää paremmin mieleen kuin kuva kahvipussista. Kiva nähdä ihmisiä, joiden kirjoittamia tekstejä lukee parhaillaan! Teksti saa kasvot.

Kiitos ihanat rohkeat, lisää tätä, jee jee.

Yhdessä, enemmän, pehmeämpi, rohkeampi, avoimempi.

Ensin kävin juuri ennen alustustani sisään heitettynä. Ajatukset olivat omassa... Toisella kertaa onnistuin perehtymään paremmin. ☺

Saamamme palaute oli meille todella tärkeää. Se tuntui vahvistavan sitä, että olimme oikealla tiellä. Näin tosiaan saattoi tehdä. Koimme, että olimme ylittäneet jonkun kynnyksen. Olemme pitäneet papereita ja esityksiä seminaarissa ja konferensseissa ja tottuneet tiettyihin konventioihin; ajatus näyttelystä oli aluksi tuntunut, paitsi innostavalta, niin myös vieraalta, ei-oikealta akateemiselta esitykseltä. Näyttelyä rakentaessa ja sen päätyttyä lukiessamme palautteita koimme kuitenkin, että tällainen esittämisen tapa oli paitsi meille, myös näyttelyssä kävijöille, ajatuksia ja aisteja herättävää.

Pyykkinarulla roikkuva kahvipussi herättää näkemään, ehkä myös haistamaan, kahvin eri tavoin kuin sana paperilla tai kuva powerpointissa. Tuomalla näyttelyssä esiin sitä, minkä ympäröiminä ja minkä kanssa olimme retriitissä tekemisissä, saimme myös tartutettua yleisöä. Samalla kun rohkenimme kokeilla esittämisen tapaa, jossa on lupa ripustaa esimerkiksi kahvipussi pyykkinarulle, ymmärsimme miten kiinni olemme tieteellisissä konventioissa. Kukaan ei kuitenkaan kiellä tekemästä toisin, mutta kynnyksen ajatella toisin tekemistä on korkea ja toisin tekeminen itsessään vaatii paljon. Kokeilemisen ja toisella tavalla tekemisen kautta vapauduimme ajattelemaan erilaisia ilmaisemisen tapoja ja näin eri tavalla tekemisestä tulee aito vaihtoehto. Samalla konventioista tietoisiksi tuleminen tekee myös perinteisestä konferenssiesityksestä valinnan vaihtoehdon, ei kyseenalaistamattoman pakon.

Näyttely on hyvä esimerkki siitä, miten kollektiivisessa biografiassa tartutaan tilaisuuden tuottamiin mahdollisuuksiin tehdä asioita. Tilaisuuteen tarttuminen puolestaan tuottaa taas uusia tilaisuuksia ja mahdollisuuksia. Ilman näyttelyn tekemistä meillä tuskin olisi työskentelyvalikoimassamme askartelua ja ääntä. Ideoimme näyttelyn sisältöä Mökki Honkarannan retriitissä, jossa loppukesän maalaisympäristö ja rehevä luonto inspiroivat käsillä tekemiseen. Syntyi ajatus yllätysaskarteluista: toisiltamme salaa tehtävistä ja näyttelyssä toisillemme paljastuvista kollektiivista biografiaa kuvaavista töistä. Näin tulee näkyväksi tilaisuuksiin tarttumisen yhtäältä sattumanvaraisuus ja toisaalta toisiinsa kytkeytyminen. Ilman näyttelyä emme olisi joutuneet pohtimaan erilaisia esittämisen tapoja ja ilman Mökki Honkarannan retriittiä olisimme tuskin tarttuneet käsillä tekemiseen esittämisen muotona.

Myös näyttelyyn tehty ääniraita kirjoittamistamme muisteluista toi prosessiimme mukaan yhden ulottuvuuden lisää ja on sittemmin laajentunut osaksi liikkuvaa kuvaa. Ääni myös satoi näyttelytilanteessa kuvallisen ja tekstuaalisen materiaalin yhteen ottamalla haltuunsa tilan kokonaisvaltaisesti. Valokuvat ja tekstit olivat ripustettuina tietyillä fyysisillä paikoillaan luokkatilassa, mutta ääni ilmassa liikkuvana tartutti itsensä kuviin ja teksteihin.

Näyttelyyn kootut arjen esineet – kahvi- ja teepaketit, viinipullonkorkki, papupurkit, suklaalevyyn kuoret, jooga-cd ja retriiteissä valmistamamme ruokien reseptit – auttoivat hahmottamaan aiempaa laajemmin sitä, miten ei vain retriittipaikat, vaan myös näissä paikoissa neljä päivää yhdessä eläminen kytkeytyvät prosessiimme. Kahvipaketti on yhtä relevantti aineistoartefakti kollektiivisen biografian prosessissamme kuin valokuva tai kirjoitettu muistelu. Kahvipaketti avaa toisenlaisen ja rinnakkaisen tulkintakehikon kirjoitusretriitteihimme. Kahvipaketin avulla päästään käsiksi esimerkiksi siihen, miten kahvilla on kykyä luoda mahdollisuuksia tietämiselle sen kootessa meidät aamuisin yhteen.

Kollektiivinimi häirintänä ja vastahankaan asettumisena

Näyttely pidettiin kollektiivinimellä Jaanahannatarja Palmusaarinen-
ojala. Olimme kehitelleet kollektiivinimen aiemmin syksyllä Mökki Honkarannassa, jossa yhtäältä kollektiivisen ruumiillisuuden ja kollektiivisen tietämisen pohdintamme olivat intensiivisimmillään. Toisaalta Mökki Honkarannassa ajankohtaista oli sekä näyttelyn valmistelujen aloittaminen että Sukupuolentutkimus-lehteen kirjoittamamme artikkelin (Palmusaarinenojala 2014) refereekorjausten tekeminen. Olimme siis ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa olimme julkaisemassa kollektiivina, ja jouduimme miettimään miten tuon kollektiivin julkisesti esittäisimme.

Koimme, että kollektiivisesta prosessista ja tietämisestä julkaiseminen ja perinteinen subjekteihin henkilöityvä akateeminen julkaisugenre olivat siinä määrin ristiriidassa keskenään, että jonkinlaisen kollektiivinimen käyttäminen olisi paikallaan. Syntyi kollektiivinimi Jaanahannatarja Palmusaarinenojala, joka rakentui tunnistettavasti meidän kolmen

nimistä, mutta samalla sekoitti meidät. Kollektiivinimellä halusimme korostaa sitä, että työskentelymme tuotokset eivät ole vain kolmen yksittäisen tutkijan yhteistyötä, vaan kyse on metodologisesti perustavanlaatuisesta asettumisesta yhdessä tekemiseen niin ajattelun kuin ruumiillisuuden tasoilla. Samalla halusimme myös alleviivata henkilögenren sopimattomuutta tällaisen työskentelyn tuotosten esittämiseen. Myös ajatus siitä, että pitäisi miettiä kirjoittajien järjestystä – aakkosissa vai vastuun mukaan – tuntui prosessiimme ja kollektiiviseen työskentelyymme sopimattomalta.

Käyttämällä kollektiivinimeä kunnioitimme myös kollektiivisen biografian perinnettä. Menetelmän kehittelyn konkreettinen konteksti on ollut uusliberalisoituvaa yliopistoa ja tietokapitalismiä (Zabrodska ym. 2011, Davies & Bansel 2010, Davies & Gannon 2012, Davies & Petersen 2005, Davies ym. 2005). Uusliberalistista yliopistopolitiikkaa ja tietokapitalismin läpiajoa voi pitää oppikirjaesimerkkinä foucaultilaisesta vallasta. Siinä diskurssit muotoilevat käytäntöjen kautta ruumiita ja tuottavat akateemisista ruumiista aivan tietyllä tavalla työskenteleviä. Kollektiivisen biografian kehittämisessä on yhtä aikaa etsitty sekä tapoja analysoida diskurssien ja ruumiiden välistä suhdetta että legitimiä paikkaa poliittisoida tuotettu tieto.

Kollektiivisesta kirjoittamisesta puhuessaan itsensä KYK-kollektiiviksi nimeämä ryhmä koulutustutkijoita (Guttorm ym. 2014) viittaa Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin (1987) pyrkimykseen päästä pisteeseen, jossa ei enää ole väliä, onko jokin tekstin tekijä minä vai me. Kyse ei ole siitä, että pyrittäisiin tarkoituksella tilanteeseen, jossa ei enää sanota ”minä”. Pikemminkin pyritään pääsemään tilanteeseen, jossa tekijyyden erittely on menettänyt merkityksensä. Kollektiivinen biografia onkin antanut Daviesille ja kumppaneille välineitä harjoittaa vastarintaa ja häirintää erityisesti tietokapitalistisen, mittaamista korostavan akateemisen julkaisukulttuurin maailmassa. Esimerkiksi heidän laatimassaan artikkelissa tai kirjassa saattaa olla nimettyinä kymmeniä kirjoittajia, kuten kollektiivisen biografian perusteoksena pidetyssä *Doing collective biography* -kirjassa (Davies ym. 2006), jossa on 18 kirjoittajaa. Myös muut kollektiivisesta biografiasta vaikutteita saaneet tutkijat ovat hyödyntäneet ideaa merkittävällä kirjoittajaksi epämääräisen kollektiivin, kuten The London Feminist Salon Collective (2004), JKSB (Wyatt et al. 2014) tai jo mainittu

KYK-kollektiivi (Guttorm ym. 2014). Tutkija pakotetaan tietoiseksi tieteenalansa konventioista, ja niitä kohtaan tehtävästä häirinnästä viimeistään silloin, kun hän viittaa kyseisiin teksteihin ja yrittää saada asetettua niitä kustantajien vaatimiin lähdeluettelon muotoihin.

Hyvällä syyllä voidaan ajatella, että kollektiivisessa biografiassa harrastetaan akateemisen naistutkimuksen alkuajoilta tuttua tieteellistä vikurointia. Toisin sanoen tutkimuksen tekemisen ohessa menetelmää käytetään (sukupuoli)politiikan tekemiseen, kuten aikanaan käytettiin muistelutyötä, päiväkirjoja tai syvähaastatteluja (Aukee 1994, Jokinen 1996, Oakley 1981). Tämän mahdollistaa näkemyksemme mukaan juuri kollektiivisen biografian tuottama potentiaali kollektiiviselle toimijuudelle. Kollektiivinen biografia työskentelymuotona avaa mahdollisuuksia toisenlaisille kertomisen tavoille. Menetelmä ikään kuin houkuttelee yhteiskuntatieteelliselle tutkimusperinteelle vieraampaan ilmaisutapaan, jos ryhmän jäsenet ovat avoimia sellaiseen tarttumaan. Kyse on myös siitä, että kollektiivisen toimijan on vaikea saada ilmaisunsa perinteisessä tieteellisessä tekstissä tai akateemisilla tavoilla, joiden normalisoituna toimijana on usein yksilösubjekti tai joukko yksilöitä. Mitä pidemmälle kollektiivisen biografian prosessissa mennään, sitä vahvemmas kollektiivinen toimijuus rakentuu (Wyatt et al 2010; 2014) ja sitä vastenmielisemmältä ja epäeettisemmältä yksilöjoukkona julkaiseminen näyttäytyy.

Minä siis tulin kaapista

Minä tein ”akateemisen” tai ”virallisen” kaapista ulos tulemisen hieman vanhahtavassa funkistyyllisessä luokkahuoneessa 307 äänten, kuvien, esineiden ja tekstien muodossa. Toisen julkisen ulostulemisen tein artikkelimuodossa ja kollektiivinimellä Sukupuolentutkimus–Genusforskning-lehdessä. Muina aikoina minä liikun eetterissä, ilmestyn välillä ajatusten, sähköpostien tai keskustelujen muodossa ja diskuteeraan erilaisten teoreettisten tekstien kanssa. Välillä ruumiillistun kokoushuoneissa, kahviloissa ja opetustiloissa. Erityisesti nautin silloin, kun on kirjoitusretritien aika. Silloin minä kukoistan, liikun, pulpahtelen, värisen ja aaltoilen erilaisissa ei-inhimillisen ja inhimillisen sommitelmissa. Ja minä muutun. Saan uusia ulottuvuuksia, muotoja, sisältöjä ja ääniä. Pääsen uusiin paik-

koihin, ennen näkemättömiin maisemiin. Olemme yhteisellä tutkimusmatkalla: minä ja rakkaat tutkijajani.

8. LIIKETTÄ, KUVAA, LIIKKUVAA KUVAA: KOEASEMA HERRALA

Maaliskuun puolivälin kirkkaan sininen valo lankeaa puoliksi suljettujen säleverhojen raosta. He istuvat Koeasema Herralan olohuoneen lattialla ja

tekevät meditaatiota äänitteen ohjeistamana. Avoinna olevasta tuuletusikkunasta kuuluu talitintin laulu. Titityy, titityy. Lounaaksi nautittu linsikeitto tuoksuu vienosti, kahvinkeitin yskähtelee keittiössä. Ilmapiiiri on rauhallinen ja seesteinen, kuten koko tämän retriitin ajan on ollut. Koeasema Herralan retriitti on ollut sisäänpäin kääntymistä, rauhallisuutta, kevyellä kädellä tutkimista, rapsuttamista, tunnustelemista, mietiskelemistä, pysähtymistä, raukeutta, kepeyttä, huojennusta. Tunnelma on kuin heidän täällä olemisensa vuodenaika. (Muisto kirjoitettu 19.4.2015)

Kevättalvi

Maa huokaa lumen painon kadottua.
Se hengittää syvään kirpeää, mutta lämmennyttä ilmaa
Länsirinteessä lehtien alla rapisee
Pieni puronen juoksee myötäleessä ilosta kiljuen
Uuden kohina kuuluu sireenin hennossa varressa,
aikaansa jo odottavissa silmuissa
Ihminen pysähtyy peltoaukealle,
kääntää kasvonsa auringolle

Vanhan ja uuden välissä,
kuoleman ja synnyn intervallissa.
Yksi kiertö kohta ohi, toinen alkamassa
Mutta ei vielä.

Kuten aiemmatkin kirjoitusretriitit, myös Koeasema Herralan retriitti muotoutui täysin omanlaisekseen. Koeasema Herrala ei sysinyt isoihin tunteisiin eikä laittanut meitä radikaalisti toimimaan, kuten Villa Toni. Mutta se ei myöskään kannustanut meitä avautumaan maailmalle, kuten Mökki Honkaranta, siitä huolimatta, että Koeasema Herralassa olimme aiempia retriittejä enemmän muiden ihmisten ympäröiminä. Biologisen aseman ympäristössä kävi töissä, opiskeli ja vieraili paljon ihmisiä. Muihin törmäsi väistämättä ulkoillessa. Tämä muistutti vähän Villa Salinin tilannetta, jossa 1800-luvun lopun huvilakuplamme rajautui Hevosenenkälähden ulkoilijoihin. Koeasema Herralassa jaoimme

ensimmäistä kertaa asumuksemme toisten kanssa. Asuimme kolmikerroksisessa talossa, jonka alimmaisessa kerroksessa oli tutkimustiloja ja kahdessa muussa kerroksessa asuintiloja, meidänkin kerroksessamme oli neljä asuntoa. Muiden elämä kantautui seinien läpi korviimme, hajut neniimme.

Kollektiivisen ruumiin ja toimijuuden pohdinnat jatkuvat

Villa Tonissa käynnistynyt ja Mökki Honkarannassa roihahtanut kollektiivisen ruumiillisuuden ja toimijuuden pohdinta sai jatkoa Koeasema Herralassa. Tavoitteenamme oli jatkaa erilaisten ilmaisumuotojen etsimistä kollektiiviselle toimijalle, me-subjektille. Mökki Honkarannassa olimme kuvanneet kollektiivisen ruumiin rantakaislikkoa vasten (ks. luvun 6 loppu) ja kehitelleet kollektiivinimen Jaanahannatarja Palmusaarinenojala. Käsitellessämme nyt Koeasema Herralassa Mökki Honkarantaa koskevia muistojamme nousi esiin kysymys muiston kirjoittamiseen liittyvän persoonan häivyttämisestä tai esiin nostamisesta. Kuka tekstissä puhuu? Onko se minä vai hän, me vai he? Alun perin Villa Saliniin ensimmäisiä muistoja kirjoittaessamme valitsimme muisteluille sen kummemmin miettimättä tai kyseenalaistamatta yksikön kolmannen persoonan (hän) muistelutyöperinteeseen nojaten. Ajattelimme, että hän-muoto tekee muisteluista jaettavimmat, koska hän -muoto etäännyttää (Haug ym. 1987, Kutuniva & Ylitapio-Mäntylä 2005). Kollektiivisen biografian prosessin edettyä kokemus hän-muodon käytöstä ei enää ollut sama. Yksikön kolmannen persoonan käyttö ikään kuin etäännytti liikaa eikä muisto enää tuntunut omalta. Hän-muodossa kirjoittaminen tuntuikin nyt – vähän yllättäen – vaikealta.

Päädyimme pohtimaan, voisiko yksikön ensimmäinen persoona (minä) olla subjektin puhujamuodon lisäksi myös kollektiivisen subjektin (me) puhujamuoto ja jos voi, niin tarvitseeko tämä 'kollektiivinen minä' tunnistettavaksi puhujaksi tulemiseen jonkinlaisen ennalta tiedetyn hahmon (vrt. edellisen luvun 7 minä). Toisin ilmaisten mietimme sitä, miten kollektiivinen puhuja voi saada muodon nimenomaan tekstinä. Käymämme keskustelun osana ymmärsimme, että itse asiassa olimme jo luoneet kollektiiviselle toimijalle hahmon: Jaanahannatarja Palmusaarinenojalan.

Pohdimmekin nyt, oliko Jaanahannatarja kirjailijan nimimerkki, joka siis piti näyttelyn ja julkaisi artikkelin (ks. Palmusaarinenojala 2014), vai oliko Jaanahannatarja kollektiivinen ruumis. Tulimme siihen tulokseen, ettemme halua Jaanahannatarjan olevan kollektiivinen ruumiimme ja siten siis kollektiivisen toimijan nimi. Ajattelimme myös, ettei kollektiiviselle toimijalle tarvitse löytää, emmekä itse asiassa edes halua löytää yhtä ilmaisemisen tapaa. Pikemminkin haluamme esittää kollektiivista toimijaa monimenetelmäisesti, joista nimimerkki Jaanahannatarja Palmusaarinenojala on yksi esimerkki ja ehkä perinteisin kirjallisesti toimivan kollektiivin ilmaisemisen tapa.

Kollektiivista toimijaa etsimme myös valokuvien kautta. Ottamalla itsestämme erilaisia varjohahmokuvia ja kuvia, joissa kukaan ei ole yksilönä tunnistettavissa, olemme etsineet kollektiiville tapaa saada muotonsa ja ilmaisunsa.

Ulkona kuvasimme varjokuvia. Ne hyväksikäyttävät valokuvan monitulkintaisuutta aivan tietyllä tavalla. Kuvissa emme ole yksilöinä tunnistettavissa, mutta kollektiivina olemme kuvassa vahvasti läsnä varjoina ja varjojen leikkinä. Hahmojen epätarkat reunat representoivat sekä kokemustamme yksilötietäjän kyseenalaistumisesta että korostavat kollektiivisen ruumiin huokoisuutta. Kuviin tuotettu hahmojen liike puolestaan ilmentää ymmärrystämme kollektiivisesta ruumiista jatkuvassa liikkeessä olevana, jatkuvasti uudelleen muotoutuvana kokoelmana. Mutta liike ei synny tyhjästä eikä pysy yllä itsestään. Kollektiivinen ruumis tarvitsee muotoutuakseen tietynlaiset olosuhteet, jota varjokuva valokuvatyyppinä ilmentää. Ulko-olosuhteissa tehtyinä varjokuvat vaativat onnistuakseen monen toimijan yhteistoimintaa: auringon ja sen tietynlaisen asennon suhteessa maahan, pilvien (ainakin hetkellisen) poissaolon, staattiseksi asettuvan taustan, kuvaajan ja kuvattavien paikantumisen yhtä aikaa ”taakse ja eteen”. Varjokuvia ei siis voi ottaa ulkona vuorokauden ajasta riippumatta, vikuroivaa taustaa vasten tai pelkästään kameran eteen haluavien ihmisten kanssa. Varjokuvat edellyttävät osallisilta saumatonta yhteistyötä ja toisaalta yllätyksellisyyttä, leikkisyyttä ja hetkeen heittäytymistä.

Vaikka varjohahmokuvat ovat tietoisesti kuvattuja, ovat ne syntyneet oivalluksesta, hetkestä ja siitä, että olemme sopivasti olleet yhdessä. Eli sattuma, sopiva paikka, valo ja me siinä – ja joku meistä huomaa tilai-

suuden tulleen. Varjokuvat ovat syntyneet tietynlaisen ”kuljeskelun” tai ajelehtimisen kautta, jota voisi kutsua myös *derivé* -metodiksi (Korvela 2012). Kuljeskelimme kameroiden kanssa ulkona ilman varsinaista päämäärää, samalla kuitenkin tietoisesti kollektiivisuuden ideaa tavoitellen. Luovuuden ja leikkisyyden kautta löysimme ja tallensimme erilaisia kollektiivin ”ilmentymiä”.

Sisätiloissa olemme kuvanneet eri tavoin yhdessä työskentelyämme. Kuvat ovat tallenteita yhdessä tekemisen autenttisista hetkistä eivätkä ne ole samalla tavalla tietoisien kuvaamisen tulosta kuin varjohahmokuvat. Työskennellessämme emme ole aina edes huomanneet, että joku meistä on ottanut jostain tilanteesta valokuvan.

Sisätiloissa otetuissa kuvissa kollektiivin jäsenet asuttavat kuvan fyysisesti esimerkiksi villasukat jalassa, mutta siten, ettei kuvassa näkyvä automaattisesti henkilöidy. Kuvissa samanlaiset villasukat representoivat kollektiivia ja yhdessä tekemistä, mutta läsnä ovat myös kolmet erilaiset jalat, joilla voidaan kulkea eri suuntiin ja tutkia asioita erilaisista näkökulmista, löytää yhteistä, löytää erilaista. Liike yhdessä tekemiseen ja erilisinä tekemiseen, minuun ja meihin on kuvassa läsnä hyvin konkreettisesti. Samalla kuvassa on jotakin hauskaa ja leikillistä, ei niin vakavasti otettavaa. Tämä on kollektiivisen työskentelymme yksi kulmakivistä. Turha ryppyotsaisuus kahlitsee luovuutta. Prosessissamme uudet avaukset ovat usein syntyneet juuri leikillään heitetystä, innostuksen puuskassa esitetystä.

Pohtiessamme sitä, miksi olemme kokeneet tarpeelliseksi valokuvata kollektiiviamme ja ylipäänsä tutkia kollektiivista muun muassa valokuvan avulla, päädyimme aina uudelleen ja uudelleen affektiivisen äärelle. Kollektiivisen biografian tekeminen on tuottanut meissä sellaista voimallista yhdessä tekemisen ja tietämisen tunnetta ja kokemusta, jota on ollut sanoin melkein pä mahdoton ilmaista. Valokuva on ollut meille yksi keino yrittää esittää tätä milloin velloen milloin hiljaa kytien liikkuvaa affektiivista tilaa, jota kollektiiviseksi ruumiiksi kutsumme ja jolle kollektiivinen tietämisemme rakentuu.

Liikkuvat affektit, kollektiivinen ruumis ja muistojen asuttaminen

Gannon ja kumppanit (2014, 182) puhuvat ruumiista kirjoittamisen ja muistamisen liikkuvana affektin paikkana (*mobile-affective-site of writing and remembering*). Ruumis on paikka affekteille, jotka ovat liikkeessä, asuttavat ruumiin, tarttuvat toisiinsa ruumiisiin, katoavat. Samalla affektit kuljettavat meitä tämän hetken ja paikan ohella siihen hetkeen ja paikkaan, josta kirjoitetaan tai jota muistellaan. Koeasema Herralassa saimme kokea hyvin konkreettisesti affektien liikkeen ja ajassa kuljet-tavan voiman, kun palasimme Mökki Honkarannasta kirjoittamiimme muisteluihin. Tapamme mukaan jokainen luki kirjoittamansa muistelun ääneen toisille, jonka jälkeen keskustelimme muiston herättämistä aja-

tuksista. Seuraavana on edellisessä retriitissä Mökki Honkarannassa kirjoitettu muisto, joka nyt ääneen luettuna herätti meissä kaikissa voimakkaita tuntemuksia.

Hän istuu joen rannalla penkillä ja katselee ohi virtaavaa jokea, vastarannan tiellä huristelevia autoja, valkoisia koivujen runkoja, huojuvia kaisloja, laituria, vaaleanpunaista pulkkaa ja veneitä, jotka ovat kytkeyty toisiinsa ketteinein. Hän tuntee kevyen tuulen vireen ja auringon lämmön kasvoillaan, vaikka on jo syyskuun alku. Hän miettii heidän kollektiivista tekemisen tapaansa. Ensimmäiset aihiot tähän tekemiseen ovat syntyneet aikaisempien kirjahankkeiden myötävaikutuksella. Tämä on heidän kolmas kirjoittamisretriittinsä, jossa Villat ovat vaihtuneet mökkiin. Vaihtuvien tilojen myötä myös heidän työskentelynsä on muuttunut. Ensimmäisen retriitin oikeutuksen kysymisestä luottamusprosessiin on kasvanut ja muuttunut luovemmaksi. Hän katsoo veneitä ja miettii millaisia matkoja heidän kollektiivinsa on tehnyt reilun vuoden aikana ja mitä on vielä edessä. Aika, paikka ja tilat ovat saaneet erilaisia merkityksiä ja samalla ne ovat muovanneet heidän työskentelytapoja entistä luovempaan suuntaan. Hän suuntaa katseensa rannan hiekkaan ja huomaa siinä jalanjalkien joukon. Niin näitä erilaisia yliopistotyön ja -polkujen jälkiä he ovat täällä tutkimassa ja luomassa uusia. Tässä retriitissä he suunnittelevat ja valmistautuvat ensimmäiseen toisin tekemiseen, hankkeen näyttelyyn sukupuolentutkimuksen päivillä. Mitä on tutkimus, mitä on kollektiivinen tekeminen ja mihin se johtaa? (Muisto kirjoitettu Mökki Honkarannassa 3.9.2014)

Muisto sinkosi meidät takaisin syyskuun alun 2014 Mökki Honkarantaan: rannan penkille tuntemaan auringon lämpö, haistamaan veden tuoksu, kuulemaan lehtien havina, koskettamaan veneitä, aistimaan yhdessä oleminen ja tekeminen. Saman paikan jaettu kokemus aktivoituu toisen muistoa kuunnellessa ja tuo muisto imaisee kuulijan samoihin maisemiin, mutta hieman eri asentoon ja paikkaan, jossa muiston kertoja on. Ikään kuin asutamme toistemme muistot.

Muistojen asuttamisen inspiroimana päätimme kokeilla kokemussemme kuvallistamista. Päätimme ottaa valokuvan, jossa olisimme kaikki samassa paikassa, mutta hieman eri asennossa. Nämä kuvat yhdistettäi-

siin niin, että 'hämärät hahmot' esittäisivät muiston rakentamaa affektiivista monikerroksellisuutta ja affektien liikettä. Valokuvan avulla oli mahdollista leikkiä, assosoida ja luoda jotain uutta. Houkuttelevaa on ajatus siitä, että valokuvien kautta voi tutkia itseä, toisia tai kollektiivia fiktioiden sarjana ja samalla tehdä tätä prosessia näkyväksi kehittämällä uusia mahdollisuuksia (Martin 2013, 72).

Paitsi että Mökki Honkarannassa kirjoitettu muisto liikuttaa meitä edestakaisin ajassa, se saa meidät toimimaan ja liikkumaan. Siirrymme rantaan toisen – mutta samaan aikaan muistoissa saman – penkin houkuttelemina. Kameran kuvaamana tunne siirtyy kirjallisista muistoista

kuvaksi, joka on mielessä tapahtuneiden liikkeiden ja liikahdusten inspiroima ja niiden tulosta. Samalla pienemmät hetket – vuoronperäiset asetukset penkille – liikkuvat ajasta ja paikasta toiseen, kun sarja kuvia yhdistetään yhdeksi kuvaksi. Kerroksellisuudessaan kuva sisältää useita kuvia, niiden liikkeen ja on näin itsessään liikkeen esitys.

Affektien liikkeen ohella penkkikuva on myös yksi kollektiivisen ruumiin esitys. Läsä oleviksi voi tunnistaa kolme henkilöä, mutta he eivät ole toisistaan erillisiä. Aivan samoin kuin varjohahmokuviissa sumuisten hahmojen reunat liukuvat penkkikuvassa toisiinsa. Liukuma kuvaa tietävän subjektin huokoisuutta, me-tietäjän muotoutumista ja olemassaoloa jatkuvassa liikkeessä.

He pystyttävät kolmijalkaa auringon lämmittämän sohjoisen uimarannan vesirajaan. Jää on työntänyt hiekkaa, lumisohjoja ja rikkakasvien estämiseksi käytettävää huopamattoa säärenkorkuiseksi valliksi koko uimarannan matkalta. Jäät monkuvat ja ulisevat heidän ympärillään vähän pelottavalla tavalla. Tuntuu ihan kuin valas juttelisi heille jään läpi. Sohjo upottaa. Sen viielys tuntuu nilkassa. He saavat kolmijalan pystyyyn, kameran siihen kiinni ja suuntaavat kameran kohden rannalla olevaa puistonpenkkiä. He ovat tulleet rannalle ottamaan valokuvia tehtävään, jossa he pohtivat muistojen asuttamista. Jaana asettuu ensin penkille, Hanna kuvaa. Jaana vaihtaa asentoa, nauttii kirkkaana ja harvinaisen lämpimänä paistavasta maaliskuun auringosta. Jaana poistuu, Tarja istuu penkille, Hanna jatkaa kuvien ottamista. Tarja vaihtaa asentoa, sulkee silmänsä auringossa. Tarja poistuu, Hanna istuu penkille, Tarja kuvaa. Vastarannalta kuuluu rakennustyömaan ääniä, kaukaa kantautuu valtatiien ääniä. Vielä yhteiskuvia itselaukaisimella. Kohmeisilla sormilla on vaikea säätää kameraa. He istuskelevat penkillä tovin, nauttivat auringosta. On ihan kummallinen olo: kuin olisi kahdessa ajassa ja paikassa yhtä aikaa. He ovat nyt täällä Koasema Herralan rannassa maaliskuussa, mutta samaan aikaan hänestä tuntuu, että he ovat Mökki Honkarannan rannassa syyskuussa. Mökki Honkarannassakin he istuksivat ja kulkivat näin yhdessä rannalla, veden äärellä, valtatiellä ajavien autojen vienossa kohinassa. Itse asiassa he päätyvät aina rannalle. Kaikissa retriiteissään he ovat tavalla tai toisella olleet veden lähellä: meren, joen, järven. He ovat yhdessä tuijotelleet vettä, vastarantoja, antaneet tuulen tuntua iholla.

Mitä vesi heille merkitsee? Mitä tuijottelussa tapahtuu? (Muisto Koeasema Herralasta kirjoitettu 27.4.2015)

Muistojen liikuttava voima ja affektien liike sai meidät pohtimaan liikettä muutenkin. Mitä kaikkea liike on kollektiivisen biografian prosessissamme? Paikansimme liikkeen moninaisiin asioihin. Prosessimme on liikkeessä sekä abstraktisti että konkreettisesti. *Abstraktisti* tarkoittaa, että haluamme antaa prosessin viedä emmekä lyö liiaksi lukkoon esimerkiksi erilaisia työskentelytapoja tai kirjoittamisen tapoja. Myös käsitteet, joiden varassa tutkimustamme teemme, eivät ole valmiiksi päätettyjä. Olemme prosessin eri vaiheissa lukeneet laajalla skaalalla erilaisista perinteistä tulevia tekstejä, joissa saatamme törmätä käsitteellistyyksiin, jotka nappaamme mukaamme. Hyödynnämme liikettä myös metodisesti. Kun lähtee liikkeelle, voi tulla yllättävää vastaan, kuten punainen lato, jota vasten kuvata kollektiivinen varjokuva.

Konkreettisesti olemme olleet liikkeessä retiriittipaikkojen suhteen. Olemme aina halunneet mennä jonnekin eri paikkaan ja antaa osin sattuman vaikuttaa näihin valintoihimme. Myös luonnonliikkeet ovat osoittautuneet prosessimme kannalta merkityksellisiksi. Palaamme muisteluissamme Villa Salinin ikkunoiden ohi liikkuneisiin lenkkeilijöihin ja Mökki Honkarannan joen aaltoihin ja tuuleen koivun lehdissä. Villa Tonista muistamme huonekasvien yölliset liikkeet ja Koeasema Herralasta talitintin laulun ja pohjoisella taivaalla leiskuneet revontulet. Liikettä ovat myös vuodenaikojen vaihtelut. Retiriittimme ovat sijoittuneet loppukesään/alkusyksyyn sekä loppupalveen/alkukeväeseen. Näillä vaihteluilla on ollut vaikutuksensa retiriitteihimme alkaen syömisistä (lounaaksi salaattia vai keittoa) yleiseen vireystilaan (kesän jälkeen jaksaa paremmin).

Liikettä on tapahtunut myös positioissamme suhteessa yliopistoon. Aloittaessamme kollektiivisen biografian projektin keväällä 2013 olimme kaikki yliopiston palkkalistoilla. Prosessin aikana olemme liikkuneet – osittain itse hakeutuneina, osittain pakotettuina – yliopiston marginaaliin tai kokonaan sen ulkopuolelle tai palanneet takaisin yliopistoon. Huolimatta siitä, että olemme liikkuneet positioista toisiin, ”yliopisto” ei lähde meistä. Kiinnostus tutkia, ihmetellä ja tehdä yhdessä on olemassa virallistetuista yliopistosuhteista ja ammattipositioista riippumatta. Olemme

tulleet siihen tulokseen, että akateemisuutemme ei ole sidoksissa yliopistollisiin asemiin, vaan se on sisällämme oleva halu esittää aina uusia kysymyksiä, lukea, kirjoittaa, tutkia ja tietää. Tämä halu saa ilmaisunsa projektissamme ja kollektiivisessa ruumiissa.

Kokeiluja liikkeellä

Liikkeen tematiikka aktualisoitui Koeasema Herralan retriitissä siinä määrin, että halusimme kokeilla uusia työskentelytapoja. Tehdä liikettä ja kuvata liikkuvaa kuvaa. Yhtenä ideana oli kokeilla, miten muistojen tunnetilat ovat ilmaistavissa toisin, mitä ruumiillisella tekemisellä voitaisiin saavuttaa. Miten tutkimusaineistot, tässä tapauksessa muistelut, taipuvat toisin tekemiseen ja millaista tietoa tämän tapaisella metodilla voidaan saavuttaa sekä mitä mahdollisesti uutta se tuo analyysiin?

Liikettä, liikkuvaa kuvaa, valokuvaa

Affektien liikkeiden ja muiston asuttamisen inspiroimina kokeilimme liikeharjoitusta, jossa tekisimme liikkeellä jotakin muistosta kumpuavaa tunnetta. Päätimme valita Villa Salinin retriittiin kirjoittamiemme tilallisuus ja ruumiillisuus -muistojen joukosta kukin yhden. Gannonin ja kumppaneiden (2014) artikkelin innoittamina halusimme lähteä miettimään, millaisia tunteita päähenkilön näkökulmasta meissä herää. Seuraavaksi keskustelimme näistä ääneen luettujen muistojen herättämistä tunteista ja valitsimme yhden tunteen, jota kaikki lähtisivät haluamallaan tavalla esittämään liikkeen avulla. Liikkeet olisi tarkoitus tallentaa videolle.

Tehtävään valikoitui Villa Salinin muistojen joukosta kolme sukupuoleen ja valtaan kytkeytyvää muistoa: Säikähdytys, Proseminaarissa ja Punapäät.

Säikähdys

Hän istui työpöydän ääressä syventyneenä lukemaan kun ovelle koputettiin todella lujaa, pam pam. Hän hätkähti ja säikähti ja samalla miesprofessori astui vauhdilla työhuoneelle sisään. Professori antoi katseensa kiertää ympäri työhuonetta ja teki muutaman kysymyksen kovalla äänellä. Hän tunsi itsensä aivan pikkutyöksi. Yhtäkkiä tuntui, että työhuone ei ollut oma ja että hän oli velvollinen selittämään mitä oli siellä tekemässä. Professori poistui yhtä nopeasti kuin oli tullutkin. Hän istui työtuolilla sydän pamppaillen.

Proseminaarissa

Hän aloitti 27-vuotinaana aikuisten opiskelijoiden kanssa kasvatustieteen, erityisesti ammattikasvatuspainotteisen, proseminaarin. Opiskelijat olivat pääosin ammatillisten koulujen opettajia miehiä ja naisia ja useimmat häntä reilusti vanhempia. Hän veti ensimmäisen seminaaritilanteen kertomalla proseminaarityöstä, sen tavoitteista ja sisällöistä, tieteellisestä kirjoittamisesta ja seminaarin aikatauluista sekä tutustuttiin keskenämme sekä avattiin opiskelijoiden alustavia ideoita proseminaarityöksi. Seminaaritapaamisen päätteeksi eräs edessä istuva mies rupesi kysellemään häneltä kotinumeroa ja muutenkin vihjailemaan tarpeesta syvällisempään kanssakäymiseen. Hän hämmentyi, mutta sivuutti kommentit ja jatkoi asiallisesti.

Punapää

He käyvät tässä opiskelijaravintolassa syömässä melkein joka päivä. Eihän täällä ruoka nyt mitään erityistä ole, mutta ravintola sijaitsee vain kerroksen työhuoneen alapuolella ja sieltä saavat myös jatko-opiskelijat alennusta. Hän jonottaa työkaverin kanssa keittolinjastossa. Ensin salaattia ja leipää, sitten keittoa, aivan samalla tavalla kuin eilen, viime viikolla, kuukausi sitten, vuosi sitten. He etenevät linjastossa hiljaisuuden vallitessa. Yhtäkkiä tiskin takana häärivä mieskokki alkaa puhua ja kysyy, eikös se muuten ole niin, että punahiuksisilta saa aina. Kestää hetken ennen kuin hän tajuaa, että mies tarkoittaa häntä. Hänellä on punaiseksi värjätty tukka. Työkaveri katsoo häntä merkittävästi. Hän menee ihan hämilleen, mykäksi, ei osaa vastata mitään – hymyilee vaan ja naurabtaa

ääneen. Päässä surraa tyhjää. Jotain nasevaa pitäisi sanoa, jollakin tavalla laittaa tuollaiset seksistisiä huomautuksia päästelevät miehet matalaksi. Mitään ei kuitenkaan tule mieleen, keitto on lautasella, tilanne menee ohi. Hän kävelee työkaverin perässä kassalle. Harmittaa, ärsyttää. Sanoja ei tule suusta. On vain iso hämmennys: voiko yliopistolla käydä näin; voiko tuo mies, jonka on tottunut näkemään täällä jo vuosia tehdä näin. Hän ei koskaan enää katso päinkään tuota miestä, ei sano huomenta, vaikka mies rahastaisi kassalla hänen hakiessa aamukahviaan. Tämän hän päättää tässä ja nyt.

Kun olimme lukeneet toisillemme ääneen valitsemamme muistot, yllätyimme, että olimme valinneet niin samankaltaiset muistot. Olimme toki jo Villa Salinissa puhuneet, että olimme kirjoittaneet muistoja tapahtumista, joissa koimme, että meidät oli asetettu aivan tietynlaiseen naisen positioon, mutta vasta tämän tehtävän myötä tajusimme, että muistoissa oli kyse sukupuolistuneesta vallasta. Keskusteluissamme muistojen herättämistä tunteista esiin tuli monia negatiivisia tunteita: pelkoa, säikähdystä, hämmennystä, epäuskoa. Miesten toiminta esiintyi muistoissa bruttaaleina katkoksina, jotka lamaannuttivat, hyydyttivät ja veivät toimijuuden meiltä naisilta.

Keskustelun pohjalta valitsimme tunteista epäuskon ja hämmennyksen, joita lähdimme työstämään liikkeellä. Pystyimme kameran kolmijalkaan olohuoneen nurkkaan ja lähdimme tekemään tunnetta liikkeen kautta keittiön kapeaa valkoista seinäpintaa vasten. Harjoituksesta tuli hauska. Ilmassa oli jännitystä ja innostusta, vähän nolouttakin. Vuorotellen menimme seinän eteen ja annoimme tunteen liikuttaa itseämme. Lopulta teimme kaikki yhtä aikaa samaa tunnetta omien liikeilmaisujemme kautta.

Kamera pyörii. Kuka aloittaa. Apua! Valkoinen seinä. Tyhjä tila. Aloitan. 'Omaan' muistoon on helpointa sukeltaa. Konkreettisen tekemisen keskeytyminen, säikähdys ja 'valahtaminen,' on helppoja näyttää. Vähän kiusallista tehdä kameran edessä. Kuinka monta kertaa tämä pitää yksin tehdä? Tulisi jo joku muukin. Helpottaa, kun hän tulee viereen heilumaan. Ollaan yhdessä hämmennyksissä. Heiluva liike vieressä. Jossain vaiheessa

huomaan pitäväni ääntä, mutta en lopeta, vaikka sen toistaminen tuntuu hassulta. Hän tulee toiselle puolelle. Pikemminkin tunnen hänet lähellä kuin näen. Olemme nyt kaikki tässä. Kone, joka toistaa samaa tunnetta, epäuskoa, hämmennystä, säikähdystä. Mitä tämä on? Tuntuu yhtä aikaa tyhmältä ja hauskalta. (Muisto, kirjoitettu 16.3.2015, Koeasema Heralassa)

Purimme harjoituksen ja huomasimme, miten kaikki olimme tunteen tekemisessämme ja ilmaisemisessamme kiinni itse kirjoittamassamme muistossa joko tietoisesti tai tiedostamattamme. Tämä sai meidät pohtimaan miten paljon muisto oikein ohjaakaan taustalla. Vaikka emme siis olleet lähteneet liikkumaan muistoa, vaan nimenomaan kolmesta muistosta yhdessä valitsemiamme tunteita, muistot ja nimenomaan niiden yksilöön kiinnittyvä voima kummitteli taustalla.

Teimme vielä toisen liikeharjoituksen, tällä kertaa muistoissa esiintyneen sukupuolittuneen ”toisen”, miehen, näkökulmasta. Gannonin ja kumppaneiden (2014, 187) tapaan halusimme lähteä laajentamaan tai muuttamaan kertojan kertomaa muistoa ja etsimään tarinassa esiintyvän toisen henkilön näkökulmaa. Teimme siis muistoissa miehelle liittyvää tunnetta; vahvuutta, vankkuutta, voimaa, etuoikeutta, kotona olemista. Harjoitus oli kokeilemisen arvoinen, sillä huomasimme, miten miehen tunne oli kyllä tuttu, mutta sen tekeminen tuntui ulkokohtaiselta ja vähän vieraalta toisin kuin naisen tunne, joka on meille niin vahvasti omakohtainen ja aikojen saatossa ruumiillistunut.

Jatkoimme samaa harjoitusta vielä valokuvaamalla, sillä kuva antaa mahdollisuuden esittää kysymyksiä, tutkia koettua ja pohtia valokuvan suhdetta aikaan, totuudellisuuteen ja kehollisuuteen (Hentinen 2009, 41). Jokainen otti ulkona valokuvan epäuskosta ja hämmennyksestä. Kaikkien kuvat kuvastivat sitä, miten joku häiritsee, mutta niin vahvasti, isosti ja painavasti, ettei sitä pysty siirtämään pois. Kuvat kertoivat hyvin vakuuttavasti omaa tarinaansa sukupuoleen liittyvän vallan ja hierarkian jäykkyydestä ja liikkumattomuudesta. Se häiritsee todella, mutta sitä ei voi poistaa omin voimin eikä edes avustettuna: jäänytynyt lauta ei lähde rannasta; lukkoa ei saa auki; sähkötolppaa ei pysty poistamaan metsästä.

Naisia yliopistouralla tutkineet Leena Koski ja Silva Tedre (2009, 248 – 249) toteavat, että naisten, erityisesti nuorten naisten, toimijuus yliopistolla näyttää murenevan arvostuksen vähyyteen ja siihen, ettei koe tulevaisuutta vakavasti. Heidän muisteluaineistonsa perusteella tätä tilaa loi ja hallitsi miespuolinen professori, joka määrittyi toiminnan keskiöksi. Myös meidän muisteluissamme toimijuuden tunnetta rajoitti tai häiritsti maskuliininen toimija, ei kuitenkaan välttämättä professori.

Astuminen ulos kirjoitetuissa muisteluissa naiseen assosioiduista tunnehahmoista tekemään maskuliinisen tunnehahmon liikettä ja valokuvaamaan tunnetta auttoi hahmottamaan muisteluissa kirjallisesti kuvattua sukupuolistunutta valtaa, hierarkiaa ja arjen eriarvoistamisen käytäntöjä. Koska erityisesti liikkeellä pystyy tuottamaan tunteen tunnun konkreettisesti (valahtaminen on kropassa, säikähdyks muuttuu liikkeeksi ja ääneksi, epäusko jäykistää; ylemmyyden tunne vierauttaa, etuoikeuden myötä suoristuva selkä muuttuu tyyliksi), maskuliinisen tunnehahmon tekeminen konkretisoi sitä, miten sukupuolistunut valta ruumiillistuu. Se asettaa tiettyihin asentoihin, tuottaa tietyt tunteet tutuiksi ja omiksi, ja toiset tunteet vieraiksi ja ulkokohtaisiksi.

Liike ja muiston uudelleen kirjoittaminen

Halusimme kokeilla liikkeen teeman käsittelyä myös kirjoittamalla. Tutkimme, miten saisimme kirjoittamalla esiin liikkeen intensiteetin. Päätimme kirjoittaa uudelleen Villa Salinin retriittiin kirjoittamamme työhuonemuistoja. Kuten jo Villa Salinin retriittiä koskevassa luvussa kävi ilmi, yliopistotyössä työhuoneeseen kiteytyy jotakin äärimmäisen tärkeää tutkijan työstä ja tutkijan identiteetistä. Oma huone, tai nyky-menossa ehkä ennemminkin oma työpiste, merkitsee konkreettisen työn tekemisen, kuten kirjoittamisen, lisäksi kuulumista työyhteisöön ja yliopistoon. Oman huoneen tai työpisteen saaminen merkitsee sosiaalista yhteisöön jäseneksi ottamista ja siten legitimiä asemaa osallistua yhteisössä käynnissä oleviin keskusteluihin. Omaan huoneeseen/työpisteeseen ovat usein sidoksissa myös konkreettiset resurssit, joita tutkimiseen tarvitaan, kuten sähköposti, puhelin, pääsy verkkotulostimille ja kopiokoneille, kirjastopalvelut ja niin edelleen. Näin ollen oman huoneen/työpisteen menettäminen tarkoittaa konkreettisesti ulkopuolelle joutumista. (Saarinen 2003, 110–116.)

Metodologisen kokeilun ohella (miten tuottaa kirjoittamalla esiin liikkeen intensiteetti) halusimme tutkia sitä, miten uudelleen kirjoitetussa muistossa tulee konkreettiseksi esiin yliopistotyön tekemisen puitteiden liikkeessä oleminen. Usein position vaihtuessa samankin yliopiston ja jopa laitoksen sisällä on edessä työhuoneen vaihto. Lisäksi olemme eläneet yliopistouriamme aikakaudella, jossa yliopistoissa sekä rakennettiin voimakkaasti uusia rakennuksia että tehtiin organisaatioon liittyviä muutoksia, jotka molemmat toivat eteen yliopistojen sisäisiä massamuuttoa. Myöskään remonttievakkoon ja takaisin muuttamisilta emme ole säästyneet. Valitsimme yhden työhuonemuiston, jota lähdimme kierrättämään. Muiston pohjalta jokainen sai vuorollaan lisätä, karsia, muokata tekstiä ja tuoda elementtejä omasta työhuonemuistostaan.

TYÖHUONE

Hän seisoo käytävällä ja katsoo juuri avaamastaan ovesta sisään huoneeseen. Kiiltävä, puhdas, valkoinen ja valoisa. Valkoiset seinät ja lasiseinä käytävälle. Akvaario. Tämä on hänen ensimmäinen työhuoneensa. Tai ei se oikeasti ole ensimmäinen, onhan hänellä jo ollut kolme aiempaa työhuonetta yliopistolla, mutta ei tutkijana. Tämä on hänen ensimmäinen tutkijan työhuoneensa. Hän muuttaa tänne kellarikerrokseen isosta valoisasta huoneesta. Muutos on suuri. Hän jää kaipaamaan isoa valoisaa huonetta ja siellä käytyjä hedelmällisiä keskusteluja, mutta nauttii siitä että saa olla nyt yksin ja saa kirjoitusrauhan. Hän avaa tuuletusikkunan. Talitintti laulaa. Hän pyörittää katsettaan ympäri huonetta. Tänne mahduvat kaikki ne kotona kirjahyllyssä majailevat kirjat, kansiot ja paperit, joita hän on ehtinyt vuosi sitten alkaneen väitöskirjan tekemisen myötä hankkia. Tuohon hyllyyn hän laittaa kansioita, tuohon lukittavaan kaappiin tulevat syksyn myötä sijoittumaan hänen haastattelu- ja dokumenttiaineistonsa. Seinälle hän liimaa kaksipuolisella teipillä joitakin kortteja ja valokuvia sekä kiinnittää julisteen, jossa on ympyränmuodossa merkkejä. Ne voivat kuvata kelloa, kuukausia, tulevia vuosia. Hän miettii mitä ne toisivat tullessaan. Ikkunalaudalle hän haluaa kasvin ja ikkunoihin ehdottomasti verhot. Tänne sopisivat ne olohuoneesta poistetut puna-oranssit. Kyllä, hän tuo ne heti huomenna.

Hän sulkee oven ja lähtee kävelemään käytävää pitkin Hän tunnistaa ovista tuttuja nimiä, nimiä, jotka ovat häntä opettaneet, myös aivan outoja nimiä. Nyt hän olisi yksi nimi näiden joukossa. Hymyilyttää. Käytävän päässä on sohvaryhmä, ruokapöytä ja pieni keittokomero. Ilmassa leijaillee kahvin tuoksu, mutta ketään ei näy. Hän avaa keittokomerossa jääkaapin oven. Hapantunut maito tuoksuu. Hyllyllä homehtuu kinkkuvoileipä. Hän lykkää oven äkkiä kiinni. Tiskipöydällä on korissa keksejä. Hän ei uskalla koskea niihin. Sohvapöydällä lojuu lehtiä. Kaikkia niitä tieteellisiä lehtiä, joita hän on lukenut. Enää hänen ei tarvitse mennä kirjastoon niitä lukemaan. Nyt hän voi lukea niitä täällä, kahvikupin kera, tuossa sohvalla, näiden nimien ympäröimänä.

11 vuotta myöhemmin hän avaa työhuoneen oven 1800-luvun lopun punatiilisestä talosta, jonka käytävillä henkii historia. Huoneeseen astuttuaan hän ihastelee huonetta, sen korkeaa kaunista kattoa, vanhoja ikkunoita ja valkoisia läpikuultavia verhoja. 21 muuttolaatikkoa nököttävät pinottuina ja jättävät vapaaksi vain kapean kulkuväylän ovelta huoneen perälle. Katse kiertää ympäri huonetta. Ikkunasta avautuu tuttu maisema: talojen kattoja, kaupunkia, tosin vähän eri kulmasta kuin edeltävissä huoneessa täällä kaksi vuotta sitten. Hän istuu tuolille ja huokaisee. Hän ei jaksaisi tätä taas: muuttolaatikoiden purkamista. Jo kolmantena vuonna peräkkäin hänen työvuotensa on päättynyt muuttolaatikoiden täyttämiseen ja lomilta paluunsa muuttolaatikoiden purkamiseen. Jos vain tarttuisi työhön, tavarat saisivat varmaankin paikoilleen saman päivän aikana. Hän miettii, että voisihan hän tuoda jonkun mukavan ja rennon nojatuolin työhuoneeseensa, mutta pätkätöiden takia se tuntuu turhalta. Ei hän voi tietää, pitäisikö tuoli raahata pois vuoden, vaiko puolen vuoden päästä. Ehkä tuohon hyllynreunaan voisi laittaa mobilen roikkumaan, kultaköynnös tykkäisi varmaankin majoittua ikkunan viereen hyllyn päälle. Siinä tuolilla istuessaan hän kuulee seinän takaa naispuolisen lehtorin kantavan äänen. Käytävän toisella puolella vanhempi miespuolinen lehtori hoitaa omia rakennusasioitaan puhelimessa kovalla äänellä. Hän nousee ylös ja kävelee avokonttorin toiseen päähän ja siellä on aivan hiljaista.

Uudelleen kirjoitettu muisto tiivistää ja kristallisoi sen kokemuksellisen sekasorron, jossa tutkijat ja yliopistotyöntekijät yliopistossa työskentelevät. Työsuhteiden ja työtilojen jatkuva epävarmuus ja muutokset vaikeuttavat keskittymistä pitkäkestoiseen ja sitoutumista vaativaan tutkimustyöhön sekä vievät energiaa. Työtilasta ja siten yliopistoon kuulumisesta tunnetaan kuitenkin (edelleen) ylpeyttä. Tiloista halutaan tehdä mahdollisimman paljon omalta tuntuvia, ja tämän tunteen tuottamiseen esimerkiksi sisustamalla, ollaan valmiita panostamaan – siitäkkin huolimatta, että työpisteet vaihtuvat aina vain nopeammalla syklillä.

Metodologisesti toistemme tekstien väleihin kirjoittamalla tai jotain tekstistä poistamalla tuotamme uusia merkityksiä. Inspiroidumme toistemme muistoista ja tavasta kirjoittaa, ja kollektiivisesti kirjoittamalla luomme

jotain, joka ei kiinnity enää kehenkään yksittäiseen toimijaan tai hänen kokeemukseensa. Teksti yhtä aikaa lähestyy ja täsmentyy kohti yksittäistä muistoa tai kokemusta, mutta samanaikaisesti pakenee sitä. Lähtymisen ja pakene-
misen yhtäaikaisuus tekee näkyväksi sekä muutosten intensiteettiä että toiveiden ja todellisuuden ristiriitoja. Intensiteetti ja ristiriidat kohtaavat jopa siinä määrin, että muisto muuttuu sävyltään humoristiseksi ja absurdiksi.

Heräämme kysymään, mikä saa meidät tekemään näin – pakkaamaan ja purkamaan, pakkaamaan ja purkamaan, ja silti haluamaan tehdä tiloja omaksi. Muistelun uudelleenkirjoitusharjoituksen myötä päädymme entistä vahvemmin ajattelemaan, että halu 'Omaan huoneeseen' ei ole vain tutkijaopettajien egoistista henkselien paukuttelua tai identiteettirakennustyötä, vaan omaksi tehty ja koettu tila on perustavanlaatuisesti kytköksissä tutkimukseen ajattelutyönä. Ajattelu ei tapahdu pakotettuna liukuhihnaimaisena suoritteena. Turvalliseksi ja mukavaksi koettu tila on välttämätön toimija siinä prosessissa, jossa ajattelu toteutuu ja ajattelutyötä tehdään.

Erilaisia esityksiä

Koegasema Herralan retriitti oli nimensä mukaisesti täynnä kokeellisia koetteluja. Otimme käyttöön meille uudet työskentelymetodit: liikkeellä tekemisen ja liikkeen tallentamisen videolle. Näiden avulla pyrimme sekä rikkomaan lisää yksilökeskeistä kirjoittamisen, kuvaamisen ja ajatteleminen tapaa että tutkimaan mitä erilaisilla menetelmillä saadaan irti samoista ilmiöistä. Toisin sanoen liikkeen ja sen videoinnin avulla asetimme muun muassa muistoissa esiin piirtyvää sukupuolistuneen vallan tematiikkaa vähän eri asentoon ja seurasimme, millaisia havaintoja nämä välineet kyseisestä ilmiöstä tuottavat. Pyrkimyksemme oli tehdä mahdolliseksi tilanteita, joista potentiaalisesti voisi rakentua odottamattomia luentoja (Lather 2013, 639).

Herralassa inspiroiduimme erityisesti liikkeestä ja sen aikaansaamista affekteista. Mökki Honkarannassa kirjoitettu muisto yllätti meidät voimakkuudellaan ja liikutti meitä ajassa taakse- ja eteenpäin. Rekonstruioimme rannalla penkillä istumisen uudelleen ja valokuvasimme sen. Päällekkäisten valokuvien kautta saimme paitsi rikottua yksilösubjektien tunnistettavuuden, niin myös taltioitua liikettä ja sitä, miten paikanvaihi-

tojen kautta kuvan hahmojen ääriiviivat olivat huokoisia ja liikkuvia – olimme ja emme olleet tiettyssä kohtaa penkkiä.

Herralan sisätiloissa etsimme ja esitimme tunnetta kameran edessä ja videoimme erilaiset liikkeemme. Kameran edessä tunteen tekeminen oli meille kaikille uutta, vaikeaa ja vaati heittäytymistä ja rohkeutta etsiä uusia ilmaisutapoja. Vaikka olemme tuttuja ja olleet useammalla retriitillä yhdessä, meditoineet ja jooganneet yhdessä, niin nämä kokeilut toivat meistä uusia puolia esiin ja saivat meidät yllättymään ja tuntemaan myös tietynlaista paljaana ja epävarmana oloa toistemme seurassa. Teimme myös ulkona, auringon valossa hehkuvan punaisen ladon seinän edessä videon, jossa tavoittelimme sen hetkistä olotilaa, filistä.

Auringossa, hitaasti, lempeästi, tutkien, katsellen, kokeillen: hirsiseinän rakosia, puun tuntua, collective-body-assemblea ja line of flight:ia. Ei tarvitse tietää – riittää että ihmettelee, tunnustelee ja tuntee tuntevuonsa. Aika on hidastunut ja pehmentynyt – nyt on näin. Silittän hitaasti punaista ja lämmintä hirsiseinää. Seinä on säröinen, tekstit ovat säröisiä ja vaikeita. Riittää että silittää, ei tarvitse tunkeutua puunsyihin tai tekstin onteloihin. Nyt on näin. Koko kollektiivi liikkuu hitaasti, pyörähdellen, ihmetellen, pysähdellen, haahuillen ja samaan aikaan itsestään selvästi, muista välittämättä. Tehden omaa koreografiaa, hidasta liikettä. Nyt on näin. (17.3.2015 Koeasema Herrala)

Tässä videolle taltioitui Herralassa aistimamme rauhallisuus ja seesteisyys, liikkeet ovat rauhallisia, tutkivia, seinää tunnustelevia. Nämä erilaiset liikettä tavoittaneet kokeilut liikuttivat meitä paitsi fyysisesti, niin myös ajatusten ja tunteiden tasolla. Tunne tästä Koeasema Herralan retiriitistä oli innostunut, mutta rauhallinen – meitä ei vallannut Villa Tonin kaltainen kaoottisuus tai Mökki Honkarannan riehakkuus. Emme juosta liihottaneet vaan liikuimme pikemminkin kuin yöpakkasen kangistama kärpänen – hitaasti, mutta täynnä intoa ja uteliaisuutta kevätkälvossa. Kävelimme, tutkimme ja elimme kollektiivista biografiaa kameran edessä ja liukuessamme sen katseesta pois.

Uusien metodisten kokeilujen ohella Koeasema Herralassa oli vahvasti läsnä tämä kirja, sen ensimmäisiä ja jatkotyöstettyjä osia sekä pohdinnat kirjoittamisen tavoista. Mietimme erityisesti sitä, millaisia kirjoittamisen tapoja käyttäisimme tässä kirjassa ja olisiko meillä käytössämme muita kuin tieteellisen asiatekstin ja muistelukirjoitusten muotoja. Jo aiemmin meillä oli ollut ohi menneen puhetta poeettisista esityksistä: runoista, joiden avulla on mahdollista ilmentää asiatekstiä helpommin nimenomaan rytmiä ja liikettä, tunnelmia ja tunteita. Vieraannuttavan asiatekstin sijaan runo ottaa lukijan mukaan tekstiin tulkitsemaan sitä (Guttorm 2010, Ely ym. 1997). Tämä perustuu muun muassa siihen, että tunnistamme runouden automaattisesti konstruktiona toisin kuin asiatekstin, jota olemme tottuneet pitämään ”autenttisenä” ja siten kyseenalaistamattomana (Richardson 1997; 1998). Runomuoto myös resonoi meidän arjesta irrallaan olevan, yhtä aikaa kevyen ja syvän, retiriittiolemisemme kanssa. Runossa ajattelun konventioista irti päästäminen ja toisiin maailmoihin kurottautuminen tuntuu myös helpommalta.

Olimme kaikki tunteneet viehtymystä runomuotoista tieteellistä ilmaisu-kohtaan (ks. Berg 2010, Guttorm 2010; 2014, Saresma 2003), mutta vain Jaana oli aiemmin käyttänyt runoa tutkimustyössä tehdessään väitöskirjassaan poeettista narratiivista analyysia (Saarinen 2003, 147–160). Päätimme ottaa runon mukaan ilmaisuvalikoimaamme siksi, että se tavallaan hiipi mukaan jo osana muisteluita. Runomuoto on tyyliltään lähellä muistoja, valokuvia ja kirjoittamiamme reflektioita, jotka ovat tiettyllä tavalla huokoisia, ei lineaarisia ja sisältävät aukkopaiikkoja ja tulkinnanvaraisuutta. Runon esteettisyys ja mielikuvituksellisuus ovat ilmaisuvoimaisia ja runo tuottaa ja herättää lukijassa affekteja eri tavoin kuin

kaunokirjallinen tai tieteellinen teksti. Guttormin (2014) mukaan runomuotoinen kirjoittaminen sopii kuvaamaan tapahtumisten, ilmiöiden ja todellisuuksien rakentumisen jatkuvaa liikettä niitä haltuunottamatta. Näin siksi, että runomuoto tunnustaa lähtökohdakseen kielen rajallisuuden ja perustuu sanojen ja taukojen rytmiin, läsnäoloon ja poissaoloon (Guttorm 2010, 53).

*Ideat ja ajatukset eivät tänään kohise päässä
vaan ne tulevat kevyinä, raukeina aaltoina
samalla imaisten syvyyksiin.*

*Auringon valaisemat vaaleat seinät
luovat värittömän taustan ajatuksille,
jotka ovat mobiileja kulkemaan,
vaihtamaan suuntaa,
lentämään ja kurottumaan,
ja sukeltamaan yhä syvemmälle.*

*Ruumis on lämmin ja keveä
kähertyneenä mukavaan asentoon
ottamaan vastaan tämän hetken,
nyt on näin.*

9. YHDESSÄ TEKEMINEN, YHDESSÄ KIRJOITTAMINEN

”We can’t press the keys at the same time. But this introduction and the entire book are ours. Equally ours. Even as I type this sentence, 2000 miles away from my writing partner I know that these words, meanings, intentions, and emotions reside not in me but in us” (Diversi & Moreira 2009, 13, sit. Wyatt ym. 2014, 413).

Kollektiivisen biografian prosessimme havainnollistaa polkuamme yksilötoimijoista kollektiiviseksi toimijaksi; ”tietäväksi meiksi”, jonka myötä kysymys tietävien yksilöiden tarpeellisuudesta muuttuu, jos ei merkityksettömäksi, niin ainakin vähemmän merkitykselliseksi. Olemme halunneet kirjoittaa tämän kirjan nimenomaan kollektiivina tutkien sitä, miten meidän tietämisemme, kokemuksemme, tekstimme ja ajatuksemme muokkaantuvat yhdessä tekemisessä ja kirjoittamisessa. Mitä tapahtuu, kun ”tunkeudumme” toistemme muistoihin? Mitä syntyy yhteisen kollaasin rakentamisessa? Mitä tartutamme toisiimme yhteisissä kirjoitusretriiteissä? Minkälainen osa kollektiivista ruumista ”minä” on? Miten vaikutumme inhimillisen ja ei-inhimillisen sommitelmissa?

Matkassamme on siis ollut yhtäältä kyse yksilötutkijan dekonstruktion kokeilemisesta. Sen vakavasti ottamista, että ”[s]ubjektius ja valinnat eivät ole minun, minua, subjektille objektivoitavissa olevaa, vaan yksilöön palautumatonta liikettä” (Guttorm 2014, 12). Yhdessä tekeminen, kirjoittaminen ja meditointi sysii tätä yksilökeskeistä toimijaa – jota myös ”ego-driven I”:ksi on kutsuttu (Wyatt et al. 2010) – sivuun. Kun itseän kiinnittyvät tietämisen

yllykkeet ja ennalta tietämisen tavat korvataan ei-tietämisen asenteella ja toisiinsa kietoutuvina sekavina ideoina ja ajatuksina ja niiden yhteisenä kehityksenä, päästään purkamaan yksilösubjektiin kiinnittyvää tietoa ja tietämisen ideaalia. Yliopistokontekstiin kiinnitettyä me-tutkijan tavoittelu on vastateko mittaamista ja tarkkaa identifikaatiota oletettavaa tehokasta tutkimuskulttuuria kohtaan. Vaikka tässä kirjassa viimekädessä joku meistä on kirjoittanut nämä rivit tai tekstit tietokoneen näppäimillä, niin ajatus tai tarina ei ole palautettavissa tiettyyn ajattelijaan.

Ajattelemme, kuten Wyatt ja kumppanit (2010, 735), että kollektiivisen biografian projektillamme ja tällä kirjalla performoimme sellaista singulaarisuutta, yhtenäisyyttä, koherenssia ja tämyyttä, joka ei ole egojohtoinen yksilö tai minä (ego-driven I), vaan tietty inhimillinen, provokatiivinenkin sommitelma. Tämä sommitelma toimii yhdessä rakkaudellisessa prosessissa tavanomaisesti toiseksi mieltämiemme (kuten ei-inhimilliset toiset) kanssa, ja saa itsensä muodon ja sisällön vain tässä rakkaudessa ja toistuvien kohtaamisten sarjoissa. Hanna Guttorm (2014, 113) kuvaa tätä ainutkertaista hetkelisyyttä eli tämyyttä:

”Samalla tavoin myös esimerkiksi yksittäinen ihminen on ainutkertainen kappale, joka koko ajan liikkeessä ja muutoksessa olevana on myös joka hetki puhtaasti erilainen, lukemattomin, aina vaihtuvine kombinaatioin, erilaisin tavoin erilainen. Tätä yhden ajanjakson, elämän yksilöllisyyttä, joka-ainutkertaisuutta Deleuze ja Guattari kutsuvat käsitteellä *haecceity*, joka voidaan suomentaa tämydeksi. Tämän ainutkertaisen hetken tämydeksi, jonka ohikiitävää hetkellisyyttä, olemista, en aina välttämättä huomaa.”

Toisaalta kollektiivisen biografian prosessimme on ollut Elizabeth Adams St. Pierren (2011, 613) kuvauksen kaltaisesti yritystä radikaalisti de-naturalisoida sitä, mitä olemme pitäneet itsestään selvänä tutkimuksen tekemisessä ja sen raportoinnissa. Tämä on ensisijaisesti tarkoittanut tekstikeskeytyksen kyseenalaistamista tiedon tuotannossa ja muunlaisten menetelmien ja aineistojen hakemista tekstien rinnalle. Tekstikeskeytyksen purkaminen ei siis tarkoita tekstin hylkäämistä, siis tekstimuotoisten aineistojen, kirjoittamalla työskentelemisen ja tekstimuodossa raportoinnin kieltämistä. Pikemminkin kyse on tekstin ensisijaisuuden kyseenalaistamisesta tutkimuksen

tekemisessä sekä tekstin ja ei-tekstien, kuten valokuvien tai kollaasien, toistuvista kierteistä. Toisin sanoen tämä tarkoittaa tekstimuodon ja ei-tekstimuodon vuorottelua; ei-tekstissä/stä oppimista ja oppimisprosessin tekstuaaliseen muotoon saattamisesta, jossa prosessissa taas opitaan ja jota voidaan työstää ei-tekstuaalisesti eteenpäin.

Aiemmissa luvuissa olemme esitelleet minä-toimijan ja tekstikeskeisyyden purkamisen tapoina muisteluiden kirjoittamisen, valokuvilla tuottamisen, liikkeellä uusien näkökulmien herättelyn, videoilla kokeilemisen ja runoilla ilmaisemisen. Kollektiivisen biografian prosessin päättäneessä Villa Salinin retiriitissä lokakuussa 2015 kokeilimme yhteistoiminnallisina tekemisen tapoina kollaaseja (Särmä 2014) ja näytöskirjoittamista (Wyatt et al. 2010).

Sirpaleita, fragmentteja, ei-lineaarista tarinaa: kollaasit

Idean kollaasien käyttöön saimme keväällä 2015 inspiroiduttuamme Saaran Särmän (2014) väitöskirjasta *Junk Feminism and Nuclear Wannabes - Collaging Parodies of Iran and North Korea*. Särmän (2014, 80) mukaan kollaasi vastustaa tavanomaista akateemisen kirjoittamisen ja argumentaation rakennetta ja antaa siten tilaa tietämiseen liittyvälle refleksiivisyydelle. Se ei myöskään luo lineaarista tarinaa, eikä siinä ole yksilökertojaa, jolloin se antaa tarttumapintaa erilaisille tulkinnoille ja odottamattomille luennoille (Lather 2013, 639). Kollaasit eivät ole vain kuvitusta tai aineistoa, vaan auttavat avartumaan aistimaan ympäristöä ja asettumaan avoimeen, vastaanottavaiseen ja refleksiiviseen asentoon (ks. Särmä 2014, 82). Ne herättävät aistimellista ja emotionaalista vastakaikua, vievät ajattelua moniin, yllättäviinkin suuntiin sekä ruokkivat katsojan mielikuvitusta (Särmä 2014, 78–79). Kollaasin tekeminen sisältää myös ennalta arvaamattomuuden, leikkisyyden ja luovuuden elementtejä, ja ovat näin ollen vastakohtainen tekemisen tapa yliopiston suoritukseen ja suoritteeseen tähtäävään toimintaan.

Työstämällä kollaaseja yhdessä kokeilimme, miten voisimme tutkia ja palata projektimme alkuajatukseen eli yliopiston ja yliopistotyön moniin risiiritoihin. Olimme varanneet kollaasityöskentelylle aikaa retiriitimme ohjelmaan ja tuoneet kukin mukanaan muutaman aikakauslehden, värikyniä, sakset, teippiä ja liimaa sekä mustia A0-kartonkeja, mutta varsinaista sisällöllistä valmistautumista emme tehneet. Emme esimerkiksi

olleet etukäteen päättäneet kollaasien tarkempia teemoja, vaan tekemisen hetken koittaessa lähdimme yhdessä lehdistä leikattujen kuvien ja tekstien avulla työstämään kartongille yliopistoon liittyvää kollaasia. Näin tehden halusimme pysyä hetkessä ja yrittää toteuttaa Lenz Taguchin (2013b, 1111–1112) ajatusta ajatuksen ja ajattelijan yhtäaikaisesta tulemisesta: ajattelemisen kollektiivisesta ruumiista.

Intensiivisen työskentelyn tuloksena syntyi neljä kollaasia, joissa käsitelimme nyky-yliopistoa, kokemusta yliopistolla työskentelemisestä naisena, kollektiivimme työskentelyä sekä retriittien arkea. Tarkempaan tarkasteluun otamme tässä ”nyky-yliopistoksi” ja kollektiivin ”yhdessä tekemiseksi” nimeämämme kollaasit.

Kollaasi antoi meille tavan käsitellä nyky-yliopiston uusliberalistisen ja managerialistisen hallinnan aikaansaamaa ahdistavaa suoritus- ja kilpailukulttuuria ilman varsinaisen kurjistumistarinan (Ylijoki 2009) kirjoittamista. Vaikka kollaasin sisältö sätkynukkeineen ja alennusprosentteineen heijastaakin kurjistumista, niin sen tekeminen ei päättynyt kurjuuden (mieli)kuvien tai metaforien tuottamiseen. Negatiiviset uloskuulumisen ja itsensä siirrettäväksi nappulaksi tai tulosta suoltavaksi artikkelituottajaksi tuntemiset tulivat niin tuotetuksi kuin myös jaetuiksi yhdessä.

Työskentelimme lähes ilman sanoja, jonkinlaisessa kollektiivisessa surun, pettymyksen, pelon ja vihan virtauksessa, josta negatiivisesta latauksesta huolimatta asioiden ja tunteiden yhdessä jakamisen kautta tuli voimauttavaa. Monitulkintaisten kenkien kuvien ja ironisten lauseiden kuten ”yliopistojen on omaksuttava yritysten toimintamalleja” yli nousee kuva opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosesta ja hänen yliopistolaisia kimmastuttaneen paimenkirjeensä vaatimus siitä, että tulosta täytyy tuottaa yhä enemmän ja kierroksia on lisättävä. Tuloksena on kollaasi, jonka voi nähdä jopa värikkäänä ja kauniina – avoimena monenlaisille tulkinnoille.

Yhdessä tekemistä käsittelevää kollaasia teimme täysin päinvastaisessa affektiivisessä tilassa kuin nyky-yliopistokollaasia. Työskentelimme kes-

kustellen, hymyillen, iloisina. Läsä olivat yhdessä tekemisen riemu, hulvattomuus, vallattomuus. Leikkasimme, ryhmittelimme, sommittelimme, siirtelimme, liimasimme, teippasimme ahkerasti, intensiivisesti, riemullisesti, terapeutisesti. Työskentely oli niin intensiivistä, että välillä oli pakko tehdä meditaatio: irrottautua teemasta ja kerätä voimia.

Kollaasi tiivistää koko tämän kollektiivisen projektin yhteenkuulumisen ja yhdessä tekemisen tunteen: lumon, joka meillä on ollut myös joskus yliopistossa ja minkä olemme nyt kollektiivisessa työskentelyssä taas tavoittaneet. Sanat – paras, kaunis, mehevää, positiivista energiaa, turva ja kiitos – kuvaavat kollektiivisen projektin tärkeyttä ja toisimme merkitystä, kiitollisuutta. Lausahdukset – keula kohti seikkailuja, katso kohti valoa ja voiko parempaa ollakaan – esittävät kollektiivin asennetta ja suuntautumista nimenomaan tulevaisuuteen, positiivisena, oman osaamisensa ja arvonsa tunnistavana. Kollektiivin naiset seisovat tukevasti jalat maassa. Sanoja ja lausahduksia kehystävät kuvat sammaleisista kivistä, puunrungoista ja metsästä rajaavat kollektiivin oman tilan ja kertovat luonnon ja ei-inhimillisten toisten tärkeydestä kollektiivissa/lle. Myös Villa Salinin viimeisessä retiriitissä kehitelty uusi kollektiivinimi – Palsaoja – on saanut muotonsa kollaasissa.

Yhdessä tekemistä kuvaavaa kollaasia voi ajatella varjovalokuvien tapaan yhtenä kollektiivin omakuvana (ks. varjovalokuvista luvussa 8). Vaikka kollaasissa on käytetty pääasiassa sanoja ja lausahduksia, jättää se varjokuvien tavoin paljon tilaa erilaisille luennoille. Tämä johtuu siitä, että kollaasissa käytettyjen sanojen ja lausahdusten merkityksiä ja niiden välisiä yhteyksiä ei ole kiinnitetty toisiinsa, kuten esimerkiksi kirjoitetussa proosatekstissä. Kollaasi jää siis avoimeksi sisältäen langanpäitä, mutta ei ohjetta näiden langanpäiden kytkystä toisiinsa. Katsojan tulee tehdä kytköksensä itse. Kollaasi on hyvä esimerkki siitä, että vaikka pyrimme kyseenalaistamaan tekstikeskeisyyttä, se ei tarkoita teksteistä luopumista. Kollaasissa teksti asettuu erilaiseen kehykseen kuin esimerkiksi muistelukirjoituksessa ja siten se avaa erilaisia tietämisen mahdollisuuksia.

Kollektiivia, sen työskentelyä ja yhdessä elämäämme matkaa kuvaavaa kollaasia voi pitää myös kollektiivisena rakkauskirjeenä itsellemme, toisillemme, meille, prosessille, ei vielä tiedetylle, yhtäaikaiselle rauhalle ja vilille elämänenergialle, joka tässä kollektiivisessa tekemisessä asuu. Hanna

Guttorm (2014) kirjoittaa väitöskirjassaan rakkauskirjeitä tutkimuksessaan mukana oleville niin etnografisen tutkimuksensa ihmisille, inspiraatiota antaneille tutkijoille kuin läheisille kollegoille, joiden kanssa Guttorm kirjoittaa, lukee, keskustelee, tietää yhdessä. Rakkauskirjeet ovat hänelle yksi tapa tehdä näkyväksi ajatuksiin ja tekstiin sekaantuvat toiset.

Koska käytimme kollaaseja nimenomaan yhdessä tekemisen menetelmänä, kollaasien tekeminen oli prosessinomaista yhteisöllistä toimintaa, jota voidaan käsitteellistää kollektiivisena ruumissommitelmana (Lenz Taguchi 2013a, 714 – 715), jossa samanaikaisesti jaetaan ja puretaan kokemuksia ja diskursseja. Tekemisessä ovat yhtä aikaa läsnä tietoisuuden ja rationaalisuuden elementit tämän päivän yliopistossa sekä yliopistolaisia ajavat negatiiviset ahdistuksen kuristavat affektit, jotka muotoilevat erityisesti naisten toimijuutta yliopistolla hymyileviksi suorittajiksi, joiden sisällä soi foucaultlainen soimauksen aaria.

Koimme Gannon ja kumppanien (2014, 187) tavoin, että taiteen käyttäminen – tällä kertaa kollaasien tekeminen – herätti meidät aistimaan jotain uutta ja rationaalisen mielen tuolla puolella olevaa. Vaikka kollaasi on konstellaationa meidän luoma, niin siinä käytetyt kuvat ja sanat eivät ole sidoksissa kehenkään meistä. Kollaaseissa yhdistyy meidän yliopiston sisällä toimivien/toimineiden katse nyky-yliopiston ahdistusta tuottavaan menoon ja sen seurauksiin. Samalla kollaasit mahdollistivat meille etäisyyden ottamisen, karnevalisoimisen ja kurjuustarinan välttämisen antamalla osittaisen, ruumiillisen, moniäänisen ja ei-lineaarisen tavan ymmärtää ja esittää asioita (Särmä 2014, 89).

Meditaatio yhdessä tekemisen virittäjänä, näytös muistelemisen kehittämänä

Olemme jo aiemmin kuvanneet meditaatiota aistien avaamisena, keskittymisenä, rauhoittumisena, yhteisenä astimiseen avartumisena sekä kollektiiviseen tietämiseen virittäytymisenä (ks. luku 6). Mutta meditaatiota on käytetty prosessissamme myös synnyttämään tätä yhdessä korporeaalista tekemistä. Meditaation tavoitteena on kääntyä sisäänpäin ja voimakkaalla keskittymisellä tyhjentää tai hiljentää mieltä niin, että se ei tavoittele mitään tai tartu mihinkään: ajatuksiin, tunteisiin, tuntemuk-

siin. Meditaatiossa keskitytään siis päästämään irti ajatuksista, tunteista ja tuntemuksista sillä seurauksella, että olosta tulee yhtä aikaa tyyni ja rentoutunut sekä vahvasti tähän hetkeen orientoitunut.

Vaikka meditaatiossa käännytään sisäänpäin, siis minuun ja yksilöön, ajatuksista, tunteista ja tuntemuksista irti päästämiseen pyrkiminen tekee mahdolliseksi yhteisen ja jaetun tavoittelun. Voidaan puhua esimerkiksi Lauri Rauhalan (1986, 51) tavoin uskonnosta riippumattoman kosmisen värähtelyn harmonian tavoittelusta. Kollektiivisen tekemisen kehyksessä erilaisia meditaatiotekniikoita voidaan käyttää orientoitumaan nyt-hetkeen ja sen ainutkertaiseen tämyyteen sekä valmistamaan mieltä työskentelemään yksilöön palautumattomassa liikkeessä, tulemisen tilassa.

Näytös teemasta ”meditaatio” (Villa Salin lokakuu 2015)

Tässä ja nyt. Aamumeditaatio aloittaa retriittipäivän. Valittuamme mindfulness cd:ltä sopivan harjoituksen aloitamme.... Keskittyminen omaan hengitykseen, mielen tyhjentäminen.

Lihakset venyy, lämpenee. Hengitän sisään ja ulos. Jokaisen sisäänhengitys on uusi aloitus, jokainen uloshengitys on irtipäästäminen tässä hetkessä, auringon säteessä, aamun alkaessa ja meren kimaltaessa.

Karkea matto jalkojen alla, jokaisella hengityksellä herään täydemmin uuteen päivään. Vieressä hengityksen ääni, natiseva lattialankku, suljettujen silmäluomien takana välkkyy valo, rahoittava, ymmärtävä naisen ääni.

”Villasukkapäivät ja pienet pysähtymiset arjen rumban keskellä tekevät aivoille hyvää. Hyppää välistä suoritusputkesta sivuun olemaan ja ajattelemaan. Jo päivä silloin tällöin saa ihmeitä aikaan. Luovuus kukkii ja olo on autuas.” (Autuutta aivoille. Hoitavat kortit. Saimatext Oy)

Tässä ja nyt. Aika pysähtyy ja kuuntelen omaa hengitystäni, tunnustelen sen liikkeitä. Keskitym hetkeen ja kaikki muu rajautuu ulkopuolelle.

Ääni äänitteellä pyytää seuraamaan omaa oloa; meneekö tekeminen suorittamisen puolelle. Meditaatiolla yritämme retriiteissä viedä mieltämme ja kehoamme olemisen tilaan. Siihen tilaan, joka mahdollistaa tässä hetkessä olemisen, sattumille tilan antamisen, heittäytymisen ideoinnin. Meditaatiolla jätämme taakse muut arjen tekemiset, suositukset, paineet, kaiken sen, mikä ei ole tässä ja nyt. Nyt on näin.

Äskeisessä meditaatiossa jäi erityisesti mieleen ajatus siitä, että kaikki tuntemukset ovat oikein. Tödellä vapauttavaa – saa kuulostella, tuntea, kokea, hengittää, juuri niin kuin olen, tässä hetkessä. Tässä ainutkertaisessa hetkessä, jossa auringon säteet ja heiluvien oksien varjot leikkivät pöydällä ja kuiva ilma saa minut yskimään.

Meditaation osuutta ja merkitystä työskentelyssämme edellä avannut ”näytös” oli kollaasien ohella toinen uusi kollektiivinen työskentelytapa, jota kokeilimme Villa Salinin kirjoitusretriitissä lokakuussa 2015. Olimme lukeneet retriittiä varten tutkijakollektiivin Wyatt, Gale, Gannon ja Davies (2010) kirjoittaman artikkelin *Deleuzian Thought and Collaborative Writing: A Play in Four Acts*. Artikkelin on jaettu neljään eriteemaiseen näytökseen (an act), joissa tutkitaan kollektiivista kirjoittamista performanssina. Inspiroiduimme lukemastamme suuresti. Erityisesti siitä, miten kirjoittajat kirjoittavat samanaikaisesti paikasta, jossa kirjoittavat sekä kirjoittavat paikkaa, kirjoittavat itsensä paikkaan materiaalisesti, lihallisesti, ajassa ja tilassa – sekä relationaalisesti osana kirjoittamisen ja kuvittelemisen aktia (Wyatt et al. 2010, 738). Halusimme kurottautua johonkin samanlaiseen kirjoittamisen tapaan. Pyrkimyksemme oli siis kirjoittaa yksinyhdessä Villa Salinissa niin, että Villa Salin paikkana kirjautuu näytökseen sekä siten kuin Salin meidät kunkin erikseen että kollektiivina paikantaa.

Konkreettisesti toteutimme näytöstyöskentelyn niin, että ensin valitsimme näytöksille kolme teemaa: meditaatio, yksin kirjoittamisen vaikeus ja tilallisuus. Sovimme, että kirjoittamiseen valitsimme Villa Salinista erilaisia tiloja ja viemme valittuun paikkaan pinon papereita. Sovimme myös kirjoituksille aloittajan, mutta muuten jokainen voisi käydä kirjoittamassa näytöksiä milloin vain ja missä järjestyksessä tahansa. Näytöksiä kirjoitettiin koko nelipäiväisen retriitin ajan.

Jäsenämme kollektiivista näytöskirjoittamista myös kehitelmänä muistelukirjoittamisesta. Olimme aiemmin toteuttaneet perinteistä muistelukirjoittamista sekä yksin että yhdessä, mutta nyt näytösten muodossa muistelu muuttui vuoropuheluksi. Vaikka olimme retriitissä fyysisesti yhdessä, niin näytöksiä kirjoittaessamme olimme yksin emmekä retriitin aikana keskustelleet siitä, mitä kirjoitimme. Ainoastaan kirjoittamamme tekstit esittivät toisillemme näytösten teemojen pohdintojamme. Muistelut olivat vuoropuhelumaisia, lyhyitä tekstin pätkiä, irrallisia ilman yhtenäistä juonta. Emme muistelleet myöskään mitään aiemmin tapahtunutta, vaan muistelut kiinnittyivät vahvasti ”nyt” hetkeen. Lisäksi muistelemisen sijamuoto oli vapaa, ei siis yksikön kolmatta persoonaa (hän) olettava.

Mutta entäpä jos? Kriittisiä kysymyksiä purkurytyksistä

Elizabeth Adams St. Pierre (Wyatt et al 2014, 414–415) esittää sarjan kriittisiä kysymyksiä yksilökeskeistä tutkimuksen tekemistä haastaville ja kollektiivisesta kirjoittamisesta intoileville. Hän muun muassa kysyy, mitä tapahtuu, jos kirjoittamasi teksti ei kommunikoidukaan kolle-

goillesi tavalla, jota olet tarkoittanut. Pidätkö tätä kirjoittajan vai lukijan ongelmana? Kuinka iso vastuu lukijalla on huomata takaa-ajettu asia sommitelmallisesta tekstistä? Mitä tapahtuu, jos kollektiivi tuleekin yhtäkkiä palautetuiksi, nimetyiksi yksilökirjoittajiksi? Voiko vain yksi sana – ”minä” – ladata tekstiin vanhan yksilökeskeisen ontologian ja rikkoa risomatian? Vaaditko kanss kirjoittajiasi lukemaan sen ja sen tekstin ensin, jotta voisitte sitten jatkaa yhdessä kirjoittamista keskeltä?

Adams St. Pierren kysymykset ovat pysäyttäviä. Bronwyn Davies ja Susanne Gannon (2006, 114–144) kanssatutkijoineen käyvät kirjasaan *Doing collective biography. Investigating the production of subjectivity* keskustelua yhdessä kirjoittamisen hankaluuksista. He nostavat esiin potentiaalisena ongelmien tuottajana muun muassa erot kirjoittamisen tavoissa. Kun suunnittelemaan kirjoittamiseen tottunut ja keskeltä kirjoittamaan lähtevä kirjoittaja kohtaavat, syntyy helposti hankausta. Molempia ahdistaa: keskeltä lähtevä ei osaa sanoa mihin päädytään ja suunnitelmalliseen kirjoittamiseen tottunut ei pysty kirjoittamaan, jos ei tiedä missä järjestyksessä asioista pitäisi kirjoittaa. Myös meillä tavat lähestyä kirjoittamista ovat erilaiset, mutta aiempien yhteisten kirjoitusprosessien seurauksena olemme muokanneet käytännöt, joilla erilaiset kirjoittamisen tavat on saatu istumaan yhteen. Kollektiivisessa tekemisessämme kirjoitusprosessi lähtee aina siitä, että yhdessä keskustelemme tekstin sisällöistä ja punaisesta langasta. Sitten yksi kirjoittaa pätkiä, toinen asettelee niitä järjestykseen, kolmas kirjoittaa väliin, siirtelee, poistaa, ja näin esimerkiksi tämän kirjan jokin luku alkaa saada muotoaan.

Davies ja Gannon (2006) kumppaneineen käyvät keskustelua myös siitä, millaisia tunteita kollektiivisessa prosessissa herää, kun omaa tekstiä poistetaan ja kuka yhteisessä kirjoitusprosessissa on se, joka lopulta päättää milloin teksti on valmis. Omassa prosessissamme poistamiseen liittyvät negatiiviset tuntemukset eivät nousseet ainakaan eksplisiittisesti esiin. Mutta kurjaksi koettiin se, jos kukaan ei kommentoinut tai jatkanut omaa tekstiä. Tämä herätti epäilyjä siitä, olenko esittänyt keskusteluissa nousseet ideamme tai teoreettiset tulkinnat ymmärrettävästi vai onko kirjoittamani teksti epäkelvoinen. Eikö toinen olekaan kiinnostunut niitä jatkamaan?

Tekstien lopullisuus, tai pikemminkin tekstin riittävyys kyseisen kirjoitusprosessin vaiheen kannalta, päätettiin yleensä siinä vaiheessa, kun

tekstiä kierrätettäessä edelliset kirjoittajat alkoivat viestiä siitä, ettei heillä tuntunut olevan enää mitään uutta annettavaa kyseiselle tekstile. Tällöin tekstiä saatettiin pyörittää vielä muutama kierros kahden kirjoittajan voimin tai yhteisellä päätöksellä nimetä teksti valmiiksi tai siirtää hetkeksi sivuun.

Daviesin ja Gannonin (2006) ryhmässä kysymykset tekstin poistamisesta ja valmiiksi nimeämisistä olivat osoittautuneet tavanomaista ongelmallisemmiksi, koska prosessiin osallistui tutkijauran eri vaiheissa olevia tutkijoita. Näiden erilaisten positioiden aktiivoimat valtasuhteet vaikuttivat kokemukseen ryhmässä kirjoittamisesta: kenen sana lopulta painoi, kuka uskalsi kirjoittaa ja ehdottaa mitään. Omassa prosessissamme tällaisia ongelmia ei ollut, sillä olimme suurin piirtein samassa tutkijauravaiheessa ja työskentelimme eri yliopistoissa. Emme siis millään muotoa kilpailleet toistemme kanssa. Kaiken lisäksi suhtautumisemme kollektiivisen biografian projektiimme oli lähtökohtaisesti se, että mielsimme projektin olevan meille älyllinen yhdessä tekemisen ja uuden etsimisen haaste, ei esimerkiksi julkaisupisteitä tuottava hanke.

Tämän luvun alussa siteerasimme Diversin ja Moreiran (2009) huomiota siitä, että kollektiivisessa prosessissa on mahdotonta painaa tietokoneen näppäimistöä yhtä aikaa. Eikä tämä liity pelkästään siihen, että kirjoittajat saattavat olla kaukana toisistaan, jopa maapallon toisella puolella (ks. Wyatt et al. 2010; 2014). Yksinkertaisesti ei ole olemassa sellaista kollektiivista toimijaa, joka voisi käyttää näppäimistöä. Väistämättä jonkun yhden pitää kirjoittaa lause, vaikka toinen istuisi vieressä. Tässä mielessä siis ajatus yksilö-minän dekonstruktiosta on mahdoton.

Kyse on pikemminkin siitä affektiivisesta yhteydestä, jonka näppäimistöä käyttävä kokee kollektiivin muihin jäseniin kirjoittaessaan. Sellaisesta, joka saa sanomaan: “vaikka minä kirjoitan tämän lauseen 2000 mailin päässä kirjoittajakollegasta, tiedän, että nämä sanat, merkitykset, intentiot ja emootiot eivät ole ainoastaan minua vaan meitä” (Diversi & Moreira 2009, 13, sit. Wyatt ym. 2014, 413). Affektiivisen yhteyden kokeminen yksin näppäimistön ääressä ei kuitenkaan ole itsestään selvää, vaikka takana olisi pitkä yhteinen prosessi, kuten meillä. Olemme pitkin tutkimusprosessiamme pohtineet sitä, miten vaikeaa yksin yhteisestä kirjoittaminen loppujen lopuksi on. Yksin kirjoittaessa pitää viritäytyä tilaan ja asioihin, joita yleensä ajatellaan yhdessä. Ajatusten virtausta ei synny automaattisesti, kuten yhdessä ollessa ja keskusteltaessa.

Siksi kollektiivi pitää tuottaa ympärille esimerkiksi kasaamalla artikkeleja, muisteluita, valokuvia, jotka kantavat yhteisen energian yksin kirjoittavan tilaan. Usein virtauksen aikaansaamiseksi pitää tehdä iso esityö; joskus jopa niin iso, että saa itsensä kiinni ajattelemasta, kannattaako näin iso affektiivinen työ pienen tekstipätkän vuoksi.

Olemme kehitelleet tätä yksinkirjoittamisen hankaluutta helpottaaksemme ja affektiivisen yhteyden luomiseksi tekstien pallottelukäytännön. Pallottelulla tarkoitamme tekstin tuottamista niin, että päivän tai kahden syklissä siirrämme tekstiä toisillemme. Kukaan ei siis kirjoita samaa tekstiä pitkää aikaa, vaan teksti pysyy liikkeessä. Pallottelussa kirjoittajat pysyvät virittymisen tilassa ja pallottelu liikkeenä tuottaa ja ylläpitää yhteistä energiaa. Pallottelun tukena käytetään tekstinkäsittelyohjelman kommenttikuplissa käytävää keskustelua: kysytään, perustellaan, ihmetellään. Pallottelun käytäntö vahvistaa yksinkirjoittajaa niin, että jokainen aina vuorollaan uskaltaa alkaa kirjoittaa osittaista tekstiä ja päästää sen käsittään, ja uskoa, että kun ideasta on yhdessä keskusteltu, niin oma osittainen näkökulma ja ymmärrys ovat jollakin tavalla yhteisesti jaetusta.

Aina eivät affektiivisen yhteyden luomiseksi tehdyt erilaiset viritykset ole kuitenkaan riittäneet. Yksin kirjoittaminen on välillä todella takunut. Silloin, kun olemme olleet kaukana toisistamme, on yhdessä kirjoittamisen hankaluudeksi osoittautunut myös eritahtisuus, meillä kaikilla on erilaiset veloitteet ja aikataulut. Kun jollakulla olisi halua ja aikaa pallorella intensiivisesti tekstiä, voi olla, että verkon toiselta puolelta ei ole löytynyt ketään kumppaniksi. Yksin on vaikea pitää kollektiivista virittäytyneisyyttä yllä kun ajatuksille ja tekstille kaipaa reflektiota – toista tai kolmatta ajatuksiin sekaantujaa.

Prosessimme kuluessa aikatauluja ja eritahtisuutta vaikeammaksi asiaksi on kuitenkin muodostunut usko sitoutuneisuuteen. Se, että luottamus on välillä päässyt rappeutumaan, on syönyt kollektiivisen ajattelemisen kirkkautta ja lumoa. Luottamuksen kyseenalaistuminen on ollut myös tavanomaisiin tutkimuksen yhdessä tekemisen tilanteisiin verrattuna emotionaalisesti huomattavasti kuormittavampaa. Koska kollektiivisen biografian myötä rakentuva yhteisyys on niin vahvasti kannattelevaa ja toimijuutta luovaa, myös epäonnistumiset tuntuvat haavoittavamilta. Epäonnistumiseen liittyy myös häpeän ja riittämättömyyden tunteita, jolloin lukkoon menneen tilanteen purkaminen on haasteellista ja vaikeaa myös turvalliseksi muodostuneessa kollektiivissa.

*Rikki, sattuu, sirpaleita
Se, mitä oli, ei ole enää
on osia, on palasia,
mutta mitä tapahtui kokonaisuudelle, kollektiiville?*

*Eikö minuun voinut luottaa? Eikö minulle voinut kertoa?
Puoli vuotta on pieni ikuisuus odottaa
jatkaako toinen tätä tekstiä, vastaako toinen tähän kysymykseen,
onko toinen enää olemassa... haloo!...kuuletko?*

*Suostunko, pystynkö nyt enää jatkamaan yhteistyötä
Kun on tehnyt valtavan työn ilman toista, epätietoisena, vihaisena, vim-
maisena
Kun on tehnyt surutyön siitä, mitä oli ja mitä ei ole enää
Kun on tehnyt jo kipeän päätöksen, antanut periksi ja vetänyt rajan
Sulkenut toisen ulos, vastentahtoisesti ja samalla vaillinaisesti,
samalla toista ovea aukaisten
Kun samalla kokee joustaneensa jo liikaa ja kun huomaa ettei enää tiedä,
voiko allekirjoittaa lauseen:
”Sillä ei ole väliä kuka viimekädessä kirjoittaa lauseen.”
Kun sillä kuitenkin on väliä – ainakin silloin kun joku ei enää kirjoita
Kävikö sittenkin niin kuin Adams St. Pierre kysyy:
tuliko kollektiivi palautetuksi yksilökirjoittajiksi?*

*Voiko yhteistyön vielä rakentaa? Ja millaisen muodon se silloin saa?
Toisaalta olisi helppo jatkaa, paikkailta, pyyhkiä paha olo pois, unohtaa
saada kirjalle happy end, hymynaamat
Mutta ei se mene niin
On myös se loukkaantunut minä, oikeudenmukaisuutta etsivä minä
Se minä, joka ei voi ymmärtää
Voinko minäkään enää luottaa?
(Tarja, kirjoitettu 2.7.2016)*

Kuten Davies ja Gannon (2006, 119) kumppaneineen toteavat, kollektiivinen toimija on hauras, epävakaa, muuttuva, fiktio – me, joka on luotava aina uudelleen jokaiseen tekstiin. Sitoutuneisuuden kyseenalais-

tuessa ei haavoitu ainoastaan luottamus siihen, että teksti saadaan tehdyksi, vaan myös se, onko kollektiivin osapuolilla halua ylläpitää ja uudelleen rakentaa kollektiivinen toimija aina uudelleen. Meidät on yllättänyt se, miten voimakkaasti olemme kokeneet hämmennystä, surua, vihaa ja häpeää tilanteissa, joissa yhdessä sovitusta on livetty tavalla, joka kyseenalaistaa kollektiivisen toimijan merkityksen.

Mitä oikein tapahtui, milloin kaikki alkoi?

Mitä, miksi?

M i k s i ?

Ärsyttää, raivostuttaa, muutun punaiseksi, menen kuprulle – Perkele!

Millä oikeudella jätät meidät,

millä oikeudella vetäydyt? Mitä jos minäkin heitän hanskat tiskiinkin, häh?!

Sinulla ei ole kaikki hyvin,

sinulla on nyt jokin. Et kerro. Voi, kunpa kertoisit. Antaisit meidän ymmärtää, auttaa.

Olet tärkeä, olet ystävä, olet kollega,

olet osa minua, olet osa meitä. Ei ole kollektiivia ilman sinua.

Pelottaa.

Miten tästä päästään eteenpäin? Ei tämä näin voi päättyä. Eihän?

Kuka päättää miten tämä päättyy?

Kai tästä keskustellaan?

Missä??? Milloin???

Vihainen, punainen, kuprulla, lommolla, revitty,

surullinen, hätääntynyt, avuton.

Haluan sinut takaisin!

Mutta millä hinnalla.

Hinnalla? Nii-in, hinnalla.

*Vaikka kuinkakin kollektiivinen biografia,
tästäkin maksetaan hintaa.*

Perkele!

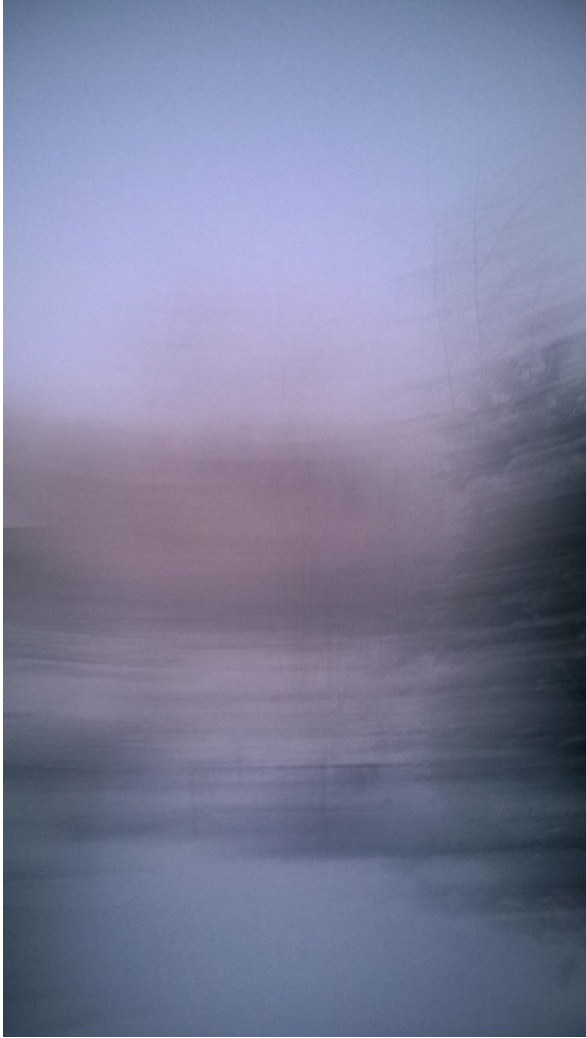
(Hanna, kirjoitettu 30.6.2016)

Ongelmalliseksi on osoittautunut se, ettemme ole käsitelleet negatiivisia tuntemuksia juurikaan yhdessä. Retriitit ovat olleet voimauttavia yhdessä tekemisen paikkoja, joihin negatiivisten kokemusten mukaan tuomisessa on ollut iso kynnyks. Retriittien lisäksi olemme kokoontuneet yhteen vain harvoin ja tällöinkin ohjelmassa on ollut hyvin konkreettisia asioita, kuten kirjakäsikirjoituksen lukuja, joita on pitänyt edistää. Hankausta aiheuttaneita tilanteita on siis purettu vain satunnaisesti – ei ohjelmallisesti tai mitenkään syvemmin.

Retriittien muodostumisesta meille pyhiksi, ja siten positiivisia emotionaalaisia hiljaisia sääntöjä sisältäviksi paikoiksi, voi pitää oman kollektiivisen biografian prosessimme karikkona. Emme pyrkineet tietoisesti rakentamaan retriiteista auvoisia tai pyhiä paikkoja, vaan lähdimme tekemään niissä työtä. Varsinaisten ”kirjoitusretriittien” sijaan retriiteistä tuli kuitenkin enemmän muisteluista ja teorioista keskustelun, pätkäilyn, ideoinnin, uuden kokeilemisen ja innostumisen paikkoja. Kirjoittaminen siirtyi yhä enemmän jokaisen kotona tai työhuoneella tapahtuvaksi. Retriittien yhteinen ”hurmos” vaihtui sanojen ja ajatusten synnyttämiseksi uudelleen yksin kotona tai työhuoneella tietokoneen näppäimistöllä. Tekstin synnyttämisen tuska ja vaikeus jäivät selvästi liian vähälle huomiolle, seuraavalla retriitillä tuntui taas hyvältä olla-toimia-tuntea yhdessä.

Tämän kirjan tekemisen loppusuoralla kollektiivimme koki siihenastisen historiansa haastavimman tilanteen, kun yksi meistä vetäytyi kirjoittamisesta kokonaan. Vaikka tilanne oli kollektiivin kannalta traaginen, samalla tuli näkyväksi kollektiivisen toimijuuden potentiaali: käsikirjoitus kirjoitettiin loppuun. Yhdessä tekeminen ja yhdessä kirjoittaminen eivät ole kollektiivisessa biografiassakaan tasajakoa. Enemmän kuin epätasainen työnjako harmittamaan jää kollektiivisen sommitelman hajoaminen, epätietoisuus ja pettymys. Kuitenkin vahva usko yhdessä olemiseen-toimiseen-tuntemiseen – vaikkakin vain osana kollektiivia – sekä halu ajatella ja kirjoittaa yhdessä on saanut meidät jatkamaan kirjoittamisprosessin loppuun. Ja vaikka into on välillä hiipunut, on se aina syttynyt uudestaan. Omassa prosessissamme olemme kokeneet kollektiivisen toimijan haurauden ja epävakauden, mutta samalla sen hahmottomuuden, liikkuvuuden ja muuttuvuuden antaman mahdollisuuden aina uudelleenlaiselle muotoutumiselle.

*Tämä matka on ollut luopumista,
uudelleen suuntautumista.
Sumua ja väsymystä,
huolta läheisistä, toimeentulosta
ja tulevaisuudesta
sekä omasta jaksamisesta.
Sumua ja väsymystä,
häpeää omasta saamattomuudesta,
kirjoittamisen vaikeudesta,
ajattelun lukkiutumisesta.
Sumua ja väsymystä,
elämään ja olemiseen kietoutuvasta surusta.
Sumua ja väsymystä,
ulkopuolisuutta kirjan kirjoittamiseen.
Tasapainoilua ristiriitaisten tunteiden aalloissa;
asettua osaksi, jäädä pois.
Sivuraiteella, osana kollektiivia.
Yhteisellä tutkimusmatkalla
akateemisen maailman aallokoissa,
myrskyissä ja myötätuulissa.
Elämä jatkuu ja kollektiivi sen mukana
muotoaan muuttaen.
(Jaana, kirjoitettu 11.9.2016)*

10. ÄHÄKUTTI

On tullut aika sulkea viimeisen retriitin ovi, koota ajatukset, avautua solmuun ja samalla avata solmuja. Ensimmäisessä alaluvussa palaamme vielä tekemiimme kollektiivisen työskentelyn harjoitukseen. Esitämme kolme erilaista ja eri tavoin toteutettua harjoitusta, joita yhdistää yhdessä erilaisen tekemisen kokeilemisen lisäksi se, että ne kaikki havainnollistavat affektiivisuutta, tilan, paikan, yhdessä olemisen-tekemisen-tuntemisen merkityksellistymistä. Näitä kokeiluja avaamalla vedämme yhteen kollektiivisen biografian projektiamme – ympyrä sulkeutuu.

Toisessa alaluvussa ”~~Humpuukia ja hömpää~~” käymme läpi reilut kolme vuotta kestänyttä kollektiivisen biografian prosessiamme, joka on ollut pupuja, villasukkia, retriittejä, joogaa, universumia, Deleuzea, Gut-tormia, Act of Love -mietteitä ja ruumissommitelmaa. Pohdimme, voiko tämä olla tutkimusta tai tiedettä? Ja jos ei, niin mitä tämä on ollut? Mitä tämä kaikki kertoo kollektiivisesta historiasta menetelmänä? Tunnis-taisiko Davies ja Gannon kumppaneineen (2006) tekemisiämme enää kehittämäkseen kollektiiviseksi historiaksi?

Kolmannessa alaluvussa ääneen pääsevät kaiken maailman dosentit. Paikannamme kuulumistamme nyky-yliopistoon tutkijoina, naisina, akateemisina työläisinä, häiritsevinä loisina ja pohdimme, millaisia rajoja ja mahdollisuuksia vinosti kuulumiseemme liittyy. Viimeisessä neljännessä alaluvussa katsomme horisonttiin penkillä, avaaamme huokokset ja mietimme uusia avauksia. Hyppäämme tuuleen.

Ympyrä sulkeutuu

Tässä alaluvussa esitämme kolme erilaista ja eritavoin toteutettua harjoitusta prosessimme varrelta. Kollaasien tekeminen, valokuvaaminen ja näytöstyyliin kirjoittaminen kuvaavat kaikki omalla tavallaan retriiteissä työskentelyämme ja kollektiiviseen tietämiseen kurottautumista. Harjoitukset konkretisoivat ja avaavat affektiivisuutta, tilan, paikan sekä yhdessä olemisen-tekemisen-tuntemisen merkityksellistymistä. Näihin meille tärkeiksi ja keskeisiksi nousseisiin teemoihin tiivistyy kollektiivisen biografian prosessimme sekä retriittiemme erityisyys. Retriitit ovat edustaneet meille mahdollisten maailmojen tilaa (Lempiäinen & Mehtonen 2008, 264), jossa konkretia ja utopia sekä erilaisten harjoitusten kokeileminen ovat mahdollistuneet.

Kollaasissa yhdessä tekemisen arki

Sinä lukijamme, joka olet päätynyt tähän kohtaan kirjaa lukemalla sitä uskollisesti alusta alkaen, lienet jo kyllästynyt kohta toistamaamme ajatukseen. Mutta Sinulle lukija, joka hyppäsit suoraan tähän kirjan lopetuslukuun, asia tulee uutena. Kollektiivisen biografian tekemisemme lähtökohtana on toiminut pyrkimys rakentaa tutkimuksellista tilaa, jossa olla ja ajatella vapaasti. Samalla tavoin kuin kasvatuksen feministisistä tutkijoista koostuva The London Feminist Salon Collective (2004) halusimme välttää perinteisiä akateemisia formaatteja ja luoda informaalin fun-metodologialla ryyditetyn akateemisen keskustelu ympäristön. The London Feminist Salon Collective:n (2004, 25) esikuvana toimi brittiläinen 1800-luvun keskiluokkainen naisten salonki, joka ei vähöksynyt alkoholia intellektuaalisten keskustelujen kirjoittajana. Tällaisia salonkeja mekin olemme pitäneet useammat, ei vähiten siihen ympäristönsä puolesta kannustavassa Villa Salinissa.

Mutta yhdessä tekemisemme arki on ollut paljon muutakin kuin intellektuaalisia keskusteluja. Se on ollut matkustamista, tavaroiden purkamista ja pakkaamista, kaupassa käymistä, ruokalistojen suunnittelua, ruuan valmistusta, tiskaamista, roskien viemistä, väsymistä, nukkumista, innostumista, lukemista, kirjoittamista, siivoamista, kävelylenkkejä – arjen elämistä yhdessä, rinnakkain aistimista, puitteiden rakentamista

yhteiselle tutkimusmatkalle ihmettelemään mistä tässä kaikessa on kyse. Tätä arjen moninaisuutta kuvaa Villa Salinin viimeisessä retriitissä loka-kuussa 2015 tekemämme kollaasi.

Kollaasin tekemistä aloittaessamme meille tuli tunne, että tätä on jo tehty. Olimme keränneet Sukupuolentutkimuksen päivien näyttelyymme erilaisia esityksiä retriitin arjesta (ks. luku 7). Nyt kollaasia tehdessä retriitin arki tuntui fokuusoituvan vain ruokaan. Mutta vaikka hyvä ruoka onkin ollut tärkeässä asemassa retriiteillämme, eihän retriitin arjen esitys voi olla pelkkää ruokaa. Jäimme pohtimaan mitä muuta retriitin arki on? Silmämme ja kätemme alkoivatkin löytää kollaasia varten tuomistamme lehdistä kuvia junista, autoista, matkalaukuista, taloista ja erilaisista tiloista. Löysimme lehdistä piirrettyjä kuvia, jotka tuntuivat sopivan arjen kuvaukseen. Esimerkiksi maitorahkapurkin kansi kollaasissa tuo päivämäärän ja kiinnittää tekemisemme tiettyyn ajankohtaan.

Arki-kollaasi ei väitä ja kärjistää tai haasta, kuten muut Villa Salinin retiriitissä tekemämme kollaasit (ks. luku 9). Se vaan yksinkertaisesti esittää arkisia asioita. Liikettä, iloa, väriä, arjen kauneutta, nautintoja, hyvinvointia, positiivisuutta – kaikkea sitä, mitä olemme kokeneet retiriiteissämme ja mikä on antanut meille energiaa työskentelyymme. Kollaasi ei myöskään sisällä juuri sanoja: se ei ole muihin tekemiimme kollaaseihin verrattuna erityisen tekstuaalinen. Tämä kertoo mielestämme siitä, että arki ei vaadi selittelyä. Se on itsestään selvää, konkreettista – arkista – ja siten ilman sanoja katsojalleen avautuvaa. Mutta samalla kertaa arki on visuaalisesti äärimmäisen ilmaisuvoimainen.

Arki-kollaasi ei kuitenkaan pysty puhumaan konkreettisista tiloista ja paikoista, joissa olemme eläneet retiriittiarkea. Se ei tavoita tietyn fyysis-affektiivisen tilaratkaisun osallisuutta prosessissamme. Tilallisuudesta pystyy puhumaan seuraava näytös.

Näytös tilallisuuden merkityksestä ja tilan osallisuudesta

Tarja: Oma huone. Keltainen kammari. Ikkunat kahteen ilmansuuntaan. Kun vähän kurkottaa, niin meri näkyy ikkunasta. Hengitän vanhan huivian hieman kuivaa (ja pölyistä) ilmaa. Täällä taas. Hanna jatkaa: Verannalla raikas ilma, ajatukset juoksevat, korituolit natisee. Vähän viileä, jopa kylmä. Päässä pyörii ja surisee. Haluaa tietää mitä tästä seuraa. Samalla haluaa rauhoittua, luottaa prosessiin. Torstaina, kun täältä lähdemme, tiedämme kyllä. Ainakin jotakin. Ja Jaana: Villa Salin – täällä taas – ensimmäisen retiriitin muistot palaavat mieleen. Veranta on yhtä aurinkoinen kuin edellisellä kerralla, vaikka huomattavasti viileämpi. Palelee villasukat jalassa. Illan keskustelut salissa lasikantisen pöydän äärellä. Illallinen keittiössä savukalapasta ja punaviini. Ulkona hämärtää. Verhot kiinni...

Tila, tuttuus, tulla takaisin paikkaan, joka on käynnistänyt kollektiivisen biografian prosessimme. Kahden vuoden tauon jälkeen tulimme tähän tilaan, joka on erilainen, huonekaluja on siirretty, tuolinpäälliset ovat erilaiset, uusia huonekaluja on ilmestynyt. Samalla tila on sama kuin kaksi vuotta sitten. Tässä. Katsella, kuulla, hengittää, syödä, nukkua, tuntee yhdessä ja erikseen. Aika pysähtyy ja virtaa. Voisiko kirjottamisenkin ymmärtää ja käsittää pikemminkin virtauksena kuin koodeina tai merkkeinä (Wyatt et. al. 2010, 730). Saammeko sanat virtaamaan jokai-

sen yksittäisen elämän pysähtyneistä hetkistä kohti toistemme moninaisia elämiä, sanoja, affekteja – liikkeeseen (Wyatt et. al. 2010, 732), osaksi kollektiivista sommitelmaa? Yhdessä hengitämme pölyistä ilmaa, värisemme vilusta lasikuistilla, ajatukset ja sanat virtaavat välillämme, affektoidumme erilaisista tiloista – sekä ulkoisista että mielemme sisäisistä. Tuttu tila ei syisi meitä rajusti uusiin suuntiin, vaan rauhallisesti virittelee katsomaan taakse, vetämään yhteen, mutta myös yllätyksellisesti inspiroi erilaisiin, uusiin tekemisen tapoihin.

Tällä retriitillä työskentelemme aiempia retriittejä enemmän taas sisätiloissa. Mutta ympäröivä maisema, meri, puut, lenkkeilevät ihmiset meren rannan polulla ovat läsnä: välillä avarien ikkunoiden näkyminä, välillä tuuli ja ilma tuntuvat iholla. Hanna: *Aurinko paistaa, ihmiset lenkkeilevät ihan ikkunamme alla. Mutta meitä ei kutsu aurinko, kimmeltävä meri, syksyn kuulas pirteä ilma. Olen ihmeissäni. Miksi ulkoilma ei kutsu, miksi haluamme käpertyä tänne – Saliniin? Työskentelymme päätyttyä ampaisen ulos! Laitan tossua toisen eteen Lauttasaaren rantapolulla. Mieleeni tulee, että meidän pitäisi kirjoittaa muistelut tästä Villa Salin II -retriitistä. Sitten hoksaan, että mehän teemme jo tätä muistelua kirjoittamalla näytöstä tilallisuudesta. Huomaamatta, tekstistä (Wyatt et. al. 2010) inspiroituneena ja hetkeen tarttuen, olemme löytäneet uuden työskentelymuodon. Emme uudelleenkirjoita yhdessä jonkun muistoa, vaan tässä näytöskonstelatiossa kirjoitamme yhdessä muistoa.*

Hetkessä yhteen tullen, teksti, Hanna, liike ja Lauttasaaren rantapolku synnyttävät ajatuksen näytöskirjoittamisesta muistelun uudelleen tulokintana; muistelun uutena muotona. Hanna jatkaa: *Rantapolun reunalla ruusupuskassa kukkii yksinäinen ruusu, vaikka on jo lokakuu. Ruusu on mielestäni pieni ihme. Mietin, kehtaisinko pysähtyä nuuhkaisemaan sitä. Tuoksuisiko tuo ruusu samalta kuin aamulla juomamme fenkoli-ruusutee? Ruusu lokakuisella rantatöyräällä on vähän samanlainen outous kuin me kollektiivisen biografia projektimme kanssa. Kun lokakuista säätä uhmaava ruusu mekin uhmaamme nykyakatemian kulttuuria ja haluamme tehdä yhdessä: tehdä aidosti yhdessä, ilman laskelmoituja julkaisupisteitä, tehtävänäyttöjä, tieteellisiä läpimurtoja. Teemme yhdessä, koska haluamme innostua toisistamme, toistemme ajatuksista, jotka sysivät omia ja yhteisiä ajatuksiamme liikkeelle. Emme halua tietää valmiiksi.*

Tarja: *Ulkona, syyskirpeässä säässä. Vaikutun sileistä kallioista, mädän*

rantaveden tuoksusta, rantakaisloista ja metsäntuoksusta pohulla. Katson lokakuuisella merellä purjehtivaa purjevenettä. Ulapassa iso laiva, olisiko menossa Tallinnaan vai minne... Poukamassa kalastaja nostaa verkkoja veneeseen, sitä katsellessa melkein törmään ison kiven päällä istuvaan pö-l-löön, joka lehahtaa karkuun. Olen meren rannassa, aaahhh, Hevosenkänkä-lahdella. Annan itseni yllättyä yhä uudestaan ja uudestaan, nyt ja nyt ja nyt.

Ajattelemme ja kirjoitamme merenrantahuvilassa, jonka ulkopuolella vielä ruusu kukkii, mätä rantavesi haisee, metsä tuoksuu ja lokakuinen sää kirpaisee poskilla. Sisällä suuri Villa kutsuu meitä hakemaan – tällä toisella retriitillä – uusia tiloja, kokeilemaan miten työskentely virtaa ja saa uusia inspiraatioita eri seinistä, erilaisesta valosta. Wyattin ja kump-panien (2010, 735) tavoin etsimme erilaisia intensiteettejä itsemme ja Villan, toistemme ja Villan välille, elääksemme yhtäaikaista liikettä ja yhteyttä. Liikkeen ja yhteyden etsintä saa motiivinsa halusta olla tietä-mättä, antautua hetkelle ja yllätykselle, nyt ja nyt ja nyt.

Tarja: Eilen illalla ja tänään aamulla olemme työskennelleet yläkerran pienessä ”salissa” kollaaseja rakentaen. Ja eilen aamupäivällä valtasimme yläkerran valoisan lasikuistin työskentelyllemme. Ei, vaan aamupäivän työ-skentelimmekin alakerran isossa salissa ja jatkoimme iltapäivällä yläkerran valoisesa huoneessa. Tilaa ja huoneita on paljon ja olemme päättäneet laa-jentaa työskentelyämme eri puolille taloa – ei vain tähän alakerran lasikuis-tille, jossa nyt kirjoitan. Valoisaan ja valkoiseen huoneeseen tuo nyt kont-rastia tänne levitetetyt valmiit kollaasit mustalla kartonkipohjalla. Jatkan matkaa seuraavaan tilaan...

Hanna: Olemme ottaneet tätä Villaa haltuumme nyt aivan eri tavoin kuin viimeksi. Olemme tutkineet erilaisia tiloja työskennellä. Silti huomaan kaipaavani aina vain tänne valoisalle, auringon lämmittämälle verannalle valkoisten valoverhojen, rottinkikalusteiden ja pitsiliinujen tilaan. Valo hou-kuttelee keveydellään. Tässä tilassa valo on kirkas, valkoinen, läpikuultavan usvainen – kuva meditaatiosta, sen jälkeisestä olotilasta.

Jaana: Villa Salinin valloitus ☺. Villa Salin, ensimmäinen ja viimeinen retriittipaikka, tässä kirjahankkeessa. Jännittävää huomata, kuinka edel-lisen retriitin tunnelmat ja tuntemukset palaavat mieleen tässä retriitissä. Tällä kertaa teimme tietoisien päätöksen työskennellä eri tiloissa ja hyödyn-tää eri tiloihin liittyvää tunnelmaa. Osin päätös syntyi ensimmäisen päivän kylmyyden myötä. Palasimme meille niin tärkeälle verannalle. Meditaa-

tiopaikaksi tuli Sali ja siellä myös työstimme kirjan käsikirjoitusta. Kirjan eniten avoinna olevia loppulukuja päädyimme ideoimaan yläkerran pieneen ”veranta” huoneeseen, jossa näkymä avautuu merelle ja aurinkoon. Pieni intiimi – hieman leikkimökkimäinen tila tuntui hyvältä paikalta keskustella kirjan nimipolitiikasta sekä siihen liittyvistä tuntemuksista. Kirja kolme. Vakavan keskustelun jälkeen heittäydyimme ideoimaan ja Palsaoja-kollektiivi syntyi 6.10.2015.

Rakensimme kollaaseja yläkerran salissa, työskentelimme yläkerran ja alakerran kuisteilla, meditoimme salissa. Ruumiimme asettuivat erilaisiin tuoleihin ja välillä istuimme lattialla meditoimassa. Kun virittäydymme meditaatiossa ja pääsemme samalle taajuudelle, asetamme itsemme ajattelun resurssiksi, osaksi kollektiivista ajattelua, jotta voi syntyä uutta ja jotain sellaista, joihin emme yksin individuaaleina pystyisi. Asetumme ja virityimme vastaanottamaan toistemme intensiteetin ja hetken mahdollistaman uuden syntymän – oli se sitten ajatus, kirjoitus tai jokin tunne (Wyatt et al 2010, 4, 6).

Työskentelyssämme syntyi myös uusi kollektiivinimi: Palsaoja-kollektiivi. Emme erityisemmin lähteneet hakemaan uutta nimeä, mutta kuten prosessimme myös nimemme on liikkeessä. Me olemme liike, kollektiivi on olemassa liikkeessä, uusi nimi syntyy retriitin liikkeessä. Palsaoja on jälleen erilainen konstellaatio meistä, ei enää niin tunnistettava kuin Jaanahannatarja Palmusaarinenojala. Vasta jälkikäteen huomasimme, että Palsaoja viittaa vahvasti taiteilija Kalervo Palsaan. Lappilaista perua olevaan omaperäiseen taiteilijaan, jonka taidetta on luonnehdittu milloin surrealismiksi, naivismiksi tai primitivismiksi. Palsa itse määritteli taiteensa fantastiseksi realismiksi – näin tietää aikamme suuri tietolähde Wikipedia. Palsan maskuliinisesta hulluudesta kirjoittanut Atte Oksanen (2012, 26) luonnehtii Palsan tyylien ja tekniikoiden vaihtuvan ja muuttuvan alati. Tässä mielessä allekirjoitamme osanimikaimamme toimintatavat. Omien teostemme maailma ei kuitenkaan ole Palsan kaltaisesti pessimistinen (Oksanen 2012), vaan päinvastoin riemullinen ja positiivinen. Meillä oli kunnia päästä tutustumaan Kalervo Palsan näyttelyyn joulukuussa 2015 Kulttuurintutkimuksen päivien yhteydessä Oulun taidemuseossa.

Uudesta kollektiivinimestä huolimatta olemme halunneet kirjoittaa tämän näytöksen niin, että eri kirjoittajat näkyvät. Kollektiivisen biog-

rafian prosessissamme on välillä ollut todella tärkeää, ettei meitä ole eroteltu yksilöinä, että olemme representoituneet kollektiivisena sommitelmana. Kollektiivi ei kuitenkaan vaadi minästä luopumista. Tätä tekstiä kirjoittaessa koemme, että sillä ei ole väliä, vaikka minät näkyvät. Kaikki se mitä sanotaan, on joka tapauksessa jaettava. Tärkeintä ja mielenkiintoisinta on se, mitä toisen sanoma herättää minussa, oli se 'toinen minä' kuka tahansa. Samalla näytöskirjoittamisen kautta tulee mahdolliseksi tutkia sitä miten manifestoidumme yksilötoimijoina tässä jaetussa samuudessa: miten siis olemme yhtä aikaa olemassa subjektiivisina olentoina ja kollektiivisena toimijana – jaetusti ja siksi sotkuisesti (Wyatt et al. 2014, 408), toistemme ajatuksiin sekoittuneina, mutta affektiivisena kokemuksena äärimmäisen voimauttavasti.

Näytös kuvaa tilan ja paikan tämyyden merkitystä meille, prosessillemme ja tietämisellemme. Se myös osoittaa jo aiemmin esillä olleen materiaalsen ja ei-materiaalsen, inhimillisen ja ei-inhimillisen lähtökoh-taisen kietoutumisen toisiinsa. Se, miltä tällaisen sommitelman eläminen *tuntuu* käy ilmi seuraavasta tehtävästä: valokuva on ilmaisuvoimainen käsiteltäessä affekteja ja tunteita.

Tehtävänä ”Fiilis tässä hetkessä”

Mökki Honkarannan retriitissä alkusyksystä 2014 teimme ensimmäiset valokuvakokeilumme, joissa kuvasimme sekä minää osana kollektiivista ruumista että senhetkistä fiilistämme. Suuntasimme ulos luontoon kuvaamaan ”Fiilis tässä hetkessä” (3.9.2014) tehtävää. Jokainen etsi luonnosta jotain ilmiötä, joka kuvaa sen hetkistä mielialaa. Varasimme puoli tuntia aikaa kuvaamiselle ja sen jälkeen tulimme sisälle. Jokainen kirjoitti tekstin yhdestä omasta kuvasta. Sen jälkeen kuvat esiteltiin toisille ja katsomisen jälkeen jokainen kirjoitti niistä reflektiot. Tämän jälkeen luimme ääneen kirjoittamamme reflektiot toisillemme sekä omaan kuvaan liittyneen tekstin.

*Ruumis on väsynyt, valuu kohti maata
Ulkona, tässä ja nyt
Makaan nurmikolla, vieressä joku tatti. Maa tuoksuu.
Koivun oksat ja lehdet heiluvat tuulessa, on lämmin.
Olo on käsittämättömän rauhallinen, tässä on hyvä olla:
ruumiin paino maata vasten, aurinko lämmittää.*

*Valo pilkahtelee puun oksien välistä,
Lehtien liike on meditatiivinen ja rauhoittava
Aurinko luo käsittämätöntä energiaa
se on myös osa minua, meitä, kollektiivista bodya.*

Energian kiertokulku, ajatusten virta ja kierto, kehojen sommittelmat,

toisesta toiseen virtaava energia.

Ei alkua, ei loppua - vaan virtausta

*molekyylejä ja 'molecular girls', energiaa, astraalitodellisuutta, seiniltä
huokuvaa historiaa,*

yllä avaruus.

Hanna pohtii Tarjan kuvaa: *KESÄ. Kirkas valo, puiden oksien ja lehtien läpi. Ilo, valo, toivo, hyväolo. Tuuli, laineiden liplatus, vapaus. Lämpö. Ja Jaana jatkaa: Valoa, energiaa, lämpöä, puu, juuret vahvasti maassa kurkottavat ylös, uuden luominen.*

Olo tehtävää tekemään lähtiessä oli kevyt ja väsynyt yhtä aikaa. Lähdin uimarantaan päin kävelemään. Aurinko lämmitti mukavasti. Istuin penkille kännykkä kädessäni. Hetken mielijohteesta kellahdin penkille. Aurinko tuntui lämpimältä iholla. Avasin silmäni ja näin sinisellä taivaalla harsopilven. Otin siitä kuvan. Fiilis on kuin tuo taivas: jotenkin kirkas, mutta ei kokonaan, vaan väsymyksen ohuen ohut läpikuultava harso tuntuu lapalui-

den välissä, ohimoilla, silmissä. Retriitti on taas kirkastanut kollektiivisen ruumiimme, kirjasuunnitelmamme, mutta paljon on sellaista, josta emme vielä tiedä. Se on ikään kuin harsopilven takana piilossa. Kuitenkin sellaisella tavalla, ettei sen suhteen tarvitse panikoida. Pilvi hälvenee aikanaan ja tiedämme taas minne mennä ja mitä tehdä.

Jaana reflektio Hannan kuvaa: *Universumi, rauhallisuus, valo, keveys, rajana vain taivas.* Ja Tarja jatkaa: *Pumpulin pehmeyttä. Ei rajoja tai reunoja. Huokoisa, kaiken yläpuolella leijuva sommitelma. Unta, todellisuutta, tiivistynyttä vettä vai mitä...*

Hän istuu joen rannalla penkillä ja katselee ohi virtaavaa jokea, vastarannan tiellä huristelevia autoja, valkoisia koivujen runkoja, huojuvia kaisloja, laituria, vaaleanpunaista pulkkaa ja veneitä, jotka ovat kytketty toisiinsa kettingein. Hän tuntee kevyen tuulen vireen ja auringon lämmön kasvoillaan, vaikka on jo syyskuun alku. Hän miettii heidän kollektiivista tekemisen tapaa. Ensimmäiset aihiot tähän tekemiseen ovat syntyneet aikaisempien kirjahankkeiden myötä vaikutuksella. Tämä on heidän kolmas kirjoittamisretriittinsä, jossa Villat ovat vaihtuneet mökkiin. Vaihtuvien tilojen myötä myös heidän työskentelynsä on muuttunut. Ensimmäisen retriitin oikeutuksen kysymisestä luottamusprosessiin on kasvanut ja muuttunut luovemmaksi. Hän katsoo veneitä ja miettii millaisia matkoja heidän kollektiivinsa on tehnyt reilun vuoden aikana ja mitä on vielä edessä. Aika, paikka ja

tilat ovat saaneet erilaisia merkityksiä ja samalla ne ovat muovanneet heidän työskentelytapojaan entistä luovempaan suuntaan. Hän suuntaa katseensa rannan hiekkaan ja huomaa siinä jalanjälkien joukon. Niin näitä erilaisia yliopistotyön ja -polkujen jälkiä he ovat täällä tutkimassa ja luomassa uusia. Tässä retriitissä he suunnittelevat ja valmistautuvat ensimmäiseen toisin tekemiseen, hankkeen näyttelyyn sukupuolen tutkimuksen päivillä. Mitä on tutkimus, mitä on kollektiivinen tekeminen ja mihin se johtaa?

Tarja pohtii Jaanan kuvaa: *Veneet – tulossa vai lähdössä? Valmiina ottamaan kyytiin. Houkuttaisi astua sisään ja purjehtia kohti taivaalla siintäviä pilviä.* Ja Hanna jatkaa: *Penkki rannalla veneiden joukossa, syvälle ranta-hiekkaan kaivautuneena. Kellään ei ole kiire minnekään.*

Kuvat ja tekstit representoivat sitä, miten keholliset tuntemuksemme ja mielentilamme ovat yhteydessä ympäristöön ja miten olemme affektoituneita toisistamme ja niistä tiloista ja maisemista, joissa olemme. Samalla kuvat ja tekstit avaavat sitä osin tiedostamatonta prosessia, jolla tietäminen rakentuu ruumiillisesti. Johanna Uotinen (2010, 86) nimeää tällaista tiedon lajia tietämättään tietämiseksi. Uotinen toteaa, että

”[t]ietämättä tietäminen on ruumiin, aistien tuottamaa ’suodattamatonta’ tietoa. Samalla se on myös väistämättä sumeaa, epämääräistä ja vaikeasti eriteltävää. Ruumiillista tietoa syntyy koko ajan, mutta normaalityössä se on piiloista, analyysia ja merkityksellistämistä pakoilevaa, eikä sitä hevin tiedosta, vaikka haluaisikin” (Uotinen 2010, 92 - 93).

Valokuvien avulla voidaan nostaa tätä piiloista, sumeaa ja epämääräistä esiin, sillä valokuvan voidaan ajatella olevan aistimellinen ikkuna siihen menneeseen tilanteeseen, jota se kuvaa (Paju 2015, 124). Kuva muistuttaa myös muista tilanteesta aistituista tuntemuksista.

Valokuvien avulla olemme pitkin matkaa pyrkineet tuomaan esiin nimenomaan niitä tilallisia ja energieettisiä affekteja, jotka ovat jatkuvassa kierrossa ihmisten välillä tarttuen yksilöistä toisiin ilmapiiriin tai kosketuksen kautta (Parviainen 2014, 185) ja joista eri retriiteissä olemme eri tavoin vaikuttuneet, ja jotka ovat ruumiillisesti muotoilleet tietämättämme tietämistämme sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti. Kuten Päivi Granö, Anne Keskitalo ja Suvi Ronkainen (2013, 8) toteavat toimittamansa teoksen *Visuaalinen kokemus. Johdatus moniaistiseen analyysiin esi-*

puheessa, visuaalinen ei ole vain näkemistä, vaan toiminnan osa. Näin ollen visuaalisuus on myös kommunikointia, vuorovaikutusta ja itseilmaisua (Mustola, Kärjä, Böök & Mykkänen 2015, 19), siis tietyllä tavalla tietämistä.

Olemme edellä esitellyillä kolmella tehtäväkuvauksella illustroineet reilun kolmen vuoden mittaista kollektiivisen biografian prosessiamme ja siinä herkistymistämme tilan, paikan ja yhdessä olemisen-tekemisen-tuntemisen kysymyksille. Ympyrä sulkeutuu – ja toisaalta ei. Kollektiivisen biografian projektin päätös on samalla alku jollekin uudelle – jota emme vielä tiedä.

Mutta sen tiedämme, että suhteemme kollektiiviin tietäjänä on prosessin myötä radikaalisti muuttunut. Kun prosessimme alkuaikoina pohdimme paljon sitä, mitä kollektiivinen toimijuus on, mitä on kollektiivina tietäminen ja miten kolmena tutkijana muodostamme tuon kollektiivin (ks. myös Palmusaarinenojala 2014), nyt pohdimme sitä miten yksilöt näyttäytyvät tästä kollektiivisesta toimijuudesta käsin. Kollektiivi on siis ruumiillistunut ja alkanut elää meissä ja meitä. Myös suunta sen kanssa on selvä: millaiseksi ja millaisen prosessin kautta minä rakentuu kollektiivissa. Pohdimme nyt, mitä on muodoltaan tällaisessa toiminnassa muotoutuva tietäminen ja onko sitä enää paikallaan kutsua kollektiiviseksi tietämiseksi – eikö meidän tapauksessamme kyse ole vain yksikössä tietämisestä, koska jo prosessi on yhteismuotoutuva.

Humpuukia ja hömpää

Kollektiivisen biografian prosessimme on meditaatiota, erilaisten menetelmien luovaa kokeilua ja leikkiä tiedon tuottamisessa, yöllisiä uin-teja ja meren rannalla kävelyä sekä erilaisiin teoreettisiin keskusteluihin hurautamista. Mitä ihmeen tutkimuksen tekemistä tuollainen on? Humpuukia ja hömpää! Ei. Ei, sanomme me. Ja yliviivaamme **humpuukin** ja **hömpän**. Näin. Katsokaas. Ähäkutti!

Kollektiivisen biografian toteuttaminen sillä mielellä, että se on pikeminkin mahdollisuus kuin tiukka metodi jota toteuttaa (Davies ym. 2013, 684), tuottaa parhaimmassa tapauksessa hedelmällisiä uusia avauksia ja yllätyksellisyyttä. Kollektiivinen biografia on muun muassa haastanut meidät pohtimaan akateemisen tekemisen konventioita ja sääntöjä. Kuten The London Feminist Salon Collective (2004, 26), mekin löysimme itsemme prosessimme alussa tekemässä perinteistä työskentelystruktuuria: alustuksia ja työnjakoa. Törmäsimme omaan tapaamme olla kiinni akateemisessa tekemisessä tietyllä tavalla. Tavalla, jossa 'oikealla tavalla' tekeminen ja konservatiiviset näkemykset ovat iskostuneet meihin. Prosessin myötä olemme sekä hahmottaneet oman tapaisuutemme että oppineet kyseenalaistamaan niitä ja löytämään vaihtoehtoisia tapoja tehdä asioita akateemisesti.

Toisella tavalla tekeminen, esimerkiksi kollaaseilla yliopistotyöhön liittyvien tunteiden työstäminen tai konferenssiesityksen pitäminen näyttelyn muodossa, on avannut erilaisia tulokulmia ja siten uusia tietämisen mahdollisuuksia käsiteltyihin teemoihin. Kyse on siis ollut konventionaalaisesta kirjallisesta ajattelun ja työstämisen muodosta irti päästämisestä ja siirtymisestä erilaisten tekniikoiden, materiaalien ja aistien käyttämiseen. Erilaisten materiaalien käyttö kutsuu aistimaan ja kokemaan värejä, ääniä, rytmejä, liikettä. Ja ei vain niin päin, että sanallistaisimme jotain ruumiillisesti koettuja tilanteita tai valokuvalla tavoitettuja asioita, vaan myös niin, että olemme joutuneet miettimään, miten tuottaa sanallisesti muodostettua ajatusta säikähdyksestä, yliopistosta tai kollektiivisesta työskentelystä jossain muussa kuin verbaalisessa muodossa. Siis liikkeen, kuvan tai enemmän alitajuntaisen tekstin muodossa. Projektisamme olemme pohtineet tätä molempiin suuntiin kulkevaa suhdetta sekä pyrkineet saamaan sitä näkyviin.

Myös ilmaisumme on muuttunut prosessin aikana paljon. Olemme puhuneet toistuvasti pyrkimyksestämme irtautua tekstuaalisista tekemisen muodoista ja tieteellisestä kirjoittamisen tavasta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita tekstin hylkäämistä, vaan työstövaiheen tekemistä muilla kuin tekstuaalisilla välineillä ja katsomista mitä ne valottavat teemasta, joka sitten tuotetaan tekstuaaliseen muotoon muun muassa julkaisuiksi. Toisenlaista ilmaisua hakiessa olemme myös opetelleet päästämään irti oikein osaamisesta tai tietämisestä. Ei tarvitse olla menetelmien tai väli-

neiden ammattilainen (esim. kuvan kanssa), jotta niitä voisi käyttää. Välineitä voi käyttää luovasti, kotikutoisesti ja kokeillen.

Helena Oikarinen-Jabai (2015, 68) puhuu Maggie O’Neillin (2008) viitaten etnografian ja taiteen väliin jäävästä ”potentiaalisesta tilasta”, jossa on mahdollista ilmaista henkilökohtaisia kokemuksia ja samalla koskettaa yhteiskunnallisia ilmiöitä. Erilaisia performatiivisten ja representatiivisten taiteenmaastoon sijoittuvien tapojen kautta tutkijat voivat tuottaa ”sellaista tieteiden ja taiteiden välissä liikkuvaa tietoa eletystä elämästä joka helpottaa identiteettien haastamista ja purkamista, tuottaa kriittisiä interventioita ja auttaa meitä tarkastelemaan sosiaalisia yhteisöjämme kriittisesti reflektioiden ja osallistujien ääntä kuunnellen (O’Neill 2008)” (Oikarinen-Jabai 2015, 68–69). Kollektiivinen biografia tarjoaa tällaisen kriittisen, jopa vallankumouksellisen, potentiaalisen tilan tutkimuksen tekemiselle.

Matkan varrella meiltä onkin kysytty, mikä on suhteemme espanjalaisen Precarias a la deriva -kollektiivin (2009) kehittämään kuljeskelumetodiin. Precarias a la deriva:n tavoin olemme kulkeneet yhdessä kollektiivina tietyn teeman johdattamana yliopiston ulkopuolella pyrkimyksenämme nähdä tuttuja asioita uusin silmin. Samalla tavoin kuin kuljeskelussa myös omassa tekemisessämme keskeistä on ollut kokemuksellinen ja moniaistinen tutkiminen sekä huomion kiinnittäminen nimenomaan arkiseen. Tavassamme tehdä kollektiivista biografialla on siis paljon samoja elementtejä kuin yhdessä kulkemisen menetelmässä, mutta omassa tekemisessämme ei korostu Precarias a la deriva:lle ominainen vahva poliittinen ulottuvuus, pyrkimys vaikuttaa asioiden tilaan, ihmisten arkeen, löytää liittoumia, vastarinnanpaikkoja. Kuljeskelua enemmän poliittisena menetelmänä käsitellään Juha Suorannan ja Sanna Ryynäsen kirjassa *Taisteleva tutkimus* (2014, 157–163), joka esittelee kriittisesti kanta-aottavia, toiminnallisia ja maailmaa yhdessä tutkittavien kanssa muuttamaan pyrkiviä tutkimusmenetelmiä.

Toki omassa tekemisessämme on poliittinen ulottuvuus. Olemme pyrkineet menetelmällisillä valinnoillamme ja esittämisen tavoillamme tieteelliseen vikurointiin (Palmusaarinenojala 2014) ja halunneet herättää keskustelua erityisesti jäykistä akateemisista konventioista, jotka rajaavat tapojamme toteuttaa tutkimusta ja puhua siitä. Olemme halunneet kollektiivisella biografiallamme osallistua keskusteluun nomadisesta tutki-

misesta (ks. Guttorm 2014, Kurki, Ikävalko & Brunila 2016). Sellaisesta tutkimuksen tekemisen tavasta, joka etsii epävarmaa suhdetta asioiden välillä ja pyrkii kuvaamaan pikemminkin prosessien liikettä kuin staattisia asiantiloja. Epäpoliittista ei myöskään ole se, että pyrimme voimauttamaan itseämme ja toisiamme nykyakatemian selviämiskamppailuissa. Mutta mistään Precarias a la derivalle tyypillisestä isosta yhteiskunnallisesta vastahankaan asettumisesta tai allianssin kehittelystä ei kohdalamme voi kuitenkaan puhua.

Meiltä on myös kysytty, mikä erottaa tekemisemme autoetnografiasta tai muistelutyöstä. Metodeista, joiden keskiössä on tutkijan omien kokemusten, muistojen, tunteiden ja tietämisen hyödyntäminen tutkimuksen kohteena olevan ilmiön tutkimisessa (Anderson 2006, Ellis 2004, Haug ym. 1987, Koski & Tedre 2003, Oinas 2001, Uotinen 2008, Valtonen 2014). Lähtökohtaisesti eroa ei ole. Olemme tutkineet itseämme, auki kirjoittaneet kokemuksiamme ja tallentaneet havaintojamme sekä kirjoittaneet itsestämme ja itsemme kautta. Olemme pyrkineet tutkimuksesta kirjoittaessamme Carolyn Ellisin (2004, 124) tavoin vahvaan todellisuuden tuntuun (verisimilitude): validiteettiin, joka rakentuu lukijan tunnistaessa kuvaukset uskottaviksi, elämänmakuisiksi ja mahdollisiksi. Olemme hyödyntäneet etnografialle tyypillistä moniaistisuutta: olemme kartoittaneet tutkimaamme ilmiötä niin näkemisen, kuulemisen, haistamisen, maistamisen kuin tunnustelemisen kautta (Paju 2009, 222). Olemme kuitenkin myös työstäneet havaintojamme eteenpäin yhdessä, tarttuneet työstämisessä syntyneisiin uusiin temaattisiin alkuihin, liukuneet pois itsestämme kohden kollektiivin ja kollektiivisen tietämisen tutkimista. Tämä kollektiiviseen liukuminen ei ole autoetnografian ytimessä ja siinä mielessä emme ole tehneet autoetnografiaa.

Muistelutyöstä tekemisemme on erottanut se, ettei kollektiivisessa biografiassa ole samanlaista etukäteen päätettyä prosessin mallia (Davies & Gannon 2006, 6). Päinvastoin olemme pyrkineet irti liiallisesta etukäteissuunnittelusta ja halunneet herkistää itseämme hetkittäiseen tarttumiseen. Lisäksi kollektiivinen biografia alkaa, jatkuu ja päättyy teoriaan, kun taas muistelutyön tavoitteena on yleistää muistoista teoriaa (Haug ym. 1987). Vaikka kokemukseen kiinnittyvä ja omaelämäkerrallinen tietäminen on ollut meidänkin lähtökohtanamme, niin kollektiivisen biografiamme yhtenä tärkeänä pyrkimyksenä on ollut tämän subjektiin kiin-

nittyvän tiedon tutkiminen, ravisteleminen ja hajottaminen (Davies & Gannon 2012, 360). Keskeistä tässä prosessissa on ollut ajatella muistoja lähtökohtaisesti tässä ajassa uudelleen tehtyinä ja kollektiivisesti elettyinä (Davies & Gannon 2011).

Tunnistaisiko Davies ja Gannon kumppaneineen (2006) tekemisämme enää kehittämäkseen kollektiiviseksi biografiaksi? Uskoisimme, että tunnistaisi ja toivottaisi tervetulleeksi kollektiivisen biografian erilaisen sovellutusten joukkoon. Tutkimuksemme keskiössä on ollut Daviesin ja Gannonin (2006; 2011; 2012) sekä muiden menetelmää soveltaneiden (mm. Gonick et al. 2011, Zabrodska et al. 2011) tapaan subjektiin kiinnittyvän tietämisen kyseenalaistaminen. Olemme tutkineet muiston ja sen ”omistavan yksilösubjektin” suhteen rikkomista (Davies et al. 2006, Davies & Gannon 2012), ajattelemisen kollektiivista ruumiillisuutta ja kollektiivista ruumissommitelmaa (Lenz Taguchi et al. 2013b), kollektiivista kirjoittamista performanssina (Wyatt et al. 2010), tiedon paikantamista, sen purkamista ja uudelleen paikantamista (Davies & Gannon 2011) sekä liikkeen ja taiteen merkitystä tutkimuksessa (Gannon et al. 2014), ilman kiinnittymistä mihinkään ennalta annettuun tekemisen tai tietämisen tapaan.

Kaiken maailman dosentit ja vinosti yliopistoon kuuluminen

Kollektiivisen biografian projektimme aikana elämä yliopistokentällä on muuttunut paljon. Muutos ei ole ainutlaatuista. Kuten jo aiemmin olemme tuoneet esiin, yliopistosektori ja yliopistossa tehtävä työ on kokenut vuosikymmenten saatossa lukuisia muutosaaltoja. Nykyiselle muutokselle omalaatuista on yliopiston ja tutkimustyön kohtaama arvostuksen muutos negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi joulukuussa 2015 pääministeri Juha Sipilä purki yhteiskuntasopimuksesta käydyn väännön tuoksinassa YLEn A-studioissa (2.12.2015) kiukkuaan ”kaiken maailman dosentteja” kohtaan, jotka tuppaavat neuvomaan hallitusta, ”että tätä ja tätä ei saa tehdä”. Tyhjänpuhujiksi haukkuminen oli yliopistoja kurittaneen leikkaussyksyn 2015 huipennus. Yliopistoväki ja tutkimus olivat näyttäneet menettäneen loputkin luottamuksestaan hallituksen silmissä.

Keväällä 2016 yliopistoissa alettiin saada vastarinnan syrjästä kiinni.

Esimerkiksi Helsingin yliopistossa järjestettiin pitkin kevättä erilaisia mielenosoituksia ja ulosmarseja. Muun muassa huhtikuussa 2016 järjestetyllä ulosmarssilla haluttiin osoittaa solidaarisuutta lähes 50 miljoonan euron säästöjen vuoksi irtisanottuja kohtaan, ja samalla tukea ihmisiä, jotka vielä odottivat tietoa oman työpaikan jatkosta. Vuotta myöhemmin keväällä 2017 yliopistoliikkeitä sai kansainvälisiä sävyjä, kun Yhdysvalloista liikkeelle lähtenyt tiedemarssi (March for Science) rantautui Suomeen puolustamaan tieteen asemaa totuuden jälkeisessä ajassa. Zürichin yliopistossa tutkijana toimiva Tuomas Aivelo kirjoitti blogissaan (17.5.2017), että parasta marssissa oli sen epämääräisyys. Hänen mukaansa oli ”vaikea sanoa, mitä kaikkea marssilla vaadittiin ja mistä kaikista vaatimuksista marsille osallistujat olisivat samaa mieltä. Silti tapahtumaa leimasi vakaa yhteisymmärrys siitä, että tiede on tärkeää”. Tiedemarssin koordinaattori arveli *Acatiimi*-lehden (4/2017, 13) haastattelussa, että tiedemarssi poikinee toimintaa myös jatkossa. Näyttää vahvasti siltä, että yliopistoväki on aiempaa laajemmalla rintamalla valmis tuomaan ääntään kuuluville.

Myös ansioituneita senioritutkijoita ja professoreja on siirtynyt työskentelemään muiden maiden yliopistoihin (*Acatiimi* 9/2016, 18-21), kuten Itä-Suomen yliopistossa professorina työskennellyt Mikko Lammi, joka muutti Uumajan yliopistoon ja vei tutkimusryhmänsä mukanaan (*Aamulehti* 20.3.2016). Aivovuoto on sittemmin jatkunut tasaisena ja *Acatiimi*-lehti yritti keväällä 2017 nostaa keskustelua aivovuoden seurauksista pienelle tiedemaalle. *Actiimin* (3/2017, 30) mukaan ”[a]ivovuodon vähättelyn sijaan tarvitaan kunnollista keskustelua ilmiön syistä ja siitä, miten muuttovirran suuntaa voitaisiin kääntää.”

Pyrkimystä on ollut myös vaikuttaa uusliberalistisen hallinnan käytännöt mahdollistavaan yliopistolakiin. Helsingin yliopistosta alkunsa saanut, ”professorien kapinana” tunnettu liike, vaati keväällä 2016 yliopistolain nopeaa muutosta, jotta yliopistoihin palautuisi yhteisöllinen päätöksenteko ja demokratia (*HS* 4.4.2016). Adressin ”Käännös yliopistojen kehittämiseen” allekirjoitti melkein 4000 henkilöä. Vetoamuksessa todettiin, että ”[o]ngelmien perussyynä ei ole yksin yliopistojen taloudellisen aseman dramaattinen heikentäminen. Ennen kaikkea kysymys on siitä, että yliopistolain ja sitä täydentävien johtosääntöjen kautta luotu keskitetty vallankäyttöjärjestelmä on murentanut yhteisöllistä luotta-

musta. Yliopistojen johtoporras ja perustyytä tekevä yhteisö ovat etään-
tyneet vaarallisen kauas toisistaan.” (yliopistokaanne.fi) Jos aiemmin yhä
vahvemmin yksilöön kiinnittynyt ja yksilöä vastuuttava yliopistokult-
tuuri rahoitus- ja tehtäväkilpailuineen rapautti tutkijaopettajien luotta-
musta toisiinsa, tällä hetkellä luottamusta on vaikea löytää enää yliopis-
ton johdon suuntaan.

Vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen yliopisto-organisaatiossa voi
johtaa pettymyksen, epätoivon ja depression kokemuksiin, kuten Nikko-
lan ja Harnin (2015, 252) tutkimus osoittaa. Yliopistokulttuurin nopea
muutos ei pelkästään aja tutkijoita ulos yliopistoista, vaan myös tutkimus
on yhä enenevässä määrin siirtymässä yliopistojen ja tutkimusorganisaatioiden
ulkopuolelle. Olemme projektimme kanssa yksi esimerkki tällai-
sesta (osittain) yliopiston ulkopuolella tehtävästä tutkimuksesta.

Kyse ei siis ole enää siitä, onko tutkimushanke rahoitettu vai ei, vaan
siitä, missä sen tekijät sijaitsevat. Alun perin tällainen kehitys puistatti
ja pelotti meitä: mitä tutkimuksemme on, jos emme tee siitä yhteydessä
yliopistoon. Olemmeko häiritseviä loisia yliopiston vatsanahassa? Imem-
mekö yliopistolta materiaalisia ja immateriaalisia resursseja? Sittemmin
ymmärsimme, että yliopisto kyllä hyötyy toiminnastamme enemmän
kuin arvaammekaan. Esimerkiksi dosenteille yliopisto ei ole velvollinen
tarjoamaan mitään, mutta olettaa dosentin tallentavan julkaisunsa yli-
opiston hyväksi.

Dosenttien yliopistoille tuottamaa resurssipuolta valaisee hyvin
Hannan dosenttuurin hakuprosessi. Hanna jäi hakuprosessin keskellä
työttömäksi. Tämä tarkoitti putoamista ulos yliopiston julkaisutietokan-
nasta. Ilman voimassa olevaa työsuhdetta Hanna ei siis ollut enää yli-
opiston asiantuntijaksi kelpaava. Viikon sisällä dosenttuurin saamisesta
Hanna palautui julkaisutietokantaan asiantuntijaksi. On varsin koo-
mista, että yksi ainoa paperi voi muuttaa yksilön yliopiston silmissä hyö-
dyttömästä työttömästä tohtorista tunnustetuksi asiantuntijaksi. Hannan
elämässä mikään ei muuttunut. Työttömyys jatkui.

Kollektiivisen biografian edetessä ymmärsimme, ettei meidän tarvitse
nähdä itseämme yliopistosta ulos työnnettyinä tai alistettuina, vaan yli-
opistoon vinosti kuulumisen kollektiivinen kokemus on meille positiiv-
inen. Tutkijaksi itsensä kokeminen tai tutkimuksen laadukkuus eivät
edellytä yliopiston (täys)jäsenyyttä. Vinosti, siis ei täysin kiintopistein tai

jokaisella kulmalla tai kokoleveydeltä kuuluminen on legitiimiä akateemiseen yhteisöön kuulumista. Se, ettei ole yliopiston palkkalistoilla tai työskentele yliopiston tiloissa, ei tarkoita sitä, etteikö voisi suuntautua maailmaan tutkivasti, sivistää itseään akateemisesti ja tehdä tutkimusta.

Emme edes erityisen vahvasti haikaile yliopiston täysjäsenyyden perään, sillä epäilemme, ettei vapaan tutkimuksen tekeminen välttämättä enää ole yliopistolla täysin mahdollista. Paine tietynlaiseen tutkimuksen tekemiseen ja erityisesti tietyllä tavalla julkaisemiseen on yliopiston sisällä entisestään voimistunut (ks. Acatiimi 6/2016). Esimerkiksi keväällä 2016 käytiin väittelyä siitä, millaisissa julkaisuissa Suomen Akatemian rahoituksella tutkimustaan tekevien kulttuurin ja yhteiskunnan tutkijoiden tulisi julkaista ja miten paljon, jotta heidät katsottaisiin tuottaviksi tutkijoiksi (Auranen & Nuutinen 2016, Oksanen & Räsänen 2016a; 2016b). Sekä yliopisto että me olemme muuttuneet.

Kaikki loppuu aikanaan: huokokset auki penkillä

Vaikka kollektiivisen biografian projektimme nyt päättyy, prosessimme ei pääty siihen, että retriitit loppuvat tai kirja valmistuu. Prosessimme jatkaa elämistä meduusan tavoin. Se kelluu, lilluu, elää, laajenee, supistuu, on liikkeessä, ilman mitään selkeää muotoa tai päämäärää, hahmottomana, läpikuultavana, herkkänä, meditatiivisena, kiinnisaamattomana, jatkuvasti muuttuvana liikkeenä. Meduusana prosessimme liikkuu syvemmälle ja välillä lähemmäksi pintaa, välillä värimme on hailakka, välillä kirkas, prosessimme on yhtä aikaa olemassa ja ei ole.

Meduusa metaforana kiteyttää sekä yhteismuotoutuvan prosessimme muodo(ttomuude)n että sen, miten elämämme ovat vuosien yhteistyön myötä kietoutuneet vahvasti toisiinsa. Limittyminen on syntynyt retriitien, kokousten ja konferenssimatkojen myötä, mutta myös virtuaalisesti sähköposteissa, teksteissä, kommenttipallukoissa. Kuten nyt tätä naputtellessani, olen teidän kanssanne, te/kollektiivi minun elämässäni – eikä jälleen kerran ole väliä kuka on se minä, joka tämän rivin kirjoitti ja alun perin tämän yhteyden tunsin, sillä kokemus on jaettu. Tässä konkretisoituu kollektiivisen biografian yksi biografinen ulottuvuus: samalla, kun olemme keskittyneet analysoimaan naisten kollektiivista biografiaa

nykyakatemiassa ja omaamme osana tätä, prosessimme tuottaa myös meille kolmelle yhteistä biografiaa.

Villa Salinin toisella retriitillä lokakuussa 2015 huomasimme lasikuisilla työskennellessämme, että rantaan oli tullut penkki. Penkkiä ei ollut edellisellä kerralla Salinissa vieraillessamme. HavaitSIMME, että penkki on samanlainen kuin Mökki Honkarannan penkki ja koeasema Herralan penkki. Havaintomme oli hämmentävä: miten oli mahdollista, että kohtaamme samanlaisia penkkejä retriittiemme yhteydessä siellä ja täällä, aivan erilaisissa ympäristöissä.

Aloimme miettiä penkkien merkitystä omassa työskentelyssämme. Olemme kuvanneet näitä penkkejä ja istuneet niillä. Olemme pohtineet näitä aina veden ääreltä löytämiämme penkkejä, muistelleet niitä ja kirjoittaneet niistä. Penkkeihin kiteytyy liike, horisontti, avaruus, potentiaali poistua ja palata takaisin, talvella jäiden monkuna, syksyllä veden vapaa virtaus rantaan ja pois. Vesi ei ole koskaan paikallaan, vesi muutttaa näillä leveysasteilla ajassa olomuotoaan, vedellä ei ole selkeitä rajoja. Penkki on tuonut meidät veden ääreen. Se on sekä osoittanut meille liikkeen että luonut yhteyksiä.

Klassisessa tekstissään *Ethnography in/of the world system. The emergence of multi-sited ethnography* George Marcus (1995) esittää, että tavaroiden tai asioiden liikettä seuraamalla voimme päästä kiinni siihen miten tavarat osallistuvat 'maailman systeemin' ylläpitoon ja miten ne muovaavat arkisia käytäntöjämme, käsityksiämme ja meitä itseämme toimijoina. Viimeisellä retriitillä meidän ei tarvinnut lähteä ulos, istumaan meren rannalla olevalle penkille, vaan penkki metaforisoi meille kollektiivista tekemistämme, liikettä paikasta ja ajasta toiseen, meidän biografiaamme. Kirjoittaessamme, puhuessamme ja opettaessamme kollektiivisesta biografiasta voimme aina palata penkille – tietämään yhdessä.

KIRJALLISUUS

- Aamulehti 20.3.2016, A16-18. Vähättely saa jättämään Suomen.
- Aapola, Sinikka (1994) Ne on alkaneet! Muistoja ensimmäisistä kuukautisista. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 7:3, 4–14.
- Acatiimi 6/2016, 32-35. Yliopistosankarit eri vuosikymmenillä.
- Acatiimi 9/2016, 18-21. Läntiset naapurimaat vetävät suomalaistutkijoita.
- Acatiimi 3/2017, 30-32. Suomi menettää tutkijoita vahvoihin tiedemaihini.
- Acatiimi 4/2017, 10-13. Marsilla tieteen puolesta.
- Adams St. Pierre, Elizabeth (2011) Post qualitative research. The critique and the coming after. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.) *Sage Handbook of Qualitative Inquiry* (4th Ed.) Los Angeles: Sage, 611-635.
- Ahmed, Sara (2004). *Cultural politics of emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Aivelo, Tuomas 17.5.2017. Valtion tutkimusrahan jako kertoo syvästä epäluottamuksesta tutkijoita kohtaan. Saatavilla <http://www.tiede.fi/blogit/kaiken-takana-loinen/valtion-tutkimusrahan-jako-kertoo-syvasta-epaluottamuksesta-tutkijoita>
- Anderson, Leon (2006) Analytic autoethnography. *Journal of contemporary ethnography* 35:4, 373–395.
- Antikainen, Antti, Houtsonen, Jarmo, Kauppila, Juha, Komonen, Katja, Koski, Leena & Käyhkö, Mari. 2000. Koulutuksen merkitys identiteetin ja kulttuurinrakentajana. Teoksessa Reijo Raivola (toim.) *Vaikuttavuutta koulutukseen: Suomen akatemian koulutuksen vaikuttavuusohjelman tutkimuksia*. Helsinki: Edita, 231–253.
- Aukee, Ranja (1994) Muistellen terveeksi. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 31:2, 61–66.
- Auranen, Otto & Nuutinen, Anu (2016) Bibliometriikka on hyvä renki mutta huono isäntä. *Tieteessä tapahtuu* 34:3, 49–53.
- Autti, Mervi (1996) Muistelutyön kautta mielen omakuvaan. Teoksessa Päivi Naskali (toim.) *Pulpetti ja karttakeppi. Feministisen pedagogiikan kysymyksenasetteluja*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C14, 79–86.
- Berlant, Lauren (2011) *Cruel Optimism*. Durham: Duke University Press.
- Berg, Päivi (2010). *Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Cafe Ekberg. Historia. Saatavilla <http://www.cafeekberg.fi/aboutus/history>

- Davies, Bronwyn (1994) *Postructuralist theory and classroom practice*. Geelong: Deakin University.
- Davies, Bronwyn & Bansel, Peter (2010) Governmentality and academic work. Shaping the hearts and minds of academic workers. *Journal of Curriculum Theory* 26:3, 5–20.
- Davies, Bronwyn, Browne, Jenny, Gannon, Susanne, Honan, Eileen & Somerville, Margaret (2005) Embodied women at work in neoliberal times and places. *Gender, work and organization* 12:4, 343–362.
- Davies, Bronwyn, De Schauwer, Elisabeth, De Munck Katrien, Van De Putte, Inge & Verstichele, Meggie (2013) Recognition and difference: a collective biography. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26:6, 680–691.
- Davies, Bronwyn, Dormer, Suzi, Gannon Susanne, Laws, Cath, Lenz-Taguchi, Hillevi, McCann, Babette & Rocco, Sharn (2001) Becoming schoolgirls: The ambivalent project of subjectification. *Gender and Education* 13:2, 167–182.
- Davies, Bronwyn & Gannon, Susanne (2012). Collective biography and the Entangled Enlivening of Being. *International Journal of Qualitative Research* 5:4, 357–376.
- Davies, Bronwyn & Gannon, Susanne (2011) Collective biography as pedagogical practice. Teoksessa Somerville, Margaret, Davies, Bronwyn, Power, Kerith, Gannon, Susanne & de Carteret, Phoenix (eds.) *Place pedagogy change*. Berlin: Springer, 129–142.
- Davies, Bronwyn & Gannon, Susanne (Eds.) with Browne, J. et al. (2006) *Doing collective biography: Investigating the production of subjectivity*. Maideanhead: Open University Press.
- Davies, Bronwyn, Flemmen, Anne Britt, Gannon, Susanne, Laws, Cath & Watson, Barbara (2002) Working on the ground. A collective biography of feminine subjectivities: mapping the traces of power and knowledge. *Social Semiotics* 12:3, 291–313.
- Davies, Bronwyn & Petersen, Eva Bendix (2005) Neo-liberal discourse in the Academy: The forestalling of (collective) resistance. *LATISS – Learning and Teaching in the Social Sciences* 2:2, 77–98.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1987) *A Thousand Plateaus. Capitalism & Schizophrenia*. New York: University of Minnesota Press.
- Deleuze, Gilles, & Guattari, Felix (1994) *What is philosophy?* (käännös G. Burchell & H. Tomlinson). London: Verso.
- Ellis, Carolyn (2004) *The ethnographic I. A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- Ely, Margot, Vinz, Ruth, Downing, Maryann & Anzul, Margaret (1997) *On*

- writing qualitative research. Living by words.* London: Falmer Press.
- Eräsaari, Leena (2006) Yliopistojen muuttuvat toimintaympäristöt. Teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.) *Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa.* Tampere: Vastapaino, 40–49.
- Gannon, Susanne, Walsh, Susan, Byers, Michele & Rajiva, Mythili (2014) Deterritorializing Collective Biography. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 27:2, 181–195.
- Gonick, Marnina, Walsh, Susan & Brown, Marion (2011) Collective Biography and the Question of Difference. *Qualitative Inquiry* 17:8, 741–749.
- Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2000) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 20:1, 17–32.
- Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2006) Collective ethnography, joint experiences and individual pathways. *Nordisk Pedagogik* 26:1, 3–15.
- Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalainen, Sirpa, Hynninen, Pirkko, Kankkunen, Tarja, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohdista koulutuksen tutkimus.* Tampere: Vastapaino, 65–88.
- Granö, Päivi, Keskitalo, Anne & Ronkainen, Suvi (2013) Esipuhe. Teoksessa Päivi Granö, Anne Keskitalo & Suvi Ronkainen (toim.) *Visuaalinen kokemus. Johdatus moniaistiseen analyysiin.* Rovaniemi: Lapland University Press, 7–9.
- Grawford, June, Kippax, Susan, Onyx, Jenny, Gault, Una & Benton, Pam (1992) *Emotion and Gender. Constructing Meaning from Memory.* London: Sage.
- Grosz, Elizabeth (2005) *Time travels. Feminism, nature, power.* Durham, NC: Duke University Press.
- Guttorm, Hanna (2010) Etnografiaa käsityötunneilta. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 23:2, 46–54.
- Guttorm, Hanna (2014) *Sommitelmia ja kiepsahduksia. Nomadisia kirjoituksia tutkimuksen tulemisesta (ja käsityön sukupuolisopimuksesta).* Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 252. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hakala, Katariina (2007) *Paremmiin tietäjän paikka ja toisin tietämisen tila. Opettajuus (ja tutkijuus) pedagogisena suhteena.* Helsingin yliopiston kasvatustieteidenlaitoksen tutkimuksia 212. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Harding, Sandra (1986) *The science question in feminism.* Ithaca: Cornell University Press.
- Harding, Sandra (1990) Feminism, science, and the anti-enlightenment critiques. Teoksessa Nicholson, Linda J. (Eds.) *Feminism/Postmodernism.* New

- York: Routledge, 83–106.
- Hartsock, Nancy (1983) The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism. Teoksessa Harding, Sandra & Hintikka, Merrill (Ed.) *Discovering Reality: Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology, and the Philosophy of Science*, Dordrecht: D. Reidel, 283–310.
- Hasanen, Kirsi, Koivunen, Tuija & Kolehmainen, Marjo (2010) Minä olen muistanut. Huomioita vuosituuhannen vaihteen suomalaisesta feminismistä. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 23:1, 35–46.
- Haug, Frigga & others (1987) *Female sexualization: a collective work of memory*. London: Verso.
- Helsingin Sanomat 7.9.2015. Heikot tulevaisuudennäkymät ahdistavat yliopisto-opiskelijoita – apua mielenterveysongelmiin haetaan aiempaa enemmän. Saatavilla [hs.fi/kotimaa/art-2000002850612.html](http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002850612.html)
- Helsingin Sanomat 4.4.2016. Professorikapina vaatii yliopistolain ripeää muutosta. Saatavilla <http://www.hs.fi/kotimaa/a1459742714761>
- Hemmings, Clare (2005) Invoking affect. Cultural theory and the ontological turn. *Cultural Studies* 19:5, 548–567.
- Hentinen, Hanna (2009) Valokuva terapeutin työvälineenä. Teoksessa Ulla Halkola, Lauri Mannermaa, Tarja Koffert & Leena Koulu (toim.) *Valokuvan terapeutinen voima*. Helsinki: Duodecim, 35–46.
- Hohti, Riikka (2016) *Classroom matters. Research with children as entanglement*. University of Helsinki. Department of Teacher Education, Research Report 387. Helsinki: Yliopistopaino.
- hooks, bell (2007) *Vapauttava kasvat*us. (Suom. Jyrki Vainonen, toim. Marjo Vuorikoski & Hilikka Rekola). Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Ikonen, Hanna-Mari & Ojala, Hanna (2005) Yhteisyyden luomista ja eron kokemuksia – Haastattelu, konteksti ja feministinen tietäminen. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 18:1, 17–29.
- Ikonen, Hanna-Mari & Ojala, Hanna (2007) Creating Togetherness and Experiencing Difference in Feminist Interviews. Knowing in a post-standpoint way? *Graduate Journal of Social Science* 4:2, 80–103.
- Jaatinen, Jaana (2014) Feministinen radikaaliterapia naistiedon tuottajana. Teoksessa Saarinen, Jaana, Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (toim.) *Eroja ja vaarallisia subteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 217–224.
- Jansson, Maria, Wendt, Maria & Åse, Cecilia (2008) Memory work reconsidered. *NORA* 16:4, 228–240.
- Jauhiainen, Annukka (2014) Feministinen pedagogiikka uusliberalistisessa yliopistossa. Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.)

- Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta.* Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 68–87.
- Jokinen, Eeva (1989) Muistelutyö. *Sosiaalipolitiikka-vuosikirja.* Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys, 93–102.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä.* Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2006) Pieni muutto. Myötätuulta, mahdollisuuksia ja marginaalia. *Tiedepolitiikka* 31:1, 45–50.
- Jokinen, Eeva (2013) Prekaari sukupuoli. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:1, 5–18.
- Julkunen, Raija (2004) *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita.* Jyväskylä: Sophi.
- Järvinen, Katriina (2006) Työväen tytär kohtaa porvariston hillityn charmin. *Tiedepolitiikka* 31:1, 51–60.
- Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007) *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta.* Helsinki: Kirjapaja.
- Kaarninen, Mervi (1995) *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa.* Bibliotheca Historica 5. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Karvonen, Erkki, Kortelainen, Terttu & Saarti, Jarmo (toim.) 2014. *Julkaise tai tuhoutu. Johdatus tieteelliseen viestintään.* Tampere: Vastapaino.
- Kauppila, Juha (1996) Koulutus elämänkulun rakentajana. Teoksessa Ari Antikainen & Hannu Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria.* Aikuiskasvatuksen vuosikirja 37. Helsinki: Kansanvalistusseura, 45–108.
- Kekkonen, Jukka (2015) Sipilän ja Stubbin sanavalinnat kielivät suhtautumisesta sivistykseen – nyt he pääsevät liian helpolla. Mielipidekirjoitus. Helsingin Sanomat 9.12.2015. Saatavilla <http://www.hs.fi/mielipide/a1449548734751?jako=cca3c437506efc4ab91c67c2254bd817&ref=fb-share>
- Kinnunen, Merja (2006) Opettaminen uuden kapitalismin ajan yliopistossa. Teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.) *Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa.* Tampere: Vastapaino, 32–39.
- Kinnunen, Taina & Seppänen, Johanna (2009) Oikeaoppinen opettajaruomis. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 22:4, 6–17.
- Kivinen, Osmo, Lehti, Hannu & Metsä-Tokila, Timo (1997) *Tohtoroitumisen ilot ja kirot. Tutkijankammioista työelämään.* Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportteja 40. Turku: Turun yliopisto.
- Koivunen, Anu (2010) An affective turn? Reimagining the subject of feminist theory. Teoksessa Marianne Liljeström & Susanna Paasonen (toim.) *Working with affect in feminist readings. Disturbing differences.* London: Routledge, 8–27.
- Kokko, Sirpa (2007) *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi.* Joensuun yliopiston

- kasvatustieteellisiä julkaisuja 118. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kokko, Sirpa (2014) Feministisen pedagogiikan ituja luokanopetuksen käsityöopinnoissa. Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Tampere: Vastapaino, 225–231.
- Kolehmainen, Marjo (2010) Normalizing and gendering affects. How the relation to porn is constructed in young women's magazines. *Feminist Media Studies* 10:2, 179–194.
- Korvajärvi, Päivi & Vuori, Jaana (2016) A classroom of our own. Transforming interdisciplinary locally. *Women's Studies International Forum* 54 (January-February), 138–146.
- Korvela, Marko (2012) Ajelehtijat. *Kulttuurivihkot* 40:3, 40–43.
- Koski Leena & Tedre Silva (2003) Sukupuolipiiloja ja -huolia. Naisten muistoja yliopistouralta. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 16:3, 4–18.
- Koski Leena & Tedre Silva (2009) Naiset yliopistouralla – Ikä ja aika toimijuiden ehtoina. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 231–253.
- Koskela, Hille (1994) ”Tila on kuin tuhat lävistävää silmää”: ajatuksia tilakäsitteistä, kaupunkipelosta ja tilan kokemisesta. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 7:4, 22–32.
- Kosonen, Ulla (1998) *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 21. Jyväskylä: Sophi.
- Kurki, Tuuli, Ikävalko, Elina & Brunila, Kristiina (2016) Nomadinen tutkimus, kirjoittaminen ja tutkijuus. *Aikuiskasvatus* 37:2, 127–130.
- Kutuniva, Mervi & Ylitapio-Mäntylä, Outi (2005) Matkalla itseen ja yhteiseen – muistoista yhdessä oppimiseen. Teoksessa Mietola, Reetta, Lahelma, Elina, Lappalainen, Sirpa & Palmu, Tarja (toim.): *Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä. Erontekoja ja yhdessä tekemistä*. Kasvatusalan tutkimuksia 22. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura, 239–256.
- Guttorm, Hanna; Arvola-Orlander, Auli; Niemi, Anna-Maija; Vaahtera, Elina; Mertanen, Katariina; Tammi, Tuure; Mononen-Batista Costa, Sari; Brunila, Kristiina; Kouhia, Anna; Paakkari, Antti; Kainulainen, Ville & Ikävalko, Elina (2014) Akateeminen kapitalismi ja kollektiivisuuksien paradoksaalisuudet tohtorikoulutuksessa. *Aikuiskasvatus* 34:2, 121–128.
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Käyhkö, Mari (2013) Hivuttautuen kohti vierasta maailmaa. Työläistyttöjen tie yliopistoon. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:1, 19–31.
- Käyhkö, Mari (2014) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51:1, 4–20.

- Lahelma, Elina, Lappalainen, Sirpa, Mietola, Reetta & Palmu, Tarja (2014) Discussions that 'tickle our brains': Constructing interpretations through multiple ethnographic data-sets. *Ethnography and Education* 9:1, 51–65.
- Lather, Patti (2013) Methodology-21. What do we do in the afterward? *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26:6, 634–645.
- Lempiäinen, Kirsi & Mehtonen, Päivi (2008) Tutkimuksen lupaukset. Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.) *Tutkijan kirja*. Tampere: Vastapaino, 263–273.
- Lempiäinen, Kirsti & Naskali, Päivi (2011) Feminist researchers learning to teach. A Finnish case of university pedagogy in women's studies. *Women's Studies International Forum* 34:3, 195–205.
- Lenz Taguchi, Hillevi (2013a) Images of thinking in feminist materialisms: ontological divergences and the production of researchers subjectivities. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26:6, 706–716.
- Lenz Taguchi, Hillevi (2013b) 'Becoming molecular girl': transforming subjectivities in collaborative doctoral research studies as micro-politics in the academy. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26:9, 1101–1116.
- The London Feminist Salon Collective (2004) The problematization of agency in postmodern theory. As feminist educational research, where do we go from here? *Gender and Education* 16:1, 25–33.
- Lund, Rebecca (2015) *Doing the ideal academic. Gender, excellence and changing academia*. Doctoral dissertations 98. Helsinki: Aalto University.
- Manneuo, Mona (2015) *Affektitehdas. Työn rationalisoinnin historiallisia jatku-moja*. Turun yliopiston julkaisu C406. Turku: Turun yliopisto.
- Marcus, George (1995) Ethnography in/of the world system. The emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24:1, 95–117.
- Markkola, Pirjo (2006) Maalta kaupunkiin, pientalalta yliopistoon. *Tiede-politiikka* 31:1, 39–44.
- Martin, Rosy (2013) Inhabiting the image. Photography, therapy and re-enactment phototherapy. Teoksessa Del Loewenthal (ed.) *Phototherapy and therapeutic photography in a digital age*. London: Routledge, 69–81.
- McNaiset 21.12.2014. *Tohtorit kertovat. Tällaista on olla huippukoulutettu ja työtön*. Saatavilla http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/tohtorit_kertovat_tallaista_on_olla_huippukoulutettu_ja_tyoton
- Mustola, Maleena, Kärjä, Antti-Ville, Böök, Marja Leena & Mykkänen, Johanna (2015) Johdanto. Teoksessa Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisu 170. Helsinki: Unigrafia, 11–20.

- Mäkiranata, Mari (2013) Semioottinen valokuva-analyysi, kuvan monimerkityksellisyys ja visualisoitu kokemus. Teoksessa Päivi Granö, Anne Keskitalo & Suvi Ronkainen (toim.) *Visuaalinen kokemus. Johdatus moniaistiseen analyysiin*. Rovaniemi: Lapland University Press, 13–24.
- Naiset ja miehet Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus.
- Naskali, Päivi (2001a) Sukupuoli ja ruumiillisuus opetuksellisessa vuorovaikutuksessa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 13:3, 4–15.
- Naskali, Päivi (2001b) Sukupuolitettu subjekti pedagogisella näyttämöllä. Näkökulmia feministiseen pedagogiikkaan. *Aikuiskasvatus* 21:4, 284–294.
- Naskali, Päivi (2009) Uusi häpeän yliopisto. Teoksessa Tuukka Tomperi (toim.) *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 93–100.
- Naskali, Päivi (2014) Turvallisuusvyöhykkeen tuolle puolen: yliopistopedagogiikka feministisen tietokäsityksen kehityksessä. Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Tampere: Vastapaino, 41–67.
- Nikkola, Tiina & Harni, Esko (2015) Sisäistyneet ristiriidat, tunnettyö ja tietöyläissubjektiviteetin rakentuminen. *Aikuiskasvatus* 35:4, 244–253.
- Nikunen, Minna (2003) Bleiseri, vesilasi ja kalvot. Teoksessa Sanna Kivimäki (toim.) *Mainiot maikat. Pedagogisia pohdintoja*. Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto. Ei sivunumeroita.
- Nikunen, Minna (2006) Raamit ja rekvisiitat. Teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.) *Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa*. Tampere: Vastapaino, 62–70.
- Nikunen, Minna (2012) Työ, perhe ja sukupuolten tasa-arvo. Tapaus yliopisto. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työhyvinvointi ja organisaation menestys*. Helsinki: Gaudeamus, 174–194.
- Nikunen, Minna (2014) Affektiivinen opetustyö yliopistossa. Pätkätyöläisten kokemuksia. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:4, 17–29.
- Nyman, Kaj (1998) *Talojen kieli*. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK.
- Oakley, Ann (1981) Interviewing women. A contradiction in terms. Teoksessa Roberts, Helen (Ed.) *Doing feminist research*. London: Routledge, 30–61.
- Oikarinen-Jabai, Helena (2015) (Audio)visuaaliset menetelmät nuorten näkökulmia avaamassa. Teoksessa Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Julkaisuja 170. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 66–76.
- Oinas, Elina (2001) *Making Sense of the Teenage Body. Sociological Perspectives on Girls, Changing Bodies, and Knowledge*. Turku: Åbo Akademi University Press.

- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.) (2009) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Oksanen, Atte (2012) Yksin kaikkia vastaan. Kalervo Palsan maskuliininen hulluus. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 15:4, 18–29.
- Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2016a) Suomen Akatemian rahoittaman tutkimuksen tieteelliset tuotokset kulttuuri- ja yhteiskuntatieteissä. *Tieteessä tapahtuu* 34:3, 16–23.
- Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2016b) Läpinäkyvyyttä kilpailuun tutkimusrahoituksesta. *Tieteessä tapahtuu* 34:4, 41–42.
- Onyx, Jenny & Small, Jennie (2001) Memory-Work: The method. *Qualitative Inquiry* 7:6, 773–286.
- Paju, Elina (2009) Kamera, kenttä ja etnografinen tieto. Visuaalisen etnografian annista aineistontuotannolle. *Sosiologia* 46:3, 210–223.
- Paju, Elina (2015) Kuvallisuudet, osallisuus ja eettisyys lasten parissa tehtävässä tutkimuksessa. Teoksessa Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden ja nuorisotutkimuksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 170, 119–127.
- Palmu, Tarja & Lappalainen, Sirpa (2012) Collaborative reflections on collective ethnography. Teoksessa Tarja Tolonen, Tarja Palmu, Sirpa Lappalainen & Tuuli Kurki (toim.) *Cultural practices and transitions in education*. London: Tufnell Press, 7–19.
- Palmusaarinenojala, Jaanahannatarja (2014) Kollektiivinen biografia feministisen tutkimuksen menetelmänä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 27:4, 42–55.
- Parviainen, Jaana (2014) Kehomuisti. Traumaperäisistä stressihäiriöistä kollektiivisiin traumoihin. Teoksessa J. Hakkarainen, M. Hartimo & J. Virta (toim.). *Muisti*. Tampere: Tampere University Press, 179–189.
- Patomäki, Heikki (2009) Yliopisto konkreettisena utopiana. Kokemuksia Turusta Nottinghamiin ja Helsingistä Melbourneen. Teoksessa Tuukka Tomperi (toim.) *Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 25–43.
- Peteri, Virve (2014) Muotoiltuja toimijoita. Tapaustutkimus toimistotuolista. *Sosiologia* 51:4, 315–331.
- Pietilä, Terhi & Poikela, Sari (2016) Tutkijanaiset sukupuolistuneessa yliopistoorganisaatiossa. *Aikuiskasvatus* 36:1, 24–36.
- Pink, Sarah (2007) *Doing Visual Ethnography: images, media and representation in research* London: Sage.
- Pink, Sarah & Leder Mackley, Kerstin (2012) Video and a Sense of the Invisible: Approaching Domestic Energy Consumption through the Sensory Home.

- Sociological Research Online*, 17:1.
- Precarias a la deriva (2009) *Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen*. Helsinki: Like.
- Rauhala, Lauri (1986) *Meditaatio*. Helsinki: Otava.
- Richardson, Laurel (1997) *Fields of Play. Constructing an Academic Life*. New Brunswick and New Jersey: Rutgers University Press.
- Richardson, Laurel (1998) Writing. A method of inquiry. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks: Sage, 345–371.
- Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (2003) Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvulla*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Rose, Gillian (2014) *Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials*. 3rd Edition. London: Sage.
- Saarenheimo, Marja (1997) *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muistelemisen*. Tampere: Vastapaino.
- Saarikangas, Kirsi (1999) Siirtymisiä, kohtaamisia ja aistimuksia. *Synteesi* 18:3, 26–36.
- Saarinen, Jaana (2003) *Naistutkijat tiedemaailmassa. Kertomuksia tutkimusprosesseista*. Acta Universitatis Lapponiensis 57. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Saarinen, Jaana, Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (toim.) (2014) *Eroja ja vaarallisia subteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Saresma, Tuija (2014) Feministinen verkko-oppiminen. Teoksessa Saارينen, Jaana, Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (toim.) *Eroja ja vaarallisia subteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 161–182.
- Saresma, Tuija (2003) “Art as a way to life”: Bereavement and the healing power of arts and writing. *Qualitative Inquiry* 9:4, 603–620.
- Seppänen, Janne (2014) *Levoton valokuva*. Tampere: Vastapaino.
- Stanley, Liz (1995) *Auto/biographical I: The theory and practice of feminist auto/biography*. Manchester: Manchester University Press.
- Suomen Akatemia 2016. Saatavilla <http://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Tiedotteet1/2016/suomen-akatemia-uudistaa-tutkijatohtorin-ja-akatemiaturkijan-rahoitusmuotoja/>
- Suomen Kuvalehti (9.1.2015 [2/2015]) *Toimeton tohtori*. 24–31.
- Suoranta, Juha & Ryytänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.
- Särmä, Saara (2014) *Junk Feminism and Nuclear Wannabes Collaging Parodies of*

- Iran and North Korea*. Acta Universitatis Tamperensis 1961. Tampere: Tampere University Press.
- The London Feminist Salon Collective (2004) The problematization of agency in postmodern theory. As feminist educational researchers, where do we go from here? *Gender and Education* 16:1, 25–33.
- Tieteentekijöidenliitto 2016. Saatavilla http://tieteentekijoidenliitto.fi/tyo/maaraaikaiset_tyosuhteet
- Tilastokeskus (2015) Suomen virallinen tilasto (SVT): Yliopistokoulutus 2014. Tilastokeskus, Helsinki. Saatavilla http://www.stat.fi/til/yop/2014/yop_2014_2015-05-06_tie_001_fi.html
- Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot 2015. Työllisyyskatsaus marraskuu 2015. Saatavilla https://www.tem.fi/files/44545/TKAT_Marras_2015.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot 2016. Työllisyyskatsaus heinäkuu 2016. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75347>
- Uotinen, Johanna (2008) Autoetnografia, digi-tv ja kone, joka sanoo ping! *Nais-tutkimus-Kvinnoforskning* 21:4, 5–15.
- Uotinen, Johanna (2010) Aistimellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen. *Elore* 17:1, 86-95.
- Valkonen, Jarno, Lehtonen, Turo-Kimmo & Pyyhtinen, Olli (2013) Sosiologista materiaalioppia. *Sosiologia* 52:3, 217–221.
- Valtonen, Anu (2014) Talous nukkuu meissä. Kulttuurianalyysi nukkumisen, työn ja talouden yhteenkietoutumisesta. *Sosiologia* 51:1, 39–54.
- Valtonen, Jussi (2014) *He eivät tiedä mitä tekevät*. Helsinki: Tammi.
- Vuori, Jaana (2010) Jälkisanat. Suomalaisen naistutkimuksen laineilla. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 315–325.
- Vuorikoski, Marjo (2011) Sukupuoli, luokka ja ikä kasvatustieteen tohtoreiden elämäkerroissa. Teoksessa Anneli Eteläpelto, Tuula Heiskanen & Kaija Collin (toim.) *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 276–312.
- Väitöstilaisuuden kulku (2015) Saatavilla <http://www.helsinki.fi/tohtoriksi/tilaisuus/kulku.htm>
- Widerberg, Karin (1995) *Kunskapens kön. Minnen, reflektioner och teori*. Falun: Nordsteds.
- Widerberg, Karin (1996) Women's experiences –Text or relation? Looking at research practices from a sociological and feminist perspective. *NORA* 4:2, 128–136.
- Woolf, Virginia (1980) *Oma huone*. (Alkuper. Room of One's Own 1929. Suom. Kirsti Simonsuuri) Helsinki: Tammi.

- Wyatt, Jonathan, Gale, Ken, Gannon, Susanne & Davies, Bronwyn (2010) Deleuzian Thought and Collaborative Writing: A Play in Four Acts. *Qualitative Inquiry* 16:9, 730–741.
- Wyatt, Jonathan, Gale, Ken, Gannon, Susanne, Davies, Bronwyn, Denzin, Norman K. & Adams St. Pierre, Elizabeth (2014). Deleuze and Collaborative Writing: Responding to/with “JKSB”. *Cultural Studies <-> Critical Methodologies* 14:4, 407–416.
- Ylijoki, Oili-Helena (2009) Yliopiston lumo. Teoksessa Tuukka Tomperi (toim.) Akateeminen kysymys? *Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino, 83–92.
- Ylijoki, Oili-Helena (2013) Boundary-work between work and life in the high-speed university. *Studies in Higher Education* 38:2, 242–255.
- Ylijoki, Oili-Helena & Ursin, Jani (2013) The construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in Higher Education* 38:8, 1135–1149.
- Ylitapio-Mäntylä, Outi (2007) Muistaa ja tietää. Jaettuina tarinoita muistelu-työssä. *Kasvatus* 38:2, 154–164.
- Yliopistokaanne.fi Käänte yliopistojen kehittämiseen -nettivetoisuus.
- Zabrodska, Katerina, Linnell Sheridan, Laws, Cath & Davies, Bronwyn (2011) Bullying as intra-active process in neoliberal universities. *Qualitative Inquiry* 17:8, 709–719.

PALSAOJA-KOLLEKTIIVI

Kirjan tekijänä on Palsaoja-kollektiivi, jonka taustalla ovat:

KT, sukupuolentutkimuksen dosentti, ma. yliopistonlehtori **Hanna Ojala**, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät iän, sukupuolen ja luokan yhteenkietoutumisen prosesseihin erilaisissa ikääntymisen konteksteissa. Viime vuosina Ojala on tutkinut mm. mieheyksien ja maskuliinisuuksien muotoutumista globaalin pohjoisen anti-ageing -kulutuskulttuurissa, mieheyden, terveyden ja ruumiillisen vanhenemisen kysymyksiä, miesten näkemyksiä ikä syrjinnästä ja maskuliinisuuden osallisuutta eturauhassyöpää koskevissa hoitovalinnoissa. Lisäksi hän harrastaa feminististä pedagogiikkaa.

FT, kasvatustieteen dosentti, tietokirjailija, psykoterapeuttikoulutuksen käynyt **Tarja Palmu**. Hänen (tutkimus)intressinsä kohdistuvat koulutuksen ja sukupuolen problematiikkaan, tiedontuottamisen ja tietämisen kysymyksiin sekä älyllisen, kehollisen ja visuaalisen tietämisen/kokemisen/muistamisen rajoihin ja rajattomuuksiin.

KT, arviointiasiantuntija **Jaana Saarinen**. Hän on kiinnostunut tiedontuottamisen ja tietämisen kysymyksistä sekä kasvatuksen ja koulutuksen erilaisista erojen tuottamisen käytännöistä. Tällä hetkellä hän tekee työtä koulutuksen arvioinnin parissa. Lisäksi hän harrasti feminististä pedagogiikkaa.

Kirjoittajat ovat aiemmin julkaisseet yhdessä seuraavat tekstit:

- Palmusaarinenojala, Jaanahannatarja (2014) Kollektiivinen biografia feministisen tutkimuksen menetelmänä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 27 (4), 42–55.
- Saarinen, Jaana, Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (toim.) (2014) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Saarinen, Jaana, Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (2014) Mikä ihmeen feministinen pedagogiikka? Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 17–40.
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.) (2009) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa: feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toimi.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.